

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

MEMOIRER OG BREVE

UDGIVNE AF
JULIUS CLAUSEN og P. FR. RIST.

XXIV

NOGLE ERINDRINGER
AF
BALTHASAR MÜNTER

II

AUGUST BANGS FORLAG
KØBENHAVN

1970

NOGLE ERINDRINGER
AF
BALTHASAR
MÜNTER

II

MEMOIRER OG BREVE

blev i Aarene 1805 til 1827 udgivet af
Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.
Denne Udgave er fremstillet som fotografisk
Optryk hos Villadsen & Christensen, Hvidovre.
Printed in Denmark.

© by AUGUST BANGS FORLAG

ISBN 87 7226 001 7 (Serien kpl. hft.)

ISBN 87 7226 002 5 (Serien kpl. indb.)

ISBN 87 7226 007 6 (Bind 24, 2. del hft.)

ISBN 87 7226 006 8 (Bind 24, 2. del indb.)

TIENTSIN, PEKING, NANKING, CANTON, FORMOSA

Nu begyndte vore Agenter i China at kalde paa mig. Jeg maatte derfor afvikle mine Husaffairer, pakke sammen, hvorpaa jeg indskibede mig den 20. September paa „Omi Maru“ for Shanghai.

Vi anløb Kobe underveis, hvorfra jeg besøgte det nær derved liggende Osaka, som er Japans største Fabriksby. Der fandtes her et Arsenal, som bestyredes af en italiensk Major *Gillot*, hvor man tilvirkede baade Haandvaaben, Ammunition og Kanoner, de sidste mest efter italiensk Tegning, men man fik ogsaa Materialier fra *Armstrongs*, med hvilke man fabrikerede deres Kanoner. Arsenalet laa paa den Grund, som havde tilhørt *Shogunens* nedbrændte Slot, som ansaas for at have været den pragtfuldeste Bygning i Japan. Kampestensmurene, som vare tilbage, havde imponerende Dimensioner. Vi foretog derefter den deilige Fart gennem det indlandske Hav og stoppede i Nagasaki. Underveis havde jeg den Glæde endelig engang at tale Dansk. Vi havde nemlig en Styrmand *Sørensen* fra Ringkjøbing ombord. Jeg opdagede derved, at der ikke var saa faa Landsmænd i denne Tjeneste. I Nagasaki fandt jeg endel af mine amerikanske kvindelige Venner. De vare i Mellemtiden fulgte med Eskadren til Korea, hvor de havde besøgt Hovedstaden Seoul ved at blive bugserede fra Chemulpo paa en Tømmerflaade under Ledsagelse af Eskadrens Musikkorps. Den kongelige

Familie skildredes med glødende Farver. Det er overhovedet mærkeligt, hvor blødt Republikanerne altid tage paa kongelige Personer.

Jeg fandt her en tidligere Skolekammerat ved Navn *Duus*, hvis Fader havde været dansk Konsul i Hongkong, og som selv var i det japanske Dampskibsselskabs Tjeneste.

China-Søen var denne Gang venlig imod os. Vi passerede Pallas-Klipperne, to eller tre smaa lodrette Klippespidsler, der se ud som Seilere. Man havde forsøgt at bygge et Fyrtaarn paa dem, men maatte opgive det, fordi de rystede formeget. Dette maa vel forklares saaledes, at da de reise sig fra en Dybde af 100 Favne, have de ikke tilstrækkelig Basis til at være stabile.

Selskabet ombord bestod kun af en Missionær-Familie og en amerikansk Konsul fra China, General *Kennedy*, en ualmindelig smuk Mand, som havde været Godseier i Syden og var bleven ruineret under Secesionskrigen. Den 27. September vare vi Shanghai, hvor jeg etablerede mig i den komfortable engelske Klub.

Her blev jeg kun nogle Dage, som vare optagne af Forhandlinger med vor tyske Agent Hr. *Buchheister*, som nylig var ankommen, og jeg gav mig derefter afsted til Tiensin og Peking. Man havde Kystdampere, som gik omtrent daglig paa Ruten Shanghai—Tiensin, via Chefoo, hvor man havde det ret godt ombord; men da der kun var lidt Vand paa Barren udenfor Peiho-Floden, maatte de bygges derefter og vare derfor lave og brede, hvilket betød, at de vare meget urolige i Søen. Reisen til Tiensin tog omtrent 3 Døgn, forudsat at man ikke blev stoppet af lav Vandstand paa Barren udenfor Peiho-Floden. Efter Englændernes og Fransk-mændenes Angreb paa Taku-Forterne ansaa Chineserne denne Barre for et Led i Forsvaret af Peking og lod sig ikke bevæge til at foretage en Uddybning. Efterat have forladt Yangtze-Flodens Delta gaar Seiladsen gennem China Søen til „the North East Promontory“,

og den kan til Tider være ubehagelig nok. Herfra styrer man vestlig Kurs ind i Petchelli-Bugten og naaer snart Chefoo efter 2 Dages Seilads. Det er en lille Plads, men da det er en Traktat-Havn, har den Interesse for Europæerne. Beboerne af Shanghai benytte den som Badested om Sommeren paa Grund af det køligere Klima og den lange beskyttede Strandbred. Missionærerne have gavnet Stedet ved at indføre Silkeavl. Ormen fodres her med Egeblade, og Produktet bliver, hvad vi kalde raa eller Pongee-Silke. Ogsaa have de oplært de Indfødte i Vidiefletning, som giver Beskæftigelse for mange. Vi kom der tilankers en Morgenstund og fandt et Par fremmede Orlogsmænd og en chinesisk Krigsjunke, som ikke imponerede. Det fremmede „Settlement“ laa paa en Høi ved Stranden og bestod kun af faa Huse, men der vaiede 4 Konsulatflag, af hvilke det danske var det ene. Vi lettede efter et Par Timers Ophold, passerede en Øgruppe og vare da i det Gule Hav. Et knapt Døgns Fart bragte os derefter til Munden af Peiho-Floden. Barren ligger saa langt tilsøs, at man ikke ser meget til det lave Land, naar man maa ankre udenfor den. Pramme fra et Lægterkompani kom paa Siden og udtog endel af Lasten, som de befordrede til Tiensin for en Fragt, omtrent ligesaa høi pr. Ton, som den vi betale fra Kjøbenhavn til Newcastle; men Folk derude ville tjene Penge hurtigere end vi herhjemme. Da Floden satte ind, lettede Damperen og gik ind i det krogede Løb. Man passerede Taku-Forterne. En Ingenieur-Officer vilde nødigt have haft Ansvar for deres Bygning. Der findes en Masse af Lervolde, byggede i Kareer og forsynede med Skydeskaar, ud af hvilke pegede Mundingerne af flere Hundrede Kanoner, alle af ulige, forældede Konstruktioner. Dog saa man enkelte „Kavalerer“, paa hvis Top fandtes tilsyneladende brugeligt Skyts. Man kommer derefter forbi den lille Lodsby Taku, dernæst er der et Orlogsværft med en Kran og en Dok, hvis Vægge ere af Ler

og Port af Mudder. Forresten ser man intet andet end Mudder, gennemskaaret af en Masse smaa Vandløb. Der gaar et Par Timer, inden Landskabet forandres. Saa kommer nogle smaa Landsbyer frem og nogle beplantede Agre. Floden slaar et utroligt Antal Krumninger, ofte under skarpe Vinkler, som forlænge Veien, og efter en 6 Timers Seilads ligger man ved Kaien i det fremmede „Settlement“ af Tiensin. Dette var en god halv Mil nedenfor den store Chineserby og havde det sædvanlige „Bund“, det vil sige Kai langs Flodbreden. Men Forholdene vare mere primitive her. Værerne laa under aaben Himmel, da ingen Pakhuse fandtes. Forresten vare Husene byggede paa lav sum-pig Grund og uden Prætension. Af offentlige Bygninger fandtes kun et Raadhus, men ingen Klub, og man maatte slaa sig ned i et anden Klasses tysk Hotel med Accompanement af den fede, løgfylde Mad, som denne Nation elsker. Jeg havde taget Stevnemøde her med en af Cheferne for *Jardines*, Mr. *William Keswick*, men fandt, at han samme Morgen var gaaet til Peking og havde overladt til en Skibsekspeditor at tage Vare paa mig. Jeg skulde nu først og fremmest forestilles for den „store“ Vicekonge *Li hun chang*, som dengang var den betydeligste Mand i China. Grundene hertil vare mange. Som Vicekonge i Provinsen Chili havde han den vigtige Opgave at forsvare Hovedstaden, som ligger deri. Dernæst var han Formand i Forsvarskommissionen — for at benytte en hos os kendt Betegnelse —, og som saadan vare Rigets Arsenaler i Tiensin, Shanghai og andre Steder, samt Skibsværftet i Foochow ham underlagte, og alle Bestillinger paa Krigsmateriel fra Udlandet skulde gaa gennem ham. Tilsidst, og dette var maaske Hovedgrunden, var han den almægtige Enkekeiserindes Yndling. Forholdet mellem Centralregeringen i Peking og Vicekongerne, navnlig de paa Kysten, var altid underkastet Svingninger. I Peking søgte man at faa Overtaget, men dette strandede som

oftest, fordi Vicekongerne, som skulde tilvejebringe Pengemidlerne, reiste en passiv Modstand, som den svage Centralregering ikke kunde beseire. Centralregeringen havde netop da faaet en Støtte gennem Markis *Tseng's* Ansættelse som Minister; han hørte til en anset Slægt og var nys hjemkommen fra sin Gesandtskabspost i Paris; men denne Statsmand besad ikke *Li hun chang's* Kraft, og en tidlig Død fjernede ham kort efter fra Arenaen.

Men inden man nærmede sig Vicekongen, maatte man studere Terrainet, og dette var vanskeligt. En større Rede for Intriger end det daværende Tiensin kan neppe tænkes. Det var navnlig Krigsmateriel, som dengang var paa Dagsordenen. Englænderne havde hidtil holdt sig tilbage fra denne Forretningsbranche, som krævede Opgivelse af endel Selvrespekt. I Vicekongens Forværelse maatte alle Underordnede honoreres, og naar man var i hans Nærværelse, hvor der gerne fandtes et Par af de saakaldte „pipe bearers“, som stoppede hans Tobakspibe og bød Vinen omkring, kunde man være sikker paa, at disse vare betalte af Konkurrenter til at meddele dem Indholdet af den førte Samtale. Da jeg senere blev nøiere kendt med Vicekongen, har jeg flere Gange, naar jeg havde en fortrolig Meddelelse at gøre, anmodet ham om først at sende disse Fyre ud af Værelset.

Den ledende Mand paa Pladsen var Hr. *Detring*, en Tysker, som var „Commissioner of Customs“, det vil sige Tolldirecteur. Denne Mand var en Art Raadgiver for Vicekongen, som besad stor Tillid til ham, og *Detring* havde derfor faaet fast Ansættelse i Tiensin af sin Chef, den bekendte Sir *Robert Hart*, medens hans Kolleger, de øvrige Commissioners, stadigt bleve forflyttede. *Detring* var en veltænkende og retliniet Mand, men naar jeg skal yttre mig om ham, troer jeg, at han savnede noget af det Overblik og af den Verdenserfaring, som udkræves i en saadan Stilling.

Detring havde været Chinas Generalkommissarius ved Verdensudstillingen i Wien i 1873 og havde derfra hjemført en charmannte Wienerinde som Hustru. De førte et gæstfrit Hus, hvor man mødte de Fremmede, som søgte Vicekongen, og de som vare paa Gennemreise til Peking.

En anden Mand, som ogsaa fortjener at nævnes, var Skotten, *Mr. Michie*. Denne var en litterairt dannet Mand, som var Redaktør for det *Jardines* tilhørende Blad „the Chinese Times“. Bladet udkom kun een Gang ugentligt, men indeholdt ofte intelligent skrevne Artikler. For at sprede dets Indhold blandt Chineserne fandtes der tillige et chinesisisk Blad „Shi pao“ under samme Ledelse, som oversatte Artikler fra „Chinese Times“. Det var dengang det eneste chinesiske Blad foruden den mange hundrede Aar gamle officielle Tidende.

I Forbindelse med disse Blade stod ogsaa en *Mr. Dunn*, en mærkelig Mand. Han var begyndt sin Livsbane som Skibsconstructeur, og var derefter kommen til China i Telegrafaffairer. Dernæst gik han i særlig Sendelse fra det keiserlige Hof til Paven i Rom. Dermed forholdt det sig saaledes: Katolikkerne i Peking havde ved sidste Fredstraktat erholdt Tilladelse til at opføre en Cathedral, men denne var saaledes beliggende, at den faldt Beboerne af den forbudne Stad — det vil sige Keiserhoffet — stærkt i Øinene. Enkekeiserinden, som interesserede sig for at faa den flyttet, gav Sagen i Hænderne paa *Li Hun Chang*, som dertil benyttede *Mr. Dunn*. Denne var heldig i sine Forhandlinger i Rom, men Chineserne maatte betale en betydelig Affindelses-sum. Manden gik under Navnet „mysterious *Mr. Dunn*“. Blandt Vaabenagenterne fandtes en Østeriger, *Hr. Mandl*, som en kortere Tid var i *Jardines* Tjeneste for senere at etablere sin egen Forretning. Det var en Mand med en umaadelig Smidighed, som kendte Chineserne bedre end nogen anden. Under det muhamedanske Oprør i chinesisisk Turkestan var han fulgt med den chinesiske

Hær, som under Befaling af *Tseng kwo fang* undertrykkede det. Felittoget varede saa længe, at da Proviantsforsyningen udeblev, fik Hæren Tid til at saa og høste de Afgrøder, som den selv behøvede, og Hr. *Mandl* fik derved ogsaa Tid til at lære Sproget grundigt. Denne Mand blev senere min farligste Modstander i China.

Endnu en Personlighed bør nævnes her. En ung tysk Officer Hr. *von Hanneken*, Søn af en anseet preussisk General, havde maattet forlade Tjenesten paa Grund af et lille ungdommeligt Uheld og var kommen herud, hvor han af *Detring* blev indført hos Vicekongen. *Hanneken* var baade en flittig og en dygtig Mand, som studerede Fortifikation og Artilleri og endte med at blive Vicekongens Fortifikationschef. Det var saaledes ham, som udførte det første Anlæg til Port Arthurs Befæstning.

Den for mig betydeligste Chineser i Vicekongens Omgivelse var hans Søstersøn *Chang*, en Mand, som var stærkt under Opiummets Indflydelse, og som man sjældent traf i ubedærvet Tilstand. Da han desuden var meget raa, bleve Forhandlingerne med ham alt andet end behagelige. Mr. *Michie*, som var knyttet til *Jardines*, indførte mig til denne Neveu, som derefter arrangerede en Audiens for mig.

Vicekongen var dengang en Mand paa 64 Aar. Hertil maa bemærkes, at Chineserne beregne en Mands Alder saaledes, at han ved Fødslen siges at være eet Aar gammel, og ved næste Nytaarsdag bliver han to Aar. Hvis han altsaa er født paa Aarets sidste Dag, bliver han den næste Dag to Aar gammel. Japanerne følge samme Beregningsmaade.

Han havde en høi Skikkelse og et meget klogt Blik.

En saadan chinesisk Embedsmand har ikke slet saa magelige Dage, som en af vore. *Li* begyndte sit Kontorarbejde Kl. 6 om Morgenen, holdt det gaende hele Dagen, og naar Klokken blev seks om Aftenen, har jeg adskillige Gange oplevet, at hans Hustru Nummer to

sendte de pyntede Børnebørn ind til ham for at erindre ham om, at det var Tid til at ophøre med Arbeidet; men det hjalp ikke, han tog derimod Børnene paa sit Skød og benyttede dem som Tolk — Børnene kunde Engelsk, han selv ikke — og inden jeg slap bort, var Klokken syv i det allermindste. Dette giver 13 Timers Arbeidsdag — Avis til de Herrer Socialistførere med deres otte Timers Arbejds-Dag.

Ligefra St. Petersborg og østerover er det Skik, at høie Embedsmænd give al mulig Offenlighed til deres Audienser. Jeg har oplevet i nævnte Stad, at en Minister, som kendte mig personligt, ved en saadan Modtagelse har spurgt mig, om jeg ikke talte Russisk, saa at de nærmest staaende kunde forstaa, hvad jeg havde at foredrage. Mandarinerne — for at anvende dette portugisiske, af Chineserne ukendte Ord — følge det samme Princip og modtage Besøgende for aabne Døre, saa at selv den ringeste af Tjenerne kan høre, hvad der bliver sagt. Den eneste Undtagelse herfra, som jeg har mødt, var *Li Hun Chang*. Hos ham fandtes to europæisk monterede Modtagelsesværelser, hvis Døre kun aabnedes for de Besøgende med deres Tolke og for de førnævnte „pipe bearers“. Disse Værelser vare ikke luksuriøst udstyrede. Der fandtes et grønt Vadmels-tæppe paa Bordet i det ene af dem, saaledes at man kunde benytte Udtrykket „Forhandlingerne ved det grønne Bord“. Paa hver Side af Døren mellem Værelserne stod to fuldkommen ens Bronzeuhre, som altid gik fuldkommen forskelligt. Paa Væggen over den Plads, hvor den Besøgende sad, hang et Oliemaleri af den saligt hensovede Hr. *Alfred Krupp* fra Essen i Westphalen, og over Vicekongens Plads et stort Fotografi af den afdøde General *Gordon* af Khartum-Berømmelse. Endelig fandtes foran Kaminen en Broncestatue af samme Hr. *Krupp* i Jagtkostume, uden kunstnerisk Værd.

Man kunde maaske forundre sig over at finde et Billede af *Gordon* her. Under Taiping-Oprøret, hvor

Li førte Kommandoen paa keiserlig Side, var *Gordon* som ung Officer kommen til China med sit Regiment. Som bekendt havde Eventyrere, navnlig af amerikansk Ekstraktion, dannet et Hjelpekorps for den keiserlige Armee. Efter dets første Chef, *Burlingham's* Bortgang tog *Gordon* Kommandoen over dette. Men Enden paa Oprøret var nær. De Keiserlige indesluttede Suchow, hvor de sidste Rester af Taipingerne vare samlede, under Befaling af deres 5 Høvdinger, de saakaldte 5 Konger. De Beleirede vare bragte til det yderste, og da de en Dag erfarede, at *Li* var fraværende paa en Reise, sendte de Parlamentairer til *Gordon* med Tilbud om Overgivelse paa Vilkaar, at deres Liv skulde spares. *Gordon* indgik herpaa og førte dem som Fanger til sin Leir. Da *Li* ved sin Tilbagekomst hørte dette, bemægtigede han sig straks Fangerne og gjorde dem et Hoved kortere. Saasnart den store Idealist, *Gordon*, erfarede, at *Li* havde gjort hans Ord til Skamme, greb han en Revolver og gik paa Jagt efter *Li*. Da denne saa ham komme, tog han Benene paa Nakken, og der opstod en Jagt gennem Leiren med *Li* som Vildtet og *Gordon* som Jægeren. Fælles Venner stoppede Forfølgelsen og tilveiebragte en Forsoning. *Gordon* blev ogsaa mange Aar derefter kaldet engang til China som Raadgiver i nogle militaire Spørgsmaal.

Li Hun Chang førte Samtalen paa en egen Maade, som jeg vil kalde „drillende“, og naar jeg i senere Aar sad i dette Modtagelsesværelse og havde været under hans Behandling i en Time eller to og var nær ved at tabe Taalmodigheden, var min bedste Trøst at se paa *Gordon's* Fotografi og genkalde mig den nu beskrevne Scene i Leiren foran Suchow.

Min første Audiens hos ham gik imidlertid meget glat og behageligt. Som sædvanligt i China aabnedes Konversationen med i yderste Detail at begære Oplysning om min Alder, om hvorlænge jeg havde været Søcadet, hvad jeg havde bestilt senere, hvorfor jeg var

kommen derud, og hvormeget jeg havde i Løn. *Armstrongs* havde dengang to Krydsere i Bygning for ham, og han sagde mig, at Rapporterne om disse vare gunstige. Dernæst kom naturligvis Sønnen i London paa Tale, og de af mig medbragte Gaver fra ham. Om egentlige Forretninger ytrede han sig ikke. Derimod satte han Pris paa at lægge sit Kendskab til de forskellige Kanonsorter for Dagen. Han sluttede med at sige mig, at naar jeg fremtidigt ønskede at tale med ham, behøvede jeg kun derom at henvende mig til hans *Secretair*.

Det næste, jeg nu havde at gøre, var at reise til Peking for at gøre mig bekendt med Forholdene der.

Hertil kunde man enten benytte Landeveien — om dette Ord overhovedet kan bruges i China — eller Flodveien. Herved maatte Hensyn tages til at Portene i Peking lukkedes ved Solnedgang, og tillige skyldte man sig selv at benytte chinesiske Kroer saa lidt som muligt. Unge Mennesker og Kavallerister brugte at ride hele Veien, og at sende Bagagen med Muldyrskærre. De havde da Relais af Rideheste flere Steder underveis og gjorde Turen i 2 Dage, saaledes at de slap med een Nat i chinesisk Kro. Med min Gigt var denne Befordringsmaade udelukket. Tilbage stod Floden. Man maatte leie en Baad, som blev trukket til Tungchow, Pekings Havn ved Peiho-Floden, som ligger 2-3 Mil fra Hovedstaden, og gøre disse sidste Mile paa Hesteller Æselryg. Der fandtes et uendeligt Antal af Baade paa Floden, udstyrede med et Tag af Bastmatte paa Midten, hvor man ikke havde megen Beskyttelse. En Besætning paa 4 Mand slæbte dem hele Veien, saafremt Vinden ikke var fuldt gunstig, og man brugte da mindst 3 Dage for at naa Tungchow. Men der fandtes et bedre Befordringsmiddel, og dette var en større Baad med 11 Mands Besætning, tilhørende Toldvæsenet. Det lykkedes mig at faa denne; en Kok blev engageret, Proviant og Vin anskaffede, og jeg var klar. For at

spare de Reisende den langsommelige Fart gennem Broerne i Byen forhales Baaden Dagen før Afreisen til en Plads ovenfor Staden, hvortil man da begiver sig pr. Jinridshia. Farten gennem den store By er alt andet end behagelig om Morgen. Den mandlige Del af Befolkningen besørger sin Nødtørft paa aaben Gade. Man passerer bogstaveligt mellem to Rækker siddende Mandfolk, som ikke vende Forsiden mod os. Svineriet paa den lange Vei var ubeskriveligt. Midt i Byen kom man til Keiserkanalens Udløb i Peihofloden. Her paa dette Centralpunkt i Nord China laa den i 1870 under en kristen Massacre nedbrændte katolske Kathedral. Det er en underlig Mani, de Herrer Missionærer have for altid at lægge deres monumentale Bygninger paa saadanne iøinefaldende Steder, skøndt det stadigt straffer sig. Vi kom gennem den store Trængsel paa Baadebroerne og fandt min Baad.

Farten begyndte, 5 Mand spændtes for en Slæbeline, fastgjort i Toppen af den høie Mast og trællede langs Stien paa Flodbreden. Naar der var lidt gunstig Vind, heistes Seilet, og saaledes kom vi jevnt fremad. Henvaa Formiddagen mødte vi Mr. *Spence* fra *Jardines* for Modgaaende. Det var en kold Dag med en raa Taage over det sumpede Land, og skøndt Mr. *Spence* var klædt i Skind, maa han dog have havt det ganske drøit under Bastmaatten paa sin chinesiske Baad. Vi satte Stevne-møde i Canton og drog hver sin Vei. Landet var uinteressant, næsten ingen Træer, store Oversvømmelser bevirkede af Brud paa Floddæmningerne, smudsige Landsbyer med Huse af Ler, og af Grønt kun nogle Køkkenurter her og der. Der var meget lidt Vanddybde i Floden, og dette forværredes efterhaanden, som vi kom høiere op. Men Tiden gik dog, takket være, at jeg kunde baade læse og skrive. Derimod fik jeg ikke noget Skud til alt det Fuglevildt, som efter Sigende skulde findes. Om Aftenen gik jeg tilkøis i en god Seng, som dog først maatte befries for Legioner af Kæmpekakke-

laker. Jeg laasede min Dør forsvarligt og lagde Revolveren under Hovedpuden, thi Røverier hørte til Natens almindelige Begivenheder paa Floden. Der var ogsaa omtrent hver Nat Skydning, men det antoges, at Røverne som Regel lode Europæerne i Fred, fordi de vidste, at disse vare bevæbnede. Om Aftenen paa den tredie Dag naaede vi Tungchow, hvorfra jeg først den næste Morgen kunde begive mig afsted til Peking, hvor jeg var indbudt til at bo hos den russiske Minister, *M. de Koumany*, som tillige repræsenterede Danmark. Jeg havde faaet et Muldyr uden Sadel til mig selv og en Kærre til Tjener og Bagage. I dette Optog drog vi udenom Tungchows gamle Mure ud paa Landet. Dette havde her en hyggeligere Karakter med store Trægrupper og med Sukkerrørsmarker. Naturligvis var der ogsaa det i China sædvanlige Utal af fritliggende Grave. Efter et Par Timer naaede vi Palikaobroen, som henvæbte i samme Tilstand, som da Englændere og Fransk-mænd beskød den 25 Aar tidligere. Herfra gik en flisebelagt Vei til Peking; men da denne var fuldkommen ufarbar for en Kærre, valgte vor Fører en Sidevei, som vel nok havde ligesaa mange Huller, men som i hvert Fald var blødere. Ved 12-Tiden naaede vi Pekings Ydermure med deres vældige Porttaarne. Adgangen var vanskelig. Vi maatte nu op paa den stenbelagte Vei gennem Porte, hvis Smuds ikke kan beskrives, og vente paa Køretøier, som vare kørte fast.

Peking bestaaer af tre Dele: den sydlige, Chineserbyen, som er Handelskvarteret, og er omgivet af en rektangulær Mur; den nordlige, som er Legationernes, den officielle Verdens og „Bannermændenes“ By, med en kvadratisk Mur, som støtter sig til Chineserbyens Nordmur; samt Keiserbyen, indeni Tartarbyen, ogsaa med en kvadratisk Mur, støttende sig til denne sidstes Nordmur. Alle disse Mure ere af kolossale Dimensioner og meget forfaldne. Chineserbyens Mur er ialt 20 engelske Mile lang, og Tartarbyens 15. Min Vei

førte gennem Chineserbyen, langs dennes Nordmur, gennem en af de mange Porte ind i Tartarbyen, og ved Et-Tiden naaede jeg den russiske Legation i udaset Tilstand, hvor jeg blev yderst vel modtaget af den russiske Minister og hans Frue.

Jeg tilbragte en 14 Dages Tid hos disse elskværdige Mennesker, under hvilke jeg havde god Leilighed til at blive bekendt med de mest fremstaaende Personligheder og med Stedets Herligheder. *M. de Koumany* selv var en Mand, som havde set sig meget omkring i Verden. Oprindelig Søofficer, havde han været Chef for den russiske „stationnaire“ i Konstantinopel og havde da ledsaget *Mentschikoff* ved dennes berømte Audiens hos Sultanen, hvor hans graa Paletot spillede en saadan Rolle, at den bagefter fik Skyld for at være Aarsag til Krimkrigen. *Koumany* forklarede imidlertid, at dette beroede paa en Misforstaaelse. *Mentschikoff* havde ikke vidst, at Sultanen opholdt sig i det Værelse, hvori han kom ind med Overtøiet paa, og havde straks aftaget det berømte Klædningsstykke. Senere havde *Koumany* deltaget som *Gortschakoffs* Secretair i Berliner-Kongressen, og derefter levet tildels i orientalske Lande.

Den russiske Legation var smukt anlagt. Der var en stor Grund, som næsten kunde kaldes en Park, hvori Ministerens Hotel dannede Centrum. Detacherede Bygninger vare opførte for det betydelige Personale, som indbefattede flere Secretairer, Tolke, Præst og Postmester. Der var en Kirke, en Pavillon til Gæster, ogsaa en Kosak-Kaserne.

Den russiske Gesandt var vistnok den af Diplomatene, som havde størst Betydning for Chineserne, og dette var ikke alene paa Grund af den meget lange Grænse mellem Staterne, som altid maatte give Anledning til Differencer, men ogsaa fordi han var den eneste, hvis Nation havde intimere Forbindelse med det chinesiske Folk. Østsibirien beboes af en Folke-

stamme, Buriaterne, der ligesom Thibetanerne ere Lama dyrkere. Disse sidstes Indflydelse i Peking er stor, og da den næsthøieste af Lamaerne hører hjemme i Sibirien, have Russerne derigennem Lethed for at faa Indblik i Chinas Forhold. Det var ikke uforstandigt af Russerne, at Postmesteren i deres Legation i Peking var Broder til denne Lama Nummer to.

Da Russerne havde etableret en ridende Post fra Tiensin gennem Ørkenen Gobi til Grænsestaden Kiakta mellem Mongoliet og Sibirien, som afgik — jeg troer — hver 14. Dag og brugte 12 Dage om Veien, og da denne Post maatte eskorteres, laa der altid et Skifte af Kosaker til Afløsning i Legationen, og dette benyttedes som Eskorte for os, naar vi red omkring i Peking.

Af Gæster var der dengang ogsaa Hr. *Henningsen* fra „Store Nordiske“, som havde Forretninger paa Stedet; men tillige var der en russisk Militair-Attaché, Oberst *Putiata*, som til daglig levede i Tiensin. Denne Officer havde altid tjenstgjort i Asien og kendte ikke til de Vanskeligheder, som vi andre følte, naar vi skulde reise i Landet eller leve blandt Folket. Han var kommen til Peking for at overvære „Bannermændenes“, det vil sige Tartarhærens, Efteraars-Manøvrer, og red en Morgen ud af Legationen med sin „Mafu“ — Staldkarl — uden at medføre andet end sine personlige Effekter. Han kom tilbage efter 8 Dages Forløb og kunde fortælle os om deres Bevæbning med Buer og Pile, eller høist Luntebøsser, og om Kanonerne af Læder forstærkede med Jernbaand, som i *Gustav Adolfs* Tid, af hvilke Mærkeligheder vi iøvrigt ogsaa saa endel i Peking selv. Senere foretog han en Marsche gennem Manschuriet paa 3 Maaneders Varighed med samme Bagage. Han syntes at uddanne sig til at være Chef for Avantgarden, naar Russerne engang vilde rykke ind i China.

Endnu en Gæst kom til Legationen. Det var Baron *Gabriel Gunzburg* af det bekendte Banquier-Firma, som

førte en vagabonderende Tilværelse i China, naar han ikke var oppe ved Lenafloeden for at tilsee sin Families Guldvadskerier. Det var en behagelig Mand, som jeg ofte har mødt senere.

Dette Selskab red meget omkring med Eskorten for at se Pekings Mærkværdigheder, og de fortjente at blive sete.

Naar man først er bleven vant til Byens urimelige Smudsighed, vil det snart staa klart for en, at Grundlæggerne af Peking have været stort anlagte. Ydermurene alene med deres Porttaarne ere jo enestaaende i Verden, ligesom hele Planen for Byen. Gaderne have større Dimensioner end noget andet Sted. Det samme gælder om Keiserens Residens eller den forbudne Stad, som den ogsaa kaldes. Naar man bevæger sig paa Gaderne og møder disse Optog af mongolske Prinsesser eller andre Storheder, tilhest eller paa Muldyr, større end Heste, ikklædte flagrende Gevandter, efterlade de, trods deres Følges Pjalter, Indtrykket af Storhed, men en Storhed, som er falden.

Man maa ikke gaa i Detailler i Peking. Gaderne have denne uhyre Brede; men den nærsomme Chinese har ikke kunnet taale at se en saadan Ødselhed. Der er derfor bygget en uafbrudt dobbelt Række af Boder, som indsnevre Kørebanen, efterladende den tilbageblevne Halvdel af denne i en saadan Tilstand, at det var næsten blevet til en Troesartikel, at efter et Regnveir var et Muldyr druknet i et Hul i en af Gaderne.

Jeg har ikke været indenfor Døren af noget af Tempelne. Det bizarre Lamatempel var utilgængeligt paa Grund af Munkenes Fremmedhad, og Himlens Tempel, hvor Keiseren engang aarligt selv udførte Ofringen, havde med sine enorme Dimensioner intet tiltrækkende.

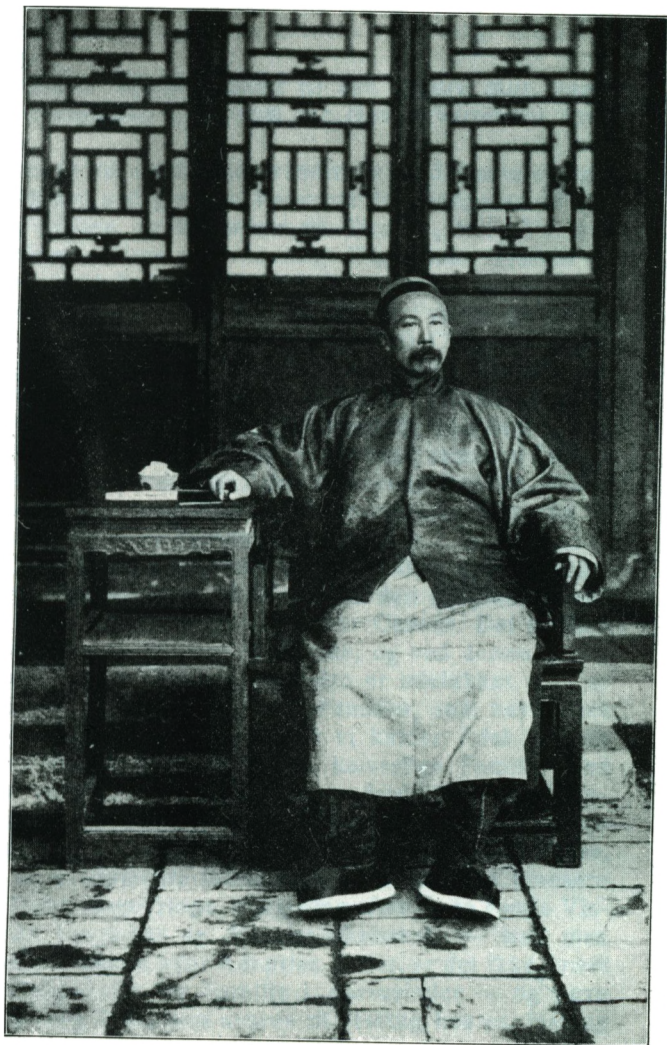
Men naar man var kommen op paa den 40 Fod høie Stadsmur og vandrede paa dens brede Krone, havde

man et stort Syn for sig. Først Staden selv med sine tre Afdelinger, af hvilke den forbudte Stad var kende-
lig paa sine gule Tage — gult er Keiserens Farve. De mange Haver og Parkanlæg, som ofte næsten skjulte Husene, havde en god Effekt. I det Fjerne mod Nord saa man den Bjergkæde, som skiller China fra Mongoliet, man saa flere Templer, der benyttedes som Sommerresidens for endel af Legationerne.

Paa den østlige Side af Muren laa det saakaldte Observatorium. Paa *Ludvig den Fjortendes* Tid var det lykkedes nogle Jesuitter at skaffe sig Adgang til Keiserhoffet som Lærere. Da de dyrkede Astronomien, sendte deres Konge som Gave til Keiseren en superb Himmelkugle af Guldbronce, og denne sidste lod flere andre Instrumenter forfærdige. Denne Samling, som anses for at være omtrent den skønneste Broncesamling i Verden, havde siden da staaet her under aaben Himmel. Efter Undertrykkelsen af Bokseropstanden delte de indrykkede fremmede Armeer Peking i Kvarterer, et for hver Nation. Amerikanerne havde besat det, hvori Observatoriet laa, men dette forhindrede ikke Tyskerne i at bemægtige sig disse unique Kunstværker, og at sende dem som Seirstrofæ til Berlin. Imidlertid maa der være opstaaet nogen Skamfølelse over dette ligefremme Rov, thi ved et senere Høflighedsbesøg af en chinesisk Prins i Berlin, tilbød man ham at sende dem tilbage, hvilket han havde den gode Smag at afslaa.

Der var en Adgang til den forbudne By, som var ret besynderlig. En Bygning, som laa der, maatte være tilgængelig for de Fremmede. Englænderne sige om Chineserne, at de gøre meget „to save face“, og dette opnaaede de her ved at slaa Hul paa Muren ved Siden af en lukket og bevogtet Port og at tillade Passage gennem Hullet. Vi rede gennem dette, og saa da Marmorbroen, som regnes for at være noget af det skønneste i Peking, samt Templet paa Toppen af Kul-

VICEKONGE LI-HUN-CHANG.

høien, hvor den sidste Keiser af Ming-Dynastiet hængte sig, efterat Tartarhæren allerede var trængt ind i Peking.

Udenfor Staden, støttet til den nordre Mur, ligger den mongolske Leir, som var Hovedkvarter for dette Folk.

Der er en vældig Karavanetrafik med Kameler, som strømmer ned gennem Passerne fra Mongoliet til Peking-Sletten og fortsætter til Tiensin, hvor Varerne indskibes. Disse ere væsenligt Kamelhaar, Trækul og Kalk, samt Faareuld. Leiren tjener som Hvileplads for disse Karavaner, men de mongolske Fyrster holde ogsaa til her. Dette Lands Forhold til China er neppe meget kendt. Landet var delt mellem 16 Fyrster, der vare saa godt som uafhængige. China holdt en Generalgouverneur der, hvis Opgave egentlig kun bestod i at inddrive den aarlige Tribut. Prinserne, som ved Giftermaal vare allierede med den keiserlige Familie, skulle til alle Tider have haft megen Indflydelse i Peking og vare nogle af de fornemste i China.

Chineserne ere et stærkt demokratisk anlagt Folketærd. Man ser jo til Eksempel, at den simpleste Mand kan naa at blive Vicekonge eller Censor. Det er Eksamen, som er det ene afgørende, og ved denne er der sørget for, at Persons Anseelse er udelukket. Det er ogsaa et forsvindende Antal Familier, som have faaet nogen Særstilling, eller hvad vi kalder Adel. Blandt disse er der naturligvis den keiserlige Familie med sine talrige Forgreninger, som er fordelt paa ikke mindre end 32 Klasser; dernæst kommer nogle Manchu-Fyrsteslægter, som hjalp med til Erobringen af China, og de ovennævnte mongolske Prinser. Af Chinesere er Tallet meget ringe. Slægterne efter de to gamle Vismænd *Confucius* og *Mencius* eksisterer — man maa ikke glemme, at hvor Adoption findes, er det ikke svært at vedligeholde en Familie i Aartusinder — og have en arvelig Titel, som svarer til Hertug hos os. Hertug

Confucius har en Besiddelse i Shantung Provinsen, hvis Indkomster iøvrigt væsenligt anvendes til religiøse Formaal. Foruden disse er der vistnok kun tre chinesiske Familier, som besidde Arveadel, og denne er af relativ moderne Dato. Disse ere Familien *Tseng*, paa Grund af *Tseng kwo fangs* Undertrykkelse af Oprøret i Turkestan; dernæst *Li hun chang* paa Grund af hans Fortjenester under Taiping Oprøret; og endelig *Liu min chuan* af samme Aarsag som *Li*. *Liu* var nu Gouverneur paa Formosa, hvor jeg havde meget med ham at gøre, saaledes som senere vil blive fortalt.

Endelig var det Skik, at naar en særlig fortjenstfuld Mand døde, fik hans Familie Adelstitel for et vist Antal Generationer. —

Man førte en behagelig Tilværelse blandt de Fremmede i Peking. Det var ikke tilladt andre end Legationernes Medlemmer at bo der, saaledes at Kredsen ikke var stor, og man var dengang fritaget for noget forstyrrende Element, som saa let kan ødelægge Tonen i et lille Samfund. Den daværende sociale Leder var Lady *Walsham*, den engelske Ministers Frue, en høist elskværdig Dame med stor Verdenskundskab, hentet fra hendes Ophold i Udlandet ligefra Barnealderen. Hun førte et smukt Hus i den statelige engelske Legation, som var et ombygget chinesisks Prinsepalee. De fremmede Huse laa næsten alle i een Gade, parallel med Sydturen af Tartarstaden, som i daglig Tale kaldtes Legationsgaden. Nær ved Englænderne laa den tyske Legation. Dens daværende Chef, Hr. *von Brandt*, var en fremstaaende Mand, der havde begyndt sin Carriere som Konsul i Japan; han havde forfattet forskellige litteraire Arbejder om China, og havde ogsaa gjort sig fortjent ved at hjælpe Kunstindustrimusæet i Berlin til dets udmærkede Samling fra China. Da jeg kom dertil, led han af den Sygdom, som kaldes Høfeber, der har den besynderlige Virkning, at Patienten ikke kan taale Lugten af Heste. Naar han skulde forlade Peking, maatte

det derfor ske i Bærestol. Hans Secretair, Hr. *von Ketteler*, var en rask ung Mand, som kort i Forveien ved sin resolute Optræden havde standset et Forsøg paa Europæer-Massacren paa Øen Shamin ved Canton. Det er den samme Mand, som ved Bokseropstandens Begyndelse var tysk Gesandt i Peking, og som blev myrdet, da han uforfærdet gik i sin Bærestol gennem Byen til „*Tsung li yamen*“ — Udenrigsministeriet.

Foruden Legationernes Personale og nogle Missionærer var der endnu en Fremmed i Peking, og denne var dansk. Hans Navn var *Peter Kjerulff*, og jeg troer, han stammede fra Slagelse. Det blev sagt, at han var kommen til China med Admiral *Bille*, da denne i 1864 blev sendt dertil i Regerings-Mission, og han havde giftet sig med en „nursery governess“ hos Lady *Hart*, den bekendte Sir *Robert Hart's* Frue. Ægteparret var protegeret af Hr. *von Brandt*, og denne havde skaffet ham Tilladelse til at etablere en Forretning under Titel af „*Compradore*“ for den tyske Legation. Dette er ellers Navnet paa den chinesiske Mellemandler, som alle fremmede Huse paa Kysten benytte til deres Forretninger med de Indfødte, og hvis Berettigelse væsentlig er begrundet i Europæernes bristende Kundskab til Sproget. *Kjerulff*, som var en driftig Mand, havde stiftet en betydelig Forretning, ligeoverfor den tyske Legation, hvor man kunde købe alle Livets Fornødenheder, og som ogsaa blev besøgt af Chineserne. Palæets Eunucher havde fundet Veien derhen, og gennem disse fik han Leilighed til at komme i Besiddelse af mange kostbare Sager, som gennem Hr. *von Brandt* vandrede videre til Berliner-Musæet. Den keiserlige Hofholdning besad Fabrikker for Porcellain og Silkestoffer, og da det var Skik at benytte en stor Mængde af disse Sager til Gaver, modtog Fabrikkerne ved Aarets Begyndelse en større Rekvisition. Da man imidlertid var vant til at endel blev borte underveis, var man saa forsigtig at duplicere disse Bestillinger, og det blev sagt, at det

var disse Duplicater, som Eunucherne solgte til *Kjerulff*. I den førømtalte „Chinese Times“ var der en Dag en Artikel, som omhandlede Gadernes slette Tilstand i Peking, og i hvilken anførtes, at den eneste Undtagelse var den lille sandbestrøede Sti, som førte fra den tyske Legation tvers over Gaden til *Peter Kjerulffs* „Store“. Det var en lille Médisance, som iøvrigt var sand. Den syge Hr. *von Brandt* skulde nemlig hver Dag over Gaden for at spille et Parti trictrac med Fru *Kjerulff*. Ægteparret har forladt China, og begge ere døde i Kjøbenhavn. Ved Auktionen over deres Bo fandtes der adskillige overordentlig sjældne Sager.

Paa en af vore Rideture besøgte vi den katolske Kathedral, hvor vi bleve modtagne af Père *Favier*, som allerede dengang nød høi Anseelse i Fremmedkolonien. Det var ham, som senere under Bokseropstanden afslog alle Angreb paa Kathedralen ved Hjælp af sin Menighed — omtrent 2000 kristne Chinesere, og en Snes italienske Marinesoldater, skøndt han var i over en halv Mils Afstand fra Legationsgaden. Han blev efter de fremmede Troppers Indmarsche anklaget for at have plyndret sit Kvarter af Byen, men blev hæderligt frikendt, da han dokumenterede, at han havde været tvunget dertil for at kunne skaffe Føde til sine mange Medchristne.

Jeg gjorde et Besøg hos Markis *Tseng*, til hvem jeg havde en Introduktion. Denne Statsmand var nylig hjemkommen fra sin Gesandtskabspost i Paris, og havde fra sit Ophold i Europa medbragt Lysten til at aabne Adgang for europæisk Kultur for sine Landsmænd. Han var den eneste Chineser af Rang, som havde privat Omgang med Legationerne. Hans Søn, en 15 Aars Dreng — som var opdraget i en engelsk Skole — mødte uden den reglementerede Haarpisk, og hans Hus havde faaet et halvt europæisk Tilsnit. Men alt dette havde ingen Virkning og gjorde ham kun upopulair hos sine Landsmænd. I vor Samtale udtalte han

som sin Anskuelse, at Centralregeringen snart vilde borttage Styret fra Vicekongerne. Man ventede kun paa, at den syvende Prins, Keiserens Fader, skulde blive helbredet fra en Sygdom for at sætte dette i Værk. Vi have jo set, at dette var Drømme, som ikke bleve realiserede.

Endnu maa jeg nævne en Mand — den betydeligste af dem alle —, hvis Bekendtskab jeg gjorde i Peking. Jeg mener hermed Sir *Robert Hart*, „Inspector General of Chinese Customs“, forkortet hos de Fremmede til „the I. G.“. Det er jo et verdenskendt Navn, jeg her har nævnet, men jeg skal dog fortælle lidt om hans Gerninger.

Under Taiping-Oprøret havde Oprørerne en kortere Tid sat sig i Besiddelse af Shanghai, og de chinesiske Embedsmænd vare flygtede derfra. Som en Følge heraf blev Tolden ikke opkrævet paa de Varer, som kom udefra. For at bringe dette i Orden indrettede de fremmede Konsuler et midlertidigt Toldbureau, som blev ledet af en ung engelsk Konsularelev, den senere Sir *Rutherford Alcock*. Efter et Aars Tid drog *Alcock* sig tilbage, og en nys ankommen irsk Konsularelev, *Robert Hart*, tog Stillingen. Det varede nogen Tid, inden den chinesiske Regering igen fik Administrationen i Shanghai igang, og de bleve glad overraskede ved at finde, at Toldintraderne havde naaet en meget større Høide end tidligere. Dette beroede naturligvis paa, at de vare blevne redeligt bestyrede. Centralregeringen, i hvis Budget Tolden er den væsentligste Indtægtskilde, besluttede derefter at overdrage *Hart* Administrationen af Tolden paa alle Varer, som kom ind paa fremmed Køl, og da Traktathavnenes Antal tiltog, voksede *Harts* Arbejde dermed. Dette Toldvæsen var nu blevet en vel organiseret Tjeneste. Der fandtes en „indoor staff“, som forrettede Kontorarbejdet, og som kun bestod af Europæere, valgte omtrent i Proportion med deres individuelle Nations Bidrag til Toldens Indkomster. „The

outdoor staff's" Funktionærer vare mangfoldige. Dels vare de almindelige Toldbetjente, dels Havnefogeder eller Captainer etc. I Forbindelse med Tolden havde han ogsaa organiseret en Krydstoldtjeneste, som besad et Dusin armerede mindre Dampere, der saavel krydsede imod Smuglere som imod Sørøvere. Disses Officersbesætninger vare ogsaa europæiske.

Men Sir *Robert's* Virksomhed var ikke indskrænket til Tolden alene. Han havde saaledes besørget hele Kysten opmaalt, og Farvandet afmærket med et komplet System af Sømærker. Dernæst havde han paataget sig at belyse Farvandet, og til Bevis paa at det ikke herved dreiede sig om Smaasager, var der til den vanskelige Indseiling til Amoy anbragt ikke mindre end 13 Fyr. Det var heller ikke let at opføre disse Fyrtaarne. Da det vigtige Fyrtaarn paa Formosas Sydspids skulde bygges, satte den derværende vilde Befolkning sig derimod. Der maatte først føres et Regiment derhen, og et Fæstningsanlæg udføres omkring Fyrtaarnets Plads, og efter dets Opførelse maatte en fast Garnison bibeholdes.

Af Fiskeriet og af Silkeavlen havde han ogsaa indlagt sig Fortjenester. Hvergang China skulde møde paa en Verdensudstilling, var det ham, som maatte organisere Arbeidet; ogsaa benyttede man hans Tjenester som Diplomat. Da Chineserne med deres Tilbøielighed til at trække alt i Langdrag ikke kunde komme til Enighed med Frankrig efter den „forklædte“ Krig i 1885, gav man ham Fuldmagt til at ordne Sagen. Han benyttede dertil den Repræsentant, som Toldvæsenet holder i London, og skal efter Sigende have udgivet 40,000 Dollars til Telegrammer; men efter kort Tids Forløb var han istand til at møde i Udenrigsministeriet med et Telegram om, at alle Vanskeligheder vare fjernede. Man fortalte, at de derværende høitstaaende Chinesere, trods deres steile Værdighed, ikke kunde skjule et Udbrud af Beundring.

Denne Mand sad i sit Kontor i Peking, som han i senere Aar aldrig forlod, ikke engang under den hedeste Sommertid. Hans Familie levede i England, men der fandtes gerne i hans Hus et Par besøgende Damer af Toldetaten. Hans Luksus var ikke stor, dog holdt han et malayisk Musikkorps og en lille Samling af vilde Dyr. Mærkeligt nok havde jeg flere Gange Leilighed til at erfare, at denne overarbejdede Mand distraherede sig med at føre en udstrakt Korrespondance med et betydeligt Antal Damer i China, hvorover disse naturligvis vare stolte.

Nogle Aar i Forveien havde den engelske Regering tilbudt ham Stillingen som dens Gesandt i Peking, hvad han i første Øieblik modtog, men fra hvilken han efter nogen Overveielse drog sig tilbage.

Der blev udfoldet en stor Gæstfrihed i Peking, ikke alene af vor elskværdige Værtfolk, som holdt omtrent aabent Hus for alle Tilreisende; men ogsaa de andre Beboere bad os til sig, saaledes at vi altid vare paa Farten. Det var ikke ganske bekvemt at gaa ud i Selskabsklæder om Aftenen. Bærestole vare kun tilladte for Folk af høi Rang, og Vogne fandtes ikke. Man havde Valget mellem at gaa eller at tage en Peking-Kærre, som er uden Fjedre og med et Tag af Bomuldstøi. Man maatte krybe ind forfra og sidde paa Vognbunden med Fødderne tæt op til Dyrets Hale, og havde Kusken siddende paa den ene Side, klos til ens Ben. Jeg foretrak Apostlenes Heste og lod *Fu san* gaa i Forveien med en Papirlygte. Men en Aften var jeg nærved at fortryde det. Da jeg balancerede mig frem paa et op-høiet Fortog, dannet af Gadens Mudder, med *Fu san* et Stykke foran med Lygten, snublede jeg over noget, og dernæst følte jeg et Tag i mine Benklæder. Det var en Kamel, som tilbragte sin Nat liggende i Gadens Snavs og med Hovedet hvilende paa Fortoget. Det var over dette Hoved, at jeg var snublet.

Tiden til at forlade Peking var kommen. Det var

lykkedes mig paany at faa Toldvæsenets Baad, og jeg havde ogsaa fundet Reiseselskab, bestaaende af Mr. *Michie* fra „Chinese Times“, Baron *Gunzburg* og en tilfældig Englænder. Disse red ned til Tungchow, medens jeg paa Grund af min Gigt maatte benytte en „mule litter“, det er en Bærestol, ophængt mellem to Muldyr. Det var et langsomt Redskab, og jeg sad krum-bøiet i den lukkede Kasse; men jeg naaede derhen i Tide til vor Middag, og vi gik nu ned ad Floden med Strømmen. Den anden Dags Aften naaede vi efter mange Rubbere at komme iland i Tiensin, hvor jeg igen tog ind paa Astor House. Jeg blev der nogle Dage for i Forbindelse med „mysterious Mr. *Dunn*“ at forfatte en længere Artikel til „Chinese Times“ og „Shi pao“, hvori vi forsøgte at overbevise de 400 Millioner Chinesere om, at de ikke havde nogen Salighed at vente uden gennem *Armstrong*. Dernæst gjorde jeg et Afskedsbesøg hos *Li hun Chang's* Neveu, *Chang*, som bestyrede Vicekongens Forsvarsdepartement. Jeg fandt ham med hvad vi i daglig Tale kalde for „Tømmermænd“, erhvervede efter en Opiumsrus, og indskibede mig. Vi havde nogen Vanskelighed med at komme over Barren, men naaede dog Shanghai den 16. November.

Jeg forefandt her Telegram om, at man nu ønskede mig til Nanking, hvor Hr. *Buchheister* befandt sig. Da den høit ansete Markis *Tseng*, til hvem jeg havde en Introduktion, var Vicekonge der, havde jeg en god Grund til at gaa derhen; men desuden havde *Buchheister* sine Forbindelser med det derværende Arsenal, og disse maatte kultiveres. Jeg kunde imidlertid ikke komme derhen uden at medbringe min Part af Provi-anten. Jeg fandt snart en Forretning, som kunde sige mig, hvad jeg skulde medbringe for nogle Dages Op-hold blandt Chinesere, hvoriblandt jeg erindrer en Masse Brød, og rustet med dette begav jeg mig ombord i Hjuldamperen „Peking“, med hvilken jeg afgik en Morgen tidligt. Der fandtes dengang tre Kompagnier,

som besørgede Trafikken paa Floden fra Shanghai til Hankow, en Distance af omtrent 125 danske Mile. Et af disse var chinesisk, og „Peking“ tilhørte dette. Disse Baade vare byggede med de amerikanske Floddampere som Forbillede, kun vare Kahytterne af Hensyn til Klimaet rummeligere. Europæerne vare logerede midtskibs, og forsvarlige Jerndøre adskilte dem fra de enorme chinesiske Lokaliteter, som vistnok kunde rumme 2000 Passagerer. I den europæiske Spisesal var der til Forsvar opstillet et stort Antal skarpladte Rifler. Farten paa Yangtze-Floden byder i Begyndelsen ikke paa nogen Skønhed. Naar man kommer ud paa den ved Wosung, er den saa bred, at man knap kan se den nordre Kyst, senere snevrer den betydeligt, Mudderet og Sandet maa vige for grønne Marker og store Landsbyer; man mærker, at man er i et mere velhavende Distrikt. Vi kom tilankers udfør Nanking den næste Morgen. Denne fordem saa mægtige Stad, som var Residensstad under endel af Ming-Dynastiet, er som de fleste i China bygget i en regelmæssig Firkant, hvis Sider ere $1\frac{1}{2}$ dansk Mile lange, hvortil endnu kom store Forstæder. Den er omgivet af en Kæmpemur næsten af samme Dimensioner som Pekings og ligesaa forfalden. En Tvermur af samme Dimensioner deler Terrainet i en Manchu- og en Chineserby. En Mur omslutter endvidere et stort Areal, hvori findes Mausoleerne for bortgangne Ming-Keisere. Det maa erindres, at Nanking i 10 Aar var Taipingernes Hovedstad, og at disse begyndte deres Besiddelse med at dræbe den daværende Befolkning paa 2 Millioner Mennesker, hvorefter de ødelagde alle de Monumenter, som fandtes, af hvilke de betydeligste vare et prægtigt keiserligt Slot og det bekendte Porcellainstaarn, som de troede var tildels af Sølv. Da de keiserlige Tropper toge Staden tilbage, fuldførte de Ødelæggelsens Værk. Følgen heraf var, at naar man nu stod paa en Høide udenfor Staden og saa udover denne, var der ikke noget Spir eller Taarn, knap nok noget større Tag

synligt. Verdenshistoren kan neppe anføre noget mere vanvittigt Eksempel paa unyttig Ødelæggelse, end hvad der skete dengang. Tabet af Menneskeliv under Taiping-Oprøret var over 50 Millioner efter Sir *Robert Hart's* Opgivelse til mig. Efter en saadan Forstyrrelse maatte det tage Tid, inden Staden kunde reise sig. I de første Aar efter Oprørets Underkuelse var Terrainet indenfor Murene det bedste Jagtgebet for de Shanghai-Grosserere, og jeg har endnu der set Raadyr løbe omkring. Der havde nu samlet sig i to Udkanter af Byen en Befolkning, som med Forstædernes blev anslaaet til 400,000 Mennesker.

Her kom vi tilankers den næste Morgen efter Afgangen fra Shanghai. Med en daarlig Tjener og en stor Bagage var det svært midt i Chineser-Sværmen at komme iland uden materielt Tab, men det lykkedes, og jeg fik Tag i en Husbaad, som skulde befordre mig op ad en Kanal rundt om en Del af Stadsmuren til det 2 Mile derfra beliggende Arsenal. Vi passerede under nogle Broer, kom ind i en Trængsel af Baade, og naede endelig Arsenalet, hvor jeg fandt Hr. *Buchheister* installeret meget komfortabelt med Compradore, Tjener og Kok, og hvor han syntes at føle sig hjemme. For mig havde han indrettet Bolig i et Tempel tætved. Jeg maatte først undersøge dette. Jeg fandt et Rum, hvis Vægge vare af udskaaet Træarbeide, saaledes at Himlens Fugle havde fri Adgang, hvilket i November Maaned kunde medføre nogle Ulemper. Der var et Sengested uden Madras, men med et Seilgarnsnet. Min Tjener blev straks sat igang med at købe nogle høist nødvendige Kar, med at klæbe Papir paa de udskaaene Vægge, og med at lægge min Pels og hvad jeg ellers medførte ovenpaa Nettet, og dermed var jeg bjerget. Jeg aflagde derefter under *Burchheister's* Protektion Besøg hos Arsenaldirecteurerne, af hvilke der fandtes tre, alle Chinesere. Modtagelsen var god nok, men noget generende paa Grund af de Spørgsmaal, som de stillede.

Dette Arsenal, som kun tilvirkede Geværer og deres Ammunition, havde ikke megen Interesse for mig. Det var i sin Tid anlagt af den bekendte Missionærlæge og senere Secretair ved den chinesiske Legation i London, Sir *Halliday Macartney*. Det var udstyret med gode Arbeidsmaskiner, og nu var det i Hænderne paa fuldkommen uvidende Chinesere. Der forelaa Indbydelser til Tiffin hos den første Arsenaldirecteur den samme Dag, og til Audiens hos Vicekongen med forudgaaende Tiffin hos Politidirecteuren den næste. *Buchheister* havde altsaa gjort sin Skyldighed. Vi saa os lidt omkring. Det berømte Porcellainstaarn havde ligget paa Pladsen mellem mit Tempel og Arsenalet. Det eneste, som var tilbage deraf, bestod i nogle Sten af Yderbeklædningen, som nu vare indsatte i en Havemur. De vare meget smukke af blaa Farve med gul Dekoration og god Glasur. En vældig Hat af Støbejern, 500 Aar gammel, med smukke Forsiringer havde dækket Toppen af Taarnet og laa nu paa Marken omvendt, saa at den kunde benyttes til Drikkekar for Hestene. Vi vare et Stykke udenfor Murene og havde et smukt og frugtbart Landskab omkring os. Vi stillede til Tiffin hos Arsenaldirecteuren. Det var en stor Affaire. Bordet var forsynet med en Dug, paa hvilken en Uendelighed af Smaaretter vare opstillede. Der var Fisk, Kalkun, Høne, unge Bambooskud, Skinke, søde Sager etc. Ved hver Kuvert fandtes Spisepinde, en Skaal med ristede Mandler til at skærpe Appetiten, ogsaa en Skaal med lunken Samshui — Risbrændevin. Værten begyndte med at fylde Æresgæstens Tallerken, det vil sige min, ved Hjælp af sine Spisepinde og vedblev dermed, efterat han ofte havde havt de samme Pinde i sin egen Mund. Efter Smaaretterne kom een Ret ad Gangen, som stilledes midt paa Bordet, og Gæsterne hjalp sig selv ved at lange dertil med deres Spisepinde. Der kom And, hvid Sætang i Suppe, Haifiskefinner, japansk Blæksprutte, gamle Dueæg kogte i Suppe, Fasan, sort Sø-

rang, Bedekoteletter, Ærtebudding, søde Sager som Kartofler fyldte med Syltetøi. Under alt dette gik Samshuien flittig rundt, og Værten drak med Gæsterne, og disse med hinanden indbyrdes. Tiden blev fordrevet med et Spil, som lignede det neapolitanske „morra“, hvorved Straffen bestod i at tømme en Kop Samshui. Til Slutning kom Risen paa Bordet, og Drikningen ophørte. Risen blandedes med en Masse Ingredienser, hentede fra Resterne paa Bordet, og en Kop god The heldtes derpaa. Maden var i det hele taget vel tillavet, men umaadelig fed, og det anvendte Madfedt efterlod sit Indtryk de næste Timer. Man behøvede en Udskylning af flere Glas Cognac for at blive Smagen nogenlunde kvit. Maaltidet foregik i Arsenalet for aabne Døre, og talrige Tilskuere fandtes saavel i Værelset som udenfor, hvor de Nysgerrige lavede sig Kighuller ved at stikke en Finger gennem Papirsvinduerne.

Vi gjorde et Besøg i Byen, hvor vi saa Eksaminationshallen. En saadan findes i enhver af Provinshovedstæderne og tjener til den store Eksamen, som afholdes hvert tredie Aar. Fra et Inspectionstaarn midt i Terrainet havde vi et godt Overblik. Lange Halvtage ere byggede, og Rummet under disse er delt i Celler, 6 Fod høie, 3 Fod brede, og 5 Fod dybe, aabne fortil. Der er en Niche til et Lys, et Brædt til Sæde, et andet til Bord, og her maa de Stakler tilbringe Nætter og Dage. Ved et Overslag kom vi til det Resultat, at der var Plads til 25,000 Eksaminander, og dette viste sig at stemme. Da hele Eksamen er skriftlig, er der ikke Brug for andre Lokaler.

Underveis mødte vi et Ligtog af en Fjerdingsvejs Længde. Det var det sædvanlige Skrabsammen af pjaltede Mennesker, bærende Lygter, Papirsdekorationer og Vaaben; dernæst kom Stilladser pyntede med Guld-papir og baarne af 10—12 Mand, og sluttelig et Antal Dyrebillede af overnaturlig Størrelse, som Heste og Drager. Det er ikke rart at møde et saadant Optog i

en snever Gade, naar man sidder i en Bærestol. Kullerne have et Tag med at krænge Stolen i Nødsfald adskillige Grader, og jeg var engang i den Situation, at jeg krægede stærkt over mod en Kuli, som bar et Par af de bekendte Spande, indeholdende Menneskegødning, medens jeg til Luvart havde en Kæmpedrage, hvis ene Klo viste en afgjort Tilbøielighed til at gaa gennem Bærestolens Vindue.

Under vor Vandring i Staden begyndte Befolkningen at blive generende, da den aabenbart ikke var vant til at se Fremmede, og vi maatte søge tilbage til vort Arsenal.

Den næste Dag tog vi den lange Vei til Tiffin hos Politidirekteur *Liu*, en lille sydlandsk udseende og energisk Mand. Hans Toilette var pragtfuldt, men blev dog overgaaet af *Buchheister's* Compradores, om hvem det blev sagt, at han eiede Klæder til en Værdi af 10,000 Dollars. Det var et større Selskab af høiere Embedsmænd. Man begyndte med at gøre sig det bekvemt ved at aftage Kaftanerne, resp. Uniformen, og faldt derefter over Retterne. Det var en Gentagelse af Gaardsdagens Menu, kun længere og mere udsøgt. Jeg skal derfor blot nævne, at naar en And skulde paa Bordet, blev den først baaret rundt paa sit Spid for at vise, hvor godt den var stegt — Kendere have sagt mig, at Ænder og Spædegrise steges bedre i China end andetsteds —, dernæst blev Skindet, som ansaas for den lækkreste Del, budt om for sig, og endelig kom Køddet, skaaret i smaa Firkanter af Hensyn til Spise-pindene.

Farten gik dernæst til Vicekongen, *Tsen kwo chyan*, en smuk, værdig ældre Herre. Trods sit milde Væsen fik han dog Skyld for at have vist en uhyre Strenghed ved Undertrykkelsen af Taiping-Oprøret og skal da have ladet mange Tusind Mennesker henrette. Besøget var af ren ceremoniel Natur, og da jeg anbefalede mig, overraskedes jeg ved, at han gav mig Haanden paa

europæisk, istedetfor som Chineserne at samle de to knyttede Hænder foran Brystet.

Vi vare nu færdige i Nanking og tog ad Kanalen ned til Damperens Anløbsplads ved Floden. Underveis mødte vi en Andegaard. Hundreder af disse Dyr vare under Bevogtning af to Mænd, hver i sin Jolle og forsynede med et Strafferedskab, bestaaende i en Bamboostage med nogle Siv bundne paa Toppen. Ved Hjælp af disse holdtes Flokken samlet og blev drevet paa Land om Natten. Vi mødte ogsaa store Baadsladninger afskaaret Siv, som er det eneste Brændsel i denne skovfattige Egn.

Vi fangede en Floddamper, Mage til „Peking“, og gik med denne ned ad Floden. Det var velgørende at komme tilbage til Civilisationen og et varmt Bad, efter at have tilbragt tre Dage i et chinesisks Tempel. Underveis stoppede vi i Chinkiang, som er en Traktathavn, ligeoverfor Indgangen til Keiserkanalen.

Ved Ankomsten til Shanghai havde jeg den Glæde at møde *Mr. Howard*, som kom direkte fra Kjøbenhavn, hvor han havde været engelsk Legationssekretair, og skulde nu i samme Egenskab til Peking. Han kendte godt min Familie, og hans Døtre vare Veninder med min Datter. Han blev der et Par Dage, under hvilke vi saas endel. Derefter drog han nordpaa, medens jeg igen maatte afsted, denne Gang til Hongkong. Jeg ankom dertil med en af de ukomfortable P. & O.-Dampere og fandt en chinesisks Eskadre paa Reden, hvoriblandt to nye Krydsere, byggede hos *Armstrongs*, samt to mindre Panserskibe fra Tyskland. Ombord i Eskadren var Admiral *Lang*, en engelsk Søofficer i chinesisks Tjeneste, som jeg senere ofte skulde møde, og paa hvem jeg satte megen Pris. Jeg besøgte Krydserne, hvor jeg fandt alt i bedste Orden, og havde en fornøielig Dag ombord i den engelske Corvet „*Constance*“, en Yokohama-Bekendt, i hvis Messe jeg oftere var kommen til Næstkommanderende *Mac Arthur* og til

Lieutenant *Brock*. Men jeg skulde nu til Canton for at gøre min Opvartning hos den derværende Vicekonge, den i China høit ansete *Chang chi tung*.

Den interessante Tour fra Hongkong til Canton foretoges desværre om Natten, saaledes at man intet faar at se. Baadene ere indrettede paa samme Maade som de paa Yangtze-Floden; kun er der sørget endnu bedre for Europæernes Beskyttelse i Tilfælde af Overfald. Vi kom ganske tidligt om Morgenen til Canton og mærkede straks, at vi vare blandt en sydlandsk Nation paa Grund af den Larm og Bevægelse, der var. En Baad fra *Jardines* afhentede mig og afleverede mig i deres Etablissement paa Øen Shamin, som ligger lige ved Staden, med hvilken den er forbunden ved to Broer. Paa denne findes alle de fremmede Etablissementer, som derved undgaa for nær Berøring med Stadens Pøbel, som har Ord for at være den værste i China. Nogle Aar i Forveien var det hændet, at en Bande var sluppet over en af de daarligt bevogtede Broer i en tidlig Morgentime og var begyndt Plyndring af de Fremmedes Huse. Det var ved denne Lejlighed, at Hr. *von Ketteler*, som tidligere fortalt, lagde sin Raskhed for Dagen ved i Hast at samle nogle unge Mænd og med disse gøre et pludselig Indhug paa Pøblen, som derved blev skræmmet bort.

Det Syn, som man fra Øen har over Floden, er vistnok enestaaende i Verden. Paa denne og Kanalerne leve omtrent $\frac{1}{2}$ Million Mennesker. Deres normale Bolig er en Baad omtrent 16 Fod lang med et Tag af flettet Bamboo. Herunder fødes Børnene, opdrages og dø. Ved Siden af dette Fartøi har mange andre Typer udviklet sig. Der er Køkkenbaaden, som følger med Kulierne til deres Arbejdspladser. Der er Bryllupsbaaden etc. Til Befordring har man den sædvanlige Sampan og tillige en mindre, den saakaldte „slipper boat“, som er Flodens Hansom-Cab — en meget lille Baad med Ruf i Form af en Tøffel, som roes meget hur-

tigt, i Reglen af tre Kvinder og en Dreng. Dernæst havde man „house boats“ til de længere Reiser. Endelig havde Chineserne bygget „Stern wheelers“, det er klodsede, djunkformede, store Passagerbaade med et Hjul i Agterenden, som blev traadt af Mennesker. Det saa spøgelseagtigt ud i Morgendæmringen, naar disse Uhyrer foer med Strømmen under Seil og Hjul.

Der var ogsaa Politidjunker med 12—13 smaa Kanoner, saavel som Masser af almindelige Handelsdjunker, alle armerede med smaa Kanoner, idet Pirateriet florerede overalt i Deltaet.

Endelig skal jeg nævne de bekendte „Blomsterbaade“, skøndt disse ikke havde noget med Befolkningen at gøre. Det er Restauranter, fortøiede i Rækker, hvor Cantons „jeunesse dorée“ tilbragte Aftenen med blomstersmykkede Kvinder.

Medens jeg ventede paa at blive modtaget af den store Mand, fordrev jeg Tiden med at besøge Staden. Som sædvanligt i China er den omgivet af en svær Mur. En meget stor Forstad støtter sig til den, og incl. Flodbefolkningen levede $1\frac{1}{2}$ Million Mennesker her. En Tolk, et Par Bærestole og en fyldt Frokostkurv bleve skaffede tilveie, og vi satte os igang. Som altid i Syden ere Gaderne meget smalle, og den tætte Befolkning gør det vanskeligt at komme frem. Det er en betydelig „lille“ Industri, som florerer her, og det er interessant at se, med hvor smaa Midler det ofte kunstnerisk smukke Arbejde bliver udført. Canton er jo den chinesiske By, som længst har været i Forbindelse med Europa, og vi kende derfor herhjemme mange af disse Arbejder i Lak, Elfenben, Perlemoder, Silke og Møbler. Paa Veien besøgte vi Muren med dens rustne Kanoner og faldefærdige Porttaarne, og spiste vor Frokost deroppe i relativ Fred for den paatrængende Befolkning. Den berømte Skarpretterplads besøgte jeg derimod ikke med mit Besøg.

Jeg fandt en dansk Konsul, som ikke var dansk, og

STADMUREN. PEKING.

som tilhørte det store Handelshus *Arnhold, Karberg & Co.*, som vistnok kommer fra Sønderborg, og jeg traf en Telegrafingenieur *Møller*, som var i chinesisk Tjeneste, og som formodenlig havde tilhørt „Store Nordiske“.

Endelig kom Tilsigelsen til en Audiens hos Vicekongen den næste Dag Kl. 8 om Morgenen. Jeg havde omtrent en Times Vei i Bærestol og maatte derefter vente tre Timer i Forværelset. Dette er en Adspredelse, som chinesiske Stormænd dengang ofte tog sig med Europæerne. Ventetiden blev forkortet ved Samtale med Arsenaldirecteuren og ved en Uendelighed af Thedrikken. Endelig slog Forlåsningens Time. Jeg blev indført i det officielle Modtagelsesværelse, som var ganske aabent. Excellencen marscherede op med sit Følge, anviste Tolken og mig Plads paa den ene Side og satte sig med Arsenaldirecteuren paa den anden i en Afstand af 10 Alen. Samtalen begyndte, og om Manden end var en gammeldags Chineser, viste hans Spørgsmaal, at han fulgte med i Vestens Udvikling. Han saa iøvrigt godt ud, navnlig var Udtrykket energisk. Efter $\frac{1}{2}$ Times Forløb løftede han Thekoppen til Tegn paa, at Audiensen var afsluttet, og jeg retournerede til min Ø for at reise videre.

Mit næste Objekt var Øen Formosa. Franskmændene havde nogle Aar i Forveien under deres „forklædte“ Krig med China forsøgt at faa fast Fod paa Øen, men uden Held. Gouverneuren paa Øen, *Liu min chuan*, en heldig General fra Taiping-Oprøret, som jeg allerede har omtalt, havde i den Anledning formaaet Regeringen til at bevilge ham Midler til Øens Forsvar, og han havde anskaffet ikke mindre end 40 Kanoner, tildels af svær Kaliber, hos *Armstrongs*. Disse vare nu ankomne, og Hensigten med mit Besøg var at tilbyde Gouverneuren min Hjælp til deres bedste Anbringelse. Fra *Jardines* var en af deres Employés, *Mr. Spence*, allerede sendt derhen.

Jeg rejste altsaa en Aften fra Shamin, kom næste

Morgen til Hongkong, og skiftede straks over i en lille Kystbaad „Formosa“, som skulde afgaa til Øen med det samme. Vi vare midt i December Maaned, som var høi Saison for N. O. Monsunen, saa at jeg maatte være forberedt paa en drøi Tur — og fik den. Den næste Dag anløb vi den lille Traktathavn Swatow. Kystskibene ere altid fulde af Mellemdækspassagerer, og Logis-husenes „runners“ ere paa Udkig efter disse. Ved Indløbet til Havnen bleve vi mødte af endel Sampaner, som havde disse „runners“ ombord. De lagde sig tvers paa Kursen og lod Skibet passere. Fra „Formosa“ var udhængt Bamboostager over Rælingen paa begge Skibssider, og „Bondefangerne“ sprang efter disse og entrede ombord ved Hjælp af dem. 10 Mand kom op paa Dækket uden Uheld. Næste Dag fortsattes Reisen. Disse Baade ere rene Torturredskaber. For at komme over Barren ved Tamsui maa de have et ringe Dybgaaende, og da de skulle føre en større Ladning, maa de have en stor Bredde, som giver dem meget haarde Bevægelser i Søen. Næste Aften kom vi ind til Amoy, efterat være passeret gennem en flere Mile dyb Skærgaard. Det er ogsaa en Traktathavn, som havde den sædvanlige „Bund“, hvorved de Fremmedes „Hongs“ vare beliggende; men Familierne boede for Størstedelen paa en Ø, Kulansu, som kun var skilt fra Fastlandet ved et smalt Stræde. „Store Nordiske“ havde en Station paa denne Ø, som blev ledet af en *Suenson*, Søn af den gamle Etatsraad, og som var gift med en af mig velkendt Niece af Fru *Lüders*. Jeg besøgte disse rare Mennesker, som havde boet i 4^{1/2} Aar paa denne ensomme Plet og syntes at befinde sig vel derved med deres to nydelige Smaapiger. Jeg maatte love — „om gørligt“ — at tilbringe Julen hos dem og dampede videre mod Nord. Vort Bestemmelsessted, Tamsui, var paa Nordsiden af Formosa, og under normale Forhold satte Damperne Kursen fra Amoy direkte paa Formosas Nordvesthjørne; men med denne stive Monsun imod

sig krøb de langs den chinesiske Kyst, hvor de flere Steder kunde gaa indenskærs, indtil de vare paa Høide med Tamsui, hvorpaa de stak tversover og havde da kun 85 Kvartmil i aaben Sø. Saaledes gjorde ogsaa vi. Stormen tumlede os alvorligt omkring om Natten, vi kom saa en Tid indenskærs og naaede næste Eftermiddag en lille Yderhavn, tvers af Tamsui. Men Søen løb høit ude i Kanalen, og vor Captain bestemte sig for at ankre. Det var saa øde et Landskab, som tænkes kunde, ret en Plads for et Piratangreb, paa hvilket de altid vare forberedte paa denne Rute. Vi bleve liggende lige til næste Midnat, da Captainen bestemte sig til at gaa ud. Da vi efter en halv Times Fart naaede Fyrtaarnet ved Skærgaardens Munding, meldte N. O. Monsunen sig med Trommer og Piber. Det var en Helvedes Concert. Havet lyste af Morild, og jeg mindes ikke at have tilbragt en mere storslaet Nat paa Søen. Men Kursen var gunstig for Skibet, og vor brave Skipper støttede det med et Par Gaffelseil, saaledes at vi ikke tog mere Vand over, end vi kunde bære. Om Morgenens havde vi Formosa i Sigte, og om Formiddagen laa vi sikkert i Tamsui Havn, hvor jeg blev modtaget af en Dampslup, som Mr. *Spence* havde sendt mig med Begæring om at jeg vilde komme op til det 2 Mile høiere op ad Floden liggende Twatutia, hvor han befandt sig. Tamsui var et yndigt Sted med nogle faa europæiske „Hongs“ og et Par Kystbatterier.

Under den „forklædte“ Krig havde Franskmændene her lidt et Nederlag. De havde sat en større Styrke fra Flaaden iland paa Kysten for at tage disse Batterier i Ryggen, men de kom til at sidde fast i nogle Rismarker, og skøndt de dræbte nogle Chinesere, bleve de drevne tilbage til Strandbredden og tvungne til at indskibe sig derfra, efterladende et Par Officerer og nogle Matroser som Fanger. Disse bleve halshuggede paa Strandbredden for hele Flaadens Øine. Paa Veien opad Floden mærkede man, at man var i et mildere

Klima end paa Fastlandet, begrundet i at varme Havstrømninger omflyde Øen. Man saa hovedsagelig kun Palmetræer, og Landskabet mindede om Malaya. Befolkningen levede i Hytter af Bastmaatter, men den saa kraftigere og kækkere ud end Chineserne. Den maa iøvrigt være yderst blandet. Først havde man Urindvaanerne, som hævdede endnu deres Uafhængighed. Dette maatte forklares af Terrainets Beskaffenhed. Paa denne forholdsvis smalle Ø findes paa Østkysten en Bjergkæde med to Høider paa over 13,000 Fod; Østkysten selv er en Bjergkam paa 4000 Fods Høide, som gaaer lodret ned i Havet, og der findes kun et Par Steder, hvor der er en Forstrand. Det er saaledes en af de vildeste Kyster, som eksisterer. I dette Terrain levede altsaa Urindbyggerne, og her have Chineserne ikke kunnet trænge ind. Den enkelte Mand, som vovede sig der, mistede ufeilbart Hovedet. Chineserne angav Tallet paa disse Urindbyggere til mellem 10,000 og 20,000. Efterat Japanerne have sat sig i Besiddelse af Øen, ere de bleven underkuede, og deres Antal angives nu til 100,000, et Bevis paa hvor lidt Chineserne have kendt dem. Da jeg kom til Øen, havde de driftige Chinesere fundet paa en Udvei til at handle med dem. Høiere oppe i Landet levede de to Racer hver paa sin Side af Tamsui-Floden, og her var paa den chinesiske Side etableret en Basar, hvor de Vilde farefrit kunde indfinde sig og besørge deres Indkøb. Øen er to Gange bleven koloniseret fra China. Den ene Gang fra Canton, den anden fra den ligeoverfor liggende Provins Fokien. Endvidere havde en japansk Pirat — jeg troer — i det syttende Aarhundrede gjort sig til Herre over Øen i længere Tid. Af Europæere havde Portugiserne først været der og vare bleven afløste af Hollænderne, som havde efterladt nogle endnu staaende Bygninger. Nu var den, under chinesiske Høihed, underlagt Provinsen Fokien, men den havde sin egen Gouverneur, som syntes at have ganske frie Hænder.

Da jeg er inde paa Kapitlet om Folkeracer paa Formosa, maa jeg fortælle, at en engelsk Generalkonsul nogle Aar senere blev beordret til at afgive en Rapport om forskellige Handelsforhold i China og fik en Kanonbaad til sin Disposition. Med denne begav han sig til Formosa og dampede ned langs Østkysten. Ved S. Ø. Pynten af Øen laa der to smaa Øer i 4 Miles Afstand. Paa den ene af disse var der Rigdom paa Hunde, men ikke en Kat; paa den anden var absolut det modsatte Tilfældet. Sproget saavel som Bygningsmaaden af Befolkningens Hytter var bundforskellig paa de to Øer. Beboerne maatte absolut tilhøre to forskellige Racer; men alligevel forekommer dette mig at være en etnografisk Gaade.

Øen var overordentlig frugtbar, og Jorden produce-rede navnlig Sukker, foruden den bekendte Formosa The; men dernæst vare Skovene af udmærket Beskaffenhed. Intetsteds findes Kamfertræet i en saadan Mængde som her. Foruden at levere sit kostbare Produkt er det et første Klasses Gavntræ. Vi kende det jo fra de smukke Kamferkister, som vi faa fra China; men i Japan har jeg jevnligt set Luksusgulve af denne Træsart, hvis feilfri Planker havde en Bredde af over 4 Fod med respektable Længder.

Mineralriget leverer ogsaa værdifulde Produkter. Kul fandtes i store Mængder, men brødes kun i Overfladen. Der var meget værdifulde Kviksølvminer i Nærheden af Tamsui, og Guld vadskedes i Floderne.

Jeg kom altsaa pr. Dampslup til Twatutia, som kun er et lille fremmed Anlæg med nogle faa „Hong“; men det støtter sig til en ældre chinesisk By, og den energiske Gouverneur var igang med at bygge en regulair Stad med den traditionelle firkantede Mur, men hvor Bygningerne havde en europæisk Karakter. Der var ogsaa indført elektrisk Belysning af Gaderne, men denne var ikke i Orden. Mr. *Spence* var vel installeret i Twatutia og havde til Huskammerat en skotsk Inge-

nieur *Mr. Campbell* med mange Aars indisk Erfaring, som var engageret af Gouverneuren til at anlægge Jernbaner paa Øen, foreløbigt fra Tamsui til det 4 Mile derfra beliggende Keelung, der havde den bedste Havn paa Øen.

Jeg blev nu den tredie i dette „Bund“. En Audiens hos Gouvernøren blev mig straks tilstaaet, og jeg havde det Held at interessere ham; kun havde han een Indvending at gøre mod mig: Jeg var gaaet til ham i Uniform, og fra hans Kamp med Franskmændene kendte han Æreslegionens Kors. Det var ham aabenbart ubehageligt at se mig bære dette, og han blev kun beroliget, da jeg meddelte ham, at jeg havde faaet det for „civile Fortjenester“.

Dagen derpaa returnerede Gouvernøren min Visit. Vi vare blevne underrettede om hans Ankomst i Forveien og havde arrangeret en Udstilling af Modeller af Affutager og hurtigskydende Kanoner for mit Vedkommende, og af Jernbanemateriel og Værktøi for *Campbells*. Men dernæst havde vi ophængt nogle Fotografier paa Væggene, blandt andet et af Dronning *Victoria*. Vore Værelser laa paa en første Sal, men dette forhindrede ikke, at Gouverneuren ved sin Ankomst lod sig bære i sin Stol op paa vort Gulv. Jeg formoder, at Etiketten krævede dette. Han var iøvrigt høist elskværdig, diskuterede Artilleri med mig, og Jernbanevæsen med *Campbell*, undersøgte Modeller og Tegninger; men af alt, hvad han saa, foretrak han Fotografiet af Dronning *Victoria*, som han forklarede havde et chinesisisk Præg. Naturligvis overrasktes det ham som en Gave; men jeg tvivler paa, at den høie Dame vilde have været tilfreds med en Beundring, der var saaledes motiveret.

Samtalen dreiede sig væsenligt om hans nyanskaffede Artilleri, som skulde anbringes paa tre forskellige Pladser. Hovedmassen skulde til Keelung, hvor man allerede havde udført ret betydelige Arbejder for dets Anbringelse. Dernæst skulde Tamsui have nogle Kanoner,

hvis Plads forud var givet. Den øvrige Del skulde anvendes paa Pescadore-Øerne, som ligge i Formosa-Kanalen. Men medens han ønskede min Bistand ved Keelung, vilde han ikke have den ved Pescadorene, fordi den General, som befalede der, var — som han sagde — af den gamle Skole, som vilde have Kanoerne anbragte ligesom i Skibe med Porte af Træ. Resultatet blev, at *Spence* og jeg skulde den næste Dag gaae ned til Keelung, og at jeg senere skulde indsende ham et Forslag til Anlægget der. En tilbudt militair Eskorte frabad vi os.

Vor Fart dertil var ret besværlig. Der løber en Bjergkæde tæt langs Øens Nordside fra Tamsui til det 4 Mile østligere liggende Keelung, og lige indenfor denne findes en rivende Strøm, som er en Biflod til Tamsui Floden. Vi forlod Twatutia i Bærestole, medbringende Tolk, Tjenere og Proviant. Den første Del af Veien gik langs det Banelegeme, som Gouverneuren selv havde anlagt ved Hjælp af sine Soldater inden *Campbells* Ankomst. Her gik det hurtigt nok, men derefter maatte vi krydse Floden tre Gange og kom da ind i et vildt Bjerglandskab, hvor vi havde endel Besvær med at naa Toppen af Passet. Naturen var meget skøn, men det var Regn og Storm. Vi kom forbi nogle primitivt indrettede Kulgruber og saa en Tunnel til den i Bygning værende Bane, vistnok den første i China, og naaede Passet, hvor vi havde Keelung og Havet for vore Fødder, Havnen var en lang smal Fjord, og udenfor denne laa endnu en langstrakt Ø — Palm Island. Nedstigningen var yderst besværlig. Jordbunden bestod af en tung Lerart, i hvilken der var hugget Trappetrin, og disse vare blevne glatte af Regnen. Keelung selv laa i en Rissump og gjorde Indtryk af at være en høist usund Plads. Vi arbejdede os i Mørkningen gennem den lange tarvelige By ned til Havet, hvor vi bleve oversprøitede af Brændingen og fandt gæstfri Modtagelse hos Tolddirecteuren Mr. *Martin*. En Neveu

af Gouverneuren, General *Liu*, kommanderede paa Stedet. Vi gjorde ham vor Opvartning næste Morgen, og skøndt det var et øsende Regnveir, tilbød han straks at følge os. Selskabet bestod af Generalen paa et Muldyr, *Spence* og jeg i Bærestole, og en Snes af Generalens pjaltede Livvagt til Eskorte. De havde bygget i Bunden af Fjorden et Fort, 300 Fod over Havet, som var af den sædvanlige firkantede Form, og som var vel udstyret med de fornødne Bygninger og Magasiner; men de havde neppe overveiet, hvorledes de skulde skaffe de svære Kanoner derop. Fortet laa i en Afstand af tre Fjerdingvei fra Mundingen af Fjorden, og andre Forter vare ikke projecterede. Det stod mig straks klart, at det sværeste Skyts maatte ud paa Palm Island, hvor det vilde kunne beherske hele Horisonten, medens et Par mindre langtrækkende Piecer i det anlagte Fort vilde være tilstrækkelige til at enfilere Skibe, som vilde forsøge paa at bryde ind i Havnen. Generalen var ikke uimodtagelig for Fornuftgrunde. Inden vi skiltes, var han gaaet over til min Anskuelse.

Dette Besøg i Keelung fandt Sted den 23. December, og *Spence*, *Campbell* og jeg havde forudset, at vi maatte tilbringe Julen paa Øen, i hvilken Anledning der var telegraferet til Fastlandet efter Østers, Kalkun, Pomméry Greno og andre Delikatesser. Men da jeg kom hjem fra dette Besøg paa Fortet, modtog jeg Meddelelse om, at Damperen til Amoy var bleven liggende paa Grund af Storm og vilde afseile imorgen Eftermiddag fra Tamsui, og samtidigt vidste jeg, at min Julepost fra Hjemmet ventede mig i Amoy. Dette kunde jeg ikke modstaa, og da jeg foreløbigt var færdig med mit Arbeide paa Øen, bestemte jeg mig til at forlade Keelung snarest. Men jeg havde gjort Regning uden den chinesiske Etikette. Denne fordrede af Generalen, at han skulde gøre os et Genbesøg, og det blev ikke kort. Imidlertid fortalte han os ganske interessant om sin Deltagelse i Kampen mod Franskændene. Disse

indtog — som bekendt — Keelung, hvor en General, ved Navn *Sung*, kommanderede, som ialt havde to Kanoner, der kun kunde skyde i een Retning. Det lykkedes aldrig Franskmændene at overskride den nys omtalte Flod. *Liu* kom til Øen med et Regiment paa 2400 Mand, og var den, som optog Kampen ved Tamsui. Franskmændene gik iland med 1200 Mand, medens Chineserne til Forsvar af hele Nordsiden af Øen havde 3500. Han klagede over det dødelige Klima. Af hans 2400 Mand havde han mistet 300 under Krigen. Efter denne vare Folkene blevne anvendte til Jernbanebygning, og naar de gravede i den jomfruelige Jord, opstod Miasmer, saaledes at der nu ialt kun var 300 tilbage. Franskmændene havde af deres Styrke mistet 600 Mand, som vare begravede paa en Kirkegaard i Keelung.

Endelig anbefalede han sig, og vi skyndte os med at komme afsted. Veien var endnu værre end den foregaaende Dag, men den blev beseiret, og da vi naaede Floden, havde *Campbell* sendt os sin Husbaad imøde, med hvilken vi naaede Twatutia sent om Aftenen, efter at have haft nogle spændende Øieblikke i Flodens Hvirvler.

Næste Dag, Juleaftensdag, var min 50-aarige Fødselsdag. Jeg takkede Gud for, at han havde givet mig de fornødne fysiske og aandelige Kræfter, til at jeg kunde udføre mit daværende omflakkende Arbeide, og udtalte Haabet om, at det maatte tillades mig inden altfor længe at kunne leve i Ro med mine Kære.

En Dampslup førte mig om Eftermiddagen til Twatutia fra Tamsui, hvor „Fokien“ laa med Damp oppe, men Udsigterne vare ikke gunstige. Skibet havde et Dybgaaende af 13 $\frac{1}{2}$ Fod, og Kl. 4 signaliseredes, at der var kun 10 Fod Vand paa Barren, medens det samtidigt blæste en Storm, og Brændingen brød paa Barren. Men Kl. 5 meldtes 12 Fod Vand, og nu bestemte Skipperen sig til at seile. Julegrøden i Amoy har neppe været

uden Indflydelse paa denne Beslutning. Luger og Sky-
 lighter bleve skalkede, Passagererne averterede om at
 være forsigtige, Rortallierne paasattes for det Tilfælde,
 at Ratlinen ved Grundstødning skulde springe, og vi
 bar af. Det gik imidlertid godt med at komme over
 Barren, skøndt vi maa have hugget i den bløde Grund.
 Aaret i Forveien havde samme Skib under lignende
 Omstændigheder hængt $\frac{1}{2}$ Time paa samme Barre, og
 Sidefartøjerne vare blevne bortvadskede. Men nu kom
 vi i det blaa Vand og pidskede afsted, hjulpede af en
 frisk Monsun. Næste Morgen, første Juledags Morgen,
 vare vi i Amoy, hvor jeg fandt de Breve og Telegram-
 mer, som jeg havde ønsket. Familien *Suenson* modtog
 mig med stor Venlighed, og vi naaede endog at høre
 en Juleprædiken af en skotsk Missionair.

Mit næste Objekt var at søge Vicekongen af Foochow,
 den sidste af disse paa Kysten, som jeg endnu ikke
 havde set, men der var ingen Damper i Julen, og
 jeg tilbragte gerne denne blandt de rare Mennesker
 her. Amoy bød ikke paa stort, men der var et hygge-
 ligt europæisk Selskab med Konsuler, Tolddirecteur
 med Stab o. s. v., og Gæstfriheden var stor. Her blev
 jeg altsaa og udhvilede mig indtil Nytaarsaften, da den
 næste Damper gik til Foochow. Vi havde en herlig
 maaneklar Nat og kom allerede næste Morgen dertil.
 Jeg havde saaledes maattet tilbringe baade Jule- og
 Nytaarsaften i Dampskibskøier.

I Modsætning til de fleste andre Chineser-Byer har
 Foochow en smuk Beliggenhed ved Min-Floden. Naar
 man kommer fra Søen dertil, har man først en Skær-
 gaard af nøgne Øer at passere, man kommer dernæst
 til en lille Lods- og Toldstation, Sharp Peak, derpaa
 følger man Flodens mange Krumninger gennem et
 vildt Bjerglandskab, indtil man igen naar Sletteland.
 Her findes Pagoda Anchorage, hvor de større Skibe
 maa ankre. Ogsaa er her et keiserligt Skibsværft, an-
 lagt af franske Marineingenieurer. I Forbindelse her-

med havde der været en nu nedlagt Marineingenieur-Skole. Jeg har kendt et Par Chinesere, som vare ud-gaaede fra denne, hvilke det virkelig var lykkedes at tilegne sig noget af Vestens Kultur. Herfra op til Foochow var der 12 miles, som tilbagelagdes med Dampslup.

Her var jeg Gæst hos *Jardines*, som besad et storartet Etablissement, styret af et Par Ungkarle. De fleste Fremmede boede paa en Høide udenfor Byen, hvor de ogsaa havde en Væddeløbsbane. For at komme derhen fra Flodbreden, hvor *Jardines Hong* var beliggende, maatte man gennem en større Bydel, ligesaa smudsig som sædvanligt i China.

Jeg gjorde nu de fornødne Anstalter for at blive modtaget af Vicekongen, som hurtigt ledede til det forønskede Resultat. Foochow er ikke saa overrendt af Fremmede som Tiensin eller Canton. Ventetiden benyttedes til at se mig om paa Stedet. Der fandtes vel en Million Mennesker, selve Staden laa paa Nord-siden af Floden, medens Forstæderne dels vare paa Sydsiden og dels paa Øer i Floden. Det var morsomt at se Fiskefangst ved Hjælp af Cormoranter, som foregik paa de forskellige Flodarme. Sampanen var lagt til-ankers, og et halvt Dusin af disse Fugle vare tørede paa hver Side med en Ring om den nedre Del af Halsen for ikke at sluge Fiskene. En Fugl sendes ud, fastholdt i en kortere Line, og naar den har taget en Fisk, hales den ind og bankes med en Bamboostok, indtil den har sluppet sit Bytte.

Jeg saa ogsaa her et prægtigt Gildehus. Chineserne have en stor Tilbøielighed til lignende Sammenslutninger til gensidig Beskyttelse og Fordel, som vi i Middelalderen kendte under Navn af Gilder. Hvad jeg her saa, var et Canton Gildehus, som var opført af de i Foochow bosiddende Cantonesere. For China var det et sjældent stateligt Hus, udstyret med store Granitløver ved Indgangen. Naar man traadte derind, var

der et Tempel, udstyret med kostbare Bronzer, et Theater og en sjelden smuk Have, hvori den sædvanlige Tilbøielighed til at omdanne Naturens Værk gjorde sig stærkt gældende.

Tilsigelsen til Audiens hos Vicekongen kom nu. En Morgen satte jeg afsted med Tjener i to lukkede Bærestole den 1 $\frac{1}{2}$ Time lange Vej til hans Yamen. Garderne vare som sædvanligt snevre og smudsige, og Stanken næsten værre end ellers. Slagterne florerede, og udenfor deres Boder hang halve magre Hundekroppe i Dusinvis. Jeg blev ved Ankomsten modtaget af et Par Mandariner, af hvilke den ene, som engang havde været Tolk hos General *Gordon*, talte lidt engelsk.

Jeg blev indført til Vicekongen, en smuk og værdigt udseende Mand, og efter nogle faa høflige Bemærkninger underrettede han mig om, at vi nu skulde gaa tilbords. Til min Rædsel maatte jeg igen sætte mig ned til en lang chinesisk Middag, som han i sin Venlighed vilde byde mig. Den var forresten af god Beskaffenhed. Der var de kendte chinesiske Retter, men der var ogsaa Champagne og Gafler. „Entre la poire et le fromage“ blev Tolken tilkaldt, og jeg foreviste Vicekongen Modeller og kom godt ud af det med ham. Iøvrigt var han nysgerrig efter at erfare, hvorledes jeg var bleven behandlet af hans Kollegaer. Havde Li-hunchang ogsaa bedt mig til Middag etc.? Jeg anbefalede mig efter en udmærket Kop The — naturligvis Foochow — og var tidlig hjemme.

Under mit Ophold i Byen havde vi to store Ilds-vaader. Da *Jardines* havde en Dampsprøjte, fremkaldte disse megen Uro. Jeg gik til en af dem. Larmen af alle de tilstrømmende Mennesker var øredøvende. Store Skarer løb derhen for at plyndre. Da vi nærmede os Brandstedet, stødte vi paa Soldatesken. Det var pjaltede Karle, hver bærende enten en Kniv, en Landse-spids eller en rusten Sabel, alle løbende omkring og svingende disse Mordinstrumenter i Luften. Min Led-

sager fik et Sabelhug i Hatten, og jeg blev næsten revet omkuld af en forbifarende Karl. Det var ikke til at holde ud, og vi søgte hjem, men neppe vare vi komne der, før der indløb Melding om, at den europæiske Bank var i Brand. Dampsprøiten sendtes straks derhen, dernæst tog det fremmede Hospital Ild, og her maatte ogsaa hjælpes. Først hen ad Morgenstunden indtraadte Ro.

Jeg afsluttede mit Ophold med et Besøg paa Arsenalet ved Pagoda Anchorage, hvor de byggede et Par smaa Krigsskibe af „ubeskrivelig“ Type, indskibede mig paa en Kystdamper og gik til Shanghai. Vi vare nu udenfor N. O. Monsunens Rayon og havde smukt klart Veir, men koldt. Jeg regnede ud, at jeg i forrige Kvartal havde tilbragt 22 Dage tilsøs. Det var dog noget rigeligt. Jeg kom efter 36 Timers Reise til Shanghai og havde den Følelse, at jeg nu var vendt tilbage til Civilisationen. Men jeg skulde ikke nyde den længe. Jeg havde netop Tid til at udarbejde mit Forslag til Keelungs Befæstning, som jeg ledsagede med en stærkt koloreret Tegning og sendte til Gouverneuren af Formosa, hvorpaa jeg indskibede mig paany i den franske Maildamper „Yangtze“ til Yokohama.

JAPAN

Dette var den 13. Januar, Aarsdagen for min Afreise fra Marseille. Naar jeg nu gennemtænker, hvad jeg havde oplevet i dette Aar, maa jeg indrømme, at jeg nok kunde trænge til lidt mere Ro i Fremtiden; men i hvert Fald havde jeg set omtrent alle de Auctoriteter, som jeg burde kende i begge Lande.

Disse franske Dampere vare ikke indrettede til Vinterreiser. Alle Skodder var gennembrudte Jalousier, saaledes at det blæste paa en, naar man laa i Køien, og Opvarmningen var i høi Grad mangelfuld. De faa

Passagerer tilbragte ogsaa deres Tid klistrede sammen om den eneste lille Ovn, som fandtes i den store Salon.

De anløb ikke Nagasaki, men styrede direkte paa det indlandske Hav, og inden 48 Timer vare vi i Shimonoseki Strædet. Overgangen fra det skidne China var høist behagelig. Thermometret var steget til 8 Grader, og der var ingen Sne paa Bjergene, medens det var ganske grønt langs Havbredden. Næste Morgen vare vi paa Kobe Red, hvor den amerikanske Eskadre laa tilankers. Jeg vidste altsaa, at jeg skulde finde Venner, men Pligten kaldte mig først til Osaka, hvis Arsenal jeg skyldte et Besøg. En eller anden Enthusiast har kaldt denne By for Østens Venedig. Der er en bred Flod med nogle Øer og med daarlige Træbroer, men ellers passer Lignelsen ikke. Jeg søgte derefter mine amerikanske Venner ved Middagsbordet i Kobe. De vare stærkt beskæftigede med at arrangere en Middag, som de havde døbt „à la Marie Antoinette“. Det vilde sige, at der var 10 Herrer og 4 Damer, som skulde selv lave en Middag og senere spise den. Man betroede mig, at de vilde putte nogle levende Fugle i en „game pie“, samt en chinesisk Pistol i en Plumbudding, som skulde afbrændes med Cognac. Det vilde virkelig blive solide Løier, og man maatte være glad ved ikke at skulle deltage i dem.

Næste Morgen bar det af til Yokohama; jeg hilste underveis paa min Bekendt *Fujiyama* og blev ved Ankomsten sat af i det hyggelige Klubhus. Jeg traf her en ganske mærkelig Personlighed, som hed Captain *Pin*. Det var en tidligere Bekendt af mig fra St. Thomas i 1857, i Mellemtiden havde han været Blokadebryder, „and what not“, og nu var han Redaktør af „Japan Herald“.

Jeg maatte genoptage mine Besøg i Tokyo for at gøre min Opvartning hos de japanske Stormænd. Stemningen var dengang noget trykket, fordi man havde maattet forvise 250 Studenter fra Hovedstaden. Man

havde nemlig opdaget, at en Sammensværgelse var blevet dannet med det Formaal at myrde Grev *Ito* — det var jo dengang Skik at befri sig fra Modstandere paa denne bekvemme Maade. Jeg skulde netop en Dag møde den brave Mand, siddende i en aaben Vogn og læsende sin Avis, og efter Vognen fulgte 4 Jinridshiaer med to Gensdarmer i hver. Det var et Samfundsbillede, især naar man betænker, at man netop da var beskæftiget med at udarbejde en Konstitution for Landet efter europæisk Model.

Skøndt mit Ophold i Japan denne Gang kun kunde være af kort Varighed, søgte jeg dog — træt som jeg var af Hotel- og Klublivet — at finde et eget Hus. Dette lykkedes mig, og jeg blev nu atter logeret paa „the Bluff“ ved Yokohama, og var indrettet paa at se Venner hos mig efter en beskeden Maalestok. Blandt mine daværende Bekendte erindrer jeg den belgiske Minister, *M. Neyt*, som havde det smukkeste beliggende Hus paa Bluffen. Det var en høit dannet, rig og elskværdig Mand, som et Ungdomsgiftermaal med en fransk Skuespillerinde fra St. Petersborg havde drevet til denne Afkrog af Verden, hvor hans Hovedbeskæftigelse var blevet at opdrage sin unge Datter og at samle smukke „bibelots“.

Blandt den japanske Befolkning herskede dengang stor Overtro. Naar nogen tabte en Genstand, sendte han Anmodning til en Præst om Bistand, og denne afgav da i Reglen et Orakelsvar, hvorpaa Vedkommende selv gennemgik en Sultekur. Men undertiden gav Præsterne mere end Orakelsvar. En af mine Venner havde mistet sit Uhr i Trængsel, og — følgende Landets Skik — henvendte han sig til en Præst, som raadede ham til daglig at spørge hos Politiet. Det viste sig da, at der eksisterede et organiseret Tyvelag, med hvilket Politiet stod i Forbindelse, og det lykkedes ogsaa min Ven at faa sit Uhr tilbage ad denne Vei imod at betale en klækkelig Douceur.

Den fornemme japanske Verden havde fundet det nødvendigt, at saavel Damer som Herrer lærte de europæiske Danse. Men da ingen *Bournonville* var tilgængelig, havde man taget tiltakke med en tysk Veterinair. Een Gang om Maanedn blev Udenforstaaende indbudne til at beundre Præstationerne, og jeg var en af disse Lykkelige. Japanerinderne havde herved den Vanskelighed, at de opdroges til at gaa med Tærne indad. Grundene, som blev angivne herfor, vare forskellige, men man vil forstaa, at dette var en stor Ulempe, naar der skulde vals. Ved Kvadriller gør det derimod mindre til Sagen. Som en Følge heraf blev de snart kede af Valsene, medens de lærte Kvadrillerne, man kan gerne sige altfor godt. I dette Selskab var der flere af de keiserlige Prinser og Prinsesser, af hvilke navnlig to af de sidstnævnte vare meget smukke, og det morede mig at se, at da de gik tilbords, førte Veterinairen en af disse høie Damer.

Vinteren var dette Aar strengere end sædvanligt, og Sneen laa flere Gange nogle Dage paa Jorden, hvilket ellers ikke pleier at være Tilfældet i Tokyo, men saa langt som til Skøiteløben naaede vi ikke. Derimod gav den Anledning til endel Selskabelighed. Den amerikanske Eskadre var kommen tilbage til Yokohama, og Damerne vare som sædvanligt fulgte i dens Spor. Jeg erindrer en Fest, givet af en af disse, og som benævnedes en „high tea“, men i Virkeligheden var en Middag uden Vine. Der blev senere leget et Selskabsspil, kaldet „bean bag“, som svarede til, hvad vi tilsøs kalde „Narrehoved“. Men da der derefter skulde danses en „Sir Roger de Coverley“, kørte Musikken fast, fordi den aabenbart havde faaet til sin Middag andre Drikkevarer end vi. Hvad der ved denne Leilighed faldt mest i Øinene, var Damernes Toilette. Skøndt det var kaldet en „high tea“, har jeg aldrig set dem mere dekolleterede. Der gaves naturligvis Undtagelser, men Reglen derude var, at om nogen havde smukke Skuldre, Tæn-

der, Fødder etc., følte hun det som sin Pligt at bringe dette til Verdens Kundskab.

Jeg deltog denne Vinter endel i Tokyo-Selskabelighed. Konkurrencen mellem de forskellige Gesandter havde bragt Regeringen til at ansætte to nye Raadgivere, Ceremonimesteren ved Hoffet, Hr. *von Mohl*, og en engelsk Søofficer, Captain *Ingles*. Den første af disse saavel som hans Frue vare elskværdige Mennesker, med hvem jeg omgikkes endel. Han havde et stort Betsvær med at fortrænge de gammeldags, traditionelle Former, og at erstatte dem med de brugelige europæiske Etikette-Regler. Jeg tror ikke, at det lykkedes ham at gennemføre meget, men han opnaaede, at der blev fremlagt Bøger i de forskellige Prinsers Forværelser, i hvilke man „skrev“ sig, og da disses Boliger vare i stor indbyrdes Afstand, var jeg ham ikke taknemlig derfor. Captain *Ingles* skulde være Instruktør i Søtaktik, eller Stabschef for Flaaden. Men jeg tror ikke, at hans Virksomhed blev stor i denne Retning, hvorimod han benyttedes i Marineministeriet til at repræsentere den engelske Interesse kontra den franske, det vil sige *M. Bertin*. Denne sidste havde ganske hypnotiseret Embedsmændene, saaledes at smaa ukendte franske Fabrikanter, som ved Konkurrencer begærede højere Priser end ansete Verdensfirmaer, alligevel fik Bestillingerne. *Ingles* skulde nu beskytte Japanerne imod dem selv, hvilket kun tildels lykkedes. Han havde medbragt sin Datter, en net ung Pige, og dette indgav mig den Tanke, om jeg ikke kunde gøre ligesaa. Der var foruden hende kun nogle faa andre unge Piger i den fremmede Koloni i Tokyo. Men mit omflakkende Liv i Forbindelse med Nødvendigheden først at fuldende min Datters Opdragelse bevirkede, at denne Plan først kunde realiseres et Par Aar senere.

Selskabeligheden hos Gesandterne bestod væsentlig i Middagsselskaber, hvortil Japanerne ogsaa vare indbudte. De pleiede gerne at anbefale sig, saasnart man

var kommen fra Bordet, og da de kun bidrog lidet til Konversationen, var dette snarest en Lettelse. De havde jo ikke dengang vundet deres Seire over Chinesere og Russere, og samtidigt ønskede de varmt, at Europa skulde indrømme dem Revisionen af de bestaaende Traktater. Dette bidrog naturligvis til at gøre dem mere hensynsfulde, end de senere ere blevne. For de Fremmede i Japan var det store Spørgsmaal ved denne Revision, at Japan for enhver Pris vilde slippe for Bestemmelsen om Eksterritorialitetsretten. Det var deres Ærgerrighed imod at skulle i denne Henseende stilles lige med andre orientalske Nationer. De havde indforskrevet en bekendt fransk Retslærd, *M. Boissonade*, som havde udarbejdet en ny Civilkode, og dermed mente de, at Europa burde lade sig nøie. De Fremmede saa dette i et andet Lys. De havde ikke fornøden Tillid til den japanske Dommerstand eller til Nationens moralske Sans og vilde ugerne give sig den i Vold. Hvad den japanske Handelsstand angik, nød denne ikke megen Anseelse. Man undskyldte dette med, at i den feudale Tid, hvor den menige Mand var delt i tre Klasser: Agerbrugere, Haandværkere og Købmænd, vare disse de nederste i Rækkefølgen, og at dette ikke havde været uden Betydning for deres Moralitet. Der var ikke endnu hengaaet tilstrækkelig Tid, til at dette kunde være blevet ændret. I Yokohama fremkom der stadigt Klager over dem, og det blev sagt, at man kun kunde gøre Forretninger pr. kontant med dem. Jeg har selv oplevet, at en fremmed Købmand, som havde kasseret en Balle Kokoner, fordi denne indeholdt endel Kridt og andre fremmede Substanser, er bleven boycottet af det japanske Silkegilde for at tvinge ham til at modtage Ballen, og at Sagen først blev ordnet, ved at Konsulerne derom henvendte sig til Regeringen.

Det var ogsaa betegnende, at de fremmede Handels-huse i Yokohama til de mere betroede underordnede

Stillinger som Pakhusforvalter o. lign. altid benyttede Chinesere og ikke Landets egne Børn.

Efter min Afreise fra Landet er denne Eksterritorialitetsret blevet frataget de Fremmede, og jeg kan ikke sige, hvorledes denne Indrømmelse har virket.

NORD-CHINA

Vi vare nu komne til Midten af Marts, og der blev kaldt paa mig af Vicekongen i Tiensin. Han ventede nemlig de Armstrongske Krydsere samt den øvrige Flaade, blandt hvis Skibe ogsaa fandtes de to smaa i Stettin byggede Panserskibe. Det var hans Hensigt selv at gaa tilsøs med sin Flaade, og han ønskede min Nærværelse ombord til Prøverne. Et andet Motiv drev mig ogsaa til China. Min Søn, *Theodor*, som havde faaet Ansættelse i det chinesiske Toldvæsen, var paa Veien derud og kunde ventes til Shanghai omtrent til samme Tid.

Jeg indskibede mig dennegang paa en japansk Dampers „Yokohama Maru“. Vi anløb Kobe, og jeg benyttede Leiligheden til at aflægge mit første Besøg i den gamle Hovedstad, Kyoto, hvor jeg senere ofte skulde komme. Dennegang indtraf jeg under Blommetræernes Blomstring og fandt hele Befolkningen i Festklæder. Japanerne ere lidenskabelige Beundrere af Naturen, særligt af Blomsterne, og under Blommetræets Blomstring i Marts og Kirsebærtræets i April er der Fest over Landet.

Ved Tilbagekomsten til Kobe havde vi faaet et nyt Kontingent af Passagerer, som ikke var vel assorteret. Tre amerikanske Missionairfamilier var stødt til Skibet, og disse Herrens Udvalgte, som altid udmærkede sig ved deres „smukke“ Appetit, vare blevne placerede ved Bordet paa Captainens ene Side. Paa den anden Side sad derimod en af Shanghais mest

kendte amerikanske Hetærer, som havde gjort en Forretningsreise til Japan. Da jeg vægrede mig ved at have hende til Bordkammerat, overtog en yngre Passager denne Hæderspost, og jeg satte mig paa hans anden Side, hvorfra jeg morede mig ved at se de Blikke, som Præstefruerne kastede over Bordet, naar deres kulinariske Beskæftigelse levnede dem Tid dertil. I Nagasaki mødte jeg min kære Landsmand Hr. *Krebs*, som var Bestyrer der af den rige Købmand *Iwasakis* Eiendomme, hvoriblandt et Skibsværft med Tørdok og Kulminer. Ogsaa mødte jeg her daværende Lieutenant *Konow*, som var ombord i det franske Admiralskib „Turenne“. Paa den derværende Red laa flere Orlogsmænd af forskellige Nationaliteter, og jeg regnede ud, at jeg havde Bekendte fra Europa ombord i fire af dem. Verden er ikke saa stor endda. Ved Ankomsten til Yangtze-Floden fandt jeg Admiral *Lang* liggende med den chinesiske Eskadre ved Woosung, og da jeg kom til Shanghai, tog jeg som sædvanligt ind i Klubben.

Min første Opgave var at finde en ny Tjener. *Fuh sang* var efterhaanden blevet umulig. En chinesisk Tjener er et aparte Stykke Mandfolk; men naar han behandles godt, kan man ofte faa meget ud af ham. Tjenerne i europæiske Huse derude komme næsten alle fra Chusan-Øerne, som ligge ved Ningpo, hvorfor de gerne kaldes „Ningpo boys“. Under Opium-Krigen holdt Englænderne disse Øer besatte i længere Tid, og Befolkningen blev derved bekendt med europæiske Vaner. Herfra var ogsaa min *Fuh sang* kommen. Under Vinteropholdet i Yokohama havde han hørt, at der tidligere havde fundet Indbrud Sted i mit Hus paa Bluffen. Han kunde derfor ikke sove, men spadserede ofte om Natten med en Skralle for at skræmme Tyvene. Men da en Ræv, som havde tilhuse i et nærliggende Tempel, havde fundet paa at gå udenfor hans Vindue om Natten, gjorde hans Overtro om dette Dyr ham rent forstyrret. Jeg fik altsaa en anden, som ikke var meget bedre.

En af de første Dage efter min Ankomst laante jeg *Jardines* Dampslup og gik de 12 miles ned ad Floden til Woosung, hvor jeg fandt Admiral *Langs* Flag vaiende ombord i et af de i Stettin byggede smaa Panserskibe. Man var igang med at skure Dæk, og saa ubehjælpelige vare de, at Admiralen næsten maatte tage en Haand med. Hans Arbeide maa have været uoverkommeligt. Jeg hørte en Ordre, som han gav en af Skibsheferne, en ung intelligent udseende Mand, der dog blev instrueret ganske som en Cadet. Han blev saaledes underrettet om, hvor lang Tid der medgik til Opfyring af Kedlerne, hvilket han ignorerede. Saa kom en anden, som skulde føre Tilsyn med en Torpedobaad og i Nødsfald bugsere den under Reisen nordpaa. Denne fik Ordre til at tage et stort Fartøisseil ombord i Baaden for at støtte den, ifald Maskinen skulde gaa istaa. Men Ordren lød ikke paa „tag Seilet“, men paa „tag Seilet med Raa og Mast, Fald, Skøde og Vant“.

Admiralen havde komponeret en meget passende Uniform for Officererne. Den bestod i en Tunik af mørkeblaat Klæde, dekoreret med sorte Snorer ligesom paa vore Løbefrakker. Distinktionerne vare smaa Guldstjerner paa Ærmerne, dernæst vide blaa Bukser, stukne indeni de sædvanlige Atlas Støvler med Filt-saaler, og den i China almindelige officielle Hue med en vældig Pidsk hængende ned bagud. Man maa imidlertid ikke derfor tro, at de chinesiske Officerers Haarvækst var bedre end deres europæiske Kollegaers i Almindelighed, thi Pidsken kan være bedragerisk, og flettet Silkegarn erstatter ofte Naturens Værk, naar dette er mangelfuldt.

Den store Dag oprandt endelig, da to Kanonskud anmeldte, at „Hydaspes“ var passeret Woosung, ombord paa hvilken min Søn *Theodor* var Passager. En Time derefter var han iland, og utallige vare de Spørgsmaal, som jeg stillede ham. Han blev indlogeret i Klubben og klippet. Han modtog her Ordre til at begive sig

til Peking for at studere chinesisisk. Dette var meget heldigt for ham, da de unge Mennesker i Toldtjenesten som Regel maatte drive dette Studium i Havnene samtidigt med at forrette deres Tjeneste paa Kontoret. Da han fremtidigt skulde leve i China, benyttede jeg Leiligheden til at indføre ham i Familierne paa Stedet, hvorefter vi tog en Kystdamper til Tiensin. Her gjorde vi den samme Runde af Visitter, og da vi kom til Tolddirekteuren, Hr. *Dettring*, fortalte denne mig, at han, som manglede Personale, havde faaet Tilladelse til at beholde *Theodor*, men at han af Hensyn til den unge Mands Fremtid vilde renoncere derpaa, for hvilket jeg naturligvis var ham meget taknemlig. Vi fandt en yngre engelsk Bankmand, som skulde til Peking, og som talte Landets Sprog. Han vilde rigtignok gøre Turen tilhest, men det var jo udmærket Reiseselskab. Der leiedes altsaa Heste og anskaffedes Proviant, Bagagen sendtes afsted om Natten i en Kærre, og Morgenen derefter var de unge Herrer i Sadlen og skulde ride de 18 danske Mile paa ubanet Vei. Reserveheste vare sendte i Forveien til en Station, hvortil de skulde indtræffe ved Middagstid. Her skulde de holde Rast nogle Timer, medens Bagagen og de brugte Heste straks gik videre til Nattekwarteret. Den paafølgende Dag skulde de da ride til for at naa Peking inden Portens Lukning ved Solnedgang.

Da jeg denne Gang maatte være forberedt paa et længere Ophold i Tiensin, bestemte jeg mig til at begynde Studiet af chinesisisk. Jeg skaffede mig altsaa en Lærer og gik til Arbeidet med god Villie, men jeg blev desværre snart overbevist om, at dette Studium var uoverkommeligt, naar man ikke kunde ofre hele sin Tid derpaa. Jeg trællede dermed i en Maaned for derefter definitivt at lægge det paa Hylden. Det chinesiske Sprog, som Europæerne lærer, er den Dialekt, som tales i officielle Kredse. Men foruden denne gives der et Utaal af andre, som siges at være saa forskellige, at en Nord-

chineser ikke kan samtale med en fra Syden. Men her træder Skriftsproget hjælpende til, fordi hvert Skrifttegn angiver et Begreb, som læses paa samme Maade af alle. Jeg oplevede engang et mærkeligt Bevis herpaa.

Japanerne ere tvungne til at benytte en stor Del chinesiske Ord, og da de ikke kunne skrives med deres Bogstavsalfabet, maa de dertil benytte de chinesiske Skrifttegn. En dannet Japaner antages at maatte kende 4000 af disse. Nogle Aar senere, da min Søn havde lært det chinesiske Sprog, gjorde han mig et Besøg i Japan. Vi reiste en Tur i det Indre, og da vi en Aften kom til vort Nattekvarter, forsøgte jeg med mit mangelfulde japansk at træffe fornøden Aftale med Værten, som ikke forstod mig. *Theodor* tog da Affaire, og ved at skrive vore Ønsker med chinesiske Skrifttegn i sin Lommebog blev han straks forstaaet.

Medens Skriftsproget saaledes er Kommunikationsmidlet mellem Chineserne indbyrdes, have de Fremmede et andet saadant med Chineserne. Dette er det saakaldte „Pidgeon english“, som benyttes overalt paa Kysten. Man har herved laant Størstedelen af Ordene fra forskellige europæiske Sprog, medens Sætningsbygningen er malajisk. Det er væsentlig Kompradorer og andre Chinesere i europæisk Tjeneste, som benytte det, men det anvendes ogsaa mellem Chineserne indbyrdes. For vore Øren er det saa ubehjælpeligt som vel muligt, og det vakte megen Glæde, da en vittig Irlænder engang paatog sig at oversætte Shakespeare paa „pidgeon english“.

Under dette Besøg i Tiensin havde jeg forskellige Samtaler med Vicekongen. Et af hans Yndlingsthemaer var at sammenligne de to Armstrongske Krydsere med de i Stettin byggede to smaa Panserskibe. Aaret i Forveien havde Armstrongs ladet trykke en lille Piece, indeholdende en Sammenligning mellem disse to Skibstyper, og med Benyttelsen af denne havde jeg da skrevet en Artikel, som var bleven optaget i „Chinese Ti-

mes“ og i „Shi pao“. Denne Artikel havde fundet Vei til de engelske Blade i Europa, blandt hvilke „Standard“ og „Times“, og den sidste havde gjort Forfatteren den Ære at antage ham for at være en chinesisk Søofficer. I Tyskland havde man læst disse Blade, og nu havde Vicekongen modtaget et Svar fra denne Side gennem den tyske Gesandt i Peking. Dette gav han nu til mig med den Anmodning, at jeg skulde gendrive det. Dette gjorde jeg, og da jeg bragte ham det, paalagde ham mig at sætte det ind i „Shi pao“. Denne Fremstilling synes mig at give et snurrit Billede af den store Vicekonge. Medens den ganske Verden tror, at den udmærkede Statsmand utrætteligt beskæftiger sig med sit Fædrelands Storhed, arbejder han ret cynisk paa at sætte to konkurrerende fremmede Firmaer i Totterne paa hinanden.

Et andet Samtaleemne var det Kryds, han vilde foretage med sin Eskadre, hvorved jeg skulde være hans Gæst. Planerne for denne lille Fart ændredes flere Gange og sluttede med, at en Kanonbaad, som iøvrigt var indrettet til ham personligt, blev stillet til min Disposition, saaledes at jeg skulde være hans Gæst derombord. Jeg skulde da gaa direkte med denne til Wey-hai-vey, hvor han ønskede, at jeg skulde gøre et Udkast til Øens Befæstning, deri indbefattet at levere Tegning til et lille Fort til to svære Kanoner i Forsvindingsaffutager, som vare bestilte hos Armstrongs. Her skulde ogsaa Dampprøverne med de Armstrongske Krydsere og de tyske smaa Panserskibe afholdes.

Men endnu et Arbejde var tilkommet. Armstrongs havde netop dengang faaet den større hurtigskydende Kanon af 12 og 15 centim. Kaliber indført i den engelske Marine, og den energiske Hr. *Buchheister* havde faaet en 12 centim. bragt ud til China, og denne skulde jeg besørge opstillet paa et af Taku Forterne ved Mundingen af Peiho-Floden. Vicekongen vilde da, at vi paa Returen skulde standse der, for at jeg kunde vise ham Skydning med denne Kanon.

Det var altsaa et betydeligt Festprogram, som adskilte sig meget fra hvad der først var paatænkt. Forandringen medførte, at jeg ikke kom til Port Arthur, og Grunden hertil var vistnok, at det franske Syndikat i Tien-sin havde overtaget Anlægget af Dokkerne der og kludret saa stærkt med Arbejdet, at de til Eksempel havde nivelleret Terrainhøiden flere Fod for lavt. Man blev først opmærksom derpaa, da man efter at have sluppet Vand i Dokken første Gang skulde udpumpe den og ikke kunde faa Damp paa Kedlerne af den simple Grund, at den underste Del af Skorstenen var kommen til at ligge saa lavt, at den var fyldt med Vand, og at der derfor ikke var Træk i den. Under saadanne Vilkaar var det dem ubehageligt, at fremmede Ingenieurer skulde komme derhen, og de havde anvendt deres Indflydelse til at forhindre min Nærværelse.

Før min Afreise med Kanonbaaden havde jeg et Besøg af Chefen *Wang*, som anmodede mig om at medbringe min egen Kok. Jeg forstod straks, hvad dermed var ment. Jeg var indbudt til at være Vicekongens Gæst, og denne havde givet Chefen Ordre til at bespise mig mod indsendt Regning. Naar jeg nu kom med min egen Kok og selvfølgelig med min egen Proviant, kunde da Chefen skrive en større Regning og putte Beløbet i sin egen Lomme. Men dette Arrangement konvenerede mig personligt godt.

Inden min Afseiling til Eskadren maatte jeg forsikre mig om, at den hurtigskydende Kanon var bleven forsvareligt placeret i Taku Forterne. Man stillede en lille Regeringsdamper til *Buchheisters* og min Disposition, og med denne dampede vi en Morgen ned ad Floden til Taku. Ved Ankomsten forefandt vi militaire Heste, sendte for at bringe os til selve Fortet. Det var ingen let Sag at komme i Sadlen paa disse. De havde den Vane, saasnart man satte Foden i Stigbøilen, at dreie Hovedet og forsøge at bide, og naar man var kommen til Sæde, vare Stigbøilerne saa korte, at Knæerne næ-

sten mødte Hagen. Vi rede op til Kommandanten, en stor fed Herre, som trakterede os med den sædvanlige Mandarin-Champagne, et Mærke som ikke vilde finde Naade i Europa. Vi fortsatte derefter vort Ridt til Mudderfortet, hvor Kanonen fandtes. Man havde her udfoldet en ellers ukendt Energi og uden mit Vidende allerede lavet Fundamentet til Kanonen. Betonen var tilberedt af lige Dele af Flodens Mudder, Sand og Kalk, og man viste mig Prøver af denne Blanding, som vare blevne ligesaa haarde som vor Beton. Da Fundamentet imidlertid endnu ikke var fuldt hærdet, bestemte jeg mig til ved Skydningen at anvende en mindre Krudtladning. Til Antændingen af Ladningen var leveret et ret kompliceret Apparat, som arbejdede med Elektricitet, og den ved Fortet ansatte Torpedoafdeling havde forstaaet dette fuldkomment, saaledes at alt var i god Orden, og vi kunde gaa tilbage til Tiensin med god Samvittighed.

Vicekongen gik nu ombord i Eskadren ved Taku, og samme Dag modtog jeg Besøg af tre af hans yngre Slægtninge. To af dem vare Neveuer paa 21 og 17 Aar, af hvilke den ældste var gift, og den tredie, noget ældre, var en Fætter. De kom for at se, hvorledes det europæiske Settlement tog sig ud. De vare meget fine i Klæder, deilige gule og gulgrønne Brokades Kjortler, Armbaand og Ringe af Jade. Alle tre bare Brillen, som jeg tror er et Tegn paa Fornemhed. Glassene vare omtrent dobbelt saa store som de vi bruge, og Indfatningen af brede Skildpaddes Ringe, saaledes at de ret faldt i Øinene. Jeg gav dem noget Champagne, som de drak med Velbehag, medens de smækkede med Læberne. De befandt sig aabenbart saare vel og sluttede med at indbyde mig til en chinesisk Ungkarlemiddag. Da jeg hidtil kun havde overværet officielle Middage, syntes jeg, at jeg burde modtage denne Indbydelse til en Art Middag, som jeg ellers næppe vilde komme til at overvære. De bemærkede sig i Hotellet nogle Fla-

sker Vin — af Hensyn til mig — og afsted gik det i Skumringen til Chineserbyen i 5 Jinridshiaer. Den elegante Restaurant, som vi skulde besøge, laa langt borte, og for at komme dertil maatte vi forlade vore Jinridshiaer og vandre gennem smudsige Gader, saa smalle, at ingen Vogn kunde passere. Etablissementet havde som sædvanligt kun kvindelig Betjening — i „pidgeon english“ benævnet „sing song girls“ — i alle Aldere fra 8 Aar opefter, men lad mig straks sige, at Tonen var fuldkommen decent. Værelserne vare som sædvanligt i China med kalkede Vægge, behængte med Skriftsprog, Træskærerier over Dørene, Løibænke med to Sæder, mellem hvilke fandtes Plads til Opiumspiberne og Thekopperne. Mærkeligt nok vare alle Kvinderne ligefra de 8-aarige bange for mig Europæer og slog en stor Bue udenom mig, naar de skulde forbi. Saltede og ristede Melonkærner bragtes ind og fortæredes. Dernæst kom Dineren paa Bordet. Det var de sædvanlige søde Sager, Haifiskefinner, konserverede Æg, Bambooskud, Vandlilliefrø, Søgræs, Krabber, men der var ogsaa nogle vel behandlede Stege og fortræffelig Ris; og da jeg havde en Flaske Vin til den fornødne Nedskylning, kunde jeg til Nød klare mig, skønt Savnet af Brød og Salt var meget føleligt. Ved 10 Tiden var Gildet forbi, og man tilbød mig en Afsøgning af Byens fashionable Aften-Etablissements, men hertil strakte mine Ønsker sig ikke, jeg anbefalede mig og havde den lange skidne Vei, sparsomt belyst af Papierslygter, tilbage til det europæiske Settlement.

En Dag maatte nu anvendes til at proviantere til Søturen. Min nye boy paatog sig at være Kok, og om Aftenen gik jeg ombord i „Tsao Chian“, hvor jeg fandt en ypperlig Seng — *Li-hun-changs* egen. — Da jeg kom paa Dækket næste Morgen, vare vi et godt Stykke ned ad Floden. Jeg fandt Chefen og hans to Lieutenanter paa Broen, alle venligt smilende, fede, skidne og talende „pidgeon english“, som klinger høist vulgairt.

Mandskabet gik omkring i Svineriet og lod, som om de gjorde rent, men der var ikke nogen Forskel at se efter Operationen. Man havde fyldt Kul den foregaaende Aften, men jeg begriber ikke, hvorfor man havde kastet dem ovenpaa et Par smaa fine Kanoner. At polere Messingsager var ganske ukendt. Jeg havde hele Kahytsleiligheden til min Disposition. Den laa paa Agterdækket og havde en rummelig Salon samt agtenfor denne et halvrundt Lokale, begge udstyrede med Luksus. Sovekamrene havde ypperlige Senge, og der fandtes tillige et W. C. og et Badekar. Men Salonen havde aabenbart været givet Tjenerne i Vold, Gardiner og Møbler vare dækkede med tommetykt Støv og alle Vandledninger i Uorden. Jeg anvendte Formiddagen til at forvise Tjenerne fra Salonen, lade udlufte og rengøre. Min boy leverede en hæderlig Frokost. Da vi passerede Taku Barren, huggede vi saadan i Grunden med den gamle Træskude, at alting knagede, og Tallerkener og Glas opførte en ordentlig Vals. Vi naaede Wey-hai-vey den næste Dag og ankrede tætved Øen Liu-kun-tau, som beskytter Ankerpladsen og danner to Passager til denne, som nu skulde sættes i Forsvarsstand. En „Tautai“ — Amtmand — regerede paa Øen, hvem jeg straks aflagde Besøg. Man forberedte sig til at modtage Vicekongen, for hvem man blandt andet opreiste Æreporte af Straafletning, som tilvirkes efter en stor Maalestok i denne Provins.

Jeg havde nu to Dage for mig til at udarbejde en Befæstningsplan.

Det var allerede anden Gang, at et saadant Arbeide kom til at paahvile mig, og ligesom jeg i Japan indvendigt havde takket den gamle Høiskole for at have tvunget mig til at lære Beregningen af en Kuglebane, saaledes maatte jeg nu være den taknemlig for, at den ogsaa havde givet mig nogen Idé om Befæstningsvæsen. Jeg havde i min Bagage det Kollegium, jeg derom havde skrevet, og til al Held havde jeg ogsaa

medbragt General *Brialmont's* bekendte Værk om Fortificationen.

Jeg var derfor nogenlunde rustet, da to militaire Mandarinere afhentede mig i en Dampslup for at foretage Terrainundersøgelsen. Selve Øen, som senere er kommen i Englands Besiddelse, havde en Høide af 500 Fod, og Skrænten langs dens Kyst reiste sig for det meste 100 Fod. Der blev planlagt forskellige Batterier paa denne, af hvilke det vigtigste skulde armeres med de to bestilte svære Armstrongske Kanoner i Forsvindingsaffutager. Paa Fastlandet ved begge Indløb blev det ogsaa foreslaaet at anbringe nogle Batterier, hvilket alt iøvrigt blev udført senere. Der hengik to Dage med dette Arbeide, under hvilke jeg arbeidede godt sammen med de to Mandarinere.

Paa den tredie Dag blev jeg vækket af en vældig Kanontorden. Det var Admiral *Ting's* Flaade med Vicekongen ombord, som Admiral *Lang* bragte tilankers i sømandsmæssig Stil. Strandbredden og Leirene vare dækkede med Bannere paa korte Stager, stukne i Jorden. Vicekongen med Suite passerede os i to smaa Dampere og steg iland tætved vor Ankerplads, hvor han modtoges af alle Egnens Mandarinere i deres Stadsklæder af Silke og Brokade. *Li hun chang* var selv i den gule Jakke, som foruden af ham kun maatte bæres af to andre Dignitarier i Riget. Han satte sig i en Bærestol, som løftedes høit over Mængden og eskorteredes af smudsige Ryttere til Hovedleiren.

En Broder af *Chang Tautai* i Tiensin, som var Kommandant i Port Arthur, kom snart derefter ombord til mig, og jeg maatte paany gaa over hele Terrainet med ham, idet vi afmærkede de forskellige Kanoners Pladser med smaa Flag. Broderen fra Tiensin stødte senere til os for at føre mig til Vicekongen, som jeg fandt i Admiralskibet, omgivet af sine Tautai'er. En lang Diskussion udspandt sig om Pladsens Befæstning, som sluttede med, at han accepterede mine Forslag;

han klappede mig paa Skulderen og takkede mig for mit Arbeide. Samtalen faldt derefter paa de Armstrongske Krydsere, som efter Aftale skulde gøre Hastighedsprøve under min Nærværelse ved Eskadren. Det viste sig da, at de af økonomiske Grunde havde afholdt denne Prøve paa Veien fra Port Arthur hertil, og Vicekongen beklagede sig over, at en af dem havde staaet langt tilbage i Hastighed. Jeg kendte dengang ikke Aarsagen dertil, men jeg bad ham om at lade denne Prøve blive gentagen under min Ledelse, hvilket han afslog af Hensyn til Bekostningen. Først senere erfarede jeg, hvad der var foregaaet. Fyrbøderne i Skibet vare Dagen forud blevne straffede for en disciplinair Forseelse ved at blive bankede med Tampe paa Inderlaarene, som skal være det ømtaaligste Sted paa Kroppen. De vare derved blevne utjenstdygtige til at foretage en forceret Fyring, og dette vidste Vicekongen, da han talte til mig om Prøvens Resultat; men han var nu engang saaledes konstrueret, at han ikke kunde lade nogen Leilighed gaa forbi til at „drille“ Folk. Vi aftalte dernæst, at naar han tre Dage derefter kom til Taku, vilde han overvære Prøven med den hurtigskydende Kanon.

Jeg besøgte Admiral *Lang*, som førte en besynderlig Eneboer-Eksistens ombord i det af Mennesker fuldt-pakkede Flagskib. Sir *Robert Hart* havde overladt ham en ung Toldembedsmand til Secretair, og disse to levede for sig selv ganske paa europæisk.

Den kommanderende Admiral *Ting* var en rar ældre Herre, som tidligere havde været Rytterofficer. Da der fandt ret hyppige Havarier Sted i Eskadren, havde *Li hun chang* forlangt, at Skibscheferne selv skulde betale Reparationen af disse, og saafremt Vedkommende ikke besad de fornødne Midler, skulde Admiralen betale Gildet. Det blev sagt, at Vicekongen havde næsten tvunget *Ting* til at overtage Admiralsposten, fordi han ansaas for at være en rig Mand. *Ting* havde ogsaa Ord for at være en godmodig Herre, men til Disciplin kendte

han ikke meget. Paa en varm Sommerdag kom Admiral *Lang* ind til ham i Kahytten og fandt ham, nøgen fra Bæltstedet opefter, spillende Domino med en af Skibets Fyrbødere i samme Kostume. Da *Lang* gjorde ham opmærksom paa, at der ikke var nogen Skildvagt foran Kahytsdøren, svarede han, at der jo ikke var Krig for Tiden, og at han havde derfor sendt ham bort, og da Fyrbøderen var hans Bybarn, havde han taget ham ind for at spille et Parti Domino med ham. Nogle Aar senere besøgte *Ting* mig engang paa Hotellet i Tiensin. Han kom uanmeldt og uden Tolk, saaledes at jeg maatte benytte min Tjener som saadan. Han drak det meste af en Flaske Champagne og var forresten yderst jevn og behagelig. Hans tragiske Ende er maaske nu forglemt. Efterat have tabt Søslaget udenfor Yaluflodens Munding mod Japanerne flygtede han til Wey-hai-vey og tog sig selv af Dage ved Opium.

Den næste Morgen fik jeg den mærkelige Meddelelse, at jeg maatte forlade Kanonbaaden, da den skulde til Port Arthur. Da dette naturligvis var sket uden Vicekongens Vidende, og da Kystdamperne ikke anløb Wey-hai-vey, vægrede jeg mig ved at gøre det, men tilbød at forlade Skibet i Chefoo, saefremt de vilde bringe mig dertil. Dette skete. Jeg blev landsat der, og fandt en Kystdamper, som skulde aflevere mig ved Taku Forterne. Næste Eftermiddag gik jeg iland i Pilot town ved Mundingen af Peiho-Floden, hvor jeg efter Aftale traf *Buchheister*, som havde etableret sig der i et lille Hotel. Det er vistnok et af de grimme Steeder paa Kloden. Husene vare byggede af Mudder med iblandet Straa. Enorme Mudderflader vare overskyllede af Søen ved Høivande og efterladte stinkende ved Lavvande. Men i denne Udørken havde et lille europæisk Selskab slaaet sig ned. Det var mest Lodser og Førere af Bugserbaade, som her ere velhavende Folk, og der var 14 europæiske Damer, som vi fandt beskæftigede med lawn tennis. Paa Grund af Veienes Usselhed

foretrak vi den næste Morgen at gaa den halve Mil til den Del af Forterne, hvor den Armstrongske Kanon var opstillet. Chineserne havde begaaet nogle Smaafeil ved Behandlingen af Affutagen, og det tog mig et Par Timer at faa den smurt og i Orden. Dernæst maatte jeg indeksercere et Par Coolier, som Kommandanten havde overladt mig, et Par Timer til, og endelig skyde nogle Skud for at forsikkre mig om, at alt var i Orden. Det var varmt Arbeide, men nu var alt klart til Morgendagen. Denne begyndte med Opstilling paa de uendelige Muddervolde af Soldater med Bannere, og lidt efter dundrede det fra alle Kanter, da Vicekongen i en lille Damper forlod Eskadren, som laa saa langt ude, at vi ikke kunde se den. Admiral *Lang* havde laant mig Kanoner *Cooper* af den engelske Marine, som var Artilleri-Instrukteur paa Eskadren, og denne stødte nu til os. Jeg lod ham betjene Kanonen og agerede selv Foreviser. En stor Del Mandariner ankom efterhaanden og til Slutning Vicekongen i Bærestol. Jeg savnede hans sædvanlige Tolk, *Lai Sung*, en Chineser fra Singapore — altsaa engelsk Undersaat — og forresten Svigerfader til den danskfødte Capitain *Andersen*, som kommanderede en af Sir *Robert Hart's* Toldkrydsere. *Lai Sung* havde den Reputation at være bestikkelig, men var iøvrigt en god og høflig Tolk, fra hvis Oversættelse af Vicekongens Tale jeg altid havde draget den Slutning, at denne sidste udtrykte sig i et meget dannet Sprog. I Mangel af Tolken befalede Vicekongen en ung Lieutenant fra Eskadren at oversætte vor Samtale. Jeg begyndte ligeoverfor den talrige Kreds at forklare alle Detailler ved Kanon og Affutage, og paa Vicekongens Spørgsmaal, om hvor hurtigt der kunde skydes, lovede jeg ham 9 Skud i 1 Minut. Da Seilløbet gaar tæt under Fortet, maatte jeg lade Kanonen elevare noget for at skyde over de forbiseilende Djunker. Skydningen begyndte, og under almindelig Jubel naaede vi 10 Skud i 63 Sekunder. *Li hun chang* var den mest

FUKIAGE. EN AF DE KEJSERLIGE HAVER I TOKYO.

entusiastiske af alle. Saafremt denne Kanon ikke var dyrere end den tidligere, vilde han naturligvis tage den straks! Og hvormange Procent Kommission vilde *Armstrongs* give ham? Da Samtalen begyndte at gaa istaa, syntes jeg, at jeg burde sige noget, og gjorde da den Bemærkning, at der var mindst 3 Projektiler i Luften paa engang. Regnestykket var ganske simpelt. Med den anvendte Elevation var Flugttiden 29 Sekunder, og med 10 Skud i Minuttet er Tallet 3 lavt sat. Men han var ikke tilstrækkelig god Regnemester til at forstaa dette, og hans Svar oversat af Tolken lød saaledes: „Hans Excellence siger, det er Løgn!“ Den unge Lieutenant havde aabenbart oversat hans Ord for bogstaveligt, men for mig, omgivet af mere end 100 Chinesere, var det ikke behageligt. Jeg valgte at slaa en Latter op, som gjorde *Li hun chang* rasende — derom har jeg ingen Tvivl — men han tav.

Forestillingen var dermed afsluttet, og vi vare samme Aften med en Regerings-Dampslup tilbage i Tiensin. Efter et Par rolige Dage maatte jeg atter afsted. Denne gang var det imidlertid kun til Chefoo. Den derværende Tautai, *Sheng*, var en meget virksom Mand, som foruden at bestyre sit Distrikt tillige var Formand i det store chinesiske Dampskibsselskab, og desuden Chef for det indenlandske Telegrafvæsen. Denne havde ønsket min Nærværelse, for at jeg skulde udkaste en Plan for Stedets Befæstning. Det var tredie Gang i et Aar, at jeg skulde stilles paa denne Prøve. *Buchheister* og jeg reiste derfor til denne By, som var Shanghai-Damerne Sommerresidens, og som derfor var blevet lidt civiliseret. Vi fandt et meget pænt lille Hotel med europæisk Komfort. Stedet har et velsignet Klima, hvor foruden Vinen alle vore sædvanlige Frugter trives. Jeg fandt her et Par Danske, som vare i chinesisk Telegraf-tjeneste. Chefen for disse var Lieutenant *Bohr*, Søn af Bohrs Skole paa Nørregade; han havde tidligere hørt under Store Nordiske. Vi tilbragte et Par Dage med

at inspicere Kysten tilhest, og med at gaa med Dampslupper ud til Øer i Bugten, ved hvilken Byen ligger, og jeg udarbejdede en Plan. Besøget sluttede med en Tiffin given af Tautaien i et Hotel, liggende paa Sandet udenfor Byen. Hotellet var europæisk og Maaltidet ligesaa, men Afmarchen efter Festen var ægte chinesisisk. Værten sagde først Farvel. Foran ham red et halvt Dusin Ryttere, saa kom den røde Paraply, Tegnet paa en Tautais Værdighed, dernæst et Dusin Følgeslagere bærende dekorative Skarpretter-Vaaben. Toget sluttede med Hans Excellence i grøn Bærestol efterfulgt af et halvt Dusin Ryttere. Efter denne Procession fulgte de indbudte Mandariners i Rækkefølge, saaledes at der var idetmindste 100 Mennesker udkommanderede i Anledning af en Tiffin for 8 Personer.

Jeg skiltes her fra *Buchheister*, med hvem jeg havde havt et behageligt Samliv i 6 Uger, og retournerede til Tiensin. Vi vare nu i Begyndelsen af Juni Maaned, og Varmen var allerede da meget generende. Man havde aldrig under 27 Grader Réaumur om Dagen, og Nattetemperaturen var ikke meget lavere. Der byggedes et Skelet af Bamboostokke i en Afstand af 6 Fod udenom Husenes Vægge og Tag, som behængtes med Bastmætter, Jalousierne lukkedes, og man holdt sig inden Døre midt paa Dagen, men det var alligevel noget af en Prøvelse.

Jeg søgte ret ofte Tilflugt hos en lille dansk Koloni, som boede her. Det var navnlig hos en Telegrafingenieur *Poulsen*, som var ansat i chinesisisk Tjeneste.

Jeg saa kun lidt til Vicekongen, fordi han selv var syg, og der var ogsaa Sygdom i hans Familie. Et af Børnebørnene havde skrantet længe, og en europæisk Læge blev tilkaldt. Han stetheskoperede Drengen, og hørte da en egen Lyd, som udgik fra de oprullede Klæder. Ved Eftersyn fandt han, at de havde lagt en levende Frø med sammenbundne Ben paa Drengens bare Skind, og senere opdagede han, at de havde anbragt Skorpioner paa samme Maade.

Under mine Ophold i Tiensin havde jeg oftere mødt en sympatisk Amerikaner, Mr. *Pethick*, som var Lærer i Vicekongens Familie. Han havde tilbragt Vinteren i Mongoliet som Bestyrer af nogle Regeringsminer, beliggende ikke langt fra Keiserfamiliens enorme Domaine Jehol. Hans Skildring af Forholdene der var forskrækkelig. Røveri og Plyndring var almindelig, og Politifandtes ikke. Vicekongen havde givet ham og 4 Missionairer en Eskorte paa 50 Soldater, som havde bragt dem dertil; men Vanskeligheden bestod i at faa Provianten fra Tiensin, da denne stadigt blev røvet undervejs.

Der blev nu kaldt paa mig fra Japan, og jeg pakede gerne mine Sager sammen og forlod det uhyggeligt varme Tiensin paa en Kystdamper til Shanghai. Jeg blev her modtaget med den ubehagelige Meddelelse, at en ældre Armstrongs Kanon i et af Wosung-Forterne var bleven beskadiget under en Skydning. Jeg maatte altsaa derned for at undersøge Sagen. Det blev snart konstateret, at Beskadigelsen skyldtes, at Chineserne havde anvendt en af dem selv fabrikeret Krudtsort, som tilveiebragte en Spænding i Løbet over to Gange saa høi som den, hvortil Kanonen var konstrueret. Ved disse kan man ikke anvende den samme høie Sikkerhedskoefficient som ved Broer og lignende, og det var derfor kun naturligt, at Kanonen var bleven beskadiget. Men Verden i Almindelighed faar jo ikke saadanne Detailler at høre, og konkurrerende Firmaer skulde nok gøre et Nummer deraf. Mærkeligt nok klagede Chineserne selv ikke over Beskadigelsen, et sikkert Tegn paa, at de vidste, hvor Feilen laa. Iøvrigt blev Kanonen sendt til Europa til Reparation og kom snart tilbage til Wosung-Fortet.

REISER I JAPAN

Efter at være bleven stoppet et Par Dage begav jeg mig paa Vei til Japan. Vi vare nu i Regntiden og havde regelmæssige Skybrud med velgørende kølig Luft. I Nagasaki laa en russisk Orlogsmand med Flaget paa halv Stang og med Ræerne i Sjøv. Det var i Anledning af den tydske Keiser, Wilhelm den Førstes, Død.

Der var dennegang godt Reiseselskab ombord. Da vi passerede de bekendte Batterier ved Shimonoseki ved Indløbet til det indlandske Hav, med hvilke Europæerne havde den før omtalte Dyst, fortalte en af Passagererne mig følgende: To af Cadetterne i det engelske Admiralskib havde Natten efter en af Kampdagene smuglet sig iland med et af Skibets Fartøier og havde fornaglet Kanonerne i det største Batteri. Den næste Morgen kunde man ombord ikke forstaa, hvorfor dette Batteri forholdt sig roligt, indtil de to unge Herrer fortalte deres Bedrift. Admiralen sendte dem straks paa Stængesalingen til Straf for deres Brud paa Disciplinen, men senere har de vel nok faaet deres Belønning.

Ved Ankomsten til Yokohama var jeg dennegang saa heldig meget hurtigt at finde en pæn Bolig paa „the Bluff“, hvor jeg kunde modtage mine Venner saavel mandlige som kvindelige. Sommeren var meget varm, og de næsten daglige Ture til Tokyo derfor ret besværlige. Der var en stor Samling af Orlogsmænd paa Reden, ikke mindre end 14 engelske, under Kommando af den nye Admiral, Sir *Novel Salmon*, dernæst de sædvanlige amerikanske, et østerrisk med en Ærkehertug ombord, og et hollandsk. Dette ledede til en stor Mængde Selskabelighed saavel ombord som iland. Vi havde ogsaa en distingueret Tilreisende, Hertugen af Orléans, som gav Amerikanerne Leilighed til at lægge deres Tilbedelse af kongelige Personer for Dagen. Jeg blev en Dag indbudt til en Middag, som Admiralinden

gav for ham, og da jeg undskyldte mig, fik jeg et nyt Brev, hvori hun udtalte, at man var pligtig at renoncere andetsteds, naar man blev bedt til at møde en saadan Gæst.

I Juli Maaned indtraf den vældige Naturbegivenhed, at Bjerget Bandai San sprængtes i Luften, og et Selskab, hvortil jeg sluttede mig, bestemte sig til straks at reise til Ulykkesstedet. Det dirigeredes af den erfarne Captain *Brinkley* og talte 6 Personer, alle mere eller mindre allierede med Pressen. Vi havde en Reise paa 40 danske Mile at gøre, for Størstedelen paa Jernbane, og slog os ned i en lille By Inawashiro i Nærheden af Bandai San. Dette havde været et Bjerg paa over 4000 Fods Høide af vulkansk Oprindelse. Paa flere Steder ved dets Fod fandtes mineralske Kilder, som vare stærkt benyttede af Befolkningen. Det laa i en Skovegn og dannede den ene Væg af en Dalsænkning, i hvilken løb en Biflod, som udmundede en Mils Vei derfra i en større Flod. Dagen inden Katastrofen stoppede de mineralske Kilder pludseligt, og der indtraf en Serie af voldsomme Jordskælv. Den faatallige overtroiske Befolkning, som ansaa Bandai San beboet af onde Væsener, troede heri at se Begyndelsen til Verdens Ende. Da indtraadte Katastrofen, som bestod i en ligefrem Sprængning af Bjerget ved Damp. Den pulveriserede Masse af Konsistens som en tyk Grød med enkelte iblandede uhyre Klumper kastedes ned i Dalen og bevægede sig med et Jernbanetogs Hastighed gennem denne til Hovedfloden, dreiede her til højre og fulgte Flodens Løb endnu en god Mil, hvor den standsede ligeudenfor en Landsby. Underveis havde denne Strøm raseret alt. Paa Grund af den voldsomme Eksplosion var en vældig atmosfærisk Forstyrrelse samtidig indtraadt, saaledes at store Træer i Massevis vare brækkede over, og de fleste Huse vare blæste omkuld. Trods det ringe Befolkningstal var dog 700 Menneskeliv gaaet tabt og ligesaa mange Kreaturer.

Fra Inawashiro red vi til Bjerget og besteg det fra den Side, som vendte fra Dalsænkningen. Da vi kom øverst op, befandt vi os paa en Bjergkam. Det viste sig da, at omtrent 1200 Fod af Spidsen af det kegleformede Bjerg var afskaaret, men desuden var der gjort et vertikalt Snit paa omtrent 600 Fods Høide, og et horisontalt paa 2000 Fods Bredde i den resterende Masse, som alt var kastet ned i Dalen. Kammen, hvorpaa vi stod, var Overkanten af det vertikale Snit. Det var en smuk Solskins Dag, og naar man stod oppe paa Kammen og saa udover Dalsænkningen, havde den grødagtige Masse dannet et Lag paa vel 10 Fods Høide, som fulgte Bølgerne i Terrainet, og da Farven var næsten hvid, havde man Indtrykket af at se udover en Snemark, hvortil den rige Vegetation af Skovene paa Bjergskraaningerne paa begge Siderne dannede en aparte Kontrast. Vi steg ned i Dalen og fulgte den til dens Møde med Hovedfloden. Her laa en Landsby paa Bandai San-Siden noget høiere end Dalbunden, som vi besøgte. Der fandtes kun tre gamle syge Folk ilive. Da Eksplosionen indtraf, flygtede hele den øvrige Befolkning fra Bandai Sans onde Aander og vilde redde sig op paa den modsatte Bjergskraaning, men netop da de naaede Dalbunden, bleve de indhentede af den flydende Lavastrøm — om man kan kalde den saa — og alle bleve dræbte. Man havde udgravet omtrent 30 af Ligene, som nu laa i en fælløs Grav, alle massakrerede, enten hovedløse eller uden Lemmer. Vi fulgte Lavastrømmen til dens Ophør lige foran en Landsby. Dens Afslutning var en Blok, hvis Vægt jeg beregnede til 200 Tons. Dette giver en Forestilling om den Energi, som Vanddampene maa have udviklet ved Eksplosionen, naar man erindrer, at denne Vægt med stor Hastighed er bleven transporteret gennem en Veilængde af 2—3 danske Mile.

Mit Hovedarbejde i denne Sommer bestod i at lede omfattende Prøver med Forsvindingsaffutager, af hvilke

der var bestilt en større og en mindre hos *Armstrongs*, bestemte til Kystforsvaret. Artilleriets Skydeplads laa ved Shimudzisu hara, et Hede-Landskab, som var blevet nyligt beplantet og opdyrket, ligesom de jyske Heder. Det laa 5—6 Mile fra Tokyo. Jeg maatte gøre et Ophold paa dette meget varme Sted af 9 Dage, hvilket naturligvis ikke var behageligt. Krigsministeriet havde vist mig den Venlighed at give mig en Tolk og havde tillige forskaffet mig et Rejsepas — Fremmede maatte dengang ikke komme mere end to Mile udenfor Tokyo uden et saadant. Veien dertil tilbagelagdes i Jimridshiaer, men ved Pasgrænsen afvistes min chinesiske boy, for hvem man havde forglemt at begære Pas, og jeg maatte undvære ham i et Par Dage, da han til almindelig Forbauselse havde fundet Veien til Skydepladsen. Thehusene i Egnen vare faa og slette, og de mindst slette vare forud optagne af de mange Officerer, som skulde deltage i Prøverne. Naar man standsede udenfor et saadant af bedre Udseende, kunde man være sikker paa at finde en Række af langskaftede, ilde syede Militairstøvler opstillede udenfor Døren — de maatte jo aftages ved Indtrædelsen —, og man kørte da straks videre. Vi fandt endelig et tarveligt Hus i Landsbyen Usui, en lille Mil fra Skydepladsen, hvori vi etablerede os. Paa denne Aarstid var Insektlivet i sit høieste Flor, baade i de Matter, paa hvilke man sov, og forresten overalt ellers. Skøndt der om Natten tændtes Baal foran Huset, for at Røgen skulde fordrive disse Plageaander, lykkedes dette kun lidet, og om Morgenen vare navnlig Hænder og Fødder i en meget beklagelig Tilstand. Hertil kom at min boy's Kogekunst viste sig meget mangelfuld, saaledes at vi omtrent led af Sult. Da de japanske Officerer talte med Begeistring om en europæisk Restaurant i den $\frac{1}{2}$ Mil derfra liggende Garnisonsby Sakura, søgte vi en Dag derhen. Den udmærkede sig ved hverken at have Brød, Kød eller Fisk, men vi spiste dog vor Middag der.

Menuen lød saaledes: Bouillon med Æg, Æggeomelette, Kylling med japansk Syltetøi, og kogte Kartoffler erstatte Brødet.

Imidlertid gik Prøverne med Affutagen udmærket, og dette var jo Hovedsagen; men det siger sig selv, at jeg var glad ved at komme tilbage til mit Hus i Yokohama.

Jeg maatte imidlertid endnu engang til Shimudzisu hara. Jeg nævner det for at vise, hvad Jinridshia-Coolies kunne udrette. Det dreiede sig kun om en Præsentation af Affutagen for Krigsministeren, den senere saa bekendte Marskalk *Oyama*, og for Indenrigsministeren *Yamagata*, en Hædersmand, som havde udmærket sig under Revolutionskrigene, og som senere flere Gange har været Konseilpræsident. Denne Prøve kunde neppe vare mere end nogle Timer, og jeg vilde nødtigt igen slæbe et stort Apparat med mig og etablere mig i et daarligt Thehus. Jeg stillede derfor den Opgave til Formanden for Jinridshiaerne i Tokyo Klub at bringe mig derhen paa den givne Dag Kl. 10 Formiddag, og at aflevere mig tilbage i Tokyo Kl. 6 Eftermiddag. Distancen frem og tilbage kunde antages at være 12 Mile. Han bestemte derefter, at jeg skulde have 4 Coolies, som skulde løbe hele Veien, samt at jeg skulde tage afsted Kl. 4 om Morgen. Dette skete, og jeg medførte ingen anden Bagage end en Frokostkurv. Før Kl. 10 vare vi paa Skydepladsen. Paa denne Fart vare alle 4 forspændte, 3 foran og en skydende bag. Efter to Timers Forløb var Skydningen forbi. Der var et Festmaaltid, fra hvilket jeg undskyldte mig og begyndte Hjemturen med det samme. Jeg stoppede ved et Thehus paa Veien for at spise min Frokost og gik derpaa an igen. Der var stadigt 4 Mand for Jinridshiaen, men det var ikke altid mine Folk. De brugte nemlig paa Stoppestederne at leie en Jinridshia og at skiftes til at køre en Station i denne, medens en leiet Mand kompletterede Tallet fire hos mig. Jeg kan imidlertid svare

for, at den, som var min „Stanghest“, ikke benyttede denne Udvei, men løb alle de 12 Mile. Forbausende er det, at under et saa anstrengende Arbeide føre de indbyrdes en livlig Samtale. Hos os vilde dette være utænkeligt, men de ere jo trænede dertil. De spise og drikke intet underveis. Omtrent hver Time stoppes der nogle Minutter, under hvilke de skylle Munden med Vand og maaske tage et Par Drag af Piben; men det siges rigtignok om dem, at de aldrig blive 40 Aar gamle. Kl. 6 Eftermiddag var jeg tilbage i Tokyo.

Disse Jinridshia-Coolies eller „Kurumayas“, som de kaldes paa japansk, danne i Forening med Hestepasserne — kaldet „bettos“ — et eget Laug. Til dettes Specialiteter hører, at de skulle være stærkt tatoverede. Denne Sædvane er iøvrigt stærkt udbredt over hele Folket, og der findes dygtige Artister paa dette Omraade. „Globetrotterne“ brugte ofte at hjemføre en saadan Erindring paa deres Krop. For Damernes Vedkommende anbragtes denne efter sigende over Knæet, medens Prins *Alfred* af England, senere Hertug af Sachsen-Koburg-Gotha, da han var derude som Søkadet, skal have ladet sig saaledes tatovere, at han ikke engang for Herrer kunde vise sig afklædt. Paa nogle af disse kurumayas var hele Overkroppen dækket med en Undergrund af blaa Tatovering med deri udførte Tegninger. Paa Landet respekteredes Politianordningerne ikke stærkt, og om Sommeren vare disse Mænd oftest helt nøgne, kun med et Anstændighedsbælte. Paa vore Landture har jeg altid bemærket, at vore Damer foretrak de Coolies, som vare stærkest tatoverede. Jeg formoder, at Grunden dertil var, at de saa mere paaklædte ud. Kurumayaernes Sædvaner vare af naiv Beskaffenhed. Jeg har været med et Selskab af Herrer og Damer paa en Landtur, hvor vi havde maaske 15 Jinridshiaer med to Mand hver. Fra Forenden af Kolonnen hørte man et Raab, og alle Mand foretog paa engang en halv Dreining tilhøre og besørgede deres

Nødtørft uden at forlade Vognen. Det var en Smule generende for Herrerne i Toget!

I denne Sommer havde jeg faaet et stort Fotografi-apparat fra London med alt Tilbehør og anvendte endel Tid paa at lære dette Haandværk. Japan er særligt egnet herfor. Landskabet er fuldt af skønne Detailler — store Vuer passe jo ikke for Fotografering —, og Luften især om Efteraaret er af vidunderlig Klarhed. Jeg fandt en intelligent italiensk Fotograf i Yokohama, som blev min Læremester. Ogsaa lærte jeg at aftrykke Negative, hvilket senere kom mig tilgode, naar jeg kom paa Steder, hvor ingen Fotografer fandtes. I Begyndelsen havde jeg endel Vanskeligheder. Naar man kom hjem fra en Landtur, hvor man havde haabet at have faaet nogle gode Billeder, var det ikke morsom da for sent at finde, at man havde anbragt to paa en Plade. Ogsaa gav Fujiyama mig mange Vanskeligheder. Med de langsomme Plader, som dengang benyttedes, bleve fjerntliggende Genstande ikke optagne paa Billedet, og jeg har adskillige Gange maattet savne Bjerget paa et Billede, som jeg udelukkende havde taget for dets Skyld.

Efterat jeg saalænge forgæves havde forsøgt at finde et Hus i Tokyo, opnaaede jeg endeligt at blive tilhuse der. En brav Englænder og god Ven, Mr. Stone, som var Generalsecretair i det japanske Post- og Telegrafministerium, og som førte en stille Enkemands Tilværelse i Tokyo, tilbød mig Gæstfrihed hos sig, hvilket jeg med Glæde modtog. Mine Forretninger, som udelukkende laa i Hovedstaden, bleve betydeligt lettede derved.

Kort Tid derefter blev et mindre Krigsskib sat i Vandet fra Orlogsværftet i Yokosuka. Da Keiseren var ildebefindende, blev han repræsenteret af Keiserinden, den samme, som *Pierre Loti* — den Adjectivrige Akademiker — i en af sine Romaner har givet Navnet „la Reine Printemps“. Paa Grund af denne høie Dames

Nærværelse havde endel af de fremmede Orlogsmænd lagt sig udenfor Orlogsværftet, og der var ogsaa fra Japanernes Side gjort store Anstrængelser for at give Ceremonien al mulig Glans. Der var Matroser tilstede i tilstrækkeligt Antal til, at de om fornødent kunde have løftet det lille Skib i deres Arme og baaret det ud i Søen, men dette behøvedes nu ikke. Festen begyndte med, at Keiserinden med sit Følge af midaldrende Damer indtog deres Pladser. Marineministeren nærmede sig og modtog af Allerhøiøstsamme en Skrivelse med Oplysning om Skibets Navn, som han oplæste. De sidste Støtter borttoges, de allersidste Kiler bortsloges — „ganz wie bei uns“ —, og Skibet gled i Søen; men nu havde Japanerne en Overraskelse for de Fremmede. Istedetfor den traditionelle grimme Champagne-Flaske, som knuses mod Skibets Stevn, var der under Bugsprydet ophængt en mangefarvet Papirballon, som aabnede sig, da Skibet kom igang, et Væld af Blomster faldt ud af denne, og midt blandt disse viste sig en Due, som tog Flugten opefter. Det forekom mig, at Japanerne herved havde lagt bedre Smag for Dagen end vi. Festen sluttede med et af disse Maaltider, hvor japanske og europæiske Retter blandes mellem hinanden. Den høie Dame trak sig herefter tilbage for at nyde en Pibe Tobak, og vi andre drog hver til sit. Keiserinde *Haru* — Foraar, Printemps — var den legitime Keiserinde, men hun var ikke Moder til den nuværende Keiser. Hun var vel anset i den fremmede Koloni og skulde endog kunne tale noget engelsk. Ved Afløbningen var hun og hendes Damer i europæiske Klæder, som de ikke havde megen Vane til at bære, og naar disse Damer vandrede de lange Veie ad de opførte Brædde-Tribuner, stødtes mit europæiske Øie af deres stygge Gang, som maa tilskrives den Maade, paa hvilken de stiller deres Fødder.

Henningsen fra Shanghai besøgte os dette Aar. Den stakkels Mand havde længe lidt af Klimatfeber, og

nepe var han opstaaet fra Sygeleiet, før han var bleven bidt af en Hund, som blev dræbt, og ved Obductionen viste sig at have haft Hydrophobia. Skøndt han i Forventning derom straks havde ladet Saaret kauterisere, kunde han dog ikke frigøre sig for Ængstelsen for, at han havde faaet Sygdommen. I denne Tilstand kom han til Tokyo, hvor hans Ven *Stone* og jeg naturligvis søgte at distrahere ham. *Stone* opfandt en besynderlig Kur for ham, med hvilken han gik op til Badestedet *Miyanoshita*, og da vi efter 14 Dages Forløb besøgte ham der, fandt vi ham omtrent helbredet.

Som sædvanligt afholdtes i November en Krysantemumfest ved Keiserhoffet. Keiseren beboede endnu dengang en gammel Daimio Residens i en Udkant af Tokyo, hvor han havde levet, siden han 20 Aar forud var bleven fordrevet af en Ildebrand fra Shogunens tidligere Palais. Han flyttede iøvrigt en Maaned senere til det nye Slot, som var blevet opført istedetfor sidstnævnte.

Store Skarer af Indbudte strømmede derhen, blandt hvilke franske, engelske, russiske og amerikanske Søofficerer, og naturligvis hele den officielle japanske Verden. Man gik gennem Parken, som prangede i alle Efteraarets Farver. Vilde Kameliatræer og Roser i Blomst, og Ahornenes Blade ganske røde i mange Nuancer. Den japanske Havekunst er altid den samme: omhyggeligt beskaarne Buske i stereotype Former, smaa kunstige Forhøininger i Terrainet, en Sø med Broer og Træer, strækkende deres Grene udover den, store Trægrupper og mange Kiosker. Man gik langsomt og beundrende, og efter et Kvarters Vandring naede vi Krysantemum-Udstillingen. Blomsterne vare ordnede i lange Telte, og Varieteterne og Farvepragten lader sig ikke beskrive. En Plante havde 477 Blomster, og der fandtes 1018 forskellige Arter. (Senere har jeg hos den store Blomsterven, *Grev Okuma*, ved en lignende Leilighed set en Plante med over 1200 Blomster.)

Musikken spillede Nationalmelodien, og Keiserfamilien indfandt sig. Meget faa af de japanske Damer vare i deres nationale Dragt til Skade for dem selv og os. En Buffet var opstillet under et stort Telt, Keiserfamilien satte sig ned, og Gæsterne grupperede sig efter Rangforordningen ganske som i Europa. Morsomt var det, at Vinens Kvalitet ogsaa fulgte Rangforordningen, ligesom nogle Steder i Europa. Jeg drak et udmærket Glas Champagne med Krigsministeren ved hans Plads, og da jeg senere kom ned til en Major, fik jeg kun et Glas mousserende Moselvin. Jeg traf her en dansk Agronom *Jørgensen*, som var i japansk Tjeneste, men som rigtignok var importeret fra Amerika, hvor han havde Borgerret.

Jeg skal forbigaa øvrige Festligheder, af hvilke der var mange dette Efteraar paa Grund af alle de fremmede Orlogsmænd paa Yokohama Red. Jeg saa endel til de forskellige Søofficerer, blandt hvilke Captain *Makaroff* stod mig nærmest. Til min Sorg var han nu snart for Hjemgaaende. Han lovede mig at besøge min Hustru og Søster under sit forventede Besøg i Kjøbenhavn, et Løfte, som han redeligt indfrie.

I CHINA (KIUKIANG, FORMOSA, CANTON, TIENSIN, PEKING)

I Begyndelsen af December maatte jeg afsted til China, hvorhen Forretninger kaldte mig. Jeg indskibede mig den 11. i en japansk Damper, besøgte Kobe paa Veien, og den 17. var jeg etableret i den hyggelige Klub i Shanghai.

Min ældste Søn *Theodor* var i Mellemtiden bleven færdig med sine Sprogstudier i Peking og var bleven sendt til Tjeneste i Kiukiang, en lille Traktathavn, liggende ved Yangtze-Floden, 100 Mile fra Munden.

Da han ikke kunde vente at faa nogen Permission, havde jeg besluttet at tilbringe Julen hos ham. Jeg gik altsaa ombord i en af de store Floddampere, som bruge 2—3 Dage for at komme dertil. Jeg ankom lille Juleaften og fandt Drengen i gode Hænder. En saadan Traktathavn kan ikke ansees for at være et fornøieligt Opholdssted. Der findes den sædvanlige „Bund“ langs Flodbreden, paa hvilken er opført et Par Bygninger til Toldvæsenet, et engelsk Konsulat og nogle fremmede Købmandshuse. Blandt disse var der et Par russiske. Distriktet producerer nemlig megen The, af hvilken de hjemsende endel over Land gennem Sibirien (Karavanthe).

Den muromkransede Chineserby laa tætved Settlementet, og indeni denne fandtes et Nonnekloster, som lededes af nogle franske Søstre. Nogle Aar derefter bleve to Missionairer myrdede i Nærheden af Kiukiang, en Begivenhed, som ikke var saa sjelden dengang, men som fremkaldte en Panik blandt de Fremmede i Yangtzedalen og en almindelig Flugt til Shanghai. Fremmede Orlogsmænd bleve sendt op ad Floden, og blandt disse lagde en fransk Corvet sig ved Kiukiang. Chefen sendte Landgangskompaniet med nogle Gatling-Kanoner ind paa „Bunden“, og dette havde den Virkning, at Øvrigheden straks aabnede ham Adgangen til Klosteret.

Det fremmede Selskab var altsaa meget lille, men man levede hyggeligt tilsammen. Tolddirektørens Frue, Mrs. *Simpson*, var dets Leder. Denne meget smukke Dame besad en ypperlig Sangstemme, og Mendelsohn og andre Komponister foredroges til Fuldkommenhed her midt i China. Der var tre ugifte unge Toldembedsmænd, foruden min Søn, som levede sammen i en Messe. Vi havde baade Juletræ og Julemiddag, ogsaa et Par Picnicer til et Bjergparti i en to Miles Afstand. Her laa Poyang Søen, hvor den berømte Kaolin findes, og hvor de keiserlige Porcellainsfabrikker ere beliggende. Ogsaa dyrkede vi Jagtens Glæder. Terrainet udenfor

Bymuren var opfyldt med overgroede Løbegrave, hvor Fasaner og Vagtlær holdt til. Vor Jagtleder var en bornholmsk Skipper, som naturligvis hed *Koefoed*, og som var Kaptajn paa „the coal hulk“. Denne Institution findes ved alle Dampernes Landingssteder paa Floden. Som Regel er det udrangerede Træskibe af Krigs- eller Handelsflaaden, som ere fortøjede ved Breden, og ved hvilke Dampene lægge til for Kulfyldning, men under Uroligheder benyttes de ogsaa som Tilflugtsted for den fremmede Befolkning.

Mit Ophold kunde kun være kort, da jeg skulde være i Shanghai Nytaarsaften. Samtidigt med mig afreiste en af de unge Toldembedsmænd, som var bleven forflyttet, og det underordnede chinesiske Personale skulde nu sige ham Farvel. Dette kan ikke foregaa uden Støi i China, og hertil benyttedes de fra min Barndom kendte chinesiske Pistoler i et Antal af 40,000, foruden en stor Mængde Kanonslag. Det var ikke ganske ufarligt at ledsage ham fra Toldhuset ombord under Afbrændingen af dette Fyrværkeri.

Ankommen til Shanghai deltog jeg i en skandinavisk Nytaarsaftens Fest, som var ualmindeligt vellykket. Den afholdtes i Frimurernes Lokale og indledes med en Række Sange og Taler. Efter Souperen gik man i „Ligkisten“ paa Tivoli, hvor det Rantzauske Selskab foredrog sine bekendte Sange. Damerne *Bille*, *Bjerre* og *Pedersen* (alle Telegrafister ved „Store Nordiske“) udmærkede sig en og hver. *Bille* havde dog temmelig slette Manerer, meget store Lægge, røde Strømper og Strømpebaandene nedenfor Knæet samt en altfor kort Kjole. Magikeren *Meyer* var ligeledes udmærket. *Bellmans* Sange blev glimrende sungne af en svensk Styrmand. Selskabet i et Antal af 70 Personer var mest Telegraffolk og Søfolk, hvoriblandt et Dusin Damer, af hvilke enkelte vare Chineserinder.

Jeg maatte nu igen begive mig til Formosa. En tysk Ingenieur-Officer, Lieutenant *Hecht*, som havde været

Lærer ved Militairskolen i Tiensin, var paa Grund af en Intrige bleven afskediget derfra, og det var lykkedes mig at formaa Gouverneuren paa Formosa til at engagere ham som Bygmester af de af mig foreslaaede Batterier, angaaende hvilke Gouverneuren ønskede en Konference med mig.

Veien derhen var urimelig lang. Man maatte helt ned til Amoy for at fange Damperen fra Hongkong til Tamsui, som anløb Amoy, og man skulde altsaa paa den sidste Del af Reisen igen kæmpe sig op imod N. O. Monsunen. Men derved var intet at gøre. Efter et Par Dages Forløb fik jeg en Leilighed til Amoy og blæste snart derved, hvor jeg søgte Gæstfrihed hos „Store Nordiske“. Familien *Suenson* var hjemreist og var afløst af en Ungkarl, Hr. *Mørk*, som modtog mig med stor Elskværdighed. Formosa-Baaden var bleven forsinket nogle Dage, og da det netop var Amoys Væddeløbsuge, levede man her i Sus og Dus. Endelig kom den lille Baad og blev imod Sædvane overfyldt med Passagerer. Omtrent hele det europæiske Samfund fra Twatutia var nemlig kommet over til Væddeløbene og skulde nu tilbage med skrigende Børn, Hunde, søsyge Tjenestefolk og til og med Abekatte. Da Formosa-Kanalen modtog os paa sædvanlig Maade med en nordlig Storm, blev Overfarten alt andet end behagelig, men efter endel Forsinkelse naaede vi Twatutia den 14. Januar.

Jeg fandt *Spence* og *Marshall* etablerede ligesom ved forrige Besøg og slog mig ned hos dem. Samme Dag besøgte *Spence* og jeg Gouverneuren. Han producerede den af mig indsendte Tegning til Keelungs Befæstning, mod hvilken han reiste en Indvending, som forekom mig karakteristisk. Jeg havde paa denne anbragt flere Batterier paa Palm Island, en flad Ø ved Indgangen til Havnen, og han spurgte mig nu, om jeg havde overveiet, hvorledes det vilde gaa med disses Besætninger, saafremt det lykkedes Fjenden at komme iland paa

DEN STORE KINESISKE MUR.

Øen. Jeg viste ham da, at jeg havde planlagt en lille Bro over det snevre Løb, som skiller den fra Hovedøen, og dermed erklærede han sig tilfreds med hele Planen. Men det maa vække Forundring, at en virkelig Militair, selv om han er Chineser, først og fremmest tænker paa Retraiten.

De Fremmede paa Formosa udgjorde en broget Blanding af Individier. Blandt disse fandtes en forhenværende bayersk Officer, Grev *Butler*, formodentlig en Efterkommer af Wallensteins Morder. Han havde været Handelsreisende for et Birmingham Patron Firma, var landet i China og bestyrede nu en lille Ammunitionsfabrik i Twatutia. Denne Mand stod høit i Gunst hos Gouverneuren, som havde overdraget ham det indbringende Kamfer-Monopol, men som til Gengæld ogsaa lagde forskellige Byrder paa hans Skuldre. Under Besøget hos Gouverneuren havde denne indbudt mig til Middag den paafølgende Dag, og jeg glædede mig paa ingen Maade ved Udsigten dertil. Men da jeg om Morgenen mødte *Butler*, meddelte denne mig, at Gouvernøren havde anmodet ham om at levere baade Maden og Vinen, og dette forandrede Sagen ganske. Han fortalte tillige, at Gouverneuren samtidigt havde anmodet om at give hans Bud to Par Underbenklæder, da Veiret var blevet køligt. *Butlers* boy havde da udleveret de forlangte Klædningsstykker, som imidlertid vare blevne retournerede af Gouverneuren med den Anmærkning, at han havde anmodet om nye og ikke om gamle. Favoritstillingen havde saaledes sine Ulemper.

Middagen gik imidlertid meget fornøieligt. Gouverneuren vilde vide Besked om Rusland og om Japan, og var aabenbart meget smigret, da jeg fortalte ham, at Japans Premierminister havde udspurgt mig grundigt om ham. Bag hans Plads ved Bordet var opstillet et Stativ til 5 Pile af en egen Form, af hvilke kun 4 vare tilstede. Jeg fik oplyst, at naar en af disse blev givet til en Embedsmand, betød dette en Fuldmagt

til at optræde med samme Myndighed som Gouverneuren, selv i Spørgsmaal om Dødsstraf. Gouverneuren havde Ord for at benytte denne sidste temmelig hyppigt. Der var nylig bleven henrettet to Tyve, som havde gjort Indbrud i et fremmed Hus, samt en afskediget Officer, som havde standset Gouverneuren paa alfar Vei. Da der netop var kommet Rapport om, at et europæisk Skib var strandet paa Kysten og var blevet udplyndret af de Vilde, samt at Gouverneuren havde sendt Tropper til Egnen, som havde henrettet tre af dem, var det naturligt at antage, at den ene Pils Fraværelse stod i Forbindelse dermed.

Den næste Dag maatte jeg til Keelung, hvor Lieutenant *Hecht* var beskæftiget. Et Stykke af Jernbanen dertil var nu trafikabelt. Der manglede rigtignok Ballast, som Gouverneuren ansaa for overflødig, men vi benyttede den alligevel saa langt den gik.

Gouverneuren havde ogsaa nyligt villet indføre Frimærkesystemet til Brevposten og havde ladet trykke et betydeligt Antal af dem, men han havde undladt at træffe fornøden Aftale med Verdenspost-Foreningen, og de var derfor værdiløse. Han lod dem nu blive benyttede som Jernbanebilletter!

Efterat være befordrede en Mils Vei paa Jernbanen maatte vi tage vor Tilflugt til de medbragte Bærestole og havde en meget besværlig Marche til Keelung.

Jeg fandt her min Lieutenant boende sammen med en gammel dansk Skibscaptain *Petersen*. Denne sidste, med hvem jeg havde været Skibskammerat i Cadet-skibet i 1852, havde ført Skib paa China-Kysten og gjort to Forlis med kort Mellemrum, saaledes at han neppe vilde blive benyttet mere paa Søen. Han var nu en Art Agent i Keelung, en Stilling, som knap kunde give meget at bestille paa et saadant Sted. *Hecht* var derimod fuldt beskæftiget. Han byggede Forter og var Instruktør for Infanteriet, men det gik meget smaat frem med de første. Hovedgrunden hertil var vistnok

Pladsens Usundhed, og desværre modstod han selv heller ikke længe Klimaet, men døde Aaret derefter. Den flinke General, som havde været Chef under mit forrige Besøg, var død i Mellemtiden. Hans Efterfølger, General *Das* var en ældre, uvidende, men venlig Herre, som gjorde Runden af Befæstningerne sammen med os. Da vi roede ud til „Palm island“ bemærkede jeg, at ogsaa Roerkarlene vare saa febersyge, at de knap kunde haandtere Aarerne. Ved min Afskedsvisit hos Generalen var denne formodentlig ikke opstaaet, og hans Undskyldning for ikke at modtage mig lød saaledes: At da jeg var af høiere Rang end han, vilde det ikke være høfligt af ham at modtage mig, naar jeg gjorde Afskedsvisit.

Paa Hjemturen til Twatutia benyttede vi atter en Husbaad paa Floden, som førte os med stor Fart gennem Hvirvlerne, men da vi vare omtrent halvveis, fik vi Øie paa et Arbeidslokomotiv paa Banen, som her var i Bygning. Føreren stoppede — det var en gemytlig Skotte — hentede en Godsvogn, paa hvilken vore Coolies og Bagage placeredes, medens vi selv tog Plads paa Lokomotivet og afsted gik det til Twatutia. Da Indbyggerne benyttede Banen til Landevei, og derved forsinkede Kørslen, havde han et Par Dreng, forsynede med Cinters-Stykker klare, som paa hans Vink gik ud paa Forbufferne og bombarderede de langsomt gaaende. En nærsom Chineser havde opført en Bod med Oranger klods op til Skinnerne. I denne Anledning havde han anskaffet et Spyd, med hvilket han i Forbifarten hjalp os til en Frugt.

Da Damperen fra Fastlandet var forsinket, maatte jeg blive nogle Dage længere i Twatutia, som jeg til dels benyttede til at aflægge Besøg. Ved et af disse forklarede en Mandarin mig den Maade, paa hvilken de udførte Folketællingen paa Formosa. Salt er jo et Regale i China, og Forpagterne maa hvert Aar opgive, hvad de har solgt deraf. Da man nu kender det Kvan-

tum Salt, som et normalt Menneske forbruger om Aaret, findes Tallet ved simpel Division.

Jeg havde flere Gange tidligere tænkt over dette Spørgsmaal, navnlig fordi det forekom mig, at de officielle Indbyggerantal vare angivne for store. At en By som Tiensin, til Eksempel, skulde have 900,000 Indbyggere, forekom mig, der havde gennemkrydset den saamange Gange, umuligt. Jeg havde derfor forhørt mig om hvilken Fremgangsmaade, man der fulgte, og dette var blevet saaledes besvaret, at man talte Antallet af Huse og jugerede Gennemsnitstallet af Beboere pr. Hus. Det blev ved denne Leilighed udtalt, at Vicekongerne som Regel ønskede, at Folketallet skulde holdes paa et konstant Chiffer, thi dersom det voksede, vilde Centralregeringen forlange høiere Skatteindkomst, og hvis den dalede, vilde den sige, at der var slet Administration.

Jeg forkortede ogsaa Ventetiden ved at foretage en Udflugt til de Vildes Land. Dettes Grænse laa to Mile fra Twatutia. Her var en Embedsmand bosat, som naar en af de Vilde underkastede sig, betalte ham en ringe Haandpenge, og samtidig ragede alt Haaret af ham, for at han kunde have denne Undskyldning for ikke at bære Pidsken, hvilken Prydelse er ukendt blandt de Vilde. En Missionair havde ogsaa her opført en lille Kirke ved Flodbreden. Fra Twatutia gik Reisen gennem en interesseløs Egn med Ris- og Sukkermarker, men ved Grænsestationen begyndte et høist romantisk Bjergland. Vi krydsede Floden og vandrede et Par Timer frem uden at møde noget Menneske, og søgte da ned til Floden, hvor en Baad ventede os. Nu tiltraadte vi Hjemreisen, som blev en eventyrlig Fart gennem mange af Flodens Hvirvler i det deilige Landskab. Et Sted havde man over en Hvirvel spændt et Fiskenet, hvis Overkant var en Fod over Vandet. Og tre Fod høiere oppe havde man en Line spændt fra Bred til Bred til Forhaling. Med den Hastighed, vor Baad

havde, trykkede den Nettet ned, medens vi maatte dukke Hovederne for Linen.

Mellem Twatutia og Kysten laa nogle righoldige Svovlkilder, som jeg ogsaa besøgte. Efter en længere Rotur paa Kanaler midt i en tropisk Vegetation gik vi i Bærestole over et rigt Fladland med store Marker af Sukker, Ananas og The, som da var i Blomst, og naaede Foden af Bjerget, hvor Kilderne laa. Ved Bestigningen af dette, blev vi forladt af vore overtroiske Bærere, som frygtede Bjergets onde Aander, og vi maatte selv tage Vare paa Kameraet, Whisky-Flasken og Sodavandet, de tre nødvendige Ledsagere paa Bjergture. Fordybningen, hvori Kilderne laa, var et rent Helvede paa Jorden.

Damperens Ankomst blev endelig meldt, og jeg tog Afsked med Gouverneuren. Det var sidste Gang, jeg saa denne mærkelige Mand, som altid havde vist mig megen Sympathi. Trods hans Tilbøielighed til at halsugge Folk, hans Utilbøielighed til at ballaste Jernbanen, hans forhastede og forfeilede Forsøg paa at lyk-saliggøre sine Undersaatter med Elektricitet og Frimærker, var der noget energisk og helstøbt ved hans Person, som man matte beundre.

Jeg begav mig nu til Havnestaden Tamsui, hvor Damperen laa. Den derværende engelske Konsul, som jeg besøgte, beboede et interessant gammelt befæstet Hus fra den hollandske Tid. Da vi skulde afgaa, kom den ikke usædvanlige Melding, om at „there is a bar on“, det vil sige, at der var for megen Sød paa Barren, og vi havde derfor en 12 Timers Ventetid. Paa Veien til Hongkong opdagede jeg, at jeg havde faaet et ukendt Udslet, og da jeg talte til Captainen derom, grandskede han omhyggeligt sin Lægebog og kom til det Resultat, at jeg havde faaet Kopper, i hvilken Anledning han forlangte mig isoleret under Reisen. I Hongkong viste det sig imidlertid, at det var slet og ret Fnat, som er ret almindelig i China, idet Vadskemændene overføre

denne modbydelige Plage gennem Linnedet til deres Klienter. En energisk Salve befriede mig hurtigt derfor.

Jeg tog ind i Hongkong Klub, men maatte kort derefter gøre en lille Tur til Canton. Her modtog jeg Gæstfrihed af en Landsmand, Hr. *Møller*, Telegrafmand fra „Store Nordiske“, som nu var i chinesisk Stats-tjeneste.

I Hongkong tilbragte jeg endel af min Tid paa Rheden. Der var en stor maritim Samling af forskellige Nationers Krigsskibe. Der var ogsaa tre Admiralinder, af hvilke de to boede ombord, nemlig *Lady Salmon* i sin Mands Yacht „*Alacrity*“, og *Fru Chandler* med Mand og Datter i en Corvet „*Marion*“. Chefen for denne, *Captain Dyer*, var en af mine meget gode Venner. Han var, hvad man i den amerikanske Marine kaldte, en „*Mustang*“, en Benævnelse, som gaves de Officerer, som under Seccessionskrigen vare indtraadte i Marinen uden at have gennemgaaet Søcadetacademiet i Anapolis. Under Opholdet her fik *Admiral Chandler* et apoplektisk Anfald og døde den paafølgende Dag. Begravelsen foregik med stor Høitidelighed. Man samledes i Marinehospitalet, hvorfra Toget gik til den smukke Kirkegaard i „*the happy valley*“. Efter Kisten fulgte de Nærmeste og de amerikanske Skibsbesætninger. Dernæst vel 1000 engelske Matroser, som med deres gode Uddannelsessystem bærer Præget af Sundhed og Kraft. Deres Underofficerer havde endnu den fra *Marryat's* Romaner kendte Uniform med „*the swallow tail*“. Saa var der Marine-Artilleri og let Infanteri i deres resp. mørkeblaa og kraprøde Uniformer. Af den engelske Hær var der et høilandsk Regiment i Trope-Galla, hvis Trommeslagere bare Tigerskind istedetfor det sædvanlige Skødskind, og dertil Artilleri og Politi af Sikher. Toget sluttede med det almindelige Sørgefølge, ledet af Øens Gouverneur. Minutskuddene bleve afgivne fra Krigsskibene, og efterat de sædvanlige tre Musketsalver vare fyrede over Graven, sluttede Ceremonien

med, at Admiralens egen Hornblæser for sidste Gang gav ham Admiralshonneur.

Da nogle af Hongkongs Søforter vare armerede med Kanoner i Forsvindingsaffutager, anmodede den kommanderende Artilleri-Officer, Oberst *Craster*, mig om at følge med ham og hans Stab paa et Besøg til disse, hvorefter Dagen afsluttedes med en Middag i Artilleri-Officerernes Messe.

Væddeløbsugen i Hongkong stod nu for Døren, under hvilken den fremmede Befolkning fra de nærliggende Havne strømmer til Staden, og da man ikke havde Ret til at beholde sit Værelse i Klubben udover en given Tid, saafremt det krævedes af andre, blev jeg opsagt der. Min Ven, Captain *Dyer* paa „*Marion*“, som havde rigelig Plads hos sig siden Admiral *Chandlers* Families Fraflytning, gav mig derfor Gæstfrihed ombord hos sig. „*Marion*“ var et af disse gode gammel-dags Skibe med udvendige Gallerier agter, hvorfra man især om Morgenen havde den herligste Udsigt over den af Solen beskindede Rhed. Hongkong minder endel om Neapel — minus Vesuv.

Under dette Ophold havde jeg megen Fornøielse ved at møde Stedets Politimester, Mr. *Deane*, som utvivlsomt var den bedste Whistspiller, jeg nogensinde har mødt. Jeg spillede ofte med ham i Klubben og i Selskaber. Desværre gik han hjem kort efter, og jeg tror, at han blev Secretair i Cavendish Klubben.

Men jeg maatte rive mig løs fra alle disse Venner, da jeg skulde nordpaa. Jeg maatte dennegang tage en af P. & O. Kompagniets Baade til Shanghai. Vi havde Taage og kedeligt Selskab ombord, saaledes at Humøret var paa Nulpunktet. Køkkenet prætenderede at være engelsk, men det var kun, forsaavidt Supperne vare fulde af Peber og Mel, og Maden var slet kogt. En Yndlingskat havde valgt Dækket nær min Bordplads til sit W. C., og endelig havde Maskinmesteren for sømt at skrue et af Hovedlagerne tilbørligt an, saa at

det slog høist betydeligt, og mellem dette og Taage-signalerne blev Søvn snart umulig. Jeg var derfor glad ved at komme iland i Shanghai, hvor jeg dennegang boede hos Hr. *Henningsen*.

Jeg havde her ret besværlige Forretninger at udføre, men deltog samtidig i den store Selskabelighed. Af Personligheder, jeg mødte, vil jeg nævne *de Lucca*, italiensk Minister med Familie, i hvis Hus jeg kom endel. Desværre døde han derude kort Tid efter. Ogsaa Mrs. *Coutts*, født *Deacon* traf jeg. Faderen havde været engelsk Købmand i Helsingør i mine unge Dage, og der var et stort Antal nette Døttre, som stod i Venskabsforhold til Familien *Bluhme*. Hun var gift med en Vekselmægler, hvilken Klasse ikke stod høit paa den sociale Rangstige derude. Da der ikke fandtes nogen Børs, og da Sølvkursen varierede flere Gange daglig, maatte disse Mæglere køre hele Dagen rundt fra Kontor til Kontor og bleve ikke altid vel modtagne. Det blev fortalt, at ved en Middag havde en Taler begyndt sin Skaal saaledes: „Gentlemen and brokers“. Men dette forhindrede ikke, at Fruen nød høi Anseelse, og at hun blev betragtet som en af Stadens Støtter.

Jeg maatte ogsaa benytte mit Ophold i Shanghai til at finde en bedre Tjener, og dette lykkedes mig endelig. *Shi-tai-kau* var Navnet paa den nye Mand, som jeg beholdt længe, og med hvem jeg endnu korresponderer.

Noget efter Peiho-Flodens Aabning for Navigationen rejste jeg til Tiensin, dennegang med en chinesisk Dampers. Den høieste Eksamen, som kun afholdes hvert tredie Aar, stod for Døren, og Kandidaterne strømmede i denne Anledning til Peking. Vi havde Mellemdækket fuldt af saadanne, og der fandtes blandt disse Mænd paa over 60 Aar. Delikatesse fandtes ligesaa lidt hos disse Høitdannede som hos den menige Mand. Udenfor hvert Vindue af den europæiske Kahyt stod stadigt et Par Stykker og udspeidede vore mindste Bevægelser, som de derefter diskuterede høit.

I Tiensin opsøgte jeg *Li-hun-chang's* Adoptivsøn og Neveu, der tidligere var Secretair i London. Manden, som var over 40 Aar gammel og havde Kone og flere Børn, var hjemreist for at indstille sig til Eksamen. Jeg fandt ham ikke, da han allerede var gaaet til Peking.

Livet i Tiensin var ikke behageligt, Hotellet var yderst tarveligt, og dets Værelser saa fugtige, at Frøerne kvækkede deri. I Klubben vare Tyskerne de dominerende, og de have den ubehagelige Vane at være meget højrøstede. Kævlerier ved Spillebordene hørte til Dagens Orden, og i Billardværelset var der gerne et halvt Dusin af dem, som fløitede omkap.

Jeg fandt Vicekongen ældet siden mit sidste Besøg. Han havde haft et Anfald af Ansigts-Apopleksi og saa ikke rask ud. Han talte imidlertid meget længe med mig og anmodede mig sluttelig om at være ham behjælpelig i en Sag, som senere skulde blive mig meddelt.

Den næste Dag havde jeg Besøg af hans Marine-secretair *Lo-feng-lo*. Denne fortræffelige Mand var opdraget paa den franske Marineskole i Foochow, havde været Legationssecretair i London, og døde senere som Minister der. Han overbragte Vicekongens Anmodning, om jeg vilde paatage mig at være Eksaminator ved Marineingenieur-Skolens Eksamen dette Aar, hvad jeg naturligvis maatte acceptere.

Denne Eksamen skulde afholdes 14 Dage derefter, og jeg fik derved Tid til at gøre en kort, men nødvendig Visit i Peking i Mellemtiden.

Af Hensyn til Bekostningen valgte jeg denegang at tage en almindelig Sampan med 4 Mands Besætning. Min nye flinke boy indrettede alt paa det bedste. Da Bastmatten, som dannede Tag, var utæt, beklædte han den med Papir indvendigt, opstillede en lille Ovn, leiede Madrasser og Linned i Hotellet og anskaffede Proviant og Køkkentøi. Drikkevandet maatte endog medføres.

Vi havde den sædvanlige 3 Dages Fart til Tungchow, og jeg red derfra til Peking, medens Bagagen befordredes paa Kærre. Jeg tog ind paa et lille nyoprettet daarligt Hotel. De elskværdige Koumanys havde tilbudt mig Gæstfrihed hos dem, men da mit Ophold vilde blive ganske kort, foretrak jeg den større Frihed, som Hotellet giver.

Det faldt mig ikke vanskeligt at finde „Lord Li's“ Bolig, som var i et Tempel. Han var glad ved at se mig og lovede mig store Ting. Med Hensyn til hans Ophold i Peking forklarede han mig, at dette var foranlediget af en Regeringskommission, af hvilken han var Medlem. Jeg sluttede deraf, at han var faldet igennem til Eksamen, som det jo ikke vilde have været saa morsomt at fortælle.

Jeg besøgte ogsaa Toldvæsenets Embedsmænd, af hvem jeg hørte min Søns Meriter den foregaaende Vinter. De unge Toldmænd studerede Chinesisk 3 Timer hver Formiddag og 3 hver Eftermiddag og havde dertil 2 Lærere hver. Den ene af disse havde for Skik at hjælpe sig til min Søns Cigaretter, naar denne forlod Værelset. For at vænne ham af dermed havde *Theodor* fyldt Krudt paa nogle af dem med det Resultat, at Læreren var kommen betydeligt til Skade. Da man i denne Etat er meget varsom i sin Behandling af Chineserne, havde denne Cadetstreg indbragt min Søn en Reprimande.

Det var ikke uden Beklagelse, at jeg forlod de rare Mennesker i Peking, blandt hvilke jeg særlig tænker paa *Lady Walsham*, efter et Besøg paa 3—4 Dage. Byen selv er ogsaa i høi Grad interessant. Man kommer til at tænke paa Tamerlan og Dschengiskan, naar man møder disse store Bryllups- og Begravelsesprocessioner med deres Flitterstads, eller Bærestolene, baarne af Muldyr, eller Kærreerne, fyldte med Haremskvinder og eskorterede af bevæbnede Ryttere i svaiende Gevandter paa smaa livlige Heste med lange bølgende

Haler og Manker, eller disse uendelige Rækker af Kameler kommende direkte fra Mongoliet med deres Last af Trækul eller Hamp. Men intet af dette taaler at ses paa nærmere Hold, og Smudset og Støvet gør Byen omtrent umulig som Opholdssted. De glubske og skabede mongolske Hunde vare endnu en Ubehagelighed af Rang.

Men jeg maatte skynde mig til mine Pligter ved Marineskolen. Efter en Tiffin hos *Theodors* Kammerater, de unge Toldere, i deres Messe, red jeg til Tungchow, hvor jeg fandt min Baad, Tjener og Bagage, og efter en Tordenstorm og omtrent tre Dages Reise kom jeg en Morgenstund tilbage til Tiensin. Et ridende Bud fra Admiralitetet ventede mig i Hotellet, og jeg maatte straks afsted til Skolen, som havde til Huse i Arsenalet, liggende 3 Fjerdingvei fra Tiensin paa en Ø i Floden. Den havde to Afdelinger, en for Søofficerer, og en for Marineingenieurer. Kursuset var 6-aarigt, og Undervisningen var paa Engelsk, som for de allerflestes Vedkommende først maatte læres. Der fandtes tre dygtige engelske Lærere — jeg erindrer særligt Mr. *Hearson* —, medens Underlærerne vare Chinesere, som tildels vare opdragne i Greenwich. Chefen, ved Navn *Liu*, var en pæn ældre Vismand fra Hanlin-Kollegiet — det lærdeste i China. Man havde talt til mig med megen Overdrivelse om Elevernes Alder. Den ældste var 25, den yngste 18 Aar. Det var dennegang Marineingenieurerne, over hvem der holdtes Eksamen. Alle Spørgsmaal vare skriftlige og Programmet stort. Vi begyndte med Algebra, som de klarede ganske godt. Denne Eksamen stod paa i 5 Dage, under hvilke jeg maatte gennemgaa et høist betydeligt Antal Opgaver. Der var hver Dag en halv europæisk Tiffin, under hvilken jeg havde lange Samtaler med den lærde Skolechef. Jeg maatte saaledes gøre Rede for, hvorledes jeg opdrog mine 7 Sønner, og den ægte chinesiske Konklusion, han drog af min Beretning, var, at det maatte

være min Hensigt at sætte dem istand til at tjene mange Penge til mig, naar jeg blev gammel. Det europæiske Ægteskab kom ogsaa paa Tale, og saavel *Liu* som *Lo-feng-lo* forsikrede, at de havde hver kun een Hustru. Den europæiske Kvindes Korset og hendes Dans hørte ogsaa til deres Konversations-Emner.

Ved Censuren viste det sig, at omtrent Halvdelen af Kandidaterne stode paa Høide med gode europæiske, medens Resten var langt tilbage. Aarsagen hertil var ganske simpelt den, at en Elev aldrig blev afskediget.

Eksamens sidste Akt bestod i, at jeg paa *Liu's* Begæring fotograferede hele Klassen med Chef og Lærere. Jeg fremkaldte og trykkede selv dette Billede, af hvilket hver af Deltagerne fik et Eksempplar.

Morsomt nok skulde jeg mange Aar derefter blive erindret om dette Fotografi. Da en chinesisks Mission kom hertil i 1906, blev jeg anmodet om at være til dens Tjeneste under Opholdet her. Jeg reiste den imøde til Gjedser, og da jeg traadte ind i den Salonvogn, hvori de reiste, blev jeg modtaget med det Tilraab: „I know you“. Det viste sig, at et af Missionens Medlemmer dengang havde været Underlærer ved Skolen, hvilket blev konstateret af Fotografiet.

Dagen efter Eksamen blev jeg anmodet om at komme til Vicekongen for at afgive Rapport. Jeg fremhævede da det uheldige ved at beholde de uduelige Elever. Hans Svar derpaa var, at man i China ikke kunde handle anderledes, thi naar en ung Mand var indtraadt paa Skolen, havde Staten med det samme antaget ham i sin Tjeneste for Livet!

Jeg skal gengive noget mere af denne Samtale, fordi den forekommer mig at belyse den store Mands Tankesæt. Han vidste, at jeg havde været i Peking, og han havde udfundet — jeg veed ikke hvordan —, at jeg der havde besøgt hans politiske Modstander, Markis *Tseng*; ogsaa vidste han, at jeg af denne havde faaet et Introduktionsbrev til Vicekongen af Shangtung.

Nu ønskede han at erfare, hvortil jeg vilde benytte dette.

Jeg sagde ham da aabent Sandheden. Ifjor havde *Sheng Tautai* i Chefoo anmodet mig om at gøre et Udkast til denne Plads Befæstning, og kort derpaa havde han bestilt nogle Kanoner til den hos vore Konkurrenter, *Krupp*. Da jeg havde beklaget mig derover til *Sheng Tautai*, havde denne undskyldt sig med, at han havde faaet Ordre dertil af sin Foresatte, Vicekongen af Shantung, og at det derfor var min Hensigt at aflægge denne et Besøg i Shinan-fu, Hovedstaden i Provinzen Shantung.

Gamle *Li* tog sig derpaa, hvad man vulgært kalder, „et godt Grin“, og svarede, at *Sheng Tautai* ikke havde talt Sandhed, og at Shantungs Vicekonge ikke havde Begreb om moderne Kanoner. Jeg bad ham da om at fortælle mig, hvad der virkelig var passeret, hvortil han svarede, at da jeg nyligt havde gjort ham en Tjeneste, vilde han ikke fortælle mig nogen Usandhed! men jeg vilde intet opnaa ved en Reise til Shinan-fu.

Han sagde mig ogsaa, at den tyske Minister nogle Dage forud paa Gennemreise havde udtalt sig nedsættende om *Armstrongs*, hvorved jeg fik en velkommen Anledning til at anstille en Sammenligning mellem de tyske Diplomaters Handelspolitik — som ikke skyede saadanne Midler — og de engelskes Neutralitet i lignende Sager.

Paa denne Tid var den gule Flod — Hoangho — Chinas Smertensbarn. Omtrent hvert Aar blev dens Diger gennembrudte, og store Landstrækninger oversvømmede. Landsbyerne i dens Nærhed vare som Regel byggede paa Høider, men ikkedestomindre druknede der alene i eet Aar en Kvart Million Mennesker. Arbeidet for at reparere Digerne kostede uhyre Summer, som bleve tagne af Midler, bestemte til Rigets Forsvar. Man kendte kun lidt til Grundene for disse ideligt tilbagevendende Ulykker. Man vidste kun dette, at Flo-

den havde forandret sit nedre Løb, idet den fra at have havt sit Udløb søndenfor Shantung-Forbjerget nu havde flyttet dette langt mod Nord. Ogsaa var der den Særegenhed, at medens Vandmængden i det øvre Løb var høist betydelig, var der saa lidt tilbage ved Munden, at man her kunde køre over den med Kærre. Europæiske Reisende, navnlig *v. Richthofen*, havde skaffet nogen Klarhed i disse Forhold; men da Gennembruddet af Digerne fandt saa hyppigt Sted, sendte flere Regeringer Kommissioner derhen for at skaffe mere Klarhed og for at vise Opmærksomhed mod den chinesiske Regering. Fra Holland — hvor Vandbygningsvæsenet jo indtager et høit Standpunkt — var der saaledes kommen en Mission under Ledelse af Captain *v. Schermbeck*, som opholdt sig i længere Tid i Tiensin, og med hvis Arbejder jeg blev bekendt. Af disse fremgik, at den mongolske Ørken bar Hovedskylden derfor. Med de raadende heftige vestlige Storme føres enorme Masser Sand med iblandet kulsur Kalk fra denne over det nordvestlige China, som leire sig i horisontale Lag, den saakaldte Loes Formation. Efter nogen Tids Forløb bliver denne moden for Vegetation og gennem-brydes af Planterødder. Nye Lagdannelser foregaa stadig, men Rødderne tillade Fugtigheden at naa op til Overfladen. Denne Formation stiller sig med vertikale Vægge, ofte af betydelig Høide, og hyppige Nedstyrtninger finde Sted. Saaledes ogsaa ved Flodens Bredder, som tilhøre den samme Formation, og alt dette débris opfylder Flodsegen. Man har derfor gennem Tiderne stadig været tvungen til at forhøie Digerne og dette i saadan Grad, at paa det Sted, hvor det sidste Gennembrud fandt Sted, var deres Krone 90 Fod over Terrai-net udenfor. Da Gjennembruddets Længde var en engelsk Mil, maatte der her udrettes et Kæmpearbeide. Chineserne benyttede hertil primitive Metoder, som imidlertid vare virksomme, og de fremmede Ingenieur-er tilstod, at medmindre man kunde formaa dem til

at overgaa til saadanne store Forbedringsarbejder som t. Eks. anvendes i Frankrig, var det bedst at lade dem følge deres gamle hævdvundne Veie.

Vi vare nu midt i Mai, og Tiensin begyndte at blive varm. Det er her ogsaa Mongoliets Nærhed, som er Skyld i de hede Sommere med de afskyelige Støvstorme og de kolde Vintre med den tilfrosne Peiho Flod. Jeg følte mig noget svag, og trængte til Luftforandring. Jeg tog derfor en Uges Tid til Chefoo, hvor den salte Søbrise straks bragte mig i Orden. Jeg fandt der paa Reden den lille engelske Torpedokrydser „Porpoise“, hvis Chef, Captain *White* hørte til min Omgangskreds. Han og hans Officerer vare store ladies' Mænd, og der var daglig baade Picnicher og Modtagelser ombord, saaledes at man stadigt levede i den friske Foraarsluft.

En Dag fik jeg Besøg af en Nordmand, Hr. *Munthe*, som var tide-waiter, det vil sige Toldbetjent. Aaret i Forveien var samme Mand kommen til mig i Yokohama med en Anbefaling fra den hollandske Minister, som anmodede mig om at se, hvad der kunde gøres for ham. Det var en ung norsk Student, som havde af-tjent sin Værnepligt hjemme ved at gaa paa en kortvarig Kavalleri-Skole, hvilket havde forskaffet ham Reservelieutenants Grad. Han havde nu faaet den Idé at gaa til Japan for at tilbyde sine Tjenester som Instrukteur for Kavalleriet(!), og en venskabelig Skibscaptain havde givet ham fri Befordring herud i sin Lastdamper. Hollænderen vidste ikke, hvad han skulde gøre med ham, og han tænkte, at jeg maaske kunde finde paa noget. Jeg forestillede ham da det utænkelige i, at Japanerne med hans ringe Uddannelse skulde tage ham til saadan Tjeneste, og da han var uden Resourcer, og hans Damper skulde gaa til Shanghai, gav jeg ham et Brev til den derværende norske Generalkonsul, Hr. *Bock*. Denne maatte altsaa have formaaet det chinesiske Toldvæsen til at give ham denne be-

skedne Stilling. Endel Aar senere under den chinesisisk-japanske Krig saa jeg en Dag i et Blad, at en Vaabenstilstand var bleven sluttet i Manchuriet mellem de krigsførende Magter, ved hvilken Leilighed China havde været repræsenteret af General *Munthe*, og ved Forespørgsel viste det sig at være den samme norske Student, som nu var naaet saa vidt.

Ved Tilbagekomsten til Tiensin fandt jeg det fremmede Settlement i Sommertoilette, det vil sige, at der var opført de sædvanlige Skærme af Bastmætter udenom Husenes Tæge og Mure. Thermometret stod om Dagen paa 30 Grader Réaumur og faldt ikke meget om Natten. Man døsede Dagen bort i sit halvmørke Værelse og flyttede henad Aften til Klubben, under hvis Punka man blev lidt opfrisket. Jeg fulgte derfor gerne en Kaldelse, som jeg fik om at komme til Tokyo. Afskedsvisitterne bleve gjorte, navnlig naturligtvis til Vicekongen, og jeg gik med en Kystbaad til Shanghai. Her blev jeg opholdt af Forretninger i et Par Dage og fik derpaa en fransk Postdamper til Yokohama. I Kobe saa jeg endel af de engelske og amerikanske Marinevenner, mandlige og kvindelige, og ankom til Yokohama den 28. Juni efter et 6 Maaneders Ophold i China.

SOMMER I JAPAN

Japan er et Land for Overraskelser. Jeg har tidligere omtalt Thehuset „the hundred steps“ i Yokohama og dets to populære Værtinder *Tanabesan* og *Okinsan*. Om den første af disse vidste man, at hun havde en Ægtemand, fra hvem hun var skilt. Om den anden gik det samme Rygte, men man troede ikke rigtigt derpaa. Under min Fraværelse var imidlertid denne Ægtemand dukket op under mærkelige Omstændigheder. Japanerne og Amerikanerne havde i Forening afholdt en Tempelfest over Benene af nogle forlængst der i Landet døde

SØOFFICERS-EKSAMEN I TIENTSIN.

amerikanske Søfolk. Ved denne optraadte en ukendt smuk japansk Person, som ønskede at tale ved Mødet enten paa engelsk eller ogsaa paa fransk, om dette skulde blive foretrukket, og denne Person viste sig at være *Okinsans'* Husbond. Den amerikanske Generalkonsul *Greathouse*, som havde gjort Mandens Bekendtskab, forsikrede, at han kunde Latin og Græsk, at han talte fransk, engelsk og russisk, samt at han holdt en Skole i Tokyo paa 800 Drengene. Det viste sig senere, at han paa Grund af nogle radikale Udtalelser havde tilbragt 8 Aar i Fængsel paa en af de sydligere Øer, hvor han havde anvendt Tiden til Studier. Han var nu frigivet og havde sluttet sig til et politisk Parti, som lededes af Prinds *Sanjo*, og da det antoges, at denne snart vilde komme til Magten, vare vi alle forberedte paa at skulle kalde *Okinsan* for Grevinde *Ameno Mori*.

I Fremmedkolonien i Tokyo var der sket den Forandring, at *Mr. Fraser* havde afløst *Sir Francis Plunkett* som engelsk Minister. *Fraser* havde som ung Mand været Secretair i Kjøbenhavn, hvor jeg havde kendt ham. Det var en typisk skotsk Gentleman. Hans Hustru var en Amerikanerinde, Søster til den bekendte Romanforfatter *Marion Crawford* og selv Forfatterinde. Hun interesserede sig senere i høi Grad for min Datter, da hun kom ud til mig, og har gjort hende til Heltinden i en af sine Romaner. En anden Forandring var, at den første Secretair *Mr. Trench* var blevet afløst af „the Master of Napier“, som var kommen ud tilsammen med sin Frue. *Napier* var ældste Søn af *Lord Napier of Ettrick* — den samme Familie som har frembragt Logarithmernes Opfinder. Den besynderlige Titel af „Master“ benyttes i enkelte skotske Peer's Familier istedetfor det almindelige Viscount. *Napier* var lidt af en Original, men forfriskende i Samlivet. Hans Frue, som var født i Argentina af engelske Forældre, blev en stor Akkvistion for det lille fremmede Selskab i Tokyo.

Jeg havde dennegang det Held straks at finde et ypperligt Hus paa the Bluff, hvor jeg kunde flytte ind efter faa Dages Forløb. Det tilhørte en ugift Forretningsmand, som var gaaet hjem paa kortere Tid, og som efterlod mig alt paa Stedet værende, incl. endel Tjenestefolk, 7 Hunde o. s. v.

Det sædvanlige Antal af fremmede Orlogsmænd fandtes paa Yokohama Red, blandt disse Amerikaneren „Marion“ med Captain *Dyer*, og Englænderen „Porpoise“ med *White*. Det var morsomt at se Matroserne, naar de havde Landlov. Porpoiserne vare engang slupne løs i 48 Timer og vare gaaede til Tokyo, men de havde taget Skibshunden med sig — en arrig Køter —, uden hvis Selskab de ikke kunde more sig. Det kom næsten til Slagsmaal mellem dem og Jernbanebetjeningen, fordi de ikke fik Lov til at tage Hunden med i Kupeen.

Der var dendang stor Kølighed mellem de engelske og de russiske Officersbesætninger. Nogle Aar tidligere var en russisk Admiral med en Eskadre kommet ind paa Yokohama Red, hvor en engelsk Eskadre laa tilankers. Under Indseilingen havde Russerne slaaet Klarskib og vare passerede ned langs den engelske Linie med aabne Kanonporte. Englænderne havde besvaret denne mærkelige Optræden ved at gøre ligesaa, og der var aldrig senere fremkommen nogen Forklaring paa Sagen. Tilfældet vilde, at der dette Aar fandtes et Par hyggelige Officersbesætninger af begge Nationer, som bidrog væsentligt til at udjævne Differencen. En engelsk Lieutenant fortalte mig saaledes, at hans Messe Aftenen i Forveien havde været sammen med en russisk. Han fremhævede særligt *Popens* — han kaldte ham Padrens — Elskværdighed, og betroede mig, at han havde drukket et Glas med denne, hvorefter de havde nikket til hinanden gennem Bunden af deres respective Glas!!

Da jeg boede paa „the bluff“, hvor disse glade unge Mennesker skulde gøre de fremmede Damer i mit Nabolag deres Opvartning, havde jeg givet min Boy den

Besked, at naar jeg ikke var hjemme, skulde han byde Besøgende et Glas Whisky og Sodavand, og dette forskaffede mig adskillige Visitkort i min Forstue.

En Række Prøver skulde under denne hede Tid foretages paa Kanonsaki Fortet med en Forsvindings Affutage, som *Armstrongs* havde leveret. Jeg maatte først derhen for at afrette Ventilene. En saadan Reise gik ikke saa nemt for sig som herhjemme. Jeg maatte først gaa med Damper til Yokosuka, medbringende Proviant, Kamera o. s. v. og dér engagere nogle Jinridshiaer. Af en eller anden Grund førte Coolierne os paa Afveie, idet de tog os langs om Kysten. Der laa her flere idylliske Fiskerbyer i smaa Bjergslugter, som fordem kun havde kunnet kommunikere med Yderverdenen ad Søveien. Men nu havde en faderlig Regering bødet derpaa ved at hugge Tunneller gennem de mellemliggende Bjergpartier. Vi fulgte disse, som vare saa lave, at man maatte aftage Solhatten, og endte i en Fiskerby, hvorfra der ikke var nogen Udvei. Jeg fik da fat i en Baad, tog Hjulene af vore Jinridshiaer for at kunne indskibe dem og kom ad Søveien til Kannonsaki, hvor vi forrettede vort Arbeide. Dette var imidlertid kun en Begyndelsen, jeg maatte senere tilbringe adskillige Dage der.

Sommeren var blevet meget varm, og jeg bestemte mig derfor til at tage nogle Dage op til det smukke Badested Miyanoshta, hvor en Kres af Bekendte havde samlet sig. Siælen i dette Selskab var Mrs. *Napier*, som havde en sjelden Gave til at sætte Liv i Folk. Hun havde netop da havt et morsomt „japansk Tilfælde“. Premierministerens Frue, den skønne Grevinde *Kuroda*, havde under et Besøg hos hende beklaget sig over Vanskeligheden ved at bære europæisk Dragt og bedt om hendes Raad og Assistance. Samtalen var foregaaet i Fru *Napiers* Salon, og hun begyndte at befrygte, at en Anmodning om Afklædning paa Stedet vilde paafølge. Hun gik da Grevinden noget paa Klin-

gen, og denne bekendte, at Hovedvanskeligheden laa i Korsettet. En Undersøgelse viste da, at Grevinden havde vendt Undersiden opefter! Jeg fandt ogsaa her den rare Oberstinde *Holdsworth* — en Bekendt fra mit sidste Peking-Besøg — med Hund og Oberst. Hunden havde faaet rheumatiske Smerter, i hvilken Anledning Oberstinden gik hver Dag med den til Svovlbadet Ashinoyu, en Klatretur paa $\frac{1}{2}$ dansk Mil, og dette trods hun, efter Fru *Napiers* Sigende, havde 72 Tommer Rundmaal i Taillen — et skønt Bevis paa Menneskenes Offervillighed for Dyrene.

Da jeg efter Hjemkomsten til Yokohama laa en Morgen i min Seng, kom „*Jimmy*“ ind i mit Sovekammer, styrtede sig næsegrus ned paa Skindet foran Sengen, stødte Panden tre Gange mod Jorden og meldte, at Fru *Gengoro* samme Morgen var afgaaet ved Døden og skulde begraves den paafølgende Dag. Til Forklaring heraf maa jeg oplyse, at „*Jimmy*“ var en af Musmerne i Theuset „the hundred steps“, og at Mrs. *Gengoro* var Moder til de to Eierinder af dette. Men det var jo et tilstrækkelig tydeligt Vink om, at min Nærværelse var ønsket ved Ceremonien, og skøndt jeg samme Dag skulde reise til Skydeprøverne ved Kannonzaki, maatte jeg ordne mig paa ogsaa at deltage i denne.

Jeg havde maattet gøre store kulinariske Forberedelser til disse Skydeprøver. Det var en artilleristisk Nyhed, som skulde forevises; ved saadanne Leiligheder udeblev de japanske Officerer ikke, og det var derfor en velkommen Anledning til at vise dem nogen Opmærksomhed. Jeg havde fundet en ny meget dygtig chinesisK Kok, og en regulair Proviantering blev foretaget. Jeg husker, at Flaskefoderet indeholdt 48 Stk. En Tjener sendtes i Forveien, som fandt Logis for mig i et Tempel, det vil sige hos en gammel glatraget Tjenerinde ved et Tempel, medens jeg selv begav mig til Fru *Gengoro's* Begravelse.

Det var første Gang, jeg var nærværende ved en saadan buddhistisk Ceremoni, som har saa mange Tilknypningspunkter til lignende Ceremonier i den romersk-katolske Kirke. Jeg fandt Huset aabent til Gaden, og Kisten anbragt ved den øvre Ende. Et Dusin Geistlige fremsagde Bønner, som gentoges af Følget. Rosenkranse fattedes ikke. Man blev modtaget af den sørgende Familie, dog med Undtagelse af Husfaderen, som efter japansk Skik ikke følger noget Medlem af sin Husstand, ei engang sin Hustru, til Jorden. Alle Kvinderne vare klædte i hvidt, medens Mændene bare en Art hvide Veste. Røgelse, indpakket i Guldpapir, uddeltes til Følget og var bestemt til at lægges paa Graven. En smuk udskaaren Bærestol for Kisten fremførtes, Familiens kvindelige Medlemmers Hoveder indhylledes i hvide Klæder, saaledes at kun Øinene blev synlige, og Mændene anlagde ganske tarvelige Hatte af Straa. Medens ethvert af Medlemmerne af Følget fik en kunstig Blomst i Potte at bære, fik Familiens Medlemmer Fødemidler for den Afdøde. Toget satte sig igang. Foran gik de Geistlige under store røde Paraplyer, dernæst Familiens Medlemmer efterfulgte af Kisten, som var omgivet af Blomster, baarne paa høie Stænger, og dernæst det øvrige Følge. Man vandrede langsomt gennem den japanske Stadsdel til et nærliggende Tempel, hvor man modtoges af en stærk Klokkeringning og Hamren paa Gonger. Synet af Tempelhallen med alle de knælende hvidklædte Kvinder og det pragtfulde Alter var meget smukt. Men nu var min Tid omme, og jeg maatte søge mit Jernbanetog. Jeg naaede mit Tempel i en lille Fiskerby ved Navn Kamoi om Aftenen med det deiligste Maaneskin over Havet.

Den næste Morgen begyndte Prøverne i det nærliggende Fort, hvor jeg fandt over 50 Artilleriofficerer. Jeg havde et Par af Spidserne til Middag, og da jeg fulgte dem tildørs Kl. 10, afgav de den Forsikring, at

de aldrig havde spist bedre i deres Liv. De stakkels Japanere med deres evindelige tørrede Fisk og Ris! Takken var iøvrigt let fortjent, thi hele Middagen bestod af: et Glas norsk Brændevin med en røget norsk-Sardin, Tomato Purée, kogt Fisk, Oksefilet med Flageolets, Høne med Kartoffler, lidt Dessert, dertil en Flaske Champagne, dansk Øl og et Glas Portvin. Men forvænte ere de sandelig ikke! Mit Tempel var bygget lige ud i Søen, saaledes at Badning kunde foregaa uden Toiletteforandring. En ru Stentrappe førte ned i Vandet, og Bunden, som var af Sten, dannede et naturligt Badekar. I de første Dage blev min Badning kun forstyrret af Byens Ungdom, som styrtede til, saasnart det rygtedes, at min hvide Krop var uden Klæder; men en skønne Morgen fandt jeg en sund og kraftig Fiskerpige, som i al Uskyldighed havde taget Plads i Badekarret. Jeg trak mig blufærdigt tilbage, og da jeg efter en rum Tid retournerede, fandt jeg hende endnu der, men beskæftiget med Aftørningsprocessen, som hun imidlertid ganske roligt lod hvile for at tage mig i Øiesyn.

Skydeforsøgene gik imidlertid udmærket under en stadig voksende Deltagelse fra den japanske Armees Side, og efter en Uges Ophold paa Stedet var jeg tilbage i min Bungalow i Yokohama.

Jeg fik her et meget fornøieligt Besøg. Det var den daværende Lieutenant *Cold* — nu Direktør for det Forenede Dampskibsselskab —, som var kommen derud i russisk Tjeneste ombord i Flagskibet „Admiral Nachimoff“. Det var en meget tiltalende ung Mand, og da jeg syntes, at han kunde have godt af Luftforandring, og hans Skib skulde i Dok i Yokosuka, foreslog jeg ham at søge nogle Ugers Permission for at slaa sig ned hos mig og at reise lidt omkring med mig for at se noget af Landet. Heri indvilligede han gerne, Permissionen blev straks givet ham, og han flyttede ind hos mig. Vi planlagde en Udflugt til Tempelstaden Nikko, men da der altid medgik et Par Dage til at er-

holde de til en saadan Reise fornødne Passer, benyttede vi Tiden til et lille Besøg i Miyanoshita, hvor mine Venner endnu fandtes. Dette Besøg havde nogle Ulemper. Vi vare komne ind i Typhoon-Saisonen, som altid melder sig med voldsomme Regnskyl, og naar man bor i et japansk bygget Hus, ere disse ikke behagelige; men endnu ubehageligere var det, at hans Admiral med Frue havde slaaet sig ned i Hotellet samtidigt med os. Jeg veed ikke, om alle russiske Admiralinder anse deres Mænds Lieutenanter som pligtige til at staa i deres private Tjeneste, men sikkert er det, at denne gjorde det for *Colds* Vedkommende, og vi saa ingen anden Redning end at tage Flugten. Dette skete, og vi begave os til det berømte Nikko.

Jeg har senere ofte været der paa længere Tid, og jeg tror ikke, at der nogetsteds findes et smagfuldere Monument end det Mausoleum, som Japan her har reist for sin største Søn, *Ieyasu*, Grundlæggeren af Tokugawa Shogunernes Dynasti. Ogsaa er det derværende Mausoleum for hans Sønesøn *Iyemitsu* af overraskende Skønhed. For at komme dertil havde man først en 15 Miles Jernbanekørsel ad den uinteressante Tokyo-Slette til den lille By Utsunomiya. Herfra gik en 6 Mile lang Allee til Nikko, som laa vel 1500 Fod opad den østlige Skraaning paa Nippons centrale Bjergparti. Alleen med sine Kryptomeriaer, plantede i det syttende Aarhundrede, gør et pragtfuldt Indtryk. Efter denne lange Kørsel kommer man til Byen Nikko, som ligger ved den rivende Bjergstrøm Dayagawa. Over denne fører den berømte røde Lakbro, som kun maa befares af kongelige Personer, medens almindelige Dødelige maa tage til Takke med en anden og simplere ved Siden af denne, og man er nu i Tempelregionen, hvor de to Mausoleer findes foruden andre Helligdomme.

Hvad man ser her, har ikke noget Sidestykke i Europa. Der findes ingen Pragtbygninger i Marmor eller Granit. Træ er saagodtsom det eneste Bygningsmate-

riale, men Effekten er frembragt ved at anbringe disse ofte bizarre Bygninger, dækkede med stærke Farver, over et omhyggeligt forberedt, skønt Terrain. *Iyeyasus* Mausoleum er anlagt opad Skraaningene paa en tæt skovbevokset Høi, som er formet i Terrasser i et Antal af 3—4 Stykker. Hver af disse danner en Tempelgaard, omgivet af de for den buddhistiske Lære fornødne Bygninger. Herunder hører — foruden Templerne — tillige Trommetaarne, Bibliothek, Theater for Tempeldanserinder, Stalde for de hellige Dyr, Bedemaskiner, Vandreservoirer m. m. Alle disse Bygninger er rigt dekorerede, baade ind- og udvendigt. Japans første Kunstnere have her udført Mesterværker saavel i Bronze og Lak som i Træskærerarbejde. Efterat have gennemvandret al denne Herlighed er man naaet til Høiens Top, hvor selve Begravelsesurnen er opstillet i Skovens Ensomhed. Det er en mægtig Broncestøbning, som rummer den Afdøde i siddende Stilling.

Mausoleet for *Iyemitsu* er meget lignende dette, kun er det udført i noget mindre Maalestok.

Byggerne af disse Templer fulgte Buddhas Forskrifter, som praktiseredes af Shogunerne. Den gamle Keiserfamilie hylder derimod Shinto-Læren, som er en Art Husreligion for dens Medlemmer, og da den kom til Magten i 1869, indførtes nogle Forandringer ved Tempeltjenesten, som imidlertid ikke skulle have været af stor Betydning. Det synes overhovedet, som om de to Religioner kunne godt trives ved Siden af hinanden.

De vigtigste Shinto-Templer ligge i Provindsen Ise ved det Stille Hav. I disse opbevares Solgudindens Speil og andre Relikvier, og der er ved dem tilstræbt den største Simpeltid i Udførelsen. Træværket maa saaledes hverken males eller ferniseres, men Materialet udsøges med største Omhu, og fornyes hvert 10. eller 20. Aar.

Egnen omkring Nikko er berømt for sin Rigdom paa Vandfald.

En bekendt Udflugt herfra er til Chusenji Sø. Veien fører langs Dayagawaen til Passet ved Chusenji, som ligger i en Skovregion. Bestigningen er besværlig, men meget lønnende. Man kommer op i en Høide af over 4000 Fod og er da i en Skov med lignende Træsarter som herhjemme. Den deilige Sø ligger her omgivet af udbændte Vulkaner, af hvilke Nantai-san er den betydeligste. Søen har sit Udløb til Dayagawaen gennem et Vandfald, Kego-no-taki, som styrter gennem en Kumme ned ad en 350 Fod høi lodret Bjergvæg. Hele denne Egn er hellig i Japanernes Øine. I September Maaned strømme store Skarer af Pilgrimme herop og bestige de forskellige Bjergtoppe, hvor de forrette deres Andagt. Det er karakteristisk for Nationen, at den altid vælger naturskønne Steder til disse Pilgrimsfarter.

Terrainet heroppe er næsten ikke under Kultur, dog kan man uden altfor stort Besvær fortsætte Veien langs Søens Bred og derfra stige op til det omtrent 1000 Fod høiere liggende Yomoto. Her findes atter en idyllisk Sø, men samtidigt er der stærke Svovlkilder, som forpste Luften. Herfra har man endnu en besværlig Bestigning og naaer da en Høislette af vid Udstrækning, bevokset med Urskov, hvor kun enkelte Trækulsbrændere have til Huse, og hvor man kan møde baade Aber og Bjørne. I det Distrikt, af hvilket jeg har givet et Omrids, ere Veie og Stier kun slette, og naar man vilde bevæge sig udenfor disse, maatte man tage en Fører til Hjælp. Paa en Tur, jeg engang senere foretog, havde vi lagt Veien fra Chusenji til Nikko paa den anden Side af Nantai-san. Min Hest snublede i det meget høie Græs, og Aarsagen dertil viste sig at være, at den havde stødt Hoven mod en horisontalt liggende Rhododendron-Gren af mere end Arms Tykkelse, som laa skjult i Græsset.

I Nikko traf vi den russiske Minister *Schewitsch*, som havde slaet sig ned der for Sommeren med sin

Familie. Denne forfinede Verdensmand havde leiet et Hus, i hvilket der efter hans Udsagn kun fandtes tre Stole svarende til Antallet af Familiens Medlemmer — et Bevis paa hvor beskeden man var i sine Fordringer til Komfort under Landophold i Japan. —

Men min Lieutenants Permission var ved at udløbe, og vi maatte derfor tilbage til Yokohama. Jeg fulgte ham derfra til Yokosuka, hvor „Admiral Nachimoff“ endnu var i Dok. Russerne vare meget stolte over dette Skib, som sagdes at være en forbedret Udgave af det engelske „Imperieuse“, en Anskuelse som jeg ikke delte.

Chefen, Kaptain *Eltschaninoff*, var Broder til en af mine forlængst afdøde Bekendte, som havde været russisk Vicekonsul i Kjøbenhavn. Det var en ualmindelig smuk Mand af sjelden fysisk Styrke. Han kunde saaledes tage 1½ Spil Kort mellem Fingrene og sønderrive dem. Som Pistolskytte var han uforlignelig.

Jeg havde dette Efteraar endel Omgang med den engelske Eskadres Officerer, blandt hvilke jeg skal nævne Kaptain *Hall*, den bekendte Grundlægger af „the Admiralty intelligence Department“. Det var en Mand, af hvis Selskab jeg havde megen Glæde og meget Udbytte.

Mine Forretninger begyndte at gaa ganske godt i Tokyo, men der kom paany en Kaldelse til China, som nødsagede mig til at gaa derhen i Midten af Oktober. Jeg indrettede dennegang Reisen saaledes, at jeg, ledsaget af Hr. *Akaboshi*, en af vore betroede Mænd, skulde aflægge et Besøg i Osaka-Arsenal underveis. Vi reiste overland og standsede den første Nat i Nagoya, den tidligere Hovedstad for Fyrsten af Owari, liggende ved en Bugt af det Stille Hav. Denne Fyrste, som nedstammede fra selve *Iyeyasu*, og som besad stor Rigdom, havde bygget et Slot, som endnu hørte til Japans Seværdigheder.

Det dækkede et uhyre Areal. Der var den sædvan-

lige dobbelte Enceinte med tørre Grave, Murene af Cyclop-Stensætning med Porttaarne og Reduiter. Langs den indre Enceinte løb en enorme lang Bygning, der tjente til Beboelse for alle Samuraierne i Krigstid, og midt paa Pladsen laa selve den faste Borg — ten shu'en. Med sine 5 Tage over hinanden og de afskaarne Gavle tog den sig pragtfuldt ud. Paa dens øverste Tagryg tronede to vidt berømte Delfiner af Bronze, men forresten fandtes ingen Prydelser paa denne til Krigen helligede Bygning. En Brønd samt enorme Tømmerkonstruktioner i det Indre var det mest iøjnefaldende. Men hele Pragten var koncentreret paa Fyrstens private Bolig, liggende ved Slottets Fod og omgivet af herlige Haver. Det var et sædvanligt En-Etages Hus, omgivet af en Veranda, men Vægge og Lofter vare superbe. Dørene vare af Guldpapir, dekorerede af de bedste Kunstnere, blandt andre af *Tosa*, som har givet den bekendte Pensel sit Navn. Lofterne vare i Felter af herligt Bronze- og Lakarbeide. Særligt pragtfuldt var det Værelse, som var bestemt for Shogunen under hans Besøg.

Vi fortsatte Reisen herfra til Kyoto. Underveis kommer man forbi Biwa-Søen, som efter Sagnet for 700 Aar siden dannedes paa den samme Nat, som Fujiyama fremstod af Jordens Skød. Vi naaede Kyoto, den glade og dannede tidligere Hovedstad, og stod af i et halvt europæisk, halvt japansk Hotel. Der var elektrisk Belysning, god europæisk Mad og gode Senge, men Gulvene vare belagte med Matter, og paa disse bevægede smaa Musmeer sig lydløst omkring. Tonerne fra Samisanen fra Naboværelset antydede, at nogle af de berømte Kyoto Geishaer her vare bestilte til at underholde Gæsterne. Men ogsaa vi ønskede en saadan Underholdning. Den saa høit skattede Dans „*Miako odori*“ ses kun i Kyoto. *Akaboshi* var vel kendt paa Stedet og havde paa Forhaand averteret en ældre Dame, som stillede med fem 13—14-aarige Danserinder, klædte

med den ypperste japanske Luksus. Musikanterne vare tre ældre, smukke, ligeledes velklædte Piger. En stor Sal var reserveret. Skøndt der fandtes elektrisk Lys, maatte dog de to obligatoriske 4 Fod høje Stager med vegetabiliske Lys med Papirs-Taner opstilles. Disse pudsedes regelmæssigt af Tjenerinderne og efterlod en forfærdelig Stank. En japansk Diner serveredes, som Ungdommen nød med stor Appetit. Sakekoppen med den lunkne Vin gik flittigt omkring og maatte altid credenses af *Akasboshi* eller mig, og Dansen var nydelig og graciøs.

Min Reisefælle var et fuldkomment Studium for mig. Det var første Gang, jeg tilbragte Døgnet tilsammen med en Japaner af det bedre Selskab. Denne Mand, som ganske bestemt var en besindig og flittig Forretningsmand, som var 35 Aar gammel, og som havde Hustru og 4 Børn i Tokyo, omgav sig med Geishaer, hvor han kom hen. Der syntes at eksistere et Frimureri over hele Japan mellem Gentlemen og disse Væsener, thi de dukkede op paa hans Vei, hvor han viste sig. Nydelige og velopdragne vare de, og tildels vistnok ogsaa decente. Jeg har aldrig i Europa set Mage til den Pleie, som de gav deres Hænder, Frisure eller Toilette overhovedet. Næste Morgen fandt jeg hans Værelse fuldt af dem. Der var en ældre Kvinde, tre yngre foruden en mandlig Ven, og de vare alle i ypperligt Humeur. De klædte ham paa og indpakkede hans Sager. Jeg foretrak imidlertid at se Byen fremfor at nyde dette glade Selskab.

Kyoto er Japan, og den som ikke har set Kyoto kender ikke Japan, saaledes lyder Ordsproget. En deilig Egn, en smuk og livlig Befolkning, hvis Smag, Udtale og Moder endnu ere de toneangivende i Landet. Dertil en høit udviklet Kunstindustri og rigere Fortidsminder end noget andet Sted i Landet. De Styrende maa sikkert have fortrudt, at de efter Revolutionen forlagde Residensen fra dette „Japans Hjærte“ til det afsides

liggende Tokyo, vistnok kun for ligeoverfor Verden at konstatere, at Keiseren nu havde taget Tøilerne udaf Hænderne paa den tidligere i Tokyo etablerede Regering.

Ved min Tilbagekomst til Hotellet fandt jeg endnu hele Banden samlet. Den fulgte os til Banegaarden, og i Toget mødte vi en ny Dame, Frøken *O mada san*, som fulgte med til Osaka, hvor vi skiltes.

Denne By spiller den samme Rolle for Erhvervslivet som Kyoto for Aandslivet. Det er Japans Fabriks- og Handelsstad „par excellence“. Jeg besøgte Chefen for Arsenalet og afgjorde mine Forretninger med ham for derefter at gaa til Kobe og indskibe mig paa en japansk Damper til Shanghai. Jeg skiltes her fra *Akaboshi* og fandt min Tjener, som var kommen med min voluminøse Bagage med Damperen fra Yokohama. Ombord var der det sædvanlige Selskab af Missionairer med deres talrige Familier og deres glubende Appetit, samt endel andre interesseløse Passagerer. I Nagasaki saa jeg den elskværdige Familie *Krebs*, som nu snart var for Hjemgaaende, og dernæst det sædvanlige talrige Kontingent af fremmede Orlogsmænd.

Russerne havde her et mærkværdigt Etablissement, som de kaldte et Hospital, medens det snarere burde kaldes et Rekreationshjem. Der fandtes store Bygninger for Besætningerne og Pavilloner for Officererne. En stor Stab af Indfødte, mest kvindelige, var knyttet dertil, og Besætningerne flyttede derind efter Tur.

KORT BESØG I TIENSIN

Jeg naaede Shanghai, hvor jeg kun blev et Par Dage og fortsatte derefter Reisen til Tiensin. Peiho-Floden var bleven saaledes tilsandet i denne Sommer, og Chineserne havde intet gjort for at bøde derpaa, at Damperen kørte fast 10 miles fra Tiensin. Jeg maatte

her leie en Flodbaad til min Tjener og Bagage, medens jeg selv satte mig paa Ryggen af et Æsel og holdt mit Indtog paa denne lidet værdige Maade i Hotellet „Astor House“.

I Tiensin førte man i de Dage en glad Tilværelse. Det var nemlig Væddeløbsugen, hvor Gæstfriheden er paa sit Høidepunkt. Der var stor Luncheon daglig paa Væddeløbsbanen, hvor det var nødvendigt at medbringe sin egen Tjener, saafremt man vilde have noget at spise. Om Aftenen dansedes der til Stadighed. Den ledende Skønhed var en Skipperkone fra Taku, som onde Tunger paastod, havde gjort sin Debut i Østen som Opvarningsjomfru i en Kneipe i Yokohama; men i Tiensin var man af Nødvendighed liberalt anlagt i saadanne Sager.

En engelsk Kanonbaad var kommen dertil for at overvintre. Chefen, daværende Lieutenant *Denison*, var en ualmindelig net Kanadier, hvis Hustru og tre Børn ogsaa vare komne for at tilbringe Vinteren med ham, og jeg havde megen Fornøielse ved Omgangen med denne Familie.

Spørgsmaalet om Jernbaner i China var dengang paa Dagsordenen. Det havde en særlig Interesse for mig, idet Bekostningen for disse aabenbart maatte lægge Beslag paa endel af de Midler, som ellers vilde gaa til Forsvarsforanstaltninger.

Li-hun-chang var begyndt med at foreslaa en Bane fra Tiensin til Peking, som var den naturlige Fortsættelse af den allerede da aabnede Bane fra Taku til Tiensin. Imod denne reistes en betydelig Opposition. Det paavistes i et Bønskrift til Peking-Regeringen, at dens Anlæggelse vilde ødelægge Baadtrafikken paa Peiho-Floden, som ernærede — jeg tror — 90000 Familier, og den blev derfor foreløbig opgivet. Dernæst fremkom Vicekongen i Canton *Chang-chi-tung*, som næstefter *Li-hun-chang* nød størst Anseelse blandt Vicekongerne, med den Plan at bygge en Bane fra Peking til Canton,

over Hankow, et uhyre Foretagende, som dengang vanskeligt var udførbart. Men dette vandt Regeringens Bifald, og den sidstnævnte Vicekonge blev forflyttet fra Canton til Wuchang, som er ved Siden af Hankow, for derfra at lede Udførelsen. Kort derefter bestemte Centralregeringen, at denne Bane skulde bygges udelukkende af indenlandsk Kapital og saavidt muligt ogsaa benytte chinesiske Materialier. Den første af disse Bestemmelser vilde omtrent umuliggøre Bygningen, idet man i China ikke har tilstrækkelig Tillid til Regeringen til at betro den sin Kapital. *Chang-chi-tung* gik imidlertid ufortrødent til Arbejdet. Men Boblen bristede snart af Mangel paa fornødent Forarbejde og for ringe praktisk Sans, og Banens Bygning blev ikke til Virkelighed, førend man havde givet Koncessionen til Fremmede. Imidlertid var den betydelige Post som Vicekonge i Canton derved bleven ledig, og denne blev besat af en ældre Broder af *Li-hun-chang*, hvilket efter den almindelige Antagelse havde været det virkelige Motiv til *Chang-chi-tungs* Forflyttelse til Wuchang.

Under dette Besøg i Tiensin saa jeg flere Gange *Li-hun-chang*, der altid modtog mig med stor Velvillie. Han havde gennemgaaet en elektrisk Behandling af en europæisk Læge, som havde gengivet Ansigtsmusklerne den Bevægelighed, som de havde mistet ved hans apoplektiske Anfald, men man mærkede snart, at hans 68 Aar havde taget paa hans gamle Energi. Sagerne vare nu for en stor Del i Hænderne paa hans Underordnede, som vistnok tog saa megen personlig Fordel af Situationen som muligt.

I Midten af November gik jeg tilbage til Shanghai. Paa Veien dertil havde jeg til Reisefælle en italiensk Missionair-Biskop fra Shantung-Provinsen. Han tilhørte Jesuiterne, som i Modsætning til Dominikanerne gik klædt som de indfødte. Monsignoren var altsaa i fuld chinesisk Dragt med en graa Pisk syet fast bag i Nakken. Dertil bar han graasprængt Moustache og en

dito Impériale. Forfra saa han ud som en forklædt fransk Officer fra Keiserdømmets Tid, bagfra derimod som en fuldblods Chineser. Manden var iøvrigt behagelig i Omgang, hvad jo pleier at være Tilfældet med Jesuiterne.

Men siden jeg er paa Kapitlet Missionairer, vilde jeg bemærke, at de Katolske i Forholdet til de Indfødte ere langt bedre stillede end deres protestantiske Kollegaer. De første behøvede ikke at have verdslige Interesser, men kunde leve midt i Befolkningen og antage dens Levevis. De Protestantiske derimod mødte som Regel med Hustru og en stor Børneflokk, som skulde opdrages og forsørges, og deres Virksomhed fik derfor let Udseende af et Levebrød. Særlig galdt dette om de amerikanske, som fik et aarligt Tillæg for hvert Barn, som fødtes dem. Deres Hustruers og øvrige Kvinders frie Optræden faldt heller ikke i Chinesernes Smag, hvis Kvinder føre en ganske anderledes tilbagetrukken Tilværelse. Men værst stillede af alle vare de kvindelige Missionairer, af hvilke nogle ogsaa kom fra Danmark. Det laa ganske udenfor Chinesernes Forestillingskres, at de vare komne derud i Religionens Tjeneste.

Under mit Ophold i Landet forefaldt flere Mord paa Missionairer, som altid fremkaldte Komplikationer med de fremmede Regeringer, og som endog gav Tyskland en velkommen Anledning til at bemægtige sig en større Landstrækning — Kintshau. Aarsagen til disse Mord syntes i Reglen at være den, at de indfødte Proselyter vilde unddrage sig deres Lydighedspligt ligeoverfor de lokale Autoriteter, og bleve støttede deri af Missionairerne, hvilket naturligvis maatte fremkalde Misfornøjelse. Medens den chinesiske Regering derfor ikke kunde se med Venlighed paa deres Virksomhed, vare de samtidigt en Byrde for de fremmede Gesandtskaber gennem alle deres Klager og Begæring. Naar en gammel Dame i Amerika eller andetsteds havde testamen-

ANDEN FORGAARD TIL IYEFASUS TEMPEL. NIKKO.

teret en Sum til Opførelsen af et Kapel et Sted midt i China, var den paagældende Gesandt sikker paa straks derefter at modtage et Andragende om toldfri Indførelse af alle Bygningsmaterialier, hvilket han skulde tvinge igennem hos de chinesiske Myndigheder. Det fortaltes, at en Gesandt nogen Tid efter en saadan Bygnings Opførelse tilfældigt var kommen paa Stedet, og der havde fundet en prægtig villaudseende Bygning samt et diminutivt Kapel. Missionairen skulde da have forklaret ham, at da der var blevet nogle faa Mursten tilbage, havde han benyttet disse til at bygge sig et lille Hus. Ordene „with the few remaining bricks“ havde derefter faaet Borgerret derude.

Ved en anden Leilighed lagde de katolske Missionairer en for Herrens Udvalgte mærkelig Ærgærrighed for Dagen, idet de fik gennemført, at deres Biskopper tilkendtes en høi Rangstilling i det chinesiske Bureaukrati.

Naar jeg her har fremsat endel imod Missionairerne, udelukker det naturligvis ikke, at der gives Førsteklasses-Mænd blandt dem, hvorimod det almindelige Niveau vistnok er vel lavt.

VINTERLIV I TOKYO

Jeg kom nu til Shanghai, hvor jeg havde tænkt mig at tilbringe Julen med min Søn, men blev straks kaldt til Japan i nye Forretninger.

Jeg gav mig altsaa atter paa Vei dertil, og indlogerede mig ved Ankomsten til Yokohama i den engelske Klub.

Jeg fandt paa den derværende Rhed Krydseren „Severn“ med min Ven Captain *Hall*, som denne Vinter var Høistkommanderende paa Stationen. Ogsaa laa „Wanderer“ her med Captain *Giffard* som Chef. Disse to Mænd vare mine Jevnaldrende, og vi havde de samme Interesser. Der udviklede sig ogsaa snart et

intimt Forhold mellem os. *Hall* havde ligesom jeg ved sin Afreise ordnet endel Code-Ord for de vigtigste Begivenheder, som kunde tænkes at indtræffe i Familien under hans Fraværelse, og da han havde voksne Døtre, havde han foreslaaet dem at medtage et Ord om deres eventuelle Forlovelse. Dette havde de afslaaet, idet de mente, at en saadan Begivenhed maatte afvente hans Tilbagekomst, og dog vare de engelske Søofficerers Udkommandoer normalt af tre Aars Varighed.

Der var over disse to Mænd en Naivitet og Friskhed, parret med Hjertensgodhed, som man ikke sjældent finder hos Søofficerer, og da de vare nye paa Stationen, vilde de se lidt af Livet i Japan. Til Veiviser paa dette Omraade havde vi min unge Landsmand, Hr. *Blad*, som nu var en velmeriteret Mægler i Yokohama, og under hans Ægide fik vi adskilligt at se, som var nyt for mig. Saaledes det japanske historiske Skuespil. Som bekendt ere alle Aktørerne mandlige — dog med Undtagelse af et Theater i Kyoto, hvor de til Gengæld alle ere kvindelige — og Nationens Realisme kommer stærkt til Syne her. Vi saa saaledes et Skuespil, hvis Handling jeg ikke længer erindrer, men under hvilket en Ildebrand opstod hos en Daimio, og hvor det Dokument, som sikrede hans Arveberettigelse, stod i Fare for at fortæres af Luerne. En af hans Samuraier styrtede sig da ind i den brændende Bygning og fandt Dokumentet, men kunde derefter ikke slippe ud. For at redde det sprættede han da sin Mave op — hvad Japanerne kalde at begaa hara kiri — og stoppede Dokumentet derind, hvor det senere fandtes. Man fik det forbrændte Legeme at se, og det blodige Dokument kom tilsyne. Ved et andet Stykke, hvor Recitativet, som ledsagede Spillet, meddelte, at det vilde blive Regnveir, formørkedes først Scenen for at antyde, at Himlen var bleven overtrukken med Skyer, en Regnspove udsendte derefter sit skærende Skrig, hvorpaa en virkelig Regn faldt ned paa Scenen.

Det lykkedes mig nu endelig at faa et Hus i Tokyo. Vor japanske Agent, Hr. *Okura*, eiede flere, som han syntes egnede for Europæere, og han tilbød mig et af disse, som passede nogenlunde. Han havde ogsaa paataget sig at meublere det, men da hans Folk ikke havde mindste Begreb om sligt, gav det mig et betydeligt Arbeide. Ogsaa var der den Vanskelighed, at det laa udenfor det Distrikt, som var indrømmet Europæerne til Beboelse; men dette kom man ud over ved at jeg blev anmeldt for Øvrigheden som Huslærer for hans Børn.

Men samtidigt opstod den naturlige Tanke hos mig at faa min Datter derud. Jeg havde nu et Hjem at byde hende. Hun var dengang 19 Aar gammel og havde afsluttet et Kursus i en Pension i Schweiz. Jeg havde været snart tre Aar borte hjemmefra og trængte haardt til at have nogen af min Familie omkring mig. Desuden vilde jeg neppe behøve i Fremtiden at leve saa meget paa Reisefod, da jeg havde fremstillet mig omtrent overalt, hvor jeg burde gøre det. Min gode Ven General *Palmer* reiste netop hjem paa kortere Tid. Han var bleven Ingenieur for det nye Havne-Anlæg ved Yokohama og skulde foretage nogle Undersøgelser i Europa. Det var hans Hensigt at komme tilbage til Forsommeren og at medbringe sine to Døtre, som vare af min Datters Alder. Bedre Reiseselskab kunde ikke findes, og *Palmer* indvilligede gerne i at være hendes Eskorte. Jeg skrev ogsaa derom til Hjemmet og fik hende ud det paafølgende Aar, men i et andet Reiseselskab end det, jeg havde tænkt mig.

Vi nærmede os nu Juletiden, som jeg gerne vilde have tilbragt sammen med *Hall* og *Giffard*, men disse havde indrettet sig paa at gaa til Miyanoshta, medens jeg var buden til *Napiers* den første Helligdag, saaledes at dette maatte opgives. Jeg saa de to brave Mænd tage afsted, ladede med Smaapresenter til den nette Værtinde i Hotellet, Mrs. *Yamaguchi*, og hendes pæne

Musmeer. Ogsaa medførte de en anselig Portion Rosiner. Det er nemlig en Juleleg i England at overhælde disse med Cognac, stikke Fyr og søge at redde saamange som muligt af det brændende Bad. Jeg bestemte mig derefter til at have en japansk Juleaften, det vil sige, at jeg indbød de unge Danske til „the hundred steps Thehus“, hvortil Klubben leverede en europæisk Middag, og at vi havde nogle geishas til at synge og danse for os. Det var jo ingen kristeligt tilbragt Jul, men den var i hvert Fald behageligere end den for to Aar siden, da jeg blev rullet ombord i en Kystdamper i Formosa-Strædet. Juledagen var jeg i Tokyo hos den livlige og elskværdige Fru *Napier*, hvor et regulært engelsk Selskab var samlet. Blandt andre traf jeg her Sir *Edwin Arnold*, dengang Redaktør af „Daily News“, men samtidigt høit skattet som Digter af sine Landsmænd. Hans Bog „the light of Asia“ blev især beundret. Han blev et Aars Tid derude, under hvilket jeg ofte mødte ham. Fru *Napier* havde selv to halvvoksne Sønner, som var efterladte i Europa, og for at trøste sig lidt over dette Savn holdt hun omtrent aabent Hus for alle de yngste Søcadetter fra den engelske Eskadre og kælede for dem efter Evne. Da en anden Dame talte til en af dem, om hvor god Fru *Napier* var imod dem, svarede han med karakteristisk Cadet-Uforskammethed: „Oh yes, only she is so beastly familiar“.

Japanernes Nytaar, som falder sammen med vort, fejredes paa grundig Maade. Der udveksles Presenter, og talrige Visitter gøres, under hvilke der drikkes en umaadelig Masse Saké, og Mennesker, Dyr og Huse dekorerer paa passende Maade.

Indgangsdøren eller Porten til hvert Hus pyntes med Grønt, og en Frynse af Halm drages tvers over den. I Centret af denne er som Regel anbragt en kogt Langust, en Orange, lidt Trækul og en Kvast spiselig Sétang. Ogsaa anbringes tre overskaarne Bamboostammer, halvt nedgravede paa hver Side, hvilket alt har

billedlig Betydning. Langustens krogede Ryg er saaledes Emblemet paa høi Alder, som derigennem ønskes Beboerne.

Nogle Dage efter Nytaaret foretog jeg en Udflugt til det to Mile fra Yokohama beliggende Koshiba. Det er ret almindeligt i China og Japan, at nogle Familier eller et Antal Ungkarle slaa sig sammen om at bygge en Villa, som de da bebo efter Tur. Det laa højt paa en Bakke i en Skovregion, tæt ved Havet, og med Undtagelse af en lille halvgemt Fiskerby var der ingen menneskelig Bolig i en halv Mils Afstand. Regeringsformen var her fuldkommen mandlig, da det tilhørte 7 Ungkarle. Damer modtoges kun hver 6. Søndag; dog bevarede Stedets Annaler en Beretning om, at et Brudepar havde tilbragt sin „honey moon“ her. Huset bar ganske Præget af sin Bestemmelse. Det var en lav Bungalow med en stor Veranda, Forstuen fyldt med Jagtbøsser og med alle mulige og umulige Støvler og Straasandaler, alle af Hankøn. To Værelser med gammelt Bohave og en Boghylde med forlæste Magazin-Nummere. Et Sovekammer med 4 Løibænke, og endeligt et privat Værelse med to Kurvestole, som i Nødsfald kunde omdannes til Senge. Ogsaa et stort fælles Toiletteværelse. Udenfor Huset en stor Straaindhegning til Opklækning af Kyllinger og Æg, og en anden for Jagthunde. En velforsynet Kælder. Høit fra et Træ vaiede et Flag, som kunde ses fjernt og nær, og som meddelte tørstige Sjæle, at man idag var hjemme paa Koshiba og villig til at slukke deres Tørst, og mange vare de morsomme Historier, som fortaltes om Mystifikationer, Globetrotterne havde være underkastede, naar de kom til Stedet. Solen skinnede saa varmt, at man trods Frostens spiste sin Frokost for aabne Døre.

Japan og China var dengang Kontoristernes Paradis. De begyndte gerne med en Maanedsløn af 60—70 dollars = 120—140 Kroner, som snart steg til 300 Kroner, der vel var Gennemsnittet. For denne Løn kunde

de her holde sig en Bungalow med japansk Udstyr, og de havde i Reglen en Ridehest, som kun kostede 25 Kroner maanedlig, incl. Lønningen til Bettoen. Et Par Stykker slog sig sammen om at føre deres egen Hus-holdning, eller de kunde benytte Klubbens rigelige Bord for 70 Kroner for alle Maaltider. Dertil kunde de behandle deres Foresatte som Kammerater, indbyde dem til at tage en Cocktail med dem ved Skænken i Klubben. Man saa dem gerne spadsere omkring i Ride-kostumer eller Jagttoiletter, skøndt de neppe i Hjem-met havde været vant til saadant. Endog Væddeløbene vare saa billige, at de kunde møde til dem med en Pony. Men Fristelserne vare mange, og den værste af disse var det saakaldte „Chit“-System. Man betalte aldrig kontant, men underskrev blot en Kvittering — chit —, og disse præsenteredes ved Maanedens Ud-gang. For en letsindig ung Mand var dette naturligvis farligt. En anden af deres Fjender var Drikkevarerne, som her konsumeredes efter en større Maalestok, og for hvilke Klimaet om Sommeren maatte bære Skylden.

Færdiggørelsen af mit Tokyo-Hus drog længe ud, hvortil ogsaa det chinesiske Nytaar bidrog, som dette Aar indtraf den 20. Januar. Det vilde sikkert have været gavnligt, om Kristendommen og Buddhismen vare blevne enige om at feire Nyaaret paa samme Dag. De have dog Julen fælles og mange andre Overens-stemmelser, saasom de hellige tre Konger, Helgen-glorien og andet.

Men endelig lykkedes det at faa Huset møbleret og opvarmet samt at finde de fornødne Tjenestefolk, saa-ledes at jeg kunde flytte derind i Slutningen af Januar, og glad var jeg.

Jeg havde allerede flere Gange tidligere taget Under-visning i det japanske Sprog, og da jeg nu endelig var kommen i Ro, tog jeg for Alvor fat derpaa.

Det var let nok at finde en ung flittig Student til Lærer, og der fandtes nogle japansk-engelske Parleurer

og Ordbøger, men der var ingen virkelig Grammatik, og jeg tror, at det vilde blive svært at udarbejde en saadan. Dette Sprog er en mærkværdig Sammenblanding af et fattigt Originalsprog, passende for en uvidende Fiskerbefolkning (paa Sydhavsøer skal man finde lignende Sprog, som indeholde ialt 3—400 Ord) og af Ord af fremmed Oprindelse. Aarsagen til Vanskelighederne er jo, at efterat Japanerne vare komne ud af Barbariets Mørke, kom Dannelsen til dem fra China, og da deres eget Sprog var for fattigt til at kunne skabe Navne paa de nye Begreber, som tilkom, maatte man tage de chinesiske Ord for disse. Da man langt senere kom i Forbindelse med Europa, bleve endel europæiske Ord af forskellige Sprog tilføiede. Japanerne havde for lange Tider siden dannet sig et Alfabet paa 42 Bogstaver for deres egne Ord, det saakaldte „i-ro-ha“, men dette kunde ikke anvendes til Ord af chinesisk Oprindelse, hvortil de chinesiske Skriftegn ere nødvendige.

En anden Vanskelighed ved Sproget er tilkommen under den lange feudale Regeringstid, hvor et høist vidtløftigt Ceremoniel var blevet indført, som krævede en Uendelighed af nye Former i Sproget, navnlig for Verbernes Vedkommende. Studiet af de Dannedes Sprog er derved saa besværliggjort, at man antager, at en Student bliver 18 Aar gammel, inden han er Herre derover, og over de 4000 chinesiske Skriftegn, som han bør kende.

Som bekendt begynder Sætningen ved japanske Tryk- og Skriftsager øverst paa Siden tilhøre og Linierne ere vertikale. Hver af disse er da atter delt i to Kolonner, en for de japanske Bogstaver og en for de chinesiske Skriftegn. Men Læsningen bliver derved saa vanskeliggjort, at man maa tage Øret til Hjælp og maa læse høit.

Det var derfor ganske ubehageligt, naar man om Morgenens gik i en Salonvogn paa Jernbanen fra Tokyo

til Yokohama, i hvilken fandtes endel Forretningsmænd, som netop havde købt deres Morgenblad paa Stationen, og som alle maatte læse dette høit.

Det var ogsaa let forstaaeligt, at der stadig fremkom Projekter til Forandring heri. Et Forsøg blev saaledes gjort med at trykke et Blad med europæiske Bogstaver, men dette kunde ikke blive til nogen Succes, da man ikke derved kunde gengive de „Lyde“, som findes i Ord af chinesisisk Oprindelse. Mere radikalt blev det foreslaaet helt at kassere Sproget og at antage det engelske. Men dette Offer turde blive for stort. Man betænke kun, at Japans overordentlig rige Sagnlitteratur derved omtrent vilde gaa til Grunde.

For den menige Mand, som ikke behøver de fra China indførte Ord, giver Sproget ikke de samme Vanskeligheder, og Fremmede lære ogsaa snart det Fornødne til Samkvemmet med deres Tjenestefolk. Min Ærgerrighed gik imidlertid videre, idet jeg ønskede at være istand til at kunne kontrollere min Tolk, men dette Desideratum naaede jeg aldrig.

Mit nye Hus kom snart i Orden, takket være de gode Tjenestefolk, jeg havde været saa heldig at finde. Den chinesiske „boy“ *shi-tai-kau* var Husets Grundpille. Han talte fuldkommen „pidgeon english“ og tilstrækkelig japansk til at kunne lade mine Ordre gaa videre. Den japanske Kok var en Elev af den franske i Japan efterladte Kok, som jeg tidligere har omtalt. Under sin Læretid hos denne havde han opsnappet nogle franske Ord, med hvilke han undertiden imponerede mig, og naar han havde glemt Ordene, tog han Pantomimen tilhjælp. Efterat min Datter var kommen derud, spurgte hun ham engang hvilket Stykke af en Okses Kød, han vilde sætte paa Bordet, og da han ikke kendte Navnet, angav han Stykkets Beliggenhed paa sin egen Krop. Den 19-aarige blev dybt krænket i sin jomfruelige Værdighed derover.

Jeg var derfor snart istand til at se Venner hos mig.

Kaptain *Hall* kom hyppigt et Par Dage ad Gangen — *Giffard* var desværre afseilet —. Ogsaa „Severn's“ Officerer, af hvilke jeg erindrer Næstkommanderende *Barnes Lawrence* og Lieutenant *Wrey*. Af andre nævner jeg Familierne *Schéwitch*, *Napier* og *Bayne*. Der var en stor Del officiel Selskabelighed i Tokyo den Vinter, og mine Yokohama-Venner benyttede mit Hus til Afstigning, Omklædning og Nattekvarter. Ved Middagene i de forskellige Legationer mødte man de japanske Prinser og Stormænd. Da faa af dem talte fremmede Sprog, vare de ikke saa lidt af en Byrde for Selskabet, og de trak sig ogsaa altid tilbage straks efter Bordet. Jeg tror, at dette var Grunden til, at Gesandterne havde etableret en Konkurrence, om hvem af dem der kunde servere en Middag i kortest Tid, og *Schéwitch* opnaaede Rekorden med 50 Minutter. Det kan heller ikke have været morsomt for de Paagældende selv, og de undskyldte sig ofte. Prins *Kitashirakawa-no-miya* gav engang den Grund for sit Afslag, at han havde Hæmorrhoider!

Paa Ballerne saa man egentlig kun Japanerne i Kva-drillerne. Der gaves adskillige af disse, og da *Hall* var en ivrig Danser, trods sine 50 Aar, maatte jeg tjenstgøre som hans vis-à-vis. Der var paa disse et ret betydeligt tysk Element, bestaaende af Professorfamilier fra Universitetet og af nys indkaldte Arkitekter, som ikke prydede. Navnlig paa en Fest hos Udenrigsministeren, som var gift med en tysk Dame, var dette iøjnefaldende. Jeg mindes derfra en Dame af denne Nation, iført høirodt Fløils Liv og en pralende lys Underdel, sidste stærkt opløftet og fremvisende et Par tykke Sko, som kunde passe i en smudsig Gade, og et Par vistnok strikkede, hvide Strømper. Hun dansede Hopsa med en Landsmand, og der var en Grace og en Abandon i deres Bevægelser, som vilde have gjort Lykke ved et Høstgilde i Danmark. Jeg mødte samme Dame næste Dag og fandt hende meget hæs som Følge af de

overstandne Anstrengelser, men hun lod alligevel Tungen løbe baade lystigt og høit.

Hall var meget gæstfrit anlagt og gav nydelige Smaafester ombord i sit Skib. Ogsaa havde han indrettet det saaledes, at hans Venner om Søndagen kunde bivaane den stemningsfulde Gudstjeneste ombord.

Japanerne vare i disse Aar beskæftigede med at anlægge et stort Orlogsværft ved Kure i den indenlandske Sø, hvor de anvendte ikke mindre end 20,000 Jordarbejdere til at planere Terrainet. Pladsen var ideelt valgt. Man havde fuldført Befæstningsanlægene ved de to Indløb ved Shimonoseki og Kii Kanalen, og Adgangen til Kure selv var let at forsvare. Men Arbeidet blev holdt saa hemmeligt, at Fremmede endog bleve nægtede Reisepas til denne Del af Landet. Jeg havde imidlertid mine Grunde for at ønske at besøge Værftet og mente at have faaet en bekvem Befordring dertil. *Hall* skulde nemlig foretage et af de i den engelske Marine reglementerede Kryds og havde indbudt mig til at være hans Gæst. Paa Veien skulde han passere forbi Kure, og jeg paaregnede, at han kunde sætte mig iland der. Dette viste sig imidlertid umuligt. Farvandet var vel blevet opmaalt, men intet Søkort derover var publiceret. Han tilbød da at lande mig i Kobe, og jeg modtog gerne derefter Indbydelsen.

Det blev et interessant lille Kryds. I den engelske Marine, hvor Mandskabet opdrages fra en tidlig Alder, kender hver Mand sine Pligter. Baadsmandspiben og høie Kommandoord høres derfor næsten ikke, men Tjenesten gaar stilfærdigt og godt for sig. Da vi kom udenfor Tokyo Bugten, fik vi en Storm paa Halsen, og da vi havde duvet og rullet ude paa det aabne Hav i 48 Timer med den ringe Hastighed, som Reglementet tillod, løb vi ind under Læ af Landet i Suruga-Bugten. Vi vare snart tilankers mellem en umaadelig Flok Vildænder og fik øieblikkelig Baade i Søen, med hvilke vi dels under Seil, dels med Pagaier stræbte efter at

komme dem paa Skud. Men Ænderne vare for snedige, og vi fik ingen, skøndt der var 9 duelige Skytter ombord, foruden *Hall*. Der var forresten sørget godt ombord for Jagtens Glæder. Der fandtes 3 gode Jagthunde, 10 Bøsser, og Chefens Gigroere tjente som Klappere. De drev denne Sport hyppigt, naar de passerede en eller anden Ø, hvor der ikke vaagedes over Jagtretten.

Vi fik nu igen fint Veir og stak tilsøs for at holde klart Skib og Skydeøvelser, hvorefter Kursen sattes til Kobe. Her skiltes jeg fra de rare Mennesker, idet jeg ved Afskeden maatte paatage mig en „postillon d'amour's“ Tjeneste for to af Lieutenanterne, som havde været stærkt optagne af et Par Damer i Yokohama og nu skulde sige det sidste Farvel pr. Brev.

Fra Kobe tog jeg til det deilige Kyoto, hvor jeg skulde møde *Akaboshi* for sammen med ham at gaa til Kure. Jeg installerede mig i det europæisk indrettede Yamis Hotel, som laa smukt paa en skovklædt Høi med Staden for sine Fødder.

Denne By havde altid en stor Charme for mig, væsentlig paa Grund af sin Kunstindustri. Paa en Spadseretur i Gaderne er der nok for Øiet, og det er ikke alene Arbeiderne i Porcelain, Bronze, Cloisonné og Silke, som tiltrække sig Opmærksomheden, men ogsaa saadanne mindre Industrier som Kurve- og Bamboo-Arbeider.

Jeg havde givet *Akaboshi* Stevne i Hotellet, men da han ikke viste sig der, maatte jeg gaa paa Jagt efter ham. Jeg fandt ham i et af hans kære Theuse, sidende paa en Straamatte i et iskoldt Værelse med Hænderne over en Fyrgrøde og spillende Kort med en Portion Geishas.

Vi vare i Begyndelsen af Marts Maaned, og Blomme- og Ferskentræerne vare i fuld Blomst. Tempelhaveerne vare derfor pragtfulde. Et Tempel, tilhørende Nishi Hongwanji Sekten, den fornemste blandt Buddhisterne, var afbrændt, og man opførte nu et nyt ved frivillige

Bidrag. Til de kolossale Tove, som benyttedes under Opførelsen, havde Kvinderne skænket deres Haar.

Om Aftenen gik vi i det fineste Theater og saa et historisk Skuespil, hvori Helten syntes at være kopieret fra Jacob v. Thybo. Theatret var af sædvanlig japansk Beskaffenhed. Hele Gulvet var afdelt i smaa Baase, 5 Fod i Firkant, hvori de Besøgende leirede sig for Dagen med deres Puder, Thepote og Madvarer. Et Gangbrædt over Tilskuernes Hoveder tjente til Indgang og Udgang for Skuespillerne. Sceneforandring skete ved en Dreieskive paa Scenegulvet, som gik Halvcirklen rundt, og Coolier besørgede, hvad denne ikke kunde udrette. Disse forbleve iøvrigt paa Scenegulvet under næsten hele Forestillingen. Et Recitativ foredrages i Forbindelse med Skuespillernes Tale. Fortæpper findes i Dusinvis, som ere trukne paa en Snor og have Favorit-skuespillernes Navne paamaalede. De skiftes stadigt i Mellemakterne.

Vi begave os nu til Osaka, hvor jeg havde Forretninger paa Arsenalet, og fortsatte derfra til Kobe, hvor vi indskibede os paa en lille Kystbaad; men da vi nu skulde være i nogle Dage udenfor Civilisationens Omraade, maatte vi først forsyne os med den behørig Proviand.

Det var en mærkelig Damper, bygget af Træ i Japan for mere end 20 Aar siden, og af diminutive Dimensioner baade i Længde, Bredde og Høide. Om Livsfor sikringsanstalten havde set den, vilde den sikkert have forhøiet min Præmie. Vi afseilede om Aftenen, kom næste Morgen til Øen Shikoku, hvor vi afleverede et betydeligt Antal Pilgrimme, som skulde forrette deres Andagt ved en derværende Helligdom, anløb derefter et Par andre Smaapladser paa Shikoku, stak saa over til Hovedøen Nippon og naaede vort Kvarter i Byen Hiroshima om Eftermiddagen. Det var en By paa over 100,000 Mennesker, Hovedstad i Distriktet og tidligere Daimio-Residens, hvorfor der ogsaa fandtes et smukt gammelt Slot. Under den japansk-russiske Krig be-

nyttede Keiseren Byen som Hovedkvarter, og Troppe-transporterne til Manchuriet foregik herfra.

Den næste Dag tog vi med en lille Dampslup til det nærliggende Kure. Japanerne havde her udført et stort og smukt Arbejde og anlagt et Orlogsværft efter alle Kunstens Regler. Ved Indgangen havde man først Kasernebygninger, som efterfulgtes af Kontorbygninger, dernæst alt til Kommissariatet hørende, saa Skibsbygningsværksteder med Byggebedinger og Tørdok, Maskinværksteder, Udrustningsværksteder og Magasiner, Artilleri- og Torpedo-Værksteder og Magasiner i Rækkefølge. Men der var meget tilbage at gøre, og man var endnu ikke i Forbindelse med Landets Jernbanenet, hvilket iøvrigt skete det paafølgende Aar. Udsigten fra Admiralens Terrasse var vidunderlig smuk. Et Søcadet-academi var tillige blevet anlagt paa en nærliggende Ø. Efterat have besørget vore Forretninger gik vi tilbage til Hiroshima, hvor jeg maatte tilbringe Aftenen i det for *Akaboshi* uundværlige Geisha-Selskab og indskibede os den næste Dag i en anden diminutiv Kystbaad til Kobe. Jeg maatte her løse fire Billetter for at faa en lille Kahyt, hvor der netop var Plads til mig, men man paastod, at den var bestemt for fire Japanere. Mine Medpassagerer vare ikke saa lidt generende. De havde formodentlig aldrig set en Europæer, og mine Dimensioner, min Hudfarve og min Bagage var Genstand for nøie Undersøgelse og Discussion. Siden jeg nævner Hudfarve, har det ofte forbauset mig at bemærke, hvormeget andre Racer misunde os vor lyse Hud. Jeg har saaledes set en Neger, som havde en god Position blandt Europæerne i China, anlægge et Par hvide Sokker under sine gennemsigtige sorte Silkesokker, aabenbart for at give det Udseende af, at Hudfarven paa hans Fødder var hvid; og naar man i Japan købte Modeller af Kriger-Overkroppe for derpaa at hænge deres gamle Rustninger, var deres Hudfarve altid hvid og ikke deres egen olivenfarvede.

Fra Kobe tiltraadte jeg Hjemreisen til Tokyo med nogle smaa Ophold underveis i Kyoto og Nagoya og var hjertelig glad ved at komme til Ro igen.

I Mellemtiden havde jeg udvekslet Telegrammer med min Hustru om min Datters Reise til Japan, som vare resulterede i, at hun skulde følges ud med *Henningsens* Familie, som skulde ankomme til Shanghai i Midten af Mai Maaned. Jeg maatte altsaa indrette mit Hus derefter, og da det vilde knibe med Plads, arrangerede jeg med min Vært, at han byggede et Jomfrubur til hende, det vil sige, en lille toetages Bygning i Forbindelse med mit Hus, i hvilket der var Sovekammer til mig forneden, og Sovekammer og Badeværelse til hende foroven. Lidt Møbler maatte ogsaa anskaffes, navnlig Skærmbredter. Snedkerne i Japan havde nemlig aldrig Tid til at vente paa, at deres Træ skulde blive aflagret, men forfærdigede Vinduer og Døre af absolut frisk Træ med det Resultat, at de ikke sluttede tæt, og man levede derfor i et evig Træk, som nødvendigjorde Anvendelsen af disse Skærme omkring alle Sidde- og Liggepladser. Ved min Afreise fra Landet fandt jeg mig ogsaa i Besiddelse af 16 Stykker af dem.

Vor japanske Agent, som tillige var min Husvært, Hr. *Okura*, stræbte med stor Flid at bringe mig i Forbindelse med de ledende Mænd i Hæren. Han kendte sine Landsmænds Forkærlighed for fremmed Mad, og efterat have overbevist sig om min Koks Duelighed meldte han sig nogle Gange til Frokost hos mig, idet han medbragte enkelte af disse Herrer. Jeg erindrer saaledes at have havt Generalstabschefen, General *Kawakami*, til Gæst, saavel som General *Katsura*, den senere Ministerpræsident og Fyrste. Ved disse Leiligheder blev jeg opmærksom paa den forskellige Indflydelse, som Nydelsen af Spiritus har paa en Japaner og paa en af os. Jeg har set en af dem blive halvt afmægtig efterat have drukket et Glas Brændevin, men beruset blev han ikke, og efter 10 Minutters Forløb var han ganske i Orden.

Jeg modtog nu Meddelelse fra Hjemmet om min Datters Afreise fra Marseille, og da mine Forretninger kaldte mig til China, vilde jeg være i Stand til at modtage hende i Shanghai. Men forinden dette gjorde jeg en Tur med nogle Venner til Miyanoshita og Atami. Den sidste lille Stad ligger ved det Stille Hav paa den lange spidse Halvø Idzu og er bekendt for sine varme sprudlende Geisere, hvis Vand benyttes meget af Japanerne. Fra Miyanoshita gik vi til Hakone gennem en vulkansk Egn med mange varme Svovlkilder og tilbragte Natten der. Den ligger ved en deilig Bjergsø og benyttedes til Sommeropholdsted for Europæerne, saaledes at muligt Nattekvarter der kunde faaes. Veien derfra til Atami maatte foretages enten tilfods eller i Kango, da kun Bjergstier fandtes. Man maatte først nogle hundrede Fod tilveirs og kom da op i 3000 Fods Høide paa Rygraden af det Bjerg, som danner den smalle Idzu Halvø, hvor man havde Sugami-Bugten paa høire Side og det Stille Hav paa venstre. Fujiyama reiste sig stolt foran os. Det var en vidunderlig Spadseretur paa 4—5 Timer. Nedstigningen til Atami var meget steil, og havde det været noget køligt deroppe, blev det nu en tropisk Hede ved Kysten, skøndt vi kun vare i Begyndelsen af April. Men Østasiens Golfstrøm, „Kuro Shivo“, løber her nær Landet. Denne Kyst minder ganske om Rivieraen, kun er Vegetationen her endnu mere tropisk. Vi blev en Dags Tid i Atami og tiltraadte Hjemfarten ad Kystveien. Det var en herlig Tur, ganske mindende om „la corniche“ med Veien liggende nogle hundrede Fod over Havets Niveau, med mange skovklædte Pynter, og med den herligste Udsigt til de vulkanske Øer i Havet og til den modsatte Kyst. I Landsbyen Odawara kom vi tilbage til Civilisationen, og derfra gik Reisen til Tokyo.

De derværende Englændere vare dengang i stor Bevægelse paa Grund af et Besøg af Hertugen af Connaught og Gemalinde — de ere jo et hyperloyalt

Folkefærd — saa at jeg ikke saa meget til mine Venner før Afreisen til China, som skete med den franske Paket den 20. April.

ATTER I CHINA

En Times Vei fra Yokohama mødte vi et synkefærdigt japansk Fiskerfartøi, hvis 6 Mands store Besætning blev reddet ombord til os. Ved Ankomsten til Kobe fik vi den russiske Minister-Familie fra Peking, *Coumany*, ombord. De havde været paa et kortere Besøg i Japan, hvor jeg kun havde set lidt til dem og skulde nu til Europa. Reisen forsinkedes noget af Taage og Storm. I Shanghai maatte jeg blive et Par Dage for at afvente Svar paa nogle Forespørgsler, og derpaa gav jeg mig paa Vei til Foochow, hvor en ny Vicekonge var bleven ansat.

Jeg fandt Hans Excellence beskæftiget med at holde Mønstring over sine Krigsdjunker og saa derfor kun hans nærmeste Underordnede.

Der fandtes dengang i Foochow en fransk Konsul, *M. Frandon*, som havde gjort Studiet af Porcellain til sin Specialitet. Stedet er et gammelt Center for Fabrikationen deraf, og man har autentisk Bevis for, at en Farve „Celadon“, som anvendtes der for 700 Aar siden, ikke har kunnet produceres senere. *M. Frandon* havde den Godhed at tage mig ud paa en „Curio hunt“, fra hvilken jeg hjembragte et Par Stykker af denne ældgamle Vare. Iøvrigt aflagde jeg et Besøg paa Orlogsværftet ved Pagoda Anchorage, som Franskmændene under Admiral *Courbet* havde bombarderet og nedbrændt nogle Aar tidligere, men som nu omtrent var bragt i Orden.

Fra *Henningsen* i Shanghai fik jeg Meddelelse om, at Damperen „Yangtze“, ombord paa hvilken min Datter befandt sig, nu var kommen til Hongkong, og jeg

INDGANG TIL IYEMITSUS TEMPEL. NIKKO.

retournerede derfor til Shanghai for at modtage hende. Der var gaaet mere end tre Aar siden, at jeg drog hjemmefra, og man vil vistnok forstaa, at jeg ved Udsigten til dette Møde følte omtrent som en af mine Sønner, der engang spurgte mig, om hvormange Nætter han endnu skulde sove, inden det blev Juleaften.

Den 12. Mai tidlig om Morgenen, erholdt jeg Melding om, at „Yangtze“ laa ved Kaien, og jeg skyndte mig ombord for at komme i Besiddelse af min Skat. Mine Forretninger nødsagede mig til at blive en 14 Dages Tid i Shanghai, under hvilke hun blev bekendt med mine derværende Venner. Englænderne have jo den Skik, at den nyankomne Frue besøges først af de faste Beboere, og dette udstrakte Damerne ogsaa til hende, saaledes at hun meget snart var lokaliseret. En midaldrende Mand og en ganske ung Pige kunne jo ikke tilbringe hele Dagen tilsammen, og dette ordnedes saaledes, at hun om Eftermiddagen havde sine Veninder og sin lawn tennis, medens jeg besørgede mine Forretninger eller i Nødsfald tilbragte nogle Timer i min Klub. Om Aftenen vare vi altid udbudne, navnlig til en af de mange bachelors, for hvilke Shanghai dengang var et Eldorado. Blandt disse var der en, hvis Navn jeg endnu ikke har nævnet, og som har været til megen Glæde for mig baade under mit Ophold i Østen og senere i Europa. Det var Overdommeren, Sir *Richard Rennie*. England havde, foruden Konsulardomstolen, sammensat af Konsulen og hans juridisk uddannede Assistenten, tillige en høiere juridisk Instans, nemlig en Overdommer. *Rennie*, som var Enkemand, og som var udgaaet fra den bekiendte Ingenieur-Familie; han var en høist elskværdig Mand, som forlod China et Par Aar senere og derefter førte Klubliv i London, hvor han var min Hovedstøtte under mine mange senere Besøg i denne Stad. Min Datter opnaaede snart en vis Popularitet i Shanghai, og Tiden forløb hur-

tigt for hende. Det var derfor med Beklagelse, at vi maatte indskibe os til Tiensin, hvortil Pligten kaldte mig.

Vi havde en behagelig Reise, og da Jernbanen nu var blevet aabnet mellem Taku og Tiensin, benyttede vi denne for at undgaa Peiho-Flodens mange kedelige Krumninger. Skøndt det kun var Begyndelsen af Juni, var det overvættes varmt i Tiensin. Vinden blæste direkte fra Mongoliets, af Solen overhedede, Ørkener og førte samtidig store Sandmasser med sig, som trængte ind i hvert af ens Gemmer, i ens Føde, kort sagt overalt. Stedet havde allerede iført sig sit Sommertoilette med Bastmatter som Skærme omkring Husenes Vægge og Tage. Min Ven Lieutenant *Denison* var der endnu med sin Kanonbaad „Firebrand“, fastholdt til Juli Maa-ned af Flodens lave Vandstand, og vi fandt, at hans Kommandobro var det køligste Sted om Aftenen. Som Canadier var *Denison* en dygtig Rytter, og min Datter *Marna* profiterede deraf ved at tage ham til Ridelærer.

Hovedformaalet med mit Besøg i Tiensin dennegang var at prøveskyde et Par 24 ctm. Kanoner i Forsvindingsaffutager, som nu vare opstillede i et af de af mig angivne Værker paa Øen ved Wei-hai-wai. Den tyske Officer i Vicekongens Tjeneste, *von Hanneken*, havde udført Bygningen af de derværende Forter, og han opholdt sig der for Tiden. Han meddelte mig, at Skydningen ikke kunde foretages før om 14 Dage, hvilket jo var mindre behageligt. Men endnu ubehageligere var det, at da jeg meldte mig til Audiens hos Vicekongen, fik jeg det Svar, at han vilde gerne have en længere Samtale med mig, men forinden denne vilde han anmode mig om paany at være Eksaminator ved Søkrigsskolens Eksamen. Det var omtrent Barbari at forlange, at jeg i denne Hede skulde gaa daglig i en Uges Tid de trekvart Mile frem og tilbage i Bærestol og sidde 6 Timer ved Eksamensbordet. Men jeg var jo tvunget til at paatage mig Hvervet. Ligesom i Shang-

hai besøgte Damerne her først min Datter og tog sig venligt af hende under denne kedelige Uge.

Wei-hai-Wai ligger nogle Timers Seilads østenfor Chefoo. For at komme dertil tog vi med en Damper til sidstnævnte Plads, hvorfra en chinesisk Orlogsmand bragte os til Bestemmelsesstedet. Det var en af de af *Armstrongs* byggede „alphabetic gunboats“, saaledes benævnte, fordi de vare opkaldte efter Bogstaverne i det græske Alphabet. *Von Hanneken*, hvis Gæst vi skulde være, havde bygget sig en primitiv Cottage paa den øde Klippekystr ved Indløbet til Flaadestationen, og han sørgede udmærket for vor Komfort og vor Forpleining under vort Ophold. Foruden os havde, mærkelig nok, *Krupps* Repræsentant, den brave Oberst *Vogel*, uindbudet sig.

Prøven var bleven omhyggeligt forberedt, og alle Forarbejder med Kanon og Affutage trufne af den dygtige *von Hanneken*. Krudtet dertil var rekvireret fra *Armstrongs*, da man ikke kunde have Tillid til det chinesiske. Paa den bestemte Dag indfandt Vicekongens Neveu og Forsvarsdirecteur, *Chang Tautai*, sig fra Tiensin med en stor Skare fra Hær og Flaade. En Skive var opstillet paa en lille Klippeø i Indløbet i en Afstand af 2500 Meter. Skydningen gik udmærket og med stor Præcision. Chineserne ere Venner af al Larm og Støi, og her fik de nok deraf. Først Knaldet ved Kanonens Affyring, dernæst saa man Granatens Anslag mod Skiven, en mægtig Støvsøile steg da tilveirs fra den sprængte Stenmasse, og endelig kom Knaldet tilbage fra Granatens Anslag mod Klippen. Enthusiasmen var stor, og man valfartede til den lille Ø, hvor Skiven havde staaet, for at se den voldsomme Medfart, den havde lidt.

Efter disse fornøielige Dage vendte vi tilbage til det varme Tiensin. Her blev jeg et Par Gange modtaget af Vicekongen, som naturligvis ytrede sin Tilfredshed med Prøvens Resultat og takkede mig for mit Besvær

med Eksamen, men tilstod, at hans Skatkammer for Tiden var tomt. Da der samtidigt blev kaldt paa mig fra Tokyo, hvor det stadige Spørgsmaal om Kystbefæstningen paany var paa Tapetet, pakkede vi gerne vore Sager ind og reiste over Shanghai til Tokyo.

FAMILIELIV I TOKYO

Vi etablerede os nu i vort lille Hus. Jeg har før talt om hvor faa unge Damer der fandtes i denne Stad, og min Datters Ankomst blev derfor lidt af en Begivenhed, især for de ældre Herrer, som udgjorde Hovedmassen af den fremmede Befolkning. Livet i Tokyo var dengang organiseret saaledes, at man sjældent indtog sit Middagsmaaltid alene. Herrerne samledes i Klubben ved 6 eller 6 $\frac{1}{2}$ Tiden for at spille en Whist, og man spiste gerne ved 8 Tiden. Ved Affarten fra Klubben søgte man da at faa en Gæst eller to hjem med sig, og Kokken havde Ordre til at have Mad nok til disse.

En ung Pige som Værtinde, der tillige kunde musicere lidt efter Bordet, var naturligvis en Attraction, og mine Venner vare efter hendes Ankomst mere villige til at tage „pot luck“ hos mig.

I Forbindelse hermed bør jeg berømme Tjenestefolkene for deres Dygtighed. Naar man kom hjem fra Klubben, og Tjeneren aabnede for de Ankommende, blev intet sagt ham, men faa Minutter derefter aabnede han Døren til Spisestuen og meldte, at der var anrettet. Jeg har oplevet, at da jeg en Aften bragte flere Gæster med mig, end der passede for Størrelsen af den Steg, som vi skulde have, blev Spisestuedøren aabnet maaske nogle Minutter senere end ellers, men disse Minutter havde han benyttet til at gaa til min Nabos Kok, som den Dag havde en større Steg end jeg, og formaaet ham til at foretage en Ombytning. Paa den Slags Kamme-

ratskab blandt Tjenestefolkene havde jeg engang et komisk Eksempel. Jeg spiste til Middag hos en Ven og kom ved Bordet til at slaa et Vinglas itu. Jeg gjorde min Undskyldning til Værten, men da jeg syntes, at han smilede paa en egen Maade, saa jeg paa Glasset og opdagede, at det var et af mine egne, som min Tjener maatte have laant til hans. En anden Gang havde jeg glemt at tage et Lommetørklæde med mig, da jeg skulde spise hos en Ven, og bad hans Tjener i Forstuen om at give mig et af sin Herres. Ved Hjemkomsten gav jeg det til min Boy med Ordre til straks at give det til Vadskeemanden, for at jeg hurtigt kunde aflevere det i ren Tilstand. Dagen derpaa meldte Boyen mig imidlertid, at denne sidste havde vægret sig ved udlevere det, fordi han genkendte det som tilhørende min Ven.

Man levede ikke luksuriøst i Tokyo. Baade Mad- og Drikkevarer vare af beskeden Beskaffenhed. Da Oksebestanden i Landet var meget lille, var Oksekød ikke altid tilgængeligt. Faar kunde ikke trives, fordi de tilstedeværende Græsarter vare for skarpe for deres Maver. Det var derfor Skik, at t. Eks. 4 Familier slog sig sammen om at bestille et Faar i Shanghai, som kom over med Paketten og blev slagtet ombord, og man holdt Gilde paa sin Kvart. Høns var vel Hovedføden, men deres Smag var ikke altid den bedste, fordi de ofte vare fodrede med Fiskeaffald. Af Vildt havde man nogle smaa Raadyr, Fasaner og Vagtlær. Af Fisk var der nok, men ikke saa god som hos os. Dernæst Languster — som erstattede vore Hummere — og Østers i stort Antal, ogsaa af og til en Skildpadde fra Goto-Øerne. Forresten forskrev man Skinker, Conserver, syltede Frugter og andre Delicatesser fra Europa. Øl og Smør kom fra Kjøbenhavn, eller rettere fra Tuborg, og Vine fra deres Produktionssted.

Husene vare tarveligt udstyrede med Møbler. De i Japan forfærdigede havde ikke megen Værdi, og de fleste

man saa, vare komne med en eller anden Diplomat fra Europa. Paa Grund af de hyppige Fraflytninger gik de da fra Haand til Haand, saaledes at man ofte saa gamle kendte Stykker paa nye Hænder. Om Sommeren paa Landet gik Tarveligheden i denne Retning længere end behageligt. Heste og Vogne vare af samme ringe Beskaffenhed. Paa den anden Side maa det erkendes, at de vare urimeligt billige. Vi leiede en Enspænder-Kaleche med Hest og Kusk, som jeg betalte med — jeg tror — 35 Kroner om Maaneden, og min Datters Ridehest havde ikke kostet 100 Kroner, men var ogsaa derefter.

Naar de tarvelige Værelser alligevel kunde se godt ud, skyldtes dette de Kunstsager, som vi alle erhvervede os, saavel som den Rigdom af Landets skønne Blomster, som benyttedes til Dekoration.

Anskaffelsen af disse Kunstsager dreves af os Beboere paa en ret primitiv Maade. I Yokohama var der naturligvis Butikker for Salget af disse (beregneede paa de gennemreisende Dampskibspassagerer og andre Globe trotters) hvis Priser vare meget høie, men hvori vi aldrig kom. I Tokyo derimod og i de større Provinsstæder, navnlig saadanne, som tidligere havde været Residens for Daimoer, fandtes ofte i Afkroge store Beholdninger af skønne gamle Sager, som man omtrent selv maatte udgrave, og dette Arbeide var ikke let, da intet var udstillet. Paa Grund af Husenes slette Bygningsmaade er Brandfarligheden meget stor, og de Handlende have derfor aldrig bedre Sager i deres Butikker om Natten. Der var i Reglen opført en „Godown“ — en nogenlunde ildfast Bygning — bagved Huset, i hvilken Sagerne henlagdes om Natten. De vare her pakkede i Kasser, som ikke aabnedes om Dagen, saaledes at en Udstilling ikke fandt Sted, men man maatte spørge sig frem, indtil de bragtes for Dagens Lys. Faste Priser fandtes ikke, men man maatte selv bestemme, hvad man vilde betale og derefter ind-

rette sit Tilbud, som i hvert Fald ikke blev antaget uden efter en lang forudgaaende Forhandling. I Tokyo gaves forresten Mellemandlere, som kom til de Fremmedes Huse. Disse kom snart paa det klare med, hvad man særligt ønskede, og jeg gjorde de fleste af mine Indkøb gennem disse Mellemandlere.

I de senere Aar er der skrevet saameget om japansk Kunst, at Verden efterhaanden veed god Besked dermed.

Som bekendt kom under Løbet af Aarhundreder al Kultur til Japan fra China, idet Korea tjente som Mellemed. Men medens dette sidste Land nu er hensunken i en halv barbarisk Tilstand, ere Japanerne med deres livlige Opfattelsesevne og deres initative Talent stadigt gaaede fremad og have efter Kenderes Udsagn i flere Retninger overfløiet deres tidligere Læremestre.

De utallige Daimio-Hoffer havde efterhaanden faaet den Vane at holde Kunstnere i deres Tjeneste, og da Tiderne vare krigerske, maatte Udsmykning af Vaabnene blive en Hovedopgave for dem. Der gives vistnok neppe noget Land, hvor man kan se saa skønne Arbejder i denne Retning, og disse have atter givet Stødet til de større Broncearbejder. Dette Materiale, Broncen, have Japanerne lært at behandle maaske bedre end nogen anden Nation. Paa Grund af deres stærkt udviklede økonomiske Sans indeholder den Legering, som benyttes til daglig, vistnok formeget Zink, men samtidigt forstaa de at benytte Legeringer, som neppe ere kendte andetsteds. De fremstille t. Eks. en saadan med en liden Tilsats af Guld, benævnt „Shakudo“ og en anden med Sølv „Shibu ichi“. Naar den første af disse behandles med Syre, kan der fremstilles en Overflade med en sjelden smuk blaalig Farve, og den sidste giver under lignende Vilkaar et graaagtigt Skær. Ligesaa dygtige ere de i Spørgsmaalet om „Patina“, som volder vore Kunstnere saa stort Besvær. Der var gaaet Mode i dette Spørgsmaal som i saame-

get andet, og dengang foretrak man enten et mørkegrønt Skær med store brunrøde Pletter eller ogsaa en blank næsten sort Overflade. Begge kunde fremstilles med kort Varsel. De før omtalte Mellemandlere gik med smaa Flasker med Tinktur i Ærmet og kunde levere, hvad man ønskede. Efter min Hjemkomst har jeg oplevet, at da en Tjener en Dag ved for haard Behandling af nogle Bronzegegenstande havde ødelagt deres Patina, og efter at jeg forgæves havde søgt at faa dem bragt i Orden herhjemme, sendte jeg dem til Japan, hvorfra jeg snart fik dem tilbage i deres tidligere Tilstand.

Til Bronzegegenstandene slutte sig Arbejderne i Emaille og Cloisonné, i hvilke Japanerne ogsaa have frembragt meget skønt, om de dog neppe her have kunnet naa til Høiden af den gamle Peking-Emaille.

Porcellains Industrien er af forholdsvis yngre Oprindelse. Den skyldes Hideyoshi's Tog til Korea i Slutningen af det 16. Aarhundrede, hvorfra denne Nationalhelt — gerne benævnt „Jimmo Tenno“ — hjemsendte Porcellainsarbejdere, som satte denne Industri igang paa Øen Kiushiu, hvor den endnu flourer. Vi kende jo alle Navnene: Satsuma, som forøvrigt er Stentsøi, Nabeshima, Imari, Hizen, Kaga og Kutani. Denne Industri har senere spredt sig over andre Dele af Landet.

Arbejder af Lak ere derimod af meget gammel Dato. Paa Verdensudstillingen i Paris 1900 fandtes saadanne fra det 12. Aarhundrede, som tilhørte den keiserlige Hofholdning. I denne Kunstbranche staa Japanerne vistnok over Chineserne. Ikke alene kunne de fremstille flere Farver end disse, men deres Dekoration er ogsaa som Regel smagfuldere. Templernes indre Udsmykning har lagt Grunden til Udskæringsarbeidet i Træ og i Elfenben, som vistnok har naaet et høiere Standpunkt end andetsteds.

Ogsaa Tekstilindustrien bør nævnes. Den feudale Tid har frembragt pragtfulde Brokader af Landets egen

Silke, som benyttedes til Beklædning baade for Mænd og Kvinder. Navnlig var de sidstes „Obi“ — Livbaandet, som tildels erstatter det europæiske Korset — udført med stor Luksus og Smag. I den nyere Tid har man fortsat Fabrikationen af kostbare Silkestoffer, som dekoreres med smukt tegnede Broderier i japanske Farver, hvis Skala — det maa man erindre — er forskellig fra vor.

For den kunstelskende Fremmede var der saaledes en Rigdom af Genstande at efterstræbe.

Ved at omtale Værelsernes Udsmykning med Kunstsager og Blomster er jeg kommet til at gøre denne længere Afstikker paa Kunsthandelens Omraade, og jeg vil samtidigt benytte Leiligheden til at fortælle lidt om Blomsterne.

Japans Jordbund maa være forskellig fra vor. Medens Træer og Buske som Regel trives udmærket og ofte naa Dimensioner ukendte hos os, finder det modsatte Sted med enkelte Arter. Af Eksempler, som ere komne indenfor min Erfaring, skal jeg nævne Frugttræerne. Jeg tror, at der af disse kun fandtes nogle Pæretræer, som gave en daarlig Frugt. Æbler, Blommer og Kirsebær fandtes ikke, heller ikke Stikkelsbær, Ribs, Hindbær eller Solbær. Man gjorde et Forsøg med fra Kalifornien at indføre nogle Fersken-, Abrikos- og Blommetræer, som afgave en god Frugt i et Par Aar for derefter at ophøre. Blandt Græsarterne savnede man Kløveren, og de eksisterende vare af saa haard Beskaffenhed, at — som jeg tidligere har fortalt — Faar ikke kunde leve i Landet. De mere aromatiske Sorter fandtes vistnok heller ikke. Det er jo disse, som antages at give Vildtets Kød dets Velsmag herhjemme, men i Japan smagte en Fasan som en Høne, og et Raadyr eller en Hare som en Kalvesteg. Jeg medtog engang fra Vancouver nogle Syren- og Guldregnbuske, som jeg ikke havde set i Landet. Syrenerne trivedes, hvorimod Guldregnen opførte sig som en Slyng-

plante og bar efter flere Aars Forløb kun en enkelt Blomst.

Men iøvrigt var Blomster- og Planterigdommen overvældende stor, og det var en Fornøjelse at se, hvor høit Folket skattede den. Jeg har saaledes oplevet, at vor Hestepasser dekorerede vort Spisebord paa Landet med smagfulde Buketter af Skovblomster, hvad jeg neppe tror, at en Staldkarl kunde paatage sig hos os.

Et meget stort Gartneri blev drevet i Tokyos Forstæder. Ethvert af disse havde sin Specialitet: Iris, Azaleer e. l., og der afholdtes Blomstermarkeder en Gang maanedligt i hvert af Byens mange Kvarterer, som vare stærkt besøgte. Natten iforveien transporteredes Planterne, incl. store Træer paa Rod med enorme Jordklumper, til Markedsgaden, og man gik gerne derhen for at forsyne sin Have.

De japanske Blomsters Farvepragt er sikkert større end vore Blomsters. Paa den anden Side gives der et Ordsprog om Naturen i Japan, som siger, at Blomsterne have ingen Duft og Fuglene ingen Sang, og dette er neppe helt urigtigt.

Medens Europæerne saaledes købte Kunstsager, som de udstillede i deres Værelser, og samtidigt dekorerede disse med mange Blomster, gik den japanske Smag i modsat Retning.

En velstaaende japansk Familie opbevarede nemlig sine Skatte i sin „Godown“ og tog kun et Stykke frem ad Gangen. Dette — en Vase af Bronze, Porcelain eller andet — stilledes i det ophøiede Hjørne af Husets Salon, hvor Husalteret fandtes, og heri anbragtes en enkelt blomstrende Gren af et Træ eller lignende. Det japanske Blomstersprog er stærkt udviklet, og hver Bøining paa denne Gren havde sin Betydning for de Indviede.

Min Datter og jeg fandt os snart tilrette i vort lille Hus. Tiden anvendtes af hende til at fortsætte Studiet af Sprog og Musik. Dernæst havde hun sine Tennis-

og Ridepartier, medens jeg passede mine Forretninger. Af Omgang havde hun tilstrækkelig. Foruden sine Jevnaldrende sluttede hun sig særligt til den engelske Ministers Hustru, Mrs. *Fraser*. Denne fortræffelige Dame var iøvrigt svagelig og saas kun lidt blandt Mennesker.

For min egen Person vare Forholdene i Tokyo væsentlig forbedrede. Den franske Indflydelse var nemlig omtrent ophørt. Efterat deres Artilleriværksted havde maattet se sine Kanoner afviste, fordi de ikke havde kunnet præstere den garanterede Initialhastighed af Projectilet, havde en paa Loiren kontraheret Torpedobaadsjager ikke kunnet opnaa den kontraherede Hastighed og var bleven kasseret. Sluttelig var et af de i Frankrig bestilte større Kystforsvarsskibe paa Veien til Japan blevet længe standset paa Grund af en Kedelreparation, foraarsaget ved slet Arbejde hjemefra.

Da M. *Bertins* Kontrakt var udløbet, blev denne ikke fornyet, og han var hjemreist tidligere paa Aaret. De to ledende Mænd for Anskaffelse af Krigsskibe og Artilleri, Admiral *Ito* og Konstrukteur *Sasso*, vare begge venligt stemte for at benytte engelske Værksteder, og forhandlede jevnlige med mig om Dagens Spørgsmaal. Jeg kunde derfor haabe paa Held i Fremtiden.

Sommeren satte dette Aar ind med stor Varme, som gjorde Opholdet i Tokyo besværligt, og da min Datter ogsaa skulde se Landet, gik vi nogen Tid til Miyano-shita tilsammen med vore Venner, Familierne *Napier* og *Bayne*. Senere besøgte vi Nikko og Chusenji. Henad Efteraaret vendte vi tilbage til Tokyo, hvor jeg fik en ubehagelig Erindring om Sommervarmens Indflydelse paa min Krop. Det var en Hudsygdom, som yttrede sig ved, at Benene bedækkedes med langagtigt formede Bylder, medens Huden afskallede. En kraftig Mikstur bragte mig atter i Orden, men jeg fik ikke Tid til at udhvile mig derefter, da en Kaldelse fra Tiensin nødsagede mig til at reise derhen. Da jeg ikke

syntes om at tage min Datter med igen, indrettede vi det saaledes, at hun under min Fraværelse gik paa Omgang mellem vore Venner i Tokyo og Yokohama.

Jeg begav mig altsaa til Tiensin over Shanghai i Oktober Maaned, og havde mine sædvanlige Audienser hos *Li-hun-chang*. Det drejede sig om Bestillingen paa Skytset til nogle Krigsskibe, som vare under Bygning i Foochow. Efter tidligere Aftale skulde dette leveres af *Armstrongs*; men det havde vist sig, at kun de mindre Kanoner vare gaaede til ham, medens de større Piecer allerede vare bestilte hos *Krupp*. Dette var mig naturligvis en Skuffelse, som ikke blev mindre, fordi jeg opdagede, at Bestillingen var given uden Vicekongens Vidende. Manden var allerede dengang svækket af Alder, og hans samvittighedsløse Stab handlede paa egen Haand og gik den Vei, som sikrede dem den største personlige Fordel.

Da den bekendte Vicekonge, *Chang chi tung*, nu var bleven forflyttet fra Canton til Wuchang ved Hankow for at sætte Bygningen af Jernbanen igang mellem denne Stad og Peking, besluttede jeg mig til at aflægge et Besøg der. Staden ligger ved Yangtze-Floden, omtrent 125 danske Mile fra Mundingen, og man udførte Reisen fra Shanghai paa 3 Dage med en af de store bekvemme Floddampere. Man kom da til et Komplex af tre store Byer, som tilsammen rummede flere Millioner Mennesker, nemlig Wuchang paa den sydlige Bred, som er Vicekongens Residens, og paa Nordsiden Hankow og Hanyan, skilte fra hinanden ved Bifloden Han, som her løber ud i Yangtzen. Da der ikke fandtes fremmede Hoteller, var det indrettet, at jeg skulde bo hos en tydsk Købmand. Hankow er et af Hovedsæderne for Thehandelen, og efter Thehøsten kommer derfor et betydeligt Antal af de saakaldte „teatasters“ — Thesmagere — dertil. Det er mest Englændere og Amerikanere, hvis Arbejde ikke kan være misundelsesværdigt. Deres Saison varer 2 Maaneder,

under hvilke de antages at smage dagligt paa 150 Prøver, som serveres i smaa Potter med kogende Vand, og i denne Tid kunne de hverken ryge Tobak eller nyde stærke Drikke. Til disse Herrer havde Købmændene opført kaserneagtige Bygninger i deres Hongs. Flere blandt de største af Thehandlerne vare Russere. Jeg kom dertil med Damperen sent om Aftenen, og blev ved Landingen modtaget af en Tjener med den Besked, at min Husvært var i Selskab den Aften, men vilde snart være hjemme. Vi gik det korte Stykke til hans Herres Hong, men underveis passerede vi en anden stærkt oplyst Bygning, fra hvilken vi hørte et Rabalder af et stort Antal Glas, som sønderlages. Jeg sluttede deraf, at min Vært var til Gæst hos en russisk Købmand, som boede der, og at man netop havde tømt en Skaal af Betydning. Russerne have jo den Vane — eller Uvane — ved saadanne Tilfælde at lægge Intensiteten af deres Følelser for Dagen ved at slaa Glassene i Stykker. Ved min Værts kort derefter indtrufne Hjemkomst viste det sig, at min Formodning havde været rigtig.

Det fremmede Settlement i Hankow var beliggende ved Flodbreden og benævnedes ogsaa her „the bund“. Dette saavel som hele den øvrige Flodbred var hævet nogle og fyrretyve Fod over Flodens Vandspeil. Men naar Sneen smelter om Foraaret i Thibet, stiger den saameget, at the bund ofte bliver sat under Vand, og Europæerne flere Aar have maattet benytte Baade for at kommunikere indbyrdes. Naar man erindrer, at Yangtzen her er $1\frac{1}{2}$ Kvartmil bred, giver det et godt Billede af Flodens Dimensioner. Under den høie Vandstands Periode kom store Søskibe med nogle og tyve Fods Dybgaende de 125 Mile op til Hankow, og den engelske Flaade havde ogsaa været der flere Gange.

Den fremmede Koloni var ikke meget talrig. Den havde det sædvanlige Udstyr af en Klub og en Væddeløbsbane, men syntes forresten at føre en monoton

Tilværelse. Der klagedes almindeligt over den stærke Varme, som hersker om Sommeren over hele Yangtze-Dalen. Den medførte en meget rigelig Konsommation af Drikkevarer i Klubben, som imidlertid ikke var indskrænket til Sommeren alene.

Vicekongen *Chang-chi-tung* ansaas for at være en af Chinas lærdeste Mænd, men hans praktiske Sans stod næppe paa Høide med hans Kundskaber. Han skulde nu løse den ham stillede Opgave at bygge Banen mellem Peking og Hankow, og han gik grundigt tilværks. Begyndelsen var allerede gjort og bestod i Anlægget af et stort Jernværk i Hanyan, i Forbindelse med Oparbeiden af Kulgruber ved Han-Floden og af Jerngruber, alt for at valse Skinnerne til Banen. Dernæst en Maskinfabrik for at bygge Lokomotiverne. Samtidigt havde han paabegyndt Anlægget af et Værksted for Tekstilindustri og en Fabrik for Tilvirkning af Haandvaaben og mindre Kanoner. Til at anlægge og lede alt dette havde han indforskrevet ikke mindre end 11 fremmede Teknikere, som han havde opsøgt i Belgien og Tyskland. Jeg har ikke kunnet følge disse Anlægs senere Carriere; kun veed jeg, at Jernværket ikke svarede Regning, og det sandsynlige er, at det er gaet ligesaa med de andre, og at store Pengesummer paa denne Maade ere blevne bortkastede.

Under disse Omstændigheder var det let forstaaeligt, at der ikke var Midler til større militaire Foranstaltninger, og efter nogle Dages Ophold tog jeg derfor Veien tilbage til Shanghai.

Her fik jeg en Standsning, begrundet i, at en af de hos *Armstrongs* byggede Krydsere til *Li-hun-changs* Flaade var løbet paa en Klippe og henlaa nu i en Tørdok her. Skaden var alvorlig, men da Størstedelen af den var indtruffet paa den Del af Bunden, som var dobbelt, var Skibet ikke sunket. Chefen blev af Vicekongen dømt til selv at betale Reparationen. Dette var jo en ganske drastisk Fremgangsmaade, og Følgen heraf

var ogsaa, at da den anden *Armstrongske* Krydser Aaret derpaa kom til Skade paa samme Maade, meldte Chefen intet derom, men seilede med Rummet mellem de to Bunde fyldt med Vand i over $\frac{1}{2}$ Aar, indtil Skandalen blev saa kendt, at den naaede Vicekongens Øre.

Stabschefen ved denne Flaade, den tidligere omtalte engelske Admiral *Lang*, havde et uoverkommeligt Arbejde med at forhindre disse Grundstødninger. Han stræbte efter at holde Flaaden samlet, saaledes at han selv kunde lede Navigeringen, men det kunde ikke undgaas, at enkelte Skibe til Tider maatte detacheres til speciel Tjeneste, og saa gik det galt. Samme Admiral havde havt nogle altfor drøie Aar i denne Flaade, og dertil kom, at han, som var en striks Mand, ikke var afholdt og derfor blev chicaneret af sine Underordnede med det Resultat, at han nu havde bestemt at trække sig tilbage. Da ingen engelsk Søofficer efter den Behandling, han havde været underkastet, vilde faa Tilladelse af sit Admiralitet til at overtage Stillingen, befrygtede man, at Vicekongen vilde søge at faa en tysk Søofficer til hans Afløser. Dette skete imidlertid ikke, og denne Flaade førte fra nu af en kummerlig Tilværelse under den brave Admiral *Tings* Kommando, indtil den mødte sin Skæbne i Søslaget med Japanerne udenfor Yalu-Flodens Munding.

Overlægningerne om Krydserens Reparation og andre Forretninger optog nogle Dage, hvorefter jeg skyndte mig tilbage til Tokyo, som jeg naaede kort før Jul.

Jeg kom til Japan i et spændende Øieblik, thi det nys indførte Parlament var netop begyndt sin første Samling. Keiseren havde allerede ved sin Tronbestigelse i 1869 givet et Løfte om en fri Forfatning, for hvilken dette Folk naturligvis ikke var modent. Man havde ogsaa givet sig god Tid, og efter lange Granskninger, som vare blevne ledede af den bekendte Statsmand Grev — senere Fyrst — *Ito*, havde man fundet, at den tyske Forfatning var den, som gav mindst Fri-

hed til Folket og derefter taget denne til Model, og Loven derom var altsaa udkommet i 1891.

Der var et Overhus, bestaaende af Medlemmer af den ny oprettede Adel, af endel af Keiseren valgte Personer, samt et mindre Antal Folkevalgte. Dette kunde neppe antages at forvolde Regeringen Vanskeligheder. Det modsatte var Tilfældet med det andet Kammer. Dette var nok valgt efter en stræng Census, saaledes at Vælger-Antallet var relativt ringe, men der havde i den sidste Tid været en for Regeringen særlig ugunstig Presse, og desuden savnede Medlemmerne jo al politisk Dannelselse.

Regeringen havde været yderst forsigtig i sit Budgetforslag, og navnlig nedsat de militaire Udgifter mere end ønskeligt.

Der udviklede sig imidlertid straks ved Rigsdagens Sammentræden en hæftig Opposition imod Ministeriet, og Samlingerne bleve meget stormende. Tilhørerne blandede sig i Discussionen, og der blev givet et Knivstik til et Medlem indenfor Rigsdagsbygningen. Paa Gaden udenfor var der stadig Pøbeloptøier. Disse vare foranstaltede af en Klasse Mennesker, de saakaldte „soshis“, forfaldne, halvt dannede Subjekter, der syntes at have fulgt den i Japan hævdvundne Skik at slaa sig sammen i et Laug. Optøierne tiltog i Voldsomhed, et Medlem af andet Kammer blev myrdet i en af Tokyos Forstæder, og de forsøgte at komme selve Grev *Ito* tillivs. Denne Statsmand, som ikke dengang sad i Ministeriet, men var Chef for Oppositionspartiet, beboede et Hotel i Tokyo. En Aftenstund indfandt et Dusin unge Fyre sig og begærede at faa ham i Tale. Greven lod telefonere efter Politiet, og det viste sig, at hele Dusinet var bevæbnet. Der opstod herefter en ikke uberettiget Mistanke om, at de Herrer Soshis vare i Ministeriets Sold, som vilde benytte dem til at intimidere dets farligste Modstandere — en original politisk Taktik. Forbitrelsen herover blev imidlertid saa stor,

navnlig paa Grund af Angrebet paa den populaire *Ito*, at Ministeriet saa sig nødsaget til at tage den kraftige Forholdsregel at forvise 700 Soshis til en Afstand fra Tokyo af mindst 10 miles. Dette virkede beroligende, men man maa have undladt at faa dem alle afsted, thi nogle Dage derefter gik Parlamentsbygningen op i Luer, efter almindelig Antagelse et Værk af Soshierne. Denne Brand var iøvrigt ikke noget stort nationalt Tab, da det var en Bindingsværksbygning af provisorisk Natur, men som alligevel senere blev opført i Statsregnskabet at have kostet 300,000 yen eller 600,000 Kroner, og dette i et Land, hvor alt Byggearbejde var billigt!

Da denne Bygning laa paa min Vei fra mit Hus til Klubben, fik jeg disse Løier daglig at se.

Efter nogen Tids Forløb indtraf et af disse pludselige Omslag i Stemningen, til hvilke man var saa vant i Japan, og Budgettet blev vedtaget uden væsentlig Forandring. Hvad der deraf særligt maatte interessere mig, var, at Marinen skulde have en Forøgelse af tre mindre Skibe, af hvilke de to skulde skaffes fra Udlandet.

I denne Vinter blev et større Skydeforsøg anstillet ved Orlogshavnen Yokosuka, som optog endel af min Tid. Japanerne besad dengang tre Kystforsvarsskibe uden Sidepanser, men med et relativt svært Dækpanser, hvis Modstandsevne man ønskede at prøve. Man interesserede sig samtidigt for Haubitser og Morterer, som man paatænkte at anvende i vid Udstrækning ved Kystbefæstningen, og vilde nu undersøge Træfsikkerheden og Gennembrydningsevnen. Et ganske lignende Forsøg mod Landbefæstninger var blevet anstillet ved Bukarest nogle Aar i Forveien.

Haubitseren var en 28 cent. riflet med Projectilvægt 217 kilo, Skuddistance 3450 meter, og Morteren en 24 cent. riflet med Projectilvægt 122 kilo og Skuddistance 3250 meter.

Skiven forestillede Dækket af disse Skibe, som havde en Tykkelse af Staal paa omtrent 3 Tommer i tre Lag.

Antallet af Træffere med c. 100 Skud pr. Piece var 20 procent imod 22 ved Bukarest, og alle Træffere gik glat gennem Dækket.

Forsøget bekræftede saaledes den ringe Skudsikkerhed, der haves med disse Vaaben, samt Utilstrækkeligheden af Dækspanseret. Men Artilleriofficererne vare meget tilfredse med Maaden, hvorpaa det var blevet gennemført, og jeg blev anmodet om at faa Resultaterne optagne i de ledende europæiske artilleristiske Tidsskrifter.

Vort Liv i Tokyo denne Vinter var meget fornøieligt. Min Datter uddannede sig hurtigt til at være en pæn Værtinde, og hendes Optræden blev meget paa-skønnet af vore europæiske Venner, ligesom hun blev vel modtaget i de ledende japanske Huse. Der var flere Velgørenhedsfester med Tilbehør af Tableaux vivants, i hvilke hun deltog, og Amateur-Skuespil, i hvilke hun optraadte flere Gange baade i et fransk og et engelsk Skuespil. Til vor store Beklagelse forlod vore Venner *Napiers* Japan, og vi have aldrig mødt nogen af dem senere. Derimod kom en anden Bekendt dertil. Det var „*Lord Li*“ — saaledes kaldtes han i England — Adoptivsøn og Neveu af *Li-hun-chang*, som jeg havde mødt, da han var Legationssecretair i London, og som nu var avanceret til at blive Minister i Tokyo. Denne blev snart en af vore nærmere Venner. Vi havde ogsaa den Glæde, at min ældste Søn *Theodor* kom over til os under en Permission fra China, hvor han var blevet forflyttet til Ningpo. Han blev nogle Uger og var lykkelig ved atter engang at være sammen med sine egne. Medens jeg maatte gøre en lille Udflugt til Osaka i Forretningsanliggender med det derværende Arsenal, tog de to Søskende op til Nikko og Chusenji, hvorfra de gjorde en meget hasarderet Bestigning af Nantai san, hvis øverste Del var dækket med Sne og Is.

Den russiske Storfyrst-Tronfølgers Besøg var bleven

anmeldt i Japan, hvortil han var ledsaget af Fættereren Prins *Georg* af Grækenland, og der gjordes store Forberedelser til hans Modtagelse. Som bekendt fik dette Besøg en hurtig og trist Afslutning. Efter en kort Visit paa Øen Kiushiu, hvor Fyrsten af Satsuma var istand til at fremvise ridderlige Øvelser fra den svundne Tid med ikke mindre end 150 Mand tilhest i Panser og Plade, ankrede hans Eskadre ved Kobe, hvorfra han besøgte Kyoto. Paa en Udflugt derfra til den nærliggende Biwa Sø kørte de gennem en Landsby, hvor Gensdarmene dannede Haie paa begge Sider af Gaden. En af disse traadte ud af Geledet, efterat Storfyrsten var passeret ham i sin Jinridshia og gav ham to Hug med sin Sabel paa Siden af Hovedet over Øret. Heldigvis traf Sablen først Vognens Bagside, hvorved Huggets Kraft blev svækket. Prins *Georg*, som kørte i den næste Jinridshia, langede ud efter ham med sin Spadserestok og distraherede derved Forbryderen, saaledes at Coolierne kunde faa ham kastet om og bundet. Den russiske Gesandt *Schéwitch*, som var i en Jinridshia længere tilbage, fortalte mig senere om den unge Storfyrstes gode Conduite efter Attaken.

Anledningen til dette Mordforsøg var dels den Følelse hos Japanerne af den gamle Skole — af hvilken Gensdarmen som Samurai var en Repræsentant — at der blev gjort for megen Stads af denne fremmede Fyrste, som i deres Tanker stod saa langt under deres Keiser — Solgudindens Søn — og dels Misfornøielse over at Regeringen havde beordret de forskellige fattige Landsbyer, som Storfyrsten besøgte, at anvende større Summer paa Dekoration af Gader og Huse. Storfyrsten blev straks bragt ombord i sit Skib ved Kobe, hvorhen hele Japan incl. Keiseren strømmede for at gøre Afbigt. Efter Ordre fra Petersborg blev Reisen afbrudt, og han vendte hjem over Sibirien, medens Prins *Georg* lagde Veien over Amerika.

For os, der havde glædet os til at se Prins *Georg*

var dette naturligvis en Skuffelse. Vi kendte ogsaa Eskadrechefen, Admiral *Nazimoff*, som var en gammel Skibskammerat af Admiral *William Carstensen*, da denne var i russisk Tjeneste. Senere havde han paa Gennemfarten i København ofte besøgt det Carstensenske Hus, og der truffet min Søster. Et Aars Tid i Forveien var han kommet til Shanghai ombord i Kanonbaaden „*Manchu*“, hvis Byggekontrakt jeg havde underskrevet i St. Petersborg. Da jeg dengang besøgte ham i hans Kahyt, fremdrog han et Fotografi-Album, hvori fandtes min Søsters Portrait, og da jeg derefter bad om at se Skibets Byggekontrakt, viste jeg ham min Underskrift derpaa.

Men medens vi kun havde denne mindre Skuffelser, følte de bedre blandt Japanerne den Skam, som var overgaaet deres Land. Tokyo var den næste Uge som en By i Sorg, de officielle Forretninger stod omtrent stille, og den russiske Gesandt var Situationens Herre.

Efterat Parlamentet havde sluttet sin Session, begyndte Marineministeriet at forhandle med mig om Bygningen af de to Skibe hos *Armstrongs*, hvilket foranledigede en livlig Udveksling af Telegrammer med disse. Men medens man nu i Newcastle var beskæftiget med at udarbejde Tegninger og Specifikationer, maatte jeg igen afsted til China, hvor jeg var kaldet til Nanking, og hvor der tillige forestod en Prøveskydning paa Kiangnang-Arsenalet ved Shanghai.

Dette skete i Mai Maaned. Min Søn havde maattet reise forud for at naa Ningpo, inden hans Permission udløb, og min Datter og jeg begav os da afsted med den franske Mail, hvor vi havde til Reiseselskab Familien *Bavier*, som nu gik hjem til Schweiz.

Ved Ankomsten til Shanghai fandt vi Fremmed-Kolonien i den allerstørste Bevægelse paa Grund af et Mord paa to Missionairer, som havde fundet Sted op ad Yangtze-Floden, og som syntes at være Indledningen til en almindelig Reisning mod de Fremmede.

Aarsagen, som laa til Grund herfor, antoges at være den, at en ny ansat Vicekonge havde standset Udbetalingen af Pensioner til Veteranerne fra Taiping-Krigen, og at disse derefter havde vendt deres Misfornøielse mod de Fremmede. Man havde igen opkogt den gamle Historie, at Missionairerne indfangede smaa Chineserbørn, som de myrdede for derefter at udstikke deres Øine, som de benyttede til at tilvirke en Medicin.

De hemmelige Selskaber skulle ogsaa have blandet sig deri og have søgt at forøge Hadet til de Fremmede, hvorved de samtidigt beredte deres egen Regering Vanskeligheder.

Som en Følge heraf havde endel af de fremmede Beboere af de forskellige Settlements ved Floden allerede søgt Tilflugt i Shanghai. De fremmede Admiraler havde hidtil holdt sig rolige, kun den franske havde sendt et Par mindre Skibe op ad Floden. Konsulerne derimod havde gjort den chinesiske Regering stærke Forestillinger, og som Resultat af disse var den indvilliget i at lade to af de fundne Missionairmordere halshugge. De Fremmede stillede sig ved saadanne Leiligheder altid meget skeptisk til Spørgsmaalet, om det var de rigtige Hoveder, som bleve afkappede.

Det var under disse Vilkaar ikke saa behageligt at skulle reise til Nanking. Under min Fraværelse gik min Datter til Besøg hos sin Broder i Ningpo og etablerede sig derefter som Gæst i Shanghai hos den rare Mrs. *Coutts*, née *Deacon*, med hvem hun af Hjertens Lyst kunde tale om Helsingør og om gamle Venner.

Imidlertid gik jeg og en Herre af *Buchheisters* Personale med en af de store Floddampere til Nanking, hvor vi som sædvanligt boede i Arsenalet. Man havde nyligt oprettet en Marineskole der efter Tiensin-Skolens Model, hvorved man havde benyttet min Bistand til at skaffe Lærerkræfterne fra England, og denne maatte jeg besøge.

Nanking Distriktet havde dengang i længere Tid lidt

af Mangel paa Regn. I denne Anledning fandtes et Opslag i Staden fra de lokale Myndigheder, i hvilket var befalet: 1. At lukke Stadens Porte, for at Trækket ikke skulde forhindre Regnen i at falde, 2. At stoppe Stadens Marked, for at Folket gennem Faste kunde mildne Guden, og 3. At lukke Arsenalet, for at Røgen fra Skorstenen ikke skulde standse Regnfaldet.

Efterat have afsluttet mine Forretninger begave vi os paa Hjemreisen til Shanghai. I Nanking havde vi ikke mærket noget til Urolighederne, kun havde vi som Præcaution taget vore Revolvere med os i Bærestolene, naar vi bleve transporterede omkring i Staden. Men ombord paa Damperen bleve vi erindrede om dem under en aparte Form. Den chinesiske Regering havde nemlig paataget sig den Forpligtelse, at de to halshuggede Morderes Hoveder skulde udstilles offentligt i alle Traktathavnene ved Floden, og disse Hoveder vare vore Reisekammerater. Ved hvert af vore Anlæbssteder bleve de bragte iland og stillede paa Stager paa Kaien ved Siden af Damperen for atter at indskibes, naar vi seilede. Jeg erindrer endnu deres Ansigtstræk.

Efter Ankomsten til Shanghai foretoges den omtalte Prøveskydning med en 12 cent. hurtigskydende Kanon. Der er en stor Forskel paa Nord- og Sydchinesernes fysiske Kræfter, og dette fik jeg at mærke her. Medens jeg ved den ganske lignende Skydning fra Taku-Fortet havde opnaaet 10 Skud i Minuttet, kunde jeg her kun faa 7. Imidlertid blev Kanonen godkendt, og Arsenalets Autoriteter bestemte sig for fremtidigt selv at fabricere denne Kanon af Materialier, tagne hos *Armstrongs*.

Efter denne lille Seir kunde vi vende tilbage til Arbeidet i Japan. Vi tog os dog et Hvil underveis og landede fra Damperen i Kobe. Vor første Bestemmelse var Tempelstaden Nara, beliggende nærved Kyoto, hvor vi tilbragte en Dags Tid med at beundre herlige Templer, en Buddha af Bronze — ikke af saa høi Ælde som

den i Kamakura men noget større —, og en stor og skøn Dyrehave. Herfra gik Farten til Kyoto, som min Datter endnu ikke havde set. Min Ven *Akaboshi* stødte til os her, og under hans kyndige Ledelse blev Templer, Klostre og Slotte besøgt og beundrede. Damerne — min Datter og en Veninde — fik en ekstra Fornøjelse ved at han en Aften indfandt sig med to komplette smagfulde japanske Kostumer til dem, som de iførte sig, og dernæst tog han os med sig til en japansk Middag med Tilbehør af Geishas paa et Thehus, hvorefter vi gjorde den 18 Timer lange Jernbanefart hjem til Tokyo.

Vi skulde her have den Glæde at modtage Besøg af Venner fra Danmark, nemlig Kammerherre *Carl Krogh* og Frue, som vare paa en Reise omkring Jorden. De saa sig om i Japan og boede nogle Dage hos os, under hvilke vore Venner hjalp os med at vise dem saameget af Staden og Livet, som den korte Tid tillod.

Under Sommerens Løb gæstede Li hun changs nordchinesiske Eskadre Yokohama under Kommando af min tidligere Bekendt, Admiral *Ting*. Der blev afholdt en Fest i Admiralskibet, ved hvilken Admiralen og Lord *Li* vare Værter. Indbydelserne lød paa Tiffin Kl. 10 om Formiddagen, og jeg kan svare for, at vore Værter gjorde mere end deres Skyldighed ved Bordet. Festen var iøvrigt meget vellykket, og vi sluttede Eftermiddagen ombord i „*Severn*“ hos Captain *Hall*, som desværre forlod China-Stationen kort Tid derefter. Ved sin Hjemkomst blev han Superintendent ved Pembroke Dockyard og døde snart derpaa. Det var en sjælden udmærket Mand. Hans Søn, en flink ung Søofficer, var nylig kommen ud paa Stationen og blev en velset Gæst hos os.

Varmen var efterhaanden bleven meget besværlig i Tokyo, og de fleste Fremmede havde søgt til køligere Opholdssteder. Medens vi vare i China, havde Mrs. *Fraser* arrangeret Leie af et Hus for Sommeren til os i

Karuisawa, hvor den engelske Legation havde slaet sig ned, hvori jeg med Tak havde samtykket. Da Regeringskontorerne ogsaa stiltiende holdt Sommerferie under den varmeste Tid, var jeg istand til at forlade Tokyo, paa Vilkaar af, at jeg tog derhen et Par Dage inden hver Posts Afgang til Europa. Vi begav os altsaa afsted til Karuisawa, som ligger midt i Landet paa en Høide af 4000 Fod. Man reiste dertil paa daarlige smaa Jernbaner, og da man kom til den virkelige Opstigning, fandtes en tarvelig Tandhjulsbane, for hvilken var hugget et Utal af Tuneller, og da Japanerne ikke vare Mestere i denne Kunst, og Stenarten var af løs Beskaffenhed, strømmede Vandet fra ovenliggende Vandaarer ned i disse. Vi fandt en lille By liggende for Enden af et Høiplateau med den stedse rygende Vulkan Asamayama tæt ved sig. Her var Bopæl for endel Missionairer, og det var af en af disse, at jeg havde leiet vort Sommerhus. Desuden boede Familien *Fraser* i en net nybygget europæisk Villa, og der var flere andre af vore Venner heroppe. Omegnen var et vildt Bjerglandskab med forskellige Bjergkæder krydsende hinanden. Vort Hus var af tarveligst mulig Beskaffenhed, og Provianteringsvanskelighederne vare store. Men man hjalp sig frem, som man bedst kunde, og man havde vundet at leve i en herlig kølig og frisk Luft. Dette var meget gavnligt for mig, som paa Grund af Varmen ved Kysten igen havde faaet det samme Excema som tidligere. Man fordrev Tiden med at foretage lange Ride- og Spadsereture. Paa en af disse kom vi til et 700 Aar gammelt buddhistisk Kloster, som paa en besynderlig Maade var indeklemt i en Bjergslugt. Præsterne fortalte os, at før os havde der kun været to fremmede Damer med enkelte Herrer paa dette Sted, og de iførte sig deres Stadsklæder til Ære for os. Da vi senere med megen Møie havde besteg et en af de nærliggende Klipper, fandt vi en Hytte, hvori der laa et Mandfolk, som havde indelukket sig her og

ikke taget nogen Føde i 10 Dage. Det er en Skik blandt Japanerne at gaa til et helligt Sted for at udsone en begaaet Brøde paa denne Maade.

Min Læge havde tilraadet mig at benytte nogle Svovlbade i det berømte Badested Kusatsu, som laa ikke saa langt fra Karuisawa. Vi udrustede os altsaa til denne Fart. Det var nødvendigt at medbringe Proviant og Kok. Til denne og Bagagen behøvedes tre Pakheste. Kokken tronede høit paa den ene, og hans Rytterkostume bestod i et Par af mine Underbenklæder og et Par af min Datters Sko, foruden hans egen Kimono. „La batterie de cuisine“ garnerede hans Hests Sider. Min Datter var tilhest med en Betto løbende paa Siden af sig med en Kvast til at fordrive Hestefluerne, medens jeg havde en Jinridshia, trukken af 3 Mand. Underveis passerede vi Skarer af Japanere tilfods, som ogsaa skulde dertil. Ved Ankomsten om Aftenen fandt vi en lille Hytte, bygget af en Europæer, i hvilken vi kunde indkvarteres, og som besad et Badehus, hvor Vandet havde en for Europæere udholdelig Temperatur.

Kusatsu ligger halvveis oppe paa et kegledannet Bjerg, hvor en varm Kilde har sit Udspring, som siges at være en af de svovlholdigste i Verden. Denne danner en Bæk, som flyder ned gennem den lille By med Theuse for Patienterne. Her findes i Bækken smaa aabne firkantede Bassiner, og tvers over disse er lagt Bræder, paa hvilke de Badende sidde. Naar et Klokkesignal gives, sænke de sig i det 42 Grader Celsius varme Vand, i hvilket de kun kunne udholde at tilbringe tre Minutter. Der raabes ud, naar der er 10 Sekunder tilbage, og naar Forløsningssignalet gives, ere de halvt ude af Vandet. De gaa da hjem for at udhvile sig og gentage Badet endnu 5 Gange i Døgnet. Efter en Uges Forløb er hele Kroppen fyldt med Udslet og Bylder, og de bæres da paa en Baare ned af Bjerget til et mildere Bad, hvor de gennemgaa en Efterkur. Bækken, som her er afkølet, benyttes længere

nede som Badested for Heste, og derefter er der en Badeanstalt for Spedalske. Det var kun bedrøvelige Syn, man her havde for Øiet, men Badene vare velgørende for mig, og Egnen var vidunderlig skøn. Efter nogle Dages Ophold vendte vi tilbage til Arbeidet i Tokyo.

Marineministeriet skulde slutte Kontrakt om Bygningen af en anden Klasses Krydser, til hvilken alle Oplysninger vare komne fra *Armstrongs*, og det gjaldt om at sikre os denne Bestilling. Det havde altid tidligere været Skik ved saadanne Leiligheder at lade de i Europa værende Officerer føre Forhandlingen med Byggerne og derefter referere Sagen til Tokyo, hvorved der spildtes megen Tid. Jeg foreslog nu at afgøre Sagen i Tokyo ved Forhandling mellem Ministeriet og mig, hvorved de forskellige Bureauer havde større Sikkerhed for at faa, hvad de behøvede, og at Ministeren og jeg derefter skulde underskrive Kontrakten, hvortil jeg havde den fornødne Fuldmagt. Ministeren erkendte snart de Fordele, de derved høstede, medens jeg paa min Side var meget tilfreds med sandsynligvis at have udelukket Konkurrenter, som ikke havde nogen til saadan Forhandling kvalificeret Mand paa Pladsen. Det blev imidlertid et ikke ringe Arbejde, jeg derved paa drog mig, thi Japanerne besad en mærkværdig Evne til at forandre Anskuelse og til at lade sig influere af Udenforstaaende. Imidlertid lykkedes Forhandlingen, og jeg havde en Dag efter lange og kostbare Telegram-Udvekslinger med Newcastle den Glæde at kunne telegrafere: „I have closed the contract“.

Dette skete i November, og kort Tid derefter traadte Parlamentet igen sammen. Det daværende Ministerium havde været yderlig forsigtig med sine Forslag paa Budgettet. Marineministeren havde saaledes ladet sig nøie med at begære Paabegyndelsen af en anden og en tredje Klasses Krydser i Landet selv. Men ved Budget-Debatten bleve disse som de fleste andre af Regeringen

stillede Forslag forkastede, og Ministeriet saa ingen anden Udvei end en Opløsning af Underhuset. Udsigterne i den nærmeste Fremtid i Japan vare derfor ikke meget lysende for mig.

Vi havde i denne Tid et meget heftigt Jordskælv, hvis Centrum laa ved Biwa-Søen, men hvis Virkninger ogsaa naaede Tokyo. Jeg har endnu ikke talt om disse Jordskælv, som i Japan hørte til de dagligdags Begivenheder i den Grad, at der var Uger, hvor man virkelig havde dem dagligt. Theorierne for deres Fremkomst ere jo meget omdisputerede. For mit Vedkommende holder jeg til den Anskuelse, at saafremt Jordens Indre er i flydende Tilstand, maa Maanens Indflydelse under Jordens Rotation kunne fremkalde dem paa samme Maade som Ebbe og Flod. Men selvfølgelig gives der ogsaa andre Aarsager. De sædvanlige Jordskælv vare ikke af lang Varighed, sjældent mere end et Minut. Bevægelsen var snart vertikal, hvilken var den ubehageligste, snart horizontal, og gik da i en bestemt Retning, som man følte. De meldte sig forud ved en dump Larm, hvorpaa de løse Trærammer i de japanske byggede Huse og Vinduesruderne begyndte at klirre. Virkningerne vare høist forskellige. I europæisk byggede Huse var Skorstenene gerne det første, som faldt, og de kunde da gaa gennem hele Taget og gøre Ødelæggelser i Husets Indre. Japanske Huse vare meget slet indrettede paa at møde dem. Tømmermandskunsten stod paa et meget lavt Trin, og de kendte saaledes ikke til at anvende Diagonaler. Taphullerne i Stolper, som reducerer disses Sektion, og som af denne Grund anbringes i forskellig Høide hos os, vare her alle i samme Sektion, som derfor var Stolpens svageste. Man benyttede i Byerne og tildels paa Landet en Tagsten af en betydelig Vægt. Naar nu Jordskælvet kom, bragte det hele Konstruktionen til at vibrere, og under Indflydelsen af det tunge Tag blev Svingningsmomentet stærkt, og Stolperne brødes i den svageste

Sektion med det Resultat, at Tagkonstruktionen faldt samlet ned paa Fundamentet. Dersom der nu var en Ild tændt i Huset, og der var Mennesker tilstede, kunde disse ikke undslippe, men bleve indebrændte, og jeg tror, at Hovedmassen af Ulykkestilfældene fandt Sted paa denne Maade.

For mit eget Vedkommende hadede jeg Jordskælv og kunde aldrig vænne mig til at tage dem med Lige-gyldighed.

Det nys nævnte Jordskælv indtraf paa en tidlig Morgen, da jeg laa i min Seng, medens min Datter sov i Værelset ovenover mig. Jeg vaagnede ved Rystelsen, men blev liggende, fordi jeg antog, at den snart vilde være forbi, men da den vedblev med stor Intensitet, stod jeg op og gik til Vinduet. Jeg saa her en Skorstensforetage betydelige Svingninger og en Nabo i Natdragt paa sin Balkon; han syntes ikke at befinde sig vel. Det ophørte nu, og jeg gik op til min Datter for at se, hvorledes hun havde taget Sagen. Hendes Seng var omgivet af en dobbelt Række Skærmbredter for at holde Trækket ude, alle disse vare væltede over Sengen, og under dem fandt jeg hende sovende sødeligt.

Vinteren begyndte nu i Tokyo med de sædvanlige Adspredelser og de ligesaa sædvanlige Afskedsceremonier for Venner, som man maaske aldrig senere vilde faa at se. Dennygang var det Familien *Schéwitch*, som drog bort, da han var avanceret i sin Carrière. Som Erstatning fik vi et mexikansk Ministerpar. Anledningen til dets Sendelse til Japan var vistnok, at man dengang havde Planer om at finde Plads i Mexico for den stærkt voksende Befolkning. Ministeren, *Rascon*, var umiskendeligt af indiansk Herkomst. Det var en behagelig Mand, som besad store Landeieendomme i sit Hjem og var en personlig Ven af den daværende Præsident *Porfirio Diaz*. Fruen var en Amerikanerinde fra New Orleans af sjælden Skønhed og Elskværdighed. Det fortaltes, at *Rascon* længe havde

courtiseret hende uden Held, men at da *Diaz* havde budt ham denne Stilling, og han havde afslaaet den, fordi han var ugift, havde *Diaz* udført Frieriet for ham. Dette Par blev nogle Aar derude, under hvilke vi stod i varmt Venskabsforhold til dem. Et Dødsfald i Familien tvang dem til at reise hjem. Damperen blev Havarist underveis og naaede San Francisco under Seil. Han var bleven syg ombord og døde ved Ankomsten paa et Hotel. Fruen giftede sig senere paany og døde ogsaa snart. „Telle est la vie“.

Forresten var der igen denne Vinter Amateurkomødie, i hvilken min Datter spillede en ældre Damerolle.

Julen tilbragtes hyggeligt i Vennekresen, men da var ogsaa Freden for mig forbi, thi nu kom der en Kaldelse fra China. Jeg reiste Nytaarsaften og lagde dennegang Veien overland til Kobe for at se det af Jordskælvets hærgede Distrikt.

Det var et sørgeligt Syn!

Ved Ankomsten til Distriktet var Jernbanetraffikken afbrudt, og man kørte gennem det i Jinridshia. Trods Japans relativt ringe Areal er det en betydelig Regnmængde, som falder derpaa. Floderne ere derfor ret betydelige, og der var tre saadanne i Distriktet, over hvilke Banen var ført paa Jernbroer, hvilende paa en Støbejernspille i Midten. Alle disse Piller vare brudte, og Overbygningen bøiet en 20 Fod til Siden. Da Broerne vare temmelig høit liggende, var Banelegemet i deres Nærhed ligeledes forhøiet, og dette var nu helt raseret, saaledes at Skinnestregene med de dertil fæstede Sveller hang frit i Luften paa en større Strækning. Paa den øvrige Del af Banen vare Skinnerne bøiede i Kurver ud og ind ligesom Slangekroppe. I et af Floddigerne, som tjente til Færdselsvei, var der en dyb Revne paalangs af maaske en Fjerdingveis Længde. Men Husene frembød det tristeste Skue. Kun faa af dem vare blevne staaende. Det var gaaet mange af dem saaledes, som jeg nævnede før, at Stolperne vare bræk-

kede, og Taget faldet ned paa Fundamentet, saaledes at Beboerne vare blevne indestængte. Der var gaaet 10,000 Menneskeliv tabt, og dette forklarer, at der var blevet gjort saa lidt Oprydningsarbejde. Over hele Landskabet var der en Lugt af brændt Kød, som stammede fra de indebrændte Mennesker og Kreaturer.

Fra Kobe tog jeg Damperen til Shanghai. Ved Konference med vore derværende Agenter, *Buchheisters*, viste det sig, at der var kommet en Standsning i Vicekongen af Nankings Planer, som var Anledningen til mit Komme, og da jeg ikke vilde spille Tiden, bestemte jeg mig til at aflægge et Besøg i Canton, hvortil jeg altsaa reiste via Hongkong.

Her fandt jeg Chineserne i fuld Beskæftigelse med Forberedelserne til deres Nytaar, under hvilke de ugerne indlade sig paa Forretninger. Jeg blev der af denne Grund kun i kort Tid og vendte tilbage til Shanghai, hvor Situationen var accurat den samme. Det blev saaledes en mislykket Reise, og jeg vendte ganske slukøret tilbage til Tokyo-Livets Glæder efter godt en Maanedes Fraværelse.

I den senere Tid var et nyt Element i stærk Tiltagende i vort lille Samfund. Det var det californiske, som ikke ansaa Reisen over det Stille Hav for nogen Forhindring, naar det gjaldt om at more sig. Der var noget frisk ved dette Folkefærd, som virkede tiltalende, selv om dets Synderegister imod Etikettens Love kunde være ret stort, og jeg skal tilføie, at Racen var smuk. Til de keiserlige Havefester om For- og Efteraaret pleiede de at komme i store Skarer — Hoffer øve nu engang en stor Tiltrækning paa dem —, og den amerikanske Minister blev længe før en saadan Fest overvældet med Anmodninger fra San Francisco om at forskaffe Indbydelser, som de da vilde efterkomme. Antallet var saa stort, at Keiserhoffet af denne Grund maatte gøre Indskrænkninger i Indbydelserne til de i Japan boende Fremmede.

Blandt denne Vinters Fester var der et Bal, givet af den amerikanske Eskadres Officerer til Ære for deres Admiral, som nu var bleven hjemkaldt. Det skulde afholdes paa et Hotel i Yokohama, og paa den trykte Indbydelse var anført, at Indgangen var „through the backdoor“. Den sendtes til Fruer med Udeladelse af deres Ægtemænd og omvendt, og en af dem, som lagdes i en Postkasse, havde følgende Adresse: „To His Imperial Highness the Mikado of Japan, care of Foreign Office“. Dette var dog lidt for stærkt, og da den amerikanske Minister tog Sagen op, viste det sig, at man havde overdraget den yngste Lieutenant at udstede Indbydelserne uden at øve nogen Kontrol. Paa de Brevidelser, som rettedes til ham, svarede han koldblodigt, at da Keiseren havde indbudt dem til sin Havefest, kunde han ikke se nogen Grund til, at de ikke skulde indbyde ham til deres Bal.

Medens dette snarest maa kaldes komisk, indtraf der en sørgelig Hændelse i det samme Selskab, idet en af Officererne paa aaben Gade i Yokohama skød en engelsk Forretningsmand, fordi han mente, at denne havde gjort for stærk Kur til hans Frue, hvilket selvfølgelig i nogen Grad tilspidsede Forholdet mellem de to Nationer.

Marineministeriet gav mig meget at gøre dette Aar. Det handlede sig om to relativt smaa Anskaffelser: En Torpedobaadsjager og en 100 Tons hydraulisk Kran til det nye Orlogsværft i Kure. Det er maaske glemt nu, at *Armstrongs* begyndte deres Carrière som Fabrikanter af hydraulisk Maskineri, og at de dengang endnu vare det ledende Firma i denne Branche. Med det uøvede Personale og den langsomme Forretningsgang tog det imidlertid mange Dage at tilendebringe saadanne Forhandlinger i Tokyo.

Et nyt Parlament kom sammen i Juni Maaned og viste sig ligesaa umedgørligt som de forrige. Marinens Begæringer bleve ogsaa dennegang afslaaede, og Rege-

ringen maatte beslutte sig til at administrere med samme Budget, som var vedtaget det forrige Aar. Det var heldigt, at mine to Forhandlings-Objecter dengang allerede vare vedtagne.

Trods disse urolige Tider gik vort private Liv sin jevne Gang. Af og til tog vi nogle Dage paa Landet, hvortil Japans skønne Natur særligt indbyder, og under Sommeren flyttede vi til Nikko, hvor vi havde leiet et lille Hus, og hvorhen endel af vore Venner ogsaa søgte. I September kom de sædvanlige Typhoner, som dette Aar vare særligt voldsomme, og vi havde engang en meget halsbrækkende Tur fra Chusenji under en af disse.

Den længe ønskede Forandring af Ministerium indtraf endelig ved denne Tid. Den daværende Konseilspræsident, Grev *Matsukata* havde ikke kunnet holde Underhuset Stangen, men nu kom stærkere Folk til Roret. Grev *Ito* dannede en Koalition med Greverne *Inouye*, *Kuroda* og *Yamagata*, som alle hørte til det Parti, som kaldtes „de ældre Statsmænds“, og disse tog Magtens Tøiler. Desværre skulde vi ved denne Leilighed miste *Kabayama* som Marineminister, men i hans Sted kom Admiral *Nirei*, som ogsaa viste sig som vor gode Ven. Dette Kabinet begyndte sin Regering med et Program, i hvilket det udtalte som en Nødvendighed for Japan at forstørre Flaaden, og under Henviisning til Chinas Marine forlangte de fire større Panserskibe, af hvilke de to straks skulde bestilles.

Dette var naturligvis af overordentlig Betydning for mig. Af min 5aarige Kontrakttid var de $4\frac{1}{2}$ Aar gaaede. I de første Aar havde jeg ikke kunnet opnaa meget, og Heldet var først nu begyndt at komme. Jeg tilbød *Armstrongs* at blive derude foreløbigt, indtil man saa, hvorledes denne nye Plan vilde udvikle sig, og herpaa indgik de gerne, idet vi samtidigt kom overens om, at jeg senere efter et Besøg i Hjemmet paany skulde gaa tilbage hertil for en vis Aarrække.

Men samtidigt fremkom Spørgsmaalet om min Datters Forbliven hos mig. Min Hustru og min Søster gjorde mig idelig Forestillinger om det urigtige i at lade en ung Pige tilbringe hele sin Ungdom paa et saa fremmed Sted, fjernt fra den Kres, hvortil hun hørte. Jeg maatte naturligvis erkende Berettigelsen heraf, men paa den anden Side følte jeg, at det vilde være uudholdeligt i en Aarrække at føre det samme Liv, som jeg havde maattet gøre de første Aar herude. Hendes Ankomst havde helt forandret mine Levevilkaar. Ved hendes Kærlighed, Dygtighed og Energi havde hun forstaaet at skabe et virkeligt Hjem, som holdt mig oppe, og samtidigt var det hende, som knyttede Baandet mellem mig og min Familie. Efter lange Overveielser besluttede jeg derefter at lade hende reise hjem nu. Jeg antog, at Spørgsmaalet om Panserskibene vilde tage et Aar til sin Løsning, efter hvilket jeg kunde gaa hjem paa et Besøg, og jeg vilde da tage hende med mig tilbage. Hun vilde derved faa et Par Aars Ophold i Hjemmet, medens jeg maatte finde mig i at sidde igen alene et Aars Tid. Dette Aar blev desværre til to.

Under Løbet af Efteraaret fik jeg endelig mine to Kontrakter om Torpedobaadjageren og den hydrauliske Kran underskrevne, og maatte nu tænke paa at indrette min Datters Hjemreise.

Tanken om Afskeden var ret svær for hende, da hun havde erhvervet sig mange Venner derude, men det var en Lettelse for hende, at hendes moderlige Veninde Mrs. *Fraser* havde forladt Japan kort i Forveien med sin Familie. Vi erfarede, at en Niece af Mrs. *Coutts* i Shanghai, Mrs. *Probst*, i November skulde reise hjem med sin Familie, og at hun var villig til at tage hende under sine Vinger.

Vi tog altsaa den franske Mail til Shanghai og havde til Medreisende vor Ven, *Lord Li*, hvis Adoptiv-Moder, *Li-hun-changs* ene Hustru var død. Efter chinesisisk Skik skulde han i denne Anledning trække sig tilbage fra

sit Embede i tre Aar. Foreløbigt begav han sig til Tiensin for at vaage over Liget, indtil Kisten blev færdig, for derefter at følge den til den Afdødes Fødested i Provinzen Anhui.

Vi ankom til Shanghai i Slutningen af Oktober, hvor vi fandt min Søn *Theodor*, som var blevet forflyttet dertil. Vi havde nu en 14 Dages Tid at være tilsammen, under hvilke vi blandt andet foretog en meget interessant Tur til Hanchow. Denne gamle By ligger i Bunden af en kiledannet Fjord, og en Flodstrøm, som fører en betydelig Vandmasse, løber forbi Byen ud i Fjorden. En Mils Vej udenfor findes nogle Sandbanker, hvis Overkant er under Havfladen. Forskellen mellem Ebbe og Flod i Havet udenfor Bugten er betydelig, men Flodstrømmen indefra er til daglig saa kraftig, at den ogsaa under Flodtid holder det salte Vand ude af Bugten. Kun to Gange aarligt ved Springflodtid faar Havvandet Bugt med Strømmen og kommer da i Form af en vældig Bølge helt op til Byen. En tysk Forretningsmand, Hr. *Münster-Schultz*, indbød os tre til at være hans Gæster for at se dette Natur-Fænomen, som foruden her ogsaa kan ses paa Seinen mellem Rouen og le Havre. Vi havde to Husbaade, i hvilke min Datter og jeg logerede i den ene, *Theodor* og vor Vært i den anden. En Bugserbaad var forspændt. Farten gik gennem det Netværk af Kanaler, som findes her. Den gamle berømte Keiserkanal blev passeret paa et Stykke og var kendelig derpaa, at alle Broer og Kaier vare af Marmor — men naturligvis i høist forfalden Tilstand. Vi landede undertiden for at røre Benene og kom derved gennem flere Landsbyer, hvor Befolkningen ikke altid var venligsindet, og naaede efter 24 Timers Tid en Aften ved 10-Tiden til Hanchow. Vi spadserede til Bugten, hvor vi fandt 1000-aarige gamle Mure opførte til Beskyttelse, som vare 24 Fod høie. Det var en maanelys Nat, og Fænomenet skulde indtræffe Klokken 12. 20 Minutter; forinden

hørte vi fra Havet et langtrukket, høit Brøl. Det var Floden fra Havet, som kæmpede med Flodstrømmen fra Land, og som fik Overtaget. Paa Slaget 12 saa vi en uhyre hvid Bølge komme brasende ind, og da den naaede Muren, paa hvilken vi laa, bleve vi helt oversprøitede. Ryggen af denne Kæmpebølge var formet som et Skakbrædt med Karreer, begrundet i, at Sandbanken udenfor ikke var retlinet, men dannet vinkelformet. Næste Middag saa vi atter dette mærkelige Fænomen, som først vilde gentage sig 6 Maaneder senere. Chineserne kaldte det „Borra“. Vi vendte samme Vei tilbage til Shanghai.

Den 12. November fulgte vi min Datter ombord i „le Calédonien“, Commandant *Flandin*, med hvem vi vare godt kendte. Familien *Probst* var der ogsaa. Hendes Hjemreise foregik behageligt, og i Paris blev hun modtaget af sin Moder.

Men jeg var ene tilbage!

En ny engelsk Gesandt var paa Veien til Peking stoppet i Shanghai, hvor jeg havde mødt ham i et Selskab. Han fortalte mig, at han før sin Afreise fra England havde talt med *Armstrongs* og lovet at støtte os i vor Konkurrence med de tyske Firmaer, som jo bleve hjulpede af deres Gesandt. Da dette ikke var nogen passende Leilighed til alvorlig Samtale, traf jeg Aftale med ham, at jeg senere skulde besøge ham i Peking, og da det ogsaa var længe siden, at jeg havde været i Tiensin, bestemte jeg mig til at gaa nordpaa. .

Paa denne Aarstid var det koldt i Nordchina, og naar jeg ikke vilde risikere at fryse inde i Tiensin, maatte jeg fremskynde min Tur til Peking. Jeg kunde derfor ikke benytte mit sædvanlige Befordringsmiddel, Husbaaden; at gøre Turen tilhøst kunde jeg ikke paa Grund af Gigt; og der var kun den fjederløse Kærre tilbage. Ved Ankomsten til Tiensin afsluttede jeg derfor Kontrakt med en Vognmand om at befordre mig, Tjener og Bagage paa 24 Timer til Peking. Han mødte

med to Kærre, hver forspændt med to Muldyr og et Æsel, gaaende „tandem“. Et Par Faareskind anskaffedes og lagdes underst, ovenpaa disse kom jeg med Pels og Fodpose, medens Tjener og Bagage kom i en anden Kærre, og afsted gik det. Banede Veie fandtes i Reglen ikke, og var der en saadan, kørtes paa Siden af den, da den var altfor opkørt. Efter 24 Timers Fart kom jeg i mørbanket Tilstand til Peking, hvor jeg tog ind paa et lille nyoprettet Hotel for at være fri i mine Bevægelser.

Jeg havde nu min Samtale med den engelske Gesandt, *Mr. O'Connor*, som faldt tilfredsstillende ud. Jeg saa ogsaa *Sir Robert Hart* flere Gange. Denne interessante Mand havde nu helt opgivet sine Inspektionsreiser paa Kysten og forlod aldrig Peking. Ogsaa tilbragte jeg behagelige Timer med nogle Medlemmer af hans Stab, som jeg havde lært at kende i Aarenes Løb.

Den russiske — og tillige den danske — Legation blev dengang styret af den bekendte Grev *Casini*, af den berømte italienske Astronom-Slægt. Jeg har mødt en Broder af ham, som var østerrigsk Søofficer, og to af hans Søstre havde været gifte — den ene efter den anden — med den her nyligt afdøde Grev *Moltke-Nütschau*. Vor nuværende Gesandt i Berlin er saaledes hans Neveu. *Casini* havde i yngre Aar været Legationssecretair i Kjøbenhavn, hvor han endnu er erindret for sin Intelligens og maaske ogsaa for sine Studier paa særlige Omraader. Den russiske Legation i Peking havde faaet et andet Præg end i de brave *Coumanys* Tid. *Casini* var ugift, men der fandtes et nydeligt Pige-barn, som var en Niece, og som senere er adopteret. Endvidere var der en hollandsk Dame som „Gouvernante“, men som samtidigt indtog en ledende Stilling i Huset, og som var optaget i Peking-Selskabet. Denne Dame havde en fortrinlig Sangstemme, og Musik blev overhovedet drevet med stor Forkærlighed der i Huset.

Blandt dettes Beboere fandtes ogsaa en ung Læge, laant fra Eskadren ved Kysten. Greven ansaa nemlig sit Helbred for stærkt truet. Ogsaa fandtes en privat Secretair, Lieutenant *Pauloff*, ligeledes laant fra Eskadren. Dette er den samme Mand, som spillede en saa stor Rolle i Korea ved Begyndelsen af den japansk-russiske Krig. Sammensætningen af Legationens Beboere var saaledes noget broget, men Underholdningen livlig, og Værten en brillant Causeur.

Mine Forretninger optog mig kun nogle faa Dage, hvorefter jeg maatte skynde mig at komme bort inden Frosten. En god Bekendt, en tysk Forretningsmand ved Navn *Hagge*, som netop var i Peking, og som havde Toldvæsenets store Husbaad ventende paa sig i Tungchau, tilbød mig Plads ombord. Paa Grund af min Gigt maatte jeg benytte en Muldyrs-Bærestol fra Peking dertil, og naaede en Aften i Skumringen derned i dette ubekvemme Befordringsmiddel. Jeg blev opholdt længe i de snevre Gader af uendelige Drifter af Kameler, som kom direkte fra Mongoliet med deres tunge Laster til denne Udførselshavn. Endelig kom jeg ombord i Husbaaden, og blev modtaget med den Besked, at Isdannelsen foregik rask paa Floden. Vi besluttede dog at gøre Forsøg paa at slippe igennem, men efter en halv Times Forløb sad vi fast i Isen ved Flodbreden paa et ubeboet Sted. Her maatte vi tilbringe Natten. Den næste Morgen var bitterlig kold. Der var nu intet andet at gøre end at sende en ud efter Kærrer, men da vi behøvede 7 Stk., tog det Tid at skaffe dem tilveie. Det lykkedes endelig at faa dem og at komme igang, men da der kun var eet Muldyr foran hver, behøvede Karavanen to Dage til at naa Tiensin, og den mellemliggende Nat maatte tilbringes i et elendigt chinesisisk Værtshus.

Ved Ankomsten til Tiensin viste det sig, at Peiho-Flodens Munding ogsaa var ifærd med at lægge til, og Aarets sidste Damper gjorde sig klar til Afgang. Det

hastede altsaa med Afskedsvisitterne. Jeg fandt *Lord Li* beskæftiget med at holde Vagt ved sin Adoptivmoders Kiste — det var *Li-hun-changs* Hustru Nr. 2, som var afgaaet ved Døden. „*La chapelle ardente*“ var installeret i et nyt og smukt Hus, som tilhørte en General, af hvem Vicekongen havde „laant“ det. Man var ifærd med at tilvirke Kisten, paa hvilken der øves megen Omsorg. Den forfærdiges af 4 Tomme tykke Planke, som bestryges med maaske 100 Lag Lak, og kræver derfor Maaneder til sin Færdiggørelse. *Lord Li* sad i dette Hus, som var blomstersmykket, og hvor Tjenerskabet mod Sædvane var renligt paaklædt, men hvor Llugten dominerede. Etiketten forbød ham at gaa ud undtagen tidlig om Morgen, og dette Liv skulde vedvare, indtil Navigationen igen blev aabnet, da Kisten skulde føres til den Afdødes Fødested. Jeg fik ogsaa Tid til at gøre Vicekongen min Opvartning. Dernæst tog jeg Damperen, med hvilken vi arbejdede os lykkeligt frem, indtil vi naaede Barren ved Taku. Paa denne bleve vi hængende i 36 Timer, medens Isen tiltog i Tykkelse omkring os; men vi slap løs ved en Kraftanstrengelse, og glad var jeg.

Vi naaede hurtigt til Shanghai, hvorfra jeg vendte tilbage til mit desværre nu ensomme Hus i Tokyo.

JAPAN

HJEMREISE OG TILBAGEKOMST

Her var Parlamentet i fuld Virksomhed, og Underhuset var beskæftiget med Behandlingen af det af det nye Ministerium fremlagte Budgetforslag. Paa dette havde Marineministeren — foruden de tidligere paatænkte nye Skibe — ogsaa opført de to Panserskibe. Forslaget blev afslaaet af Underhuset, der angav som Motiv hertil, at det savnede Tillid til Marinens Administration!

Dette skete ved Aarets Udgang, og da Møderne genoptoges efter Nytaar, afgav Ministeriet den Erklæring, at det „indenfor de Grænser, som Konstitutionen tillod, var bestemt paa at fastholde sin Skibsbygnings-Politik“.

I Slutningen af Januar var Underhuset færdigt med Behandlingen af det hele Budgetforslag, og udsatte derefter sine Møder i 5 Dage for at give Ministeriet Tid til Overveielse. Det traadte derefter paany sammen og begyndte med at diskutere et Forslag om at indgaa til Tronen med en Adresse imod Ministeriet. Det blev da hjemsendt i 10 Dage, og da det samledes paany, begyndte det straks paa Debatten om den samme Adresse.

Men da sprang Bomben!

Premierministeren, Grev *Ito*, steg op paa Talerstolen og oplæste en Haandskrivelse fra Keiseren, i hvilken denne forklarede, at saavel Kabinettet som Huset havde begaaet Feil; men med Hensyn til Panserskibene var det nødvendigt for Landet, at disse blev byggede, og at dette skulde ske. Han vilde af sin Civilliste dertil bidrage med 300,000 Yen aarligt i tre Aar, og alle Embedsmænd skulde i den samme Tid dertil afgive 10 procent af deres Lønninger.

Skøndt man var vant til Overraskelser i Japan, blev man dog forbauset, da Oppositionens Fører straks reiste sig og sagde, at man maatte takke Guderne for, at man besad en saadan Keiser, og at Skibene naturligvis maatte bygges.

De konstitutionelle Ideer syntes herefter ikke at være trængt dybt ind hos Japanerne, og Solgudindens Efterkommer besad endnu Magten.

Men at disse Skibe skulde anskaffes, var nu et „fait accompli“, og dette var af stor Betydning for mig. Baade af Hensyn til *Armstrongs* Interesser og mine egne maatte jeg blive i Japan, indtil denne Sag var afsluttet.

Forhandlingerne derom kom snart igang, men trak

saalænge ud, at de behøvede næsten $1\frac{1}{2}$ Aar til deres Afslutning.

Under denne Tid henrandt mit eget Liv ret trist. Jeg hørte jo nu til Kategorien halvgamle Mandfolk, paa hvem man satte mindre Værd, naar de vare uden Familie. Jeg tilbragte Sommeren i Nikko, hvor jeg havde taget et Hus sammen med nogle ligestillede Venner; men Forretningerne tvang mig til ofte at ligge paa Veien mellem Tempelstaden og Tokyo.

Der var i dette Aar et Utal af Ildebrande i Tokyo. Disse ere en sand Landeplage i Japan. Dersom der blot er en Smule Vind, staar Brandvæsenet ganske afmægtigt og har ingen anden Udvei end at nedbryde en Blok Huse, som ligger paa Ildens Vei. Slukningsredskaberne vare af tarvelig Beskaffenhed — jeg tror, at der fandtes een Dampsprøite —, og Brandfolkene vare saa overtroiske, at de før Arbeidets Begyndelse gik op paa et nærliggende Tag for derfra at besværges Ildens Guddom om at skaane Husene. Ved en saadan Lejlighed har jeg set 4000 Huse gaa i Løbet. Efter Branden frembød Tomten et besynderligt Skue, idet alle de til Husene hørende ildfaste „godowns“, af Form som smaa Fyrtaarne, vare alene tilbage. Befolkningen, som jo var vant til disse Brande, tog dem med relativ Ro, og man kunde være sikker paa, at inden 14 Dage vare Tømmermænd igang med at opføre nye Huse.

Jeg tror ikke, at Assuranceselskaberne tegnede Assurance paa disse japanskbyggede Huse, men jeg erindrer, at jeg maatte betale en Forsikringspræmie paa mine Effekter af $1\frac{1}{2}$ procent — eller omtrent 20 Gange mere end herhjemme — og dog var mit Hus bygget efter europæiske Principer og laa paa en Bakke i nogen Afstand fra nærmeste japanske Huse.

I Løbet af Efteraaret maatte jeg gøre en Reise til Shanghai. Det var Vicekongen i Nanking, som tænkte paa at anskaffe et Par hurtige Krydsere, og vore derværende Agenter ønskede min Nærværelse.

Sagen blev imidlertid udsat, og jeg vendte snart tilbage til Tokyo.

En stor Kalamitet skulde atter ramme den fattige japanske Befolkning. Et undersøisk vulkansk Udbrud fandt Sted ikke langt fra Hovedøens Nordside med det Resultat, at en kolossal Bølge satte ind paa Kysten og tilintetgjorde totalt tre af de meget store Fiskerbyer, som laa der. Tabet af Menneskeliv blev anslaaet til 40000.

Under det livlige Handelssamkvem, som foregik over det Stille Hav mellem Kalifornien paa den ene Side og China og Japan paa den anden, vare Kvinder ogsaa blevne en af de Artikler, som udveksledes. Jeg har tidligere havt Leilighed til at nævne, at Hetærerne i de europæiske „Settlements“ paa China Kysten kom fra San Francisco, og omvendt sendtes japanske Kvinder derhen. Men da dette krænkede den japanske Selvfølelse, nedlagde Regeringen et Forbud mod denne Eksport. Jeg skulde i denne Anledning blive Vidne til en bedrøvelig Tragedie. En af mine Venner forlod Yokohama med en Tramp-Damper til Kalifornien, og jeg fulgte ham ombord i Skibet, som laa seilklart paa Rheden og kun manglede at tage 6 store Kasser ombord, som laa paa Siden i en Pram. Vi sad og samtalede paa Agterdækket, medens disse Kasser toges med et Dampspil ned gennem Forlugen. Neppe var den første kommen over Lønningen, førend man hørte en stor Larm forude. Vi gik derhen og fandt, at man havde aabnet den, og at den indeholdt Liget af en Kvinde, som man havde villet smugle ombord. Man havde altsaa forsømt at give hende den fornødne Lufttilførsel. De andre 5 bleve naturligvis straks aabnede og indeholdt ligeledes Kvinder, som dog alle vare i Live.

Det japanske Marineministerium satte nu et stort Apparat i Bevægelse forud for Anskaffelsen af disse to Panserskibe. Dels nedsattes en Kommission i Tokyo for at behandle Spørgsmaalet om Fordringerne til

Skibenes offensive og defensive Egenskaber, og dels sendtes en Kommission til Europa. Denne skulde studere, hvilken Art Panser, der skulde benyttes; tillige skulde den undersøge forskellige artilleristiske Spørgsmaal, og endelig skulde den indhente Tilbud paa Bygningen af Skibene og paa Artilleriet.

Fra disse Kommissioner indkom et stort Antal Forslag og Betæneligheder. Saaledes foresloges det kun at bestille et Skib straks, fordi en ny Opfindelse vistnok snart vilde tilvejebringe et mere modstandsdygtigt Panser. En uheldig Rapport fra et engelsk Panserskibs Togt i Biscaya Bugten, hvor Skibet havde været meget uroligt i sine Bevægelser, fremkaldte et Forslag om at udsætte hele Sagen. Det var en vanskelig Opgave for mig at besvare alle de Spørgsmaal, som i denne Tid bleve stillede, og Udvekslingen af Telegrammer med *Armstrongs* var høist betydelig.

Men heldigvis fik den japanske Regering en Grund til at træffe en hurtig Afgørelse.

Det koreanske Spørgsmaal var nemlig rykket i Forgrunden.

Efterat Japanerne i Slutningen af det 16. Aarhundrede havde erobret dette Land — som de havde maattet forlade efter en kort Besiddelse — havde de stadigt anset sig for dets Skytsherrer, og havde ikke villet anerkende Chinas Suverænitet derover. Det var imidlertid ikke alene denne historiske Baggrund, som bragte Japan til at interessere sig for Korea, men man havde ogsaa et betydeligt Handels-Samkvem dermed, og uden vilde dets Besiddelse være et passende første Skridt, naar Drømmen om at blive en Fastlandsmagt skulde realiseres.

Man kendte kun lidt til dette Land — „the hermit kingdom“, som det blev kaldet. Man antog, at der fandtes stor Mineral-Rigdom, man vidste, at der var store ubenyttede Skovarealer, men Fiskeriet, i hvilket Japanerne deltog, var egentlig den eneste kendte Indkomst-

kilde. Befolkningen, som ansloges til 8 Millioner, var i høi Grad uvidende og overtroisk. Der fandtes en Konge, som residerede i Hovedstaden Seoul, hvis Magt var hemmet af idelige indvortes Stridigheder mellem to mægtige Familier, som besad den større Del af Landet. Dronningen tilhørte den ene af disse.

Chineserne havde i de senere Aar, under Ledelse af *Li hun chang*, blandet sig i Landets indre Forhold. De havde som deres Repræsentant i Seoul den bekendte *Yuan shi kai*, den nuværende Præsident for Republikken China. Japanerne havde sat Modintriguer igang. Nogle Aar i Forveien havde der været et Oprør i Seoul, under hvilket den japanske Repræsentant *Hanabusa* med sin Eskorte var bleven drevet ned til Kysten og tvunget til at flygte til Japan. Under de derefter førte Forhandlinger mellem China og Japan var man enedes om, at den ene Magt fremtidigt ikke maatte sende Tropper til Landet uden at underrette den anden derom.

Et nyt Oprør havde nyligt fundet Sted, under hvilket Dronningen var bleven myrdet, og den japanske Gesandt blev anset for at være Deltager deri. China sendte derpaa Tropper til Seoul uden forudgaaende Anmeldelse til Tokyo.

Dette blev af Japanerne anset for en „casus belli“, og det blev en Nødvendighed for dem at forøge deres Flaade.

Det var et Held for mig, at den franske Indflydelse indenfor Marineministeriet nu var ophørt. Imidlertid gjordes der Anstregelser saavel fra fransk som fra tysk Side for at deltage i Konkurrencen om Bygningen af Skibene, og vedkommendes Landes Gesandter hjalp trolig deres Landsmænd i disse Bestræbelser; men de bleve udelukkede, og man bestemte sig til at tage Artilleriet hos *Armstrongs*, og med Hensyn til Skibene at indhente Tilbud kun hos *Armstrongs* og endnu et andet anset engelsk Skibsværft.

Paa Grund af Bestillingens store Omfang besluttede *Armstrongs* at sende en af deres Directeurer til Japan, hvilket jeg naturligvis gerne saa, da jeg nu havde været saalænge borte fra Europa, og denne derfor bedre end jeg maatte kende alle de nye Detailler ved Panserskibes Bygning og ved Artilleriet. Det blev en Søn af Sir *Andrew Noble*, Mr. *Saxton Noble*, som ankom i Mai 1894, medbringende sin unge Frue, et Barnebarn af den berømte Ingenieur *Brunel*. Forhandlingerne tog nu mere Fart, og i Slutningen af Mai kunde vi telegrafere hjem, at Ordre var givet til at bestille det ene Skib og Artilleriet til begge hos *Armstrongs* — altsaa en høist betydelig Bestilling.

Jeg forskaffede mig derefter Reisetilladelse, indpakede mit Bohave, som blev lagt i *Jardines* Pakhus i Yokohama, og traf Aftale med min Husvært, at han ved min Tilbagekomst skulde give mig et bedre Hus. Efterat have taget Afsked med Vennerne indskibede jeg mig sammen med *Nobles* den 1. Juni i en af „*Canadian Pacific*“s *Empress* Dampere til Vancouver. Om bord i denne fandt jeg tillige den elskværdige franske Gesandt Familie *Sinkiewicz*, som forlod Japan for stedse. Vi havde en prægtig Fart over det Stille Hav og ankom til Øen Vancouver i Puget Sound. Her forlod jeg Skibet, da jeg havde indrettet mig paa at møde nogle Venner i Tacoma i den sydlige Del af Sundet paa amerikansk Omraade, med hvem jeg vilde foretage Resten af Hjemreisen. Min Landing foregik paa en smuk Juni Morgen, og jeg mindes, at da jeg gik over Øen for at naa en amerikansk Floddamper, med hvilken jeg skulde fortsætte til Tacoma, frydedes mine Lugteorganer ved Duften af Kløveret, som jeg ikke havde nydt i 8 Aar.

I Tacoma vare Forholdene primitive. Byen ligger ved Foden af Adams-Bjerget og er omgivet af Urskov. Som *Coriosum* skal jeg nævne, at Restaurationerne kun vare aabne enkelte Timer af Dagen; i det lille Hotel,

hvori jeg boede, fandtes intet Ringeapparat i Værelset; der var et Toiletteværelse i Forbindelse med Sovekammeret, hvori fandtes varmt og koldt Vands-Ledning, Badekar og alt andet fornødent. Værelset blev rengjort en Gang om Dagen, og ellers maatte man hjælpe sig selv. Betjeningen var alle Nordmænd. Klæderne børstede man selv, og til Støvlerne fandtes Pudser paa Gaden. Byens Arkitektur var høist blandet, moderne Huse og Hytter laa Side om Side, og Fortovene vare af Brædder. Sporveien fortsattes fra Byen en Mils Vei til hver Side gennem Urskoven, og der var ikke hugget bort mere, end at Vognene akkurat kunde passere.

Tacoma var Endepunktet for „Great Northern“s Jernbanesystem i Staterne. Man tog Toget herfra til New York — en 5 Dages Reise. Den større Bagage overgav man til et Transportkompagni, fandt den meget punktlig ved Ankomsten, og man indskibede sig derefter i Toget med sit „Handgepäck“. Farten var ikke behagelig. Vognene holdtes ikke rene. For at undgaa Støvplagen vare Vinduerne lukkede, og man led stærkt af Hede især om Natten, Toilette-Indretningerne vare smaa, daarlige og smudsige. Efter 12 Timers Fart kom vi til Byen Spokane, hvor vi bleve modtagne med den Underretning, at en Oversvømmelse havde foranlediget en Standsning af Trafiken paa Hovedbanen, og at vi skulde tage Veien ad nogle Bibaner, som vilde forlænge Reisen 36 Timer. Da en anden Bane gik direkte herfra til Chicago, valgte vi at gaa over paa denne, og til min Overraskelse fik jeg nogle Maaneder derefter denne Billets Pris godtgjort ved Mellekomst af vor Konsul i New York, til hvem jeg havde henvendt mig derom. Farten fortsattes nu gennem enorme Strækninger af halvkultiveret Land. Vi naaede til „the Rocky Mountains“, som her vare et vandløst Høiplateau med en stærkt rødfarvet Jordbund og med sparsomme Buskvækster. I Chikago skiftede jeg over til den anden

Bane. Jeg maatte derfor køre gennem en Del af den uhyre Stad. Jeg fandt ingen Dragere paa Stationerne og maatte betale en tilfældig Neger et Par Kroner for at bære min Haandbagage, og for Vognen betalte jeg 8 Kroner. Herfra til Buffalo medgik omtrent 24 Timer. Jeg standsede der for at besøge min Fætter Dr. med. *Hermann Münter*, som var bosat som Læge i Staden, og tillige ønskede jeg at se Niagara. Det var mig en stor Glæde at møde Fætteren og hans elskværdige Hustru samt tvende Døtre. Desværre skulde han gaa bort faa Aar derefter. Om Niagara behøver jeg ikke at udtale mig, da det er vel kendt. Industrien havde dengang endnu ikke baandlagt endel af Vandmasserne, som derfor viste sig i deres fulde Vælde. Fra Buffalo til New York tog jeg med det bekendte Luksustog, som kun indeholder nogle Salonvogne og en Køkkenvogn. Turen varede kun 6 Timer, og Farten langs Hudson-Floden var meget smuk.

Ved Ankomsten til New York fik jeg Meddelelse om, at Krigen mellem China og Japan var udbrudt. *Togo* — den senere berømte Admiral — som var Chef for en af *Armstrongs* Krydsere, havde overhalet en chinesisksk Troppetransport til Korea. Min gode Bekendt, *von Hanneken*, som kommanderede Chineserne, blev angreben af nogle af sine egne Soldater og maatte redde sig ved at svømme over til Japaneren.

Paa denne Tid af Aaret søge Amerikanerne til Europa, og det er svært at faa en ordentlig Plads paa Paketdamperne. Jeg maatte derfor vente nogle Dage under en frygtelig Hede, inden jeg kunde komme afsted. Jeg maatte lade mig nøie med at ligge selv fjerde i et midtskibs Lukaf paa et Dæk under Vandlinien, hvor elektrisk Lys maatte brænde hele Døgnet. Man havde været mere forvænt i saa Henseende paa China-Kysten!

Efter en hurtig Reise over Atlanterhavet naaede vi Southampton en Aftenstund, og 2 Timer derefter var

jeg i Grand Hotel i London, hvor min Hustru mødte mig efter en Adskillelse paa $7\frac{1}{2}$ Aar.

Det var et langt Tidsrum, men jeg havde Grund til at være Forsynet taknemlig, da jeg omtrent havde naaet det Maal, jeg havde sat mig ved min Afreise, nemlig at sikre min Familie en sorgfri Tilværelse. Med den Aftale, jeg havde truffet med *Armstrongs* om at gaa ud igen til Østen, kunde jeg nu haabe inden ikke for lang Tid at kunne leve med min Familie i Fædrelandet.

Vi bleve kun et Par Dage i London. Nogle løbende Forretninger bleve afgjorte paa *Armstrongs* derværende Kontor — længere Redegørelser maatte udsættes til et senere Besøg i Newcastle. Vi havde nogle Venner at besøge. Dernæst skyndte vi os til Danmark og slog os ned paa Tipperupgaard ved Humlebæk, hvor min Hustru havde lejet Leilighed for Sommeren. Af min Familie vare tre af Sønnerne fraværende. *Theodor* var jo i China, og Søcadetten *Hermann* tilsøs. *Balthasar* havde en Ansættelse ved en Banebygning i Tyskland. Han kom hjem paa Besøg faa Dage efter vor Hjemkomst, og jeg tog ind til Kjøbenhavn for at møde ham. Den lange Adskillelse medførte, at vi ikke genkendte hinanden paa Banegaarden, og at jeg kom tilbage med uforrettet Sag for en halv Time derefter at se ham dukke op paa Tipperupgaard.

Mine Slægtninge og Venner indfandt sig snart. Det var ligesom en Genfødelse for mig. I de lange Fraværelsens Aar havde Hjemkomsten staaet for mig som noget saa fjernt, at jeg stræbte saavidt muligt ikke at tænke paa den. Aarets Festdage vare de, som gave mig den største Vanskelighed for at holde disse Tanker borte, og nu var alt dette „a thing of the past“.

Sommeren forløb behageligt i Familiekresen, men desværre vare alle de Gamle i Familien forlængst gaaede bort; kun den kære Tante *Ida* var tilbage, og da hun boede i Humlebæk om Sommeren, saa vi hende

endel. Ogsaa i Vennekresen havde Døden krævet mange Offere.

Efter et Par Maaneders Sommerophold drog vi til Kjøbenhavn, og nu maatte jeg begynde at tænke paa Fremtiden.

Krigen mellem China og Japan gik imidlertid sin Gang, og jeg fulgte den naturligvis med stor Interesse. Søslaget ved Yaluflodens Munding var en stor Triumf for *Armstrongs*, idet Dagens Skæbne blev afgjort af de fra Elswick udgaaede „protected“ Krydsere og af den *Armstrongske* hurtigskydende Kanon. Der fandtes vistnok kun tre franske Kanoner i den japanske Eskadre, nemlig en stor i hvert af de tre af *Bertin* konstruerede Kystforsvarsskibe, og kun det ene kom i Action med det Resultat, at Kanonen blev utjenstdygtig under det tredie Skud. Og samtidigt maa det erindres, at Chineseerne mødte med to større og to mindre Pandserskibe, byggede i Tyskland og armerede af *Krupp*. Søslaget efterfulgtes af Angrebet paa Wei-hai-wei, ved hvis Befæstning jeg havde medvirket, og dernæst kom Fremmarchen i Manchuriet og Beleiringen af Port Arthur, som naturligvis maatte fremkalde Ruslands Fjendskab, og som ogsaa ledede til den senere Krig mellem de to Lande. Endelig Japanernes Erobring af Formosa, ved hvis Befæstning jeg ogsaa havde været virksom.

Jeg var flere Gange i England for at forhandle med *Armstrongs* om de Betingelser, jeg skulde underkastes, naar jeg igen gik ud til Østen. Vi bleve snart enige om, at jeg skulde opgive Repræsentationen for de europæiske Lande, som jeg daarligt kunde besørge i saadan Afstand. Værre for mig var det, at jeg ikke kunde beholde paa engang China og Japan, da dette baade under den paagaaende Krig og senere ikke kunde anses praktisk. Man spurgte mig da, om hvilket af de to Lande jeg vilde overtage. Efter det Held, jeg havde haft i Japan, og med de Udsigter til Krig mellem dette Land og Rusland, som bleve alt mere tydelige, tog jeg ikke

i Betænkning at vælge Japan, hvor jeg var godt indarbejdet med alle de militaire Myndigheder. Desuden blev *Armstrongs* yderligere godt anskrevne under Kri-gen der, idet de engelske Neutralitetsregler ikke for-hindrede dem fra at forsyne Flaaden med en betydelig Kvantitet Ammunition, en Tjeneste, som *Krupp* ikke kunde vise Chineserne.

Ved Afslutningen af min Kontrakt forbeholdt jeg mig, at denne kun skulde være treaarig. Jeg havde nemlig altid ønsket, inden jeg endte min Livsvirksomhed, at kunne udrette noget i mit Fædreland, og for at opnaa dette tilsigtede jeg at komme hjem senest naar jeg var 60 Aar gammel.

SIDSTE OPHOLD I ØSTEN

Jeg begyndte nu Forberedelserne til Afreisen, og disse vare mangeartede.

Min Hustru havde besluttet sig til at gøre mig Følgeskab, og dette medførte, at vor yngste Søn *Alexander*, som dengang var 13 Aar gammel, ogsaa skulde være med os. At min Datter, som nu havde været hjemme i flere Aar, skulde slutte sig til os, var en Selvfølge. De 4 tilbageblivende Sønner skulde anbringes i passende Familier, og dette krævede endel Besvær. Der blev taget Afsked efter en stor Maalestok. Det var svært for mig at sige Farvel til min kære Tante *Ida*, som var næsten 84 Aar gammel. Hun var den sidste Levende af den forrige Generation, og jeg havde altid været stærkt knyttet til hende. Da jeg var hos hende nogle faa Dage før Afreisen, var hun saa bevæget, at hun forlangte, at vi skulde tage Afsked med det samme. Hun gik bort Aaret derefter. De sidste Dage tilbragte Familien paa Dagmar-Hotellet. Vi havde dennegang indrettet os paa at lægge Veien over Vancouver, som var den hurtigste Reise derud.

Den 23. April 1895 samledes vi til Afsked med min Søster og Svoger, *Lüders* var der ogsaa, og min gode Ven Admiral *George Jacobson* stødte til os, hvorpaa vi 4 gav os paa Vei over *Vliessingen* til London. Begge disse Venner gik bort, inden et Aar var forløbet.

Det var ret haardt nu igen at reise bort paa lang Tid, men i mit stille Sind maatte jeg erkende, at der ikke kunde være nogen Sammenligning mellem de Følelser, jeg havde havt ved Afskeden for 8 Aar siden og denne gang.

Vi blev et Par Dage i London og gik derfra til Liverpool, hvor vi indskibede os paa *Cunard* Damperen „*Cumbria*“. Vi havde omtrent Skibet til vor Disposition, da der paa denne Aarstid ikke er mange Reisende til Amerika, og Veiret var gunstigt, saaledes at vi efter en hurtig og behagelig Atlanterhavsreise landede i New York. Herfra fortsatte vi straks til Buffalo, hvor vi bleve gæstfrit modtagne af min Fætter og hans Familie. Vi bleve der et Par Dage, under hvilke Selskabet fik Leilighed til at beundre *Niagara-Vandfaldet*, og maatte da afsted for at naa *Vancouver* i rette Tid til Damprens Afgang til *Yokohama*. Vor Vei gik fra Staterne ind i Canada. Man passerer først Byen *Toronto*, har dernæst en Dags Fart langs Nordsiden af Øvre Søn gennem et Skovdistrikt, gaar derpaa over de uhyre *Prairier*, som nu ere blevne det største hvedeproducerende Distrikt i Verden, og stopper i dettes Hovedstad *Winnipeg*. Dernæst overskrides *Klippebjergene*, som her danne 4 parallelle Kæder, og man kommer da ned i *Brittish Columbia*, Kystlandet ved det Stille Hav, for at ende ved Havnebyen *Vancouver* ved *Puget Sound*. Hele Jernbaneturen fra *New-York* til *Vancouver* tog dengang $4\frac{1}{2}$ Døgn, og Farten gennem Canada er en af de interessanteste, jeg nogensinde har foretaget.

Saasnart man har overskredet Grænsen mellem „the States“ og Canada, mærker man, at man her er kommen i Forhold, som mere ligne vore egne. Der var

Renlighed, Orden og Høflighed, som savnedes saa be-
 drøveligt paa den anden Side. Farten over Prairierne
 blev naturligvis ensformig paa Grund af sin lange Va-
 righed, men det havde sin Interesse at se disse kolos-
 sale Marker, og det uhyre Maskin-Materiel, som var
 igang til deres Behandling. Winnipeg var dengang en
 mindre og interesseløs Stad, men kort derfra naaede
 vi Calgary, hvorefter Bestigningen af Klippebjergene
 begyndte, og herfra havde vi en 36 Timers Fart af stor
 og varierende Skønhed. Paa denne Bane hæves man
 til 9000 Fods Høide, og Stigningsforholdene ere ikke
 smaa. Togets Vægt maa derfor reduceres, og Spise-
 vognen blev frakoblet. For at bøde herpaa vare smaa
 nydelige Schweizer-Chalets anlagte ved de Stationer,
 hvor Maaltiderne skulde holdes, og Fortæringen var
 her meget god. En af disse laa tætved en Gletscher,
 og da Jorden var dækket af Sne, fik *Alexander* og jeg
 os en Motion ved at afholde en Kamp med Sneboldte.
 Efterat den sidste Bjærgkæde, „the Selkirk Range“
 var overskredet, kom man ned paa Columbia Sletten.
 Det er en nordlig Fortsættelse af Californien og har
 derfor med lignende Jordbundsforhold et mere tempe-
 reret Klima. Den gennemstrømmes af den store Fraser-
 Flod, som giver rigeligt Vand, og Vegetationen er glim-
 rende udviklet. Der er en meget stor Frugtavl, og de
 almindelige Gavntræer naa forbausende Dimensioner.
 Landet var dengang lidet beboet. Senere ere Kolonister
 strømmede derhen, navnlig af de bedre Klasser; saa-
 ledes skal blandt disse findes et betydeligt Antal pen-
 sionerede engelske Officerer.

Ved Ankomsten til Vancouver gik vi ombord i vor
 Damper. Farten herfra til Yokohama blev drevet med
 de tre Dampere „Empress of India“, „Empress of China“
 og „Empress of Japan“, tilhørende „the Canadian Pa-
 cific“-Jærnbaneselskab, og Turen til Yokohama tog kun
 12 Dage.

Seiladsen foretoges efter Storcirkelbuen, hvorved vi

førtes endel mod Nord, og efter nogle Dages Forløb vare vi i Sigte af de Aleutiske Øer. En af disse, en kegleformig rygende Vulkan, vistnok mindst 6000 Fod høi, som vi saa i det Fjerne gennem den disede Luft, gjorde et overnaturligt Indtryk paa os.

Ved Ankomsten til Yokohama mødte straks to af mine gamle Tjenestefolk — Kokken og en Jinridshia-Coolie — ombord. Jeg havde sat dem paa halv Sold under min Fraværelse, men unægtelig ikke ventet, at de skulde være saa opmærksomme. De maa have sat sig i Forbindelse med vore Agenter, og derigennem faaet min Ankomst at vide.

Da vort nye Hus i Tokyo endnu ikke var tilgængeligt, maatte vi foreløbigt indlogere os i et Hotel i den afsides liggende Bydel Sukiji.

Det var i et interessant Øieblik, at jeg kom tilbage til Japan. Krigen, som i det Hele havde været vel ført af Japanerne, var nu endt. Men Fredslutningen havde ikke givet Landet de Fordele, som Befolkningen havde ventet. To af de gjorde Erobringer havde maattet tilbagegives, nemlig Port Arthur og Wei-hai-wei. Den første af disse havde China derefter overladt til Russerne mod en Forpagtningsafgift, og disse havde sat sig fast der og paabegyndt Befæstningsanlæg for at sikre dette Endepunkt for den manchuriske Bane, som de tillige vilde gøre til deres vigtigste Flaadestation i det Stille Hav, istedetfor det af Isen i flere Maaneder af Aaret stængte Wladiwostok. Wei-hai-wei med omliggende Distrikt var derimod forpagtet til Englænderne, som ogsaa her anlagde en Flaadestation, og saaledes vare Japanerne blevne udestængte fra disse to Befæstningsanlæg, som forsvare Adgangen til Petchelli-Bugten, hvis Besiddelse i høi Grad vilde have lettet dem Udførelsen af deres Drøm om en hurtig Indmarche i Peking.

Den eneste Landudvidelse, som Fredslutningen havde givet Japanerne, var Øen Formosa, hvor de endnu var

beskæftigede med at betvinge de indfødte Stammer i Bjærgene paa Østkysten.

Dog havde China maattet udrede en Krigsskade-Erstatning af 300 Millioner Yen.

Der var en stor Misfornøielse i Japan over dette, efter Nationens Mening, ringe Udbytte af den heldige Krig, og man gav Rusland Hovedskylden derfor. Denne Magt havde været den virksomste til at paatrykke Japanerne disse Betingelser og havde forøget sit Tryk ved at møde med en kraftig Eskadre i Farvandet, inden Japan havde naaet at føre sin Armée tilbage fra Fastlandet. Ved Anlæget af den paabegyndte sibiriske Bane og paa andre Maader havde Rusland ogsaa tydeligt vist, at det havde Besiddelsen af Manchuriet for Øie, og at det maaske ogsaa havde Tanken fæstet paa Korea, paa hvilket sidste Land Japan havde sine gamle Fordringer.

Den her nævnte Optræden af en russisk Eskadre i et for Japan uheldigt Øieblik havde fremkaldt en stærk Stemning for Flaadens Forøgelse, hvortil iøvrigt den Popularitet, som den havde erhvervet sig under Krigen, ogsaa bidrog.

Efterhaanden som Flaadens Skibe kom hjem, var det min Opgave at søge Oplysning om de Erfaringer, man havde gjort med dem og deres Artilleri under Krigen. Det populæreste blandt dem, som blev hædret baade i Tale og Sang, syntes at være den beskyttede Krydser „Yoshino“, om hvilken jeg i sin Tid havde sluttet Kontrakt for *Armstrongs*. Den havde deltaget i de tre vigtigste Krigsbegivenheder tilsøs, nemlig Slaget ved Yalu-Flodens Munding, Angrebet paa Wei-hai-wei og det paa Pescadorerne ved Formosa. Den laa nu i Dok i Yokosuka med en stor Flænge i Bunden efter en Grundstødning, og jeg fik derved Leilighed til at forskaffe mig Oplysning hos Officererne om Detaillerne ved Skibets Kampe.

„Yoshino“ var armeret med fire 15 cm. og seks 12

cm. hurtigskydende *Armstrongske* Kanoner, en af de førstnævnte forude, en agter, og de to resterende anbragt som Sideskyts for, medens de 12 cm. vare opstillede tre paa hver Side. Under hele Krigen havde man affyret omtrent 3000 Skud med disse Kanoner. Ved Yalu var der skudt omtrent 100 Skud med den forreste og ligesaamange med den agterste, medens de øvrige paa Grund af deres mindre Skydevinkel kun havde skudt gennemsnitlig 75 hver. Skudhastigheden havde sjældent oversteget et Skud i Minuttet med de 15 cm. og tre med de 12 cm. Alle Skuddene vare af-fyrede med Electricitet, som aldrig havde svigtet, ligesom Brandrørene havde virket upaaklageligt. Med fuld Fart havde man ikke kunnet benytte *Bar & Stroud's* Distancemaaler paa Grund af Skibets Vibrationer, men havde maattet tage sin Tilflugt til Sekstanten, og man havde fundet den nærmeste Distance fra de chinesiske Panserskibe at have været 1040 yards, medens man jevnlig havde kæmpet med dem paa 1500 yards.

Under alle de Affairer, hvori Skibet havde deltaget, var det ialt blevet truffet 11 Gange, af hvilke kun tre kunde siges at være af Betydning. Det første af disse Skud gik gennem en af Dampslupperne, dernæst gennem Dækshuset, hvor det ødelagde en Dynamo, dernæst gennem et aabent Mandehul i Panserdækket, og Granaten faldt da ned paa Gulvet i Maskinrummet uden at eksplodere. Den anden fjendtlige Granat ramte Skjoldet paa en af *Hotchkiss*-Kanonerne, og Splinterne af dette slog flere Mand ihjel, og det tredje Skud traf en Granat, som stod i en af Kuglerammerne paa Dækket. Denne sidste eksploderede og dræbte flere af Mandskabet, medens den chinesiske Granat heller ikke sprang denne Gang.

Man kan ikke sige, at disse Oplysninger just tale til Ros for den chinesiske Marine. En mindre, ubepansret Krydser afleverer 3000 Skud med 15 og 12 cm. Granater, den kæmper ved en Leilighed mod Panserskibe

paa kun 1500 yards Afstand, hvorved det var konstateret, at fire 15 cm. Granater i kort Rækkefølge slog an mod Fjendens Panzer og eksploderede, medens den selv kun rammes mere alvorligt tre Gange. Saa billigt pleier man ikke at slippe.

I Yalu-Slaget foraarsagede et enkelt Skud et stort Tab af Menneskeliv for Japanerne. Det var ombord i Flagskibet „Matsushima“, og Admiral *Ito*, som kommanderede her, har fortalt mig derom. Et fjendtligt Skud traf nemlig Forparten af en 12 cm. hurtigskydende *Armstrongs*-Kanon, hvorved 65 Mand bleve dræbte og saarede. Kanonen blev helt krumbøiet, men Agterparten var ganske uberørt, saaledes at man kunde udtage Ladningen paa sædvanlig Vis.

Den japanske Flaade havde gjort et betydeligt Krigsbytte. Et større og to mindre Panserskibe, byggede i Tyskland, to smaa Krydsere og seks af de saakaldte „alphabetic“ Kanonbaade fra *Armstrongs*. En stor Del af disse ansaas brugelige til at indgaa idetmindste i Kystforsvaret, men de maatte naturligvis først underkastes grundige Reparationer og deres Armering fornyes. Ogsaa vilde man ombytte de 67 Tons Kanoner i de franskbyggede Kystforsvarsskibe med andre, da de, som jeg tidligere har nævnet, ikke havde vist sig tilfredsstillende ved Yalu.

Armeen havde erobret et betydeligt Antal svære Kanoner, saavel i Port-Arthur og Wei-hai-wei som i Tallien-wan. Det sidstnævnte er en Bugt paa Liukung-tau Halvøen, paa hvilken Port Arthur ligger, som Chineserne havde forsynet med svære Kystbatterier. Men kun en mindre Del deraf var kommet Armeen til Gode. Denne havde nemlig pludselig faaet Ordre til at holde sig klar til at marchere mod Peking, og da man ikke havde Tid til at indskibe dette kostbare Skyts, og ikke vilde efterlade det, havde man foretrukket at sprænge det meste deraf med Bomuldskrudt.

Hærens Artilleri var rykket i Felten med Kanoner af Bronze, og disse vare trods Felttogets Korthed næsten udslidte. Der var derfor straks blevet reist Spørgsmaalet om at ombytte dem med Skyts af Staal.

Disse Planer om Flaadens Udvidelse, om de chinesiske Prisers Fornyelse og Feltartilleriets Reorganisation indeholdt store Fremtidsudsigter for *Armstrongs*. Spørgsmaalet om Pengemidlernes Tilveiebringelse vilde man dengang løse dels ved Paalæggelsen af forhøiet Skat paa Spiritus og Tobak, dels ved dertil at benytte endel af den chinesiske Krigsskade-Erstatning.

Jeg fandt de militaire Ministerier allerede i fuld Gang med Forarbejderne til disse Udvidelser og Forbedringer.

Japanernes Stolthed over deres Hærs Bedrifter lagde sig tydeligt for Dagen ved Keiserens Indtog i Tokyo efter Krigen. Hans Majestæt havde under hele denne opholdt sig i Byen Hiroshima ved den indenlandske Sø, hvor Armeens Hovedkvarter var opslaaet, og fra hvis Udhavne Tropperne befordredes til Fastlandet.

Det er imod Japans Etikette, at Keiseren ser paa nogen Undersaat. H. M. sad derfor under Indtoget med Blikket fæstet mod Himlen og uden at gøre nogen Bevægelse eller Hilsen, medens Befolkningen fyldte Luften med Banzai-Raab. Ellers gik det for sig som i Europa ved lignende Leiligheder. Stadens Borgmester holdt den obligate Festtale paa Jernbanestationen, Tropperne paraderede i Gaderne o. s. v. En ubehagelig Forstyrrelse opstod imidlertid. Det er ogsaa imod japansk Etikette, at nogen ser ovenfra ned paa Keiseren, og alle Vinduerne over Stueetagen vare derfor tildækkede i Husene. Men da Processionen kom forbi den russiske Legation, hvis Havemur stødte ud til Gaden, havde dens Damer ladet anbringe nogle Bænke, fra hvilke de kunde se ned paa Gaden over Muren. Befolkningen optog dette meget unaadigt, særligt vel fordi det var Russere, og Politiet havde nogen Vanskelighed ved at skaffe Ro.

Under Krigen havde flere af de keiserlige Prinser tjent ved Fronten. *Arisugawa-Taruhito* havde været Næstkommanderende paa Admiralskibet „*Matsushima*“, to havde været tjenstgørende Lieutenanter paa Flaaden. Ved Hæren vare ansatte *Komatsu, Kanin* og *Kitashirakawa-no-miya*. Den sidste af disse, som var Brigadegeneral, havde tjenstgjort paa Formosa, hvor han havde udmærket sig, men var nu bukket under for Klimatfeberen. Underligt nok forlangte Etiketten, at han skulde dø i sit Palais, og hans Dødsanmeldelse lød altsaa derpaa, skønt alle vidste, at han var død paa Formosa. Han begravedes efter Shinto-Religionens Forskrifter i det Tempel i Tokyo, som tilhører det keiserlige Hus. Kisten blev baaret gennem Gaderne af Matroser fra det Krigsskib, som havde overført Liget, og var omgivet af hans Escorte fra Felten, alle i deres luvslidte og smudsige Campagne-Klæder. Den ældste Søn, en ung Prins paa 16 Aar, i simpel Dragt med Sivsko og Hat af Straa fulgte nærmest bag Kisten tilfods, og Tonerne af en Shinto-Sørgemarche, ganske uforstaaelige for vore musikalske Begreber, skingrede gennem Luften. Ved Graven fremsatte Slægtningene Fødemidler — af Guldpapir — ved Kisten, medens enhver af det øvrige Følge nedlagde en Erindring, bestaaende af en Kvist eller Blomst.

Da Sommeren kom, flyttede min Familie til Nikko, hvor jeg havde leiet et Hus. Vi havde der den sædvanlige Omgang fra Tokyo; foruden nogle Tilreisende, væsentlig amerikanske „globe trotters“. Blandt de første af disse maa jeg nævne en ny russisk Minister *Hitrovo*, som havde remplaceret *Schéwitch*. Det var en Mand, som havde gjort sin Carriere i Balkanstaterne, og som paa Grund af en opsigtsvækkende Begivenhed, i hvilken han havde deltaget, for en Tid maatte fjernes fra sin Virkeplads. Forresten en intelligent Mand med en livlig Aand, der var en Gevinst for den lille Fremmedkoloni.

Ogsaa var der en østerrigsk Secretair, Grev *Coudenhove*, en Bøhmer, som kort i Forveien havde ægtet en Japanerinde. Da hans Familie var meget orthodox, maatte hun gennemgaa forskellige Processer, inden han turde indføre hende i dens Kres. Den unge Hedning maatte begynde med en Overgang til den katholske Kirke, ved hvilken vi alle vare nærværende, dernæst kom Brylluppet i den katholske Kirke, og da de efter et Aars Forløb reiste hjem, lagde de Veien først over Jerusalem, og gik dernæst til Rom, for at hun kunde modtage Pavens Velsignelse. Først derefter vovede han sig hjem til Familie-Godset i Bøhmen. Han døde endel Aar derefter, men hans Hustru havde forinden skænket ham 7 Sønner, som denne stakkels uvidende Enke skulde opdrage. Jeg har mødt hende engang senere i Wien, hvor hun aabenbart var glad ved at se et Menneske, hun havde kendt i sine yngre og lykkeligere Dage. *Coudenhove* var meget musikalsk og samlede altid andre Dyrkere af denne ædle Kunst, til hvilke min Hustru hører.

I Sommermaanederne pleiede de japanske Ministerier kun at arbeide med halv Kraft, men saadant var ikke Tilfældet dette Aar, og jeg maatte derfor tilbringe en stor Del af Tiden i Tokyo.

Det første Resultat af Krigsministeriets Overveielser var, at det bestemte sig for at indføre Feltskyts og Bjergskyts af Staal. I denne Anledning indbødes Fabrikanter i Europa, deriblandt *Armstrongs*, til at indsende en Feltkanon og en Bjergkanon med Ammunition og alt Tilbehør, og der blev givet dem ganske frie Hænder med Hensyn til Kaliber og Vægt.

Marineministeriet havde derimod Vanskelighed for at bestemme, hvad det skulde opføre paa Budgetforslaget, som skulde forelægges Parlamentet. Dette var begrundet i, at man var ængstelig for, at China ikke skulde være istand til at betale Krigsskade-Erstatningen til de stipulerede Tider, og tillige var man ikke

sikker paa, at Parlamentet vilde bevillige de paatænkte Skatteforhøielser.

Da vort nye Hus endelig var tilgængeligt, flyttede vi derind i September. Det havde en herlig fri Beliggenhed paa en Bakke og havde et betydeligt Terrain, som tidligere hevde hørt til en Daimios Park. Huset selv vilde ikke have tilfredsstillet europæiske Fordringer, men man var jo nøisom derude. I hvert Fald var der et tilstrækkeligt Antal Værelser, fordelte i to Etagger. Der var en ganske net Opkørsel til Huset, som vi beplantede med Azaleer. Disse voksede saa stærkt, at vi efter et Par Aar maatte beskære dem betydeligt. Haven var fuld af Buske, klippede i kunstige Former, og af blomstrende Træer, navnlig den enkelte Kameelia. Det er Olien fra dennes Blomst, som Japanerinderne benytter til at holde sammen paa deres kunstige Frisure, fordi den er stivere end andre; men dens Lugt er saa ubehagelig, at Brugen deraf forbydes Tjenestefolkene i europæiske Huse. Foruden Hovedbygningen var der et Par japanske Huse til Tjenerskabet, som boede heri med deres Familier. Med de mange Børn var Indvaanernes Antal omtrent 25. Ogsaa var der Stald og Vognremisse.

En Vognmand leverede os et Enspænderkøretøj, som incl. Kusk og Foder kostede c. 60 Kroner om Maa-neden, men som unægtelig var af tarvelig Beskaffenhed. Til Børnene anskaffedes Rideheste, som heller ikke vare af første Klasse. Kort efter at min Datter var kommen i Besiddelse af sin Hest, sendte en Oberst af Generalstaben mig en Hilsen med det Raad af skaffe mig af med Dyret, fordi det var upaalideligt. Ved at forhøre mig hos en Militair-Attaché, som under Kri-gen havde fulgt med Hovedkvarteret, ved hvilken Obersten havde været ansat, erfarede jeg, at det havde været en daglig Adspredelse for Staben at se samme Oberst blive lettet af Sadlen af samme Hest. Min Datter beholdt imidlertid Dyret og havde aldrig nogen

Vanskelighed dermed, men Japanerne ere nu engang ikke dygtige Ryttere. I hvert Fald var det en venlig Opmærksomhed af Obersten, for hvilken jeg var ham taknemlig.

Alexander blev nu sat i Skole. Der findes i Frankrig et filantropisk Selskab, hvis Opgave er at sprede europæisk Kultur i fremmede Verdensdele, medens det samtidigt gør Propaganda for Katholicismen. Selskabet havde dengang en Skole i Tokyo — foruden en i Rio Janeiro —, i hvilken der saavel var japanske som fremmede Elever; men disse to Kategorier bleve holdte strengt afsondrede fra hinanden, baade i Fritiden og under Undervisningen. Her blev *Alexander* anbragt, og da Skolen laa en god halv Mil fra vort Hus, maatte han ride dertil hver Dag, selvfølgelig med Staldkarlen løbende ved Siden af det utilredne Dyr, som maatte ledes, hver Gang Retningen skulde forandres.

Disse Forarbejder vare snart afsluttede, hvorefter vi kunde optage selskabelig Omgang med de øvrige fremmede Familier; men vi saa ogsaa enkelte Japanere i vort Hus, dog mest Herrer.

I Marineministeriet havde man reist flere artilleristiske Spørgsmaal, som det ikke var let at besvare. Saaledes havde de gjort den Erfaring med de hurtigskydende Kanoner, at Løbet efter en Dags Skydning var overtrukket med et tyndt Lag Kobber, som det forvoldte uendeligt Besvær af bortskaffe. Man vidste ikke, om dette skyldtes, at Kobberbaandene paa Projectilerne tildels bleve smeltede i den høie Varme, som udvikledes ved Forbrændingen af det nyligt indførte Krudt „Cordite“, eller om chemiske Virkninger var Grunden dertil. Men, bortset fra saadanne Detailspørgsmaal, havde man ogsaa Vanskelighed for at bestemme, hvilken Armering man vilde give de paatænkte nye Skibe. Det forekom mig under disse Omstændigheder gavnligt for os, om jeg kunde formaa *Armstrongs* Chef, Sir *Andrew Noble*, til at gøre et Besøg i Tokyo,

hvor han med sin ubestridte Autoritet som en af de ledende Artillerister i Europa maatte kunne fremkalde en Afgørelse. Denne Tanke blev af vore Venner i Marineministeriet optaget med megen Tilfredshed, men det var naturligvis forbundet med store Vanskeligheder for en Mand i hans Stilling at fjerne sig fra sit Arbejde i saa lang Tid, som et saadant Besøg vilde udkræve. Mit første Forslag derom blev derfor ogsaa mødt med et Afslag, men efter lange Forhandlinger lykkedes det mig at faa Sagen gennemført.

Marineministeriet var efter mange Overveielser blevet færdig med sit Program for Flaadens Udvidelse. Oprindeligt havde man af Krydsere kun tænkt at ville anskaffe de saakaldte „protected“, som havde gjort saamegen Gavn under Krigen, men heldigvis gik man over til ogsaa at ville have den pansrede Type. Man bestemte sig for at anskaffe 4 større Panserskibe — foruden de to, som vare i Bygning —, 6 større Panserkrydsere, 3 „protected“ Krydsere, endel Torpedojagere og Torpedobaade; endvidere skulde endel af de ældre Skibe og de chinesiske Priser rearmeres, og et større Beløb skulde anvendes til Udvidelse af Orlogsværfterne.

Dette Program skulde gennemføres i Perioden 1896 — 1906 og vilde ialt andrage en Bekostning af 193 Milioner Yen — en Yen lig to engelske shillings. Programmet blev aldrig publiceret i sin Helhed, men det var affattet saaledes, at der efter 1902 kun var 7 Milioner Yen tilbage at udgive. Med andre Ord, man vilde være færdig inden den sibiriske Banes Aabning.

Foreløbigt opstillede man paa Budgettet for det kommende Finantsaar kun eet Panserskib, to store Krydsere, tre „protected“ Krydsere samt en Del Torpedobaade.

Inden Parlamentet traadte sammen dette Aar, havde China betalt sin traktatmæssige Part af Krigsskade-Erstatningen, og da det tillige var lykkedes dette Land

at reise et større fremmed Laan, kunde Japan haabe, at der ikke fremtidigt vilde opstaa pecuniaire Vanskeligheder fra den Kant. Parlamentet stillede sig velvilligt til Marinens Fordringer; men kort efter Budgettets Behandling opstod en af de sædvanlige Uoverensstemmelser mellem Kabinettet og Huset. Dette aabnede nemlig en Discussion over Kabinettets udenrigske Politik, hvilket efter Forfatningen laa udenfor dets Competence. Kabinettet besvarede dette med som sædvanligt at sende Huset hjem i 10 Dage. Nu blev der Uro i Leiren, thi de foreslaaede Skatte-Forhøielser havde ikke endnu været forelagte. Men Uveiret fordelte sig, thi da Huset paany traadte sammen, foresloges et Tillidsvotum til Kabinettet, som blev givet med stor Majoritet, og herefter forløb hele Samlingen glat.

Min Hustru havde fundet stort Behag i Livet i Japan og havde knyttet enkelte interessante Bekendtskaber, som senere have været hende til megen Glæde. Men hun længtes efter Børnene hjemme, og da vor ældste Søn efter 8 Aars Tjeneste i China skulde have en toaarig Permission, besluttede hun at møde ham i Shanghai og foretage Hiemreisen tilsammen med ham, og selvfølgelig skulde *Alexander* ogsaa følge med dem. De to — min Hustru og *Alexander* — indskibede sig altsaa i Marts Maaned 1896 i Yokohama i en af de franske Maildampere, og *Theodor* stødte til dem i Shanghai. Med samme Skib reiste Vicekongen *Li-hun-chang* for at repræsentere China ved Keiserkroningen i Moskva. I hans Følge var hans Adoptivsøn og Neveu „Lord Li“, og desuden hans Secretair *Loo feng lo*, senere chine-sisk Minister i England, som begge vare mine Venner. Min Familie kom derfor snart paa meget god Fod med Vicekongen, kom navnlig yndede at være Tilhører ved min Hustrus Klaverspil. Min Datter og jeg vare nu ene tilbage og skulde endnu tilbringe to Aar derude.

Under Løbet af Vinteren var man stærkt beskæftiget i Marineministeriet med at udarbejde Planer for

de nye Skibe, hvor *Armstrongs* og iøvrigt ogsaa andre Firmaer havde været behjælpelige ved at indsende Projecter, og man paatænkte at sende en Kommission til Europa for at søge forskellige Oplysninger og indhente Tilbud paa Skibene og disses Armering.

Jeg modtog da i April Maaned Underretning om, at Sir *Andrew Noble* var underveis til Japan, og samtidigt, at *Armstrongs* Skibsdirecteur, Mr. *Ph. Watts*, den senere Leder af den engelske Marines Skibskonstruktion, var i Følge med ham.

I Mai Maaned landede de to Herrer i Kobe, hvor jeg stødte til dem. Sir *Andrew* havde sin ældste Datter og en af sine Sønner med sig, og Mr. *Watts* var ledsaget af sin ældste Datter. Medens de øvrige af Selskabet blev nogle Dage i Kyoto og Omegn, reiste Sir *Andrew* og jeg straks til Tokyo, hvor han steg af hos mig. Efter de andres Ankomst etablerede de sig alle i et Hotel. Nu begyndte der en meget virksom Tid. Om Formiddagen var der altid Konsultationer i Ministeriet, og om Aftenen udfoldedes en stor Gæstfrihed fra Japanernes Side. Dette var ret naturligt, da Sir *Andrew* i sit Landhus, *Jesmond Dene House*, ved *Newcastle*, holdt saagodtsom aabent Hus for alle Tilreisende, og der fandtes mange af de japanske høiere Militaire, som havde nydt godt deraf. Sir *Andrew* gav en stor Diner i Hotellet, og vi saa ogsaa adskillige Gæster hos os i den Tid. Jeg mindes saaledes, at vi en Aften havde den senere Feltmarechal *Oyama* og hans Markise, samt Admiral *Ito* af *Yalu-Berømmelse* til Middag. Efter tre Ugers Ophold reiste de hjem over *Vancouver*, og de gavnlige Følger af deres Besøg udeblev ikke.

Efterat Parlamentet havde vedtaget Budgettet, og dette havde faaet keiserlig Sanction, begyndte Marineministeriet med Hjælp af Kommissionen i Europa at slutte Kontrakt om de forskellige Skibe og deres Armering. Den ene af de store Panserkrydsere blev givet til et tysk Firma, og den anden til et fransk, hvil-

ket udelukkende skete af politiske Grunde. Men da Spørgsmaalet kom om Armeringen af disse to Skibe, blev denne givet til *Armstrongs*. Herover reistes høje Skrig, især fra Tydskernes Side. *Krupps* Agent tilbød endog, at de vilde tilvirke Kanonerne og Ammunitionen efter *Armstrongs* System og paastod, at deres Staal var bedre end *Armstrongs*, hvortil Japanerne svarede, at de havde prøvet det sidste og fundet, at det var godt nok for dem. Da dette altsaa ikke hjalp, anførte de som sidste Argument, at det var dem bekendt, at Keiser *Wilhelm* vilde sætte Pris paa, at Kanonerne bleve af tysk Fabrikat, hvortil svaredes, at de vare allerede bestilte. Dette var en Triumf for os, thi da Japanerne 10 Aar tidligere havde bestilt to Krydsere hos *Armstrongs*, havde de dengang taget Artilleriet fra *Krupp*, og nu var det omvendt. Af de tre mindre Krydsere gik de to til de Forenede Stater, ogsaa af politiske Hensyn, den ene til et Firma ved Atlanterhavets Kyst, den anden til San Francisco, og den tredie til *Armstrongs*. Ved Afgørelsen om Panserskibet stod Valget længe mellem *Armstrongs* og et andet engelsk Værft, men gik sluttelig til det sidste. Derimod sluttedes Kontrakt med *Armstrongs* om Armeringen af alle disse Skibe saavel som af de ældre Skibe samt om store Kvantiteter af Reserve-Ammunition. Havde vi saaledes denne gang ikke været heldige med at opnaa store Skibsbestillinger, vare vi derimod naaede til at blive Enelevemande af Artilleriet.

Da jeg var stærkt optaget denne Sommer, kunde min Datter og jeg kun tilbringe en kortere Del af den varmeste Tid paa et Hotel i Chuzenji. Dette havde efterhaanden udviklet sig til at blive Hovedopholdsstedet om Sommeren for Europæerne i Tokyo. Det var en fortryllende Egn med et herligt Sommerklima. Søen, omkranset af Nantai San og andre udbrændte Vulkaner, med Bredderne bedækkede af Urskovens Træer, afgav en ideel Fiskeplads, og Omegnen bød paa

VOR DAGLIGSTUE I CHUSENJI.

skønne Udflugter. Omtrent en Snes Smaahuse vare opførte for Europæerne, hvori disse førte en primitiv Tilværelse. Provianteringen afgav den største Vanskelighed, da Stedet laa 4000 Fod over Havet, og den nærmeste Omegn intet kunde yde. Alt maatte transporteres paa Heste- eller Menneskeryg. Ogsaa kunde Pilgrimmene virke generende, naar de kom i store Skarer i September Maaned for at forrette deres Andagt paa de forskellige Bjergtoppe. Vel var deres Klædebon hvide, men de medførte saameget Smuds, at Synet og Lugten led derunder. Hele Distriktet tilhørte et Tempel, som udleiede Grundstykker til dem, som vilde opføre Huse. Da jeg havde bestemt mig til at tilbringe den næste Sommer her, fulgte jeg den almindelige Praksis at indrette mig med en lokal Entreprenør. Denne paatog sig at opføre et Hus med 7 Værelser, Køkken, Stald, Gulvene belagte med Matter, og Grunden indhegnet. For dette skulde jeg betale ham 400 Yen, og jeg besad det da i 2 Aar, efter hvilke det blev hans Eiendom. Med andre Ord jeg skulde betale en Leie for Sommeren af c. 400 Kroner.

I dette Efteraar begyndte Forsøgene med Felt- og Bjergskytset, af hvilket Prøvepiecer vare sendte fra 7 europæiske Firmaer. Desuden mødte det japanske Artilleri selv med 3 Piecer, konstruerede af Oberst *Arisaka* o. a. Disse Forsøg optog næsten $1\frac{1}{2}$ Aar, rigtig nok med meget lange Afbrydelser.

Jeg skal nævne nogle af de Slutninger, jeg har draget af disse Forsøg.

Med Hensyn til Præcisionsskydning syntes *Armstrongs* og *Krupps* at staa høiest, men *Krupps* Krudt var vistnok det mest ensartede. I et af de første Skud traf *Krupp* den Flagstang, som var anbragt i Midten af den i 4000 Metres Afstand reiste Skive. Hans Repræsentant benyttede behændigt Leiligheden til at fremhæve dette ved at gøre en Undskyldning for det skete med den Tilføjelse, at han ikke havde villet paaføre dem en

national Fornærmelse. Ved hurtig Præcisionsskydning maatte *Armstrong* sakke agterud, da han manglede de moderne Hjælpemidler dertil. Ved det vigtige Spørgsmaal om Brandrørenes Paalidelighed var det ligeledes disse to Fabrikanter, som bar Prisen. De andre, navnlig Franskmændene, stod mærkværdigt langt tilbage i saa Henseende. Ved Mobilitetsprøverne, som jo vare af særlig haardhændet Beskaffenhed, bleve alle Affutager mere eller mindre beskadigede, og her kunde Franskmændene med deres overordentlig tunge Kanoner og Affutager heller ikke tage det op med de andre. Mit Indtryk af deres Materiel var overhovedet ikke gunstigt. De ere vistnok Verdens første theoretiske Artillerister, men der var idelige Standsninger i deres Skydning paa Grund af Fabrikationsfeil, og de maa have forbedret sig meget siden da, hvis de har opnaaet det Standpunkt, som deres Venner paastaa, at de nu indtage.

Resultatet af disse lange Prøver blev, at Japanerne valgte en af deres egne Kanoner, ved hvilken de havde laant adskillige af Detaillerne fra de europæiske.

Jeg skal ikke nægte, at jeg var glad, da disse Forsøg vare overstaaede. De optog megen Tid, som jeg dengang daarligt kunde afgive, og de nødvendiggjorde lange Ophold i Thehusene paa Landet. Skønt jeg medbragte min egen Kok og Proviant, savnede jeg dog megen Komfort, og den svære Tarmesygdom, under hvilken jeg led tre Aar senere, var vistnok foraarsaget af disse Ophold i Thehusene. Denne Sygdom anses nemlig at skyldes Nydelsen af Vand, som har staaet over Rismarkerne, og det kunde neppe undgaas, at saadant kom i den Føde, som man nød.

Min Datter og jeg førte den os nu tilvante Eksistens i Tokyo. Som sædvanligt var der foregaaet store Forandringer i Omgangskredsen. De Familier, som tidligere havde været hendes Hovedstøtte, vare nu borte. Mr. *Fraser* var død og hans Hustru hjemreist, Fami-

lierne *Schéwitch* og *Sienkewiecz* vare ogsaa borte, og det var mest Ugifte, som vare tilbage. Som en naturlig Følge heraf fik vort Hus mere Dragningskraft end tidligere, og hun egnede sig godt til at varetage en Værtindes Pligter.

Det var en Passion for hende at omgive sig med Husdyr. Vor Hundebestand havde altid været ret betydelig, navnlig af Chin- og af Chow-Hunde fra China, men hun sankede ogsaa forladte Køtere op fra Gaden og kunde til Tider have Held til at gøre et godt Fund. Vor Ven „Rep“ — Abreviation for „Reptile“ — ville vi altid erindre med Hengivenhed. En Kakadue fandtes ogsaa paa Gaarden. Det var den eneste af dem alle, som naaede hjem til Danmark.

Men saa kom hun engang i Besiddelse af en Abekat. Denne, som besad en elskværdig Karakter, løb frit omkring i vor Have. Men en Dag bragte vor Nabos Tjener den ind til os med den Besked fra sin Herre, at hvis den kom igen til ham, vilde han dreie Halsen om paa den. Mit Gensvar blev ikke høfligt. Samme Herre var en tysk Søofficer, som var *Krupps* Repræsentant. Han førte en fuldkommen Eneboer-Tilværelse og jeg havde aldrig mødt ham, ei engang i Klubben, hvor de Fremmede ellers samledes daglig. Samme Dag vilde Tilfældet, at jeg gjorde en Visit hos Krigsministerinden, den elskværdige Markise *Oyama*. Da hun saa mig, brast hun i Latter og spurgte til vor Abekats Befindende. Da jeg — forbauset over hendes Kendskab til denne Sag — udbad mig nærmere Oplysninger, fortalte hun mig, at den havde været oppe i Vedkommendes Sovekammer, hvor den havde spist al hans Ansigts-Sminke og Skægsværte, Artikler, som ikke saa let kunde erstattes i Japan. Dyret døde iøvrigt faa Dage derefter, formodentlig som Følge af den nævnte Udsvævelse. Men dette Rencontre blev Indledningen til et intimere Bekendtskab med Søofficeren, som viste sig at være en behagelig og kundskabsrig Mand.

Min Datter eiede ogsaa en Tid lang en Kalv. Anledningen til denne Besiddelse var, at hun i en Samtale med en fransk Herre om en udebleven ung Mand, havde benævnt denne „den forlorne Søn“. Da Vedkommende spurgte hende, hvad hun ved hans Hjemkomst vilde give ham, havde hun i skøn Uvidenhed om det gamle Testamente svaret ham: „Une côtelette de mouton“.

Medens vi sad ved Bordet Nytaarsdag, paa hvilken der altid udveksles Gaver i Japan, meldte Tjeneren, at der var kommen en saadan til Frøkenen. Da han beordredes til at bringe den ind i Spisestuen, svarede han, at den var for stor dertil, og at den var i Køkkenet. Dette opvakte Selskabets Nysgerrighed, og vi gik alle derud, hvor vi fandt en levende Kalv. Naar Japannerne sender en Gave, bliver dette antydet ved, at der paa Pakken er hængt et eller flere Stykker broget Papir af Form som et fladtrykt Kræmmerhus, og Kalven var fra Hoved til Hale rigeligt forsynet med saadanne med Paaskrift „fra den forlorne Søn“. Dyret var saa ungt, at det maatte fodres „med Flaske“, og da dette havde varet en Maanedes Tid, nødsagede Mælkeregnningens Størrelse os til at skille os af med den.

De japanske Tjenestefolk gave os ikke mange Vanskeligheder, men deres Lønninger vare saa lave, at man ikke altid kunde stole paa deres Ærlighed. Min udmærkede gamle chinesiske Tjener kunde jeg ikke beholde efter Krigen, og jeg skulde gøre en ubehagelig Erfaring. En Morgen var min personlige Tjener forsvunden, og det viste sig, at han havde skaffet sig en falsk Nøgle til min Pengekasse og taget et ganske betydeligt Beløb. Da man saagodtsom udelukkende benyttede Checks, behøvede man ikke til daglig at have mange rede Penge i Kassen; men det var netop en af de første Dage i Maaneden, og han maa have vidst, at jeg havde været i Banken den foregaaende Dag. Jeg gjorde straks Anmeldelse til Politiet, som svarede, at der ikke kunde være nogen Tvivl om, at de vilde finde ham, men

Spørgsmaalet var kun, hvormeget han da vilde have tilbage. Der gik nogle Uger, hvorefter jeg fik Meddelelse om, at de havde indfanget ham i Nagoya — vel 30 danske Mile fra Tokyo —, og at han havde omtrent en Krone tilbage; senere fik jeg en detailleret Opgørelse over hans Anvendelse af Beløbet. Fyren blev dømt til en iøvrigt ikke langvarig Fængselsstraf, og efter nogen Tids Forløb havde han skaffet sig Midler til fra Fængslet at meddele mig, at han havde nogle Dages Løn tilgode, da han havde forladt min Tjeneste efter den første i Maaneden.

En anden Gang havde jeg engageret en personlig Tjener. Manden saa ualmindelig godt ud og havde ganske Samurai-Præget. Han medbragte Vidnesbyrd fra et fremmed Hus, hvori han havde tjent en kortere Tid. Samme Dag, han tiltraadte Tjenesten, kom min japanske Secretair til mig. Denne, som ogsaa tilhørte Samurai-Kasten og var gaaet som Skoledreng i Satsuma med Sabel ved Siden, ringede paa Døren, som blev aabnet af den nye Tjener. Secretairen kom op til mig yderlig nervøs og fortalte mig, at mit nye Fund var et „mauvais sujet“, som var Svoger til Udenrigsministeren, og han maatte straks bortsendes, da han kun kunde være kommen til mig som Politispion.

Vi havde dette Efteraar et Besøg, som glædede os meget. Det var tre danske Søofficerer, som skulde bringe en Isbryder, bygget hos Burmeister & Wain, ud til Wladiwostok, og som havde anløbet Yokohama undervejs. Det var Lieutenanterne *Garde, Nielsen og Hansen*, alle Sønner af gamle Kammerater. Desværre kunde de kun blive en Dags Tid hos os, da de ogsaa skulde se lidt af Landet.

Kabinettet var nu igang med at udarbejde Budgettet, som blev forelagt det i December Maaned sammentrædende Parlament. Under dets Forhandlinger opstod der en Uoverensstemmelse blandt Medlemmerne, som ledede til, at saavel Premierministeren, Markis *Ito*,

som flere andre afgav deres Portefeuller. *Ito* blev remplaceret af Grev *Matsukata*, som tidligere havde vist sig som en dygtig Finansminister, og som var i nøie Forbund med de ledende Banker i Landet.

Dette nye Kabinet bestemte sig til at drive stærkt paa Flaadens Forøgelse, men at gaa lidt langsommere tilværks med Hæren. Et indenlandsk Laan paa 50 Millioner Yen blev paatænkt, og med disse Planer mødte det Parlamentet.

Dette viste sig dennegang mere medgørligt, og Marinen blev derved istand til at gaa frem med Flaadens Udvidelse efter den tidligere opførte Finansplan.

Aaret 1897 aabnedes saaledes under gode Auspicier for mig og de Interesser, jeg skulde varetage, og uden at jeg vil gaa i Detailler, sluttedes Aaret med Kontrakter med *Armstrongs* om Bygning af over 40,000 Tons af Panserskibe med tilhørende Artilleri.

Da Sommervarmen begyndte at blive generende i Tokyo, tog Regeringskontorerne sig den sædvanlige uofficielle Sommerferie. Heraf benyttede jeg mig og flyttede til vort nye Landsted i Chuzenji. Vi medbragte tre Feltsenge, som udmærkede sig ved, at Madrasserne vare uden Krølhaar samt ved nogle Smaatæpper og Skind til Gulvene. Et Dusin Stole af ubestemmelig Form og nogle tilsvarende Borde vare bestilte hos en lokal Haandværker deroppe, og en ældre Baad, som fandtes paa Søen, var anskaffet. Med dette Møblement aabnede vi vore Saloner, men — det forstaar sig — vore Naboer vare ikke bedre stillede. Min Datters Ridehest, under Ledelse af „Bettoen“, afgik fra Tokyo og naede derop efter tre Dages Marche. Vi havde nogle herlige Uger deroppe, under hvilke vi havde Besøg af en tidligere Bekendt, den daværende danske Konsul i Shanghai, *Leigh Smith*.

Men Forretningerne kaldte mig atter tilbage til Tokyo, og her var meget at gøre. Kontrakter skulde sluttes om Armeringen af de bestilte, af ældre og af ombyg-

gede Skibe; dernæst skulde anskaffes Reserveskyts og store Kvantiteter af Ammunition. Ved Aarets Udgang vare alle Kontrakter vedrørende den nye Flaadeplan færdige, med Undtagelse af dem til et Panserskib og en Panserkrydser. Det første af disse Skibe kunde man ikke paaregne, at de vilde overdrage til os, og hvad det sidste angik, tænkte de dengang paa at bygge det ved et af deres Orlogsværfter med Assistance af *Armstrongs*. Senere kom de imidlertid til den Erkendelse, at deres Resourcer ikke vare store nok dertil, og *Armstrongs* fik sluttelig ogsaa denne Kontrakt, saaledes at de ialt byggede fire Skibe af denne Type.

For mig personligt havde dette Aar været overordentlig gunstigt, saaledes at jeg — der nu lige skulde fylde mine 60 Aar — var istand til at følge min gamle Plan om ved denne Alder at trække mig tilbage til Familien og Fædrelandet. Min Kontrakt med *Armstrongs* udløb ogsaa den 1. April det paafølgende Aar. Men da der endnu var disse Sager uafgjorte af det store Program for Flaadens Udvidelse, syntes jeg, det var min Pligt efter saamange Aars godt Samarbejde at tilbyde *Armstrongs* at blive en kortere Tid endnu for om muligt at ordne disse. Da de imidlertid mente, at dette ikke behøvedes, var jeg istand til at fastsætte min Hjemreise til Februar 1898.

Vi holdt altsaa nu vor sidste Julefest i Tokyo. Foruden vor faste Vennekres havde vi dennegang en ekstra Gæst. Det var den svensk-norske Diplomat *Gude*, som var kommen i en Sendelse til Japan, hvor han var bleven angrebet af en svær Sygdom. Efterat være bleven helbredet paa det tyske Marine-Hospital i Yokohama, var han flyttet til os for at nyde sin Reconvalescens. Han var meget populair i vor Kres, og da han efter Afslutning af sin Sendelse forlod os i Januari Maaned, fulgte vi ham paa Vei til Kobe. Her skiltes vi, hvorpaa min Datter og jeg tog Veien til Kyoto. Vi vilde tage Afsked med denne den interessanteste By i Japan, og

desuden havde vi en lang Liste paa Genstande, som skulde anvendes dels til Gaver og dels i vort fremtidige Hjem i Kjøbenhavn, og som vi intetsteds kunde finde bedre eller lettere end her.

Vi forberedte nu vor Afreise. Der blev afholdt Auktion over endel Sager, og der blev foretaget et meget stort Indpkningsarbejde med alle de Kunst- og Nyttegenstande, som skulde hjemsendes. Japanerne ere Mestere i dette Arbejde. En lille tarvelig Pakkasse laves til hver Genstand, og naar et Antal saadanne ere færdige, stables de i en kubisk Form af Størrelse som en Pakkasse, hvorefter denne forfærdiges. Jeg tror, der var omtrent 700 saadanne smaa Kasser. De gik med en tysk Damper hjem, hvor de ankom i god Forfatning.

Hundestalden, som blandt andet indeholdt en prægtig Newfoundlænder, blev bortskænket, og Kakaduen bragtes ombord i et af min Ven *Harald Hansens* Skibe, som netop laa paa Yokohama-Rhed. Ved sin Hjemkomst genkendte Kreaturet mig straks.

Afskedens Time kom. Vi havde mange Besøg at gøre forinden, og adskillige af disse bleve ikke foretagne uden Sorg. Man lever ikke i mere end 10 Aar paa et Sted uden at knytte faste Baand, især naar Samfundskresen var saa lille som der, og hertil kom, at der jo næppe var Udsigt til, at man skulde mødes oftere i Livet. Jeg tænker herved naturligvis væsentlig paa den fremmede Befolkning i Tokyo og Yokohama. Dog efterlod jeg ogsaa Venner blandt Japanerne, navnlig i de militaire Ministerier, som senere har vist mig, at de endnu erindrede mig. Da jeg gjorde min Afskedsvisit hos Viceministeren i Marineministeriet, talte han til mig om den sidste Panserkrydser, som de nu havde bestemt sig for at lade bygge i England. Han sagde mig, at han havde bestræbt sig for at faa denne Sag ordnet før min Afreise, saaledes at jeg havde kunnet bringe denne Kontrakt hjem til *Armstrongs* som en Afskeds-present til mig, men at dette ikke var lykkedes ham.

Vi indskibede os paa en fransk Maildamper til Shanghai. Her bleve vi nogle Dage for at sige Farvel til derværende Venner. Under vort Ophold vare vi Gæster hos den danske Konsul, *Leigh Smith*. Vi tog dernæst en tydsk Damper til Suez. Underveis besøgte vi en god Ven i Singapore, den derværende russiske Generalkonsul, som tidligere havde været Legationssecretair i Peking. Vi tilbragte en Dag paa det skønne Ceylon, laa nogle Timer tilankers udenfor det golde Aden og forlod Skibet i Suez.

Det var første Gang jeg gjorde en længere Reise med et tysk Skib. Livet ombord var ikke ubehageligt, og der fandtes hyggelige Medreisende, men Kokken kunde have været endel bedre. Ved Middagsbordet bleve vi trakterede med Taffelmusik, som udførtes upaaklageligt af Tjenerne fra anden Klasse — saaledes at disse Herrer neppe fandt megen Hvile. Da jeg en Dag gjorde en Runde i Skibet, saa jeg helt agter paa Hoveddækket en enorm Søstermadras, paa hvilken var henslængt en 6—8 Stykker af dem, iførte den ortodokse Kjole og Hvidt. Dette Kostume skiftes saaledes neppe under Reisen.

I Suez stødte vi paa en Græker i *Cook's* Tjeneste, som søgte at eksploitere os efter Evne. Da dette var trættende, og Stedet ikke øvede nogen Tiltrækning paa os, skyndte vi os at finde et Jernbanetog til Cairo. Turen gaar langs Kanalen til Ismailia, som ligger ved Søen paa Midten af denne. Her fandtes Kanalselskabets Bureauer, og der var gjort et mindre vellykket Forsøg paa at give Byen et fransk Præg. Herfra gik man ind i Ørkenen og var snart i Cairo, hvor vi tog ind paa det bekendte Shepherd's Hotel.

Denne Stad er for velkendt til at jeg skal forsøge at give en Beskrivelse af den. Den er jo en underlig Blanding af Orienten og Occidenten. Vi traf en god Ven i den østerrigske diplomatiske Agent, Baron *Biegeleben*, som havde været Gesandt i Tokyo, og der

havde hørt til vor nærmeste Kreds. Han var nu bleven gift med en charmannte fransk Dame og var iøvrigt en fortræffelig Mand, som desværre var stokdøv. Danmark besad ogsaa en diplomatisk Agent paa Stedet ved Navn *Zogheb*, en Syrier, som var Greve af Pavens Naade. Han var Chef for et stort Bankierhus i Alexandria, men besad ogsaa Bolig i Cairo. Hans Familie var fraværende, men der fandtes en ugift Søster i Huset. Under disse to Familiers Ægide saa vi Staden, Pyramiderne og det berømte Bulak-Musæum. Vi gjorde Rundten i Basarerne, hvorfra jeg medbragte den Erfaring, at orientalske Genstande købes bedre og billigere i London end i Cairo.

I Hotellet fandtes iøvrigt et saa broget Selskab, at man godt kunde fordrive Tiden inden Døre. En Dag bleve vi overraskede af en Invasion af Europæere i halvpaaklædt Tilstand. Det var Passagererne fra en P. & O. Damper, som en Nat var strandet paa Socotora, og som med Nød og Neppe vare blevne reddede i de Klæder, hvori de stod. De vare blevne optagne af en anden Damper, som havde afleveret dem i Suez. Denne Stranding berørte mig iøvrigt personligt. Ved Afgangen fra Shanghai havde jeg bragt der ombord en Kasse, indeholdende nogle ualmindelig smukt udførte, ægte forgyldte, japanske Træskærerarbejder, som jeg havde bestemt til Gave for en Dame i England. Deres senere Skæbne var ret mærkværdig. Efterat have ligget 4 Maaneder paa Havets Bund, bleve de optagne i helt bedærvet Tilstand og sendte til mig i Kjøbenhavn. Her beskæftigede mine Sønner sig efter „Middags-Cigaren“ med at stille Stumperne sammen, og dette udførtes med saameget Held, at en dygtig Snedker kunde bringe dem tilbage til deres oprindelige Form. Efterat det havde vist sig umuligt at forgyldte dem saa godt som i Japan, udførte en Maler Dekorationen saa vel, at jeg turde sende dem til Vedkommende. Jeg har ved et senere Besøg hos Lady'en i hendes elegante Hjem fundet, at de vare blevne vurderede.

Fra Cairo reiste vi til Genua med en tysk Damper, som kom fra Australien. Vi begav os derfor en Aftentund fra Cairo til Ismailia, hvor Damperen laa tilankers paa Søen. Da vi kom ombord i det deiligste Maa-skin, fandt vi Skibet festligt belyst, medens Musikens Toner brusede ud over Ørkenen. Man holdt Karneval ombord. Den mest fremtrædende Figur var en kæmpemæssig Germania, som jeg senere erfarede var den ledende tyske Modehandlerinde i Melbourne. At Øllet flød i Strømme er en Selvfølge.

A propos om Øllet havde man en løierlig Skik i disse tyske Skibe. Naar et nyt Fad blev anstukket, gaves et Hornsignal. Passagererne havde i Forventning derom forud anskaffet sig hos Hovmesteren et større Antal Blikmærker, der tjente som Betalingsmiddel, og nu angreb de Tønden, til denne var tom.

Vi havde en herlig Fart gennem Middelhavet, stoppede et Par Timer udenfor Neapel og naaede Genua Dagen efter. Her saa vi os lidt omkring, lagde derefter Veien over Mailand og St. Gotthard til Schwarzwald til min Søn *Balthasar*, som var i badensisk Jernbanetjeneste og boede der i en Landsby. Glæden ved Gensynet med den kære Dreng var stor, og vi tilbragte et Par hyggelige Dage med ham og hans Arbeidskammerater.

Herfra fulgte *Balthasar* os til Paris, hvor jeg saa gamle Venner som vor Gesandt *Hegermann* og Professor *Hirsch*, min Kollega fra Verdensudstillingen i 1878. Da vi en Dag besøgte Invalide-Palæet, opdagede *Balthasar*, at Malmkanonerne paa dets Salutbatteri havde dansk Inskription. Dette forekom os begge uforklarligt, da Danmark ikke med vort Vidende har været i Krig med Frankrig. Jeg vidste imidlertid, hvem der kunde løse denne Gaade, og Manden derfor var Oberst i Artilleriet, *Otto Blom*. Ved Hjemkomsten til Kjøbenhavn gav han ogsaa straks den Forklaring, at da Kong *Frederik den Fjerde* besøgte Venedig, havde man vist ham

en Støbning af Malmkanoner, og havde da af Høflighed givet disse dansk Inskription. Men efter at Franskmændene under Revolutionskrigene havde erobret Venedig, bortførte de i 1798 Krigsmateriellet derfra, blandt hvilket disse Kanoner fandtes.

Balthasar gik tilbage til sit Arbejde i Schwarzwald, medens min Datter og jeg reiste til London. Her aflagde jeg min Rapport til *Armstrongs* og tog Afsked med Firmaet, til hvis Stab jeg nu havde været knyttet i 12 Aar. Til Newcastle kom jeg først senere, og jeg styrede nu Kursen til Kjøbenhavn, som jeg naaede i Midten af April Maaned 1898.

Og hermed endte mine lange og besværlige Reiser, om hvilke jeg kan sige, at „all is well that ends well“.

REGISTER

Forkortelser: amer. amerikansk, ch. chinesisk, eng. engelsk, fr. fransk, jap. japansk, n. norsk, russ. russisk, sv. svensk, t. tysk., østerr. østerrigsk.

II

- Akaboshi, jap. Forretningsmand. 106 f, 123, 125, 151.
- Alcock, Rutherford, Tolddirektør, 16.
- Alfred, Hertug af Sachsen-Koburg-Gotha, 73.
- Andersen, Skibskapt., 64.
- Arisaka, jap. Oberst, 193.
- Arisugawa-Taruhito, jap. Prins, 185.
- Armstrongs, Mitchell & Co., 10, 24, 30, 33, 65, 71, 93, 99, 131, 140, 142, 148, 150, 154, 159 f, 163, 167, 170 ff, 174 ff, 181, 183, 186, 192 f, 199 f, 204.
- Arnhold, Karberg & Co., Handelsfirma, 33.
- Arnold, Edwin, eng. Redaktør, 116.
- Bayne, eng. Diplomat, 121, 139.
- Bertin, fr. Marineingeniør, 49, 139, 176.
- Biegeleben, Baron, østerr. Diplomat, 201 f.
- Bjerre, Telegrafist, 79.
- Bille, Sten Andersen, Adm., 19. — Telegrafist, 79.
- Blad, Mægler, 114.
- Blom, Otto, Artilleriøverst, 203.
- Bluhme, Familien, 88.
- Bock, n. Generalkonsul, 95.
- Bohr, Henr., Telegrafdirektør, 65.
- Boissonade, fr. Retslærd, 05.
- v. Brandt, t. Gesandt, 18 f.
- Brinkley, eng. Kaptajn, 69.
- Brock, Walter, eng. Søoff., 31.
- Buchheister, eng. Agent, 2, 24—29, 56 f, 63, 65 f, 149, 158.
- Butler, Greve, t. Off., 81.
- Burlingham, eng. General, 9.
- Campbell, eng. Ingeniør, 38 f.
- Carstensen, Will., Admiral, 148.

- Casini, Greve, russ. Gesandt, 164 f.
- Chandler, eng. Admiral, 86 f.
— Frue, 86.
- Chang chi tung, ch. Vicekonger, 31, 110 f, 140, 142.
- Chang Tautai, ch. Forsvarsdirektør, 61, 131.
- Cold, C. M. T., Direktør f. D. F. D. S., 102 f, 106.
- Connaught, Hertug af, 127.
- Cooper, eng. Kanoner, 64.
- Coudenhowe, østerr. Legationssekr., 186.
- Courbet, fr. Admiral, 128.
- Coutts, f. Deacon, eng. Lady, 88, 149, 161.
- Crawford, Marion, eng. Forfatterinde, 97.
- Craster, ch. Art.-Oberst, 87.
- Cyama, jap. Krigsminister, 72.
- Das, jap. General, 83.
- Deane, Politidirektør, 87.
- Denison, eng. Søoff., 110, 130.
- Detring, ch. Tolddirektør, 5 ff, 54.
- Diaz, Porfirio, mexikansk Præsident, 156 f.
- Dunn, eng. Agent, 6, 24.
- Duus, Funktionær i jap. Tjeneste, 2.
- Dyer, eng. Søoff., 86 f, 98.
- Eltshaninoff, russ. Søoff., 106.
- Favier, Præst, 20.
- Flandin, fr. Søoff., 163.
- Frandon, fr. Konsul, 128.
- Fraser, eng. Gesandt, 97, 194.
— f. Crawford, 97, 139, 151 f, 161.
- Frederik IV, Konge af Danmark, 203.
- Fu san, ch. Tjener, 23.
- Garde, dansk Søoff., 197.
- Gengoro, Japaneserinde, 100.
- Georg, Prins af Grækenland, 147.
- Giffard, eng. Søoff., 113, 115, 121.
- Gillot, it. Major, 1.
- Gordon, Charles George, eng. General, 8 f, 44.
- Gortschakoff, russ. Diplomat, 13.
- Greathouse, am. Generalkonsul, 37.
- Gude, n.-sv. Gesandt, 199.
- Gunzburg, Gabriel, Baron, 14 f, 24.
- Hagge, t. Forretningsmand, 165.
- Hall, eng. Søoff., 106, 113 ff, 121 ff, 151.
- v. Hanneken, t. Ingeniørff., 7, 130 f.
- Hansen, Harald, Skibsreder, 200. — dansk Søoff., 197.
- Hart, Robert, ch. Generaltolddirektør, 5, 19—26, 62, 164. — Lady, 19.
- Haru, Kejserinde af Japan, 75.
- Hearson, eng. Søoff., 91.
- Hecht, t. Ingeniørlicutn., 79, 82 f.

- Hegermann-Lindenchrone, J., dansk Gesandt, 203.
- Henningsen, Jacob, Telegrafdirektør, 14, 75, 88, 126, 128.
- Hirsch, fr. Professor, 203.
- Hitrovo, russ. Minister, 185.
- Holdsworth, Oberstinde, 100.
- Howard, eng. Legationssekr., 30.
- Jacobson, George, dansk Admiral, 178.
- Jardines, Matheson & Co., 4, 31 ff, 43 f, 172.
- Ingles, eng. Søoff., 49.
- Inouye, jap. Greve, 160.
- Ito, Hirobumi, jap. Fyrste, Statsmand, 47, 143, 165, 167, 197 f. — jap. General, 139, 183, 191.
- Iyeyasu, jap. Fyrste, 103, 106.
- Iyenutsu, jap. Fyrste, 103 f.
- Jørgensen, Agronom, 77.
- Kabayama, jap. Marineminister, 75, 160.
- Kanin, jap. Prins, 185.
- Katsura, jap. General, Minister, 126.
- Kawakami, jap. General, 126.
- Kejseren af Japan, 147, 184.
- Kennedy, am. Konsnl, 2.
- Keswick, Will., eng. Agent, 4.
- Ketteler, t. Gesandt, 19, 36.
- Kjerulff, Peter, Købmand, 19 f.
- Kitashira-kawa-no-miya, jap. Prins, 121, 185.
- Koefoed, Skipper, 79.
- Komatsu, jap. Prins, 185.
- Konow, Henri, Kommandør, 52.
- de Koumany, russ. Minister, 12 f, 128, 164.
- Krebs, Direktør. 52, 109.
- Krogh, Carl, Kammerherre, 151.
- Krupp, Alfred, t. Fabrikant, 8. — t. Vaabenfabrik, 93, 140, 176 f, 192 f.
- Kuroda, Greve, jap. Premierminister, 99, 160. — hans Frue, 99 f.
- Kwasaki, jap. Købmand, 52.
- Lai Sung, ch. Tolk, 64.
- Lang, eng. Adm., 30, 52 f, 61 f, 143.
- Lawrence, Barnes, eng. Søoff., 121.
- Leigh-Smith, dansk Konsul, 198, 201.
- Li, (Lord Li), ch. Minister, 146, 151, 161 f, 166, 190.
- Li hun chang, ch. Vicekonger, 4—10, 18, 24, 56—66, 89, 93, 106, 110 f, 130 f, 140, 142, 161, 166, 171, 190.
- Liu min chuan, Guvernør, 18, 33, 37 ff, 45.
- Liu, Chef f. Marineskolen i Tientsin, General, 40, 91 f. — ch. Politidirektør, 29.
- Loo-feng-lo, Marinesekr., 89, 92, 190.
- Loti Pierre, fr. Forf., 74.
- de Lucca, it. Gesandt, 88.
- Lüders, Ferd. Vilh., Komman-

- dør, 34. — Kommandør-
inde 34.
- Macartnay Halliday, eng. Le-
gationssekr., 27.
- Mac Arthur, eng. Søoff., 30.
- Makaroff, russ. Adm., 77.
- Mandl, østerr. Agent, 6 f.
- Marshall, eng. Agent, 80.
- Martin, Tolddirektør, 39.
- Matsukata, Greve, jap. Mini-
ster, 81, 160, 198
- Menschikoff, russ. Diplomat,
13.
- Michie, Redaktør, 6 f, 24.
- v. Mohl, jap. Ceremonimester,
49.
- Moltke-Nütschau, Greve, 164.
- Munthe, General, 95 f.
- Münster-Schultz, t. Forret-
ningsmand, 162.
- Münter, Adelaide Elise Fr.,
175. — Alexander, 177, 179,
188, 190. — Balthasar, In-
geniør, 175, 203 f. — Her-
man, Læge, 174. — Herman,
Søcadet, 175. — Johanne
Elisab., f. Johnsen, 161, 175,
177, 190. — Marna Edith,
115, 127—138, 146—149,
157, 161 ff, 177, 187, 190,
204. — Theodor, ch. Told-
embedsmand, 51—55, 77 f.
90 f, 113, 146, 148, 162, 175,
190.
- Møller, Telegrafist, 33, 86.
- Mørk, Telegrafist, 80.
- Napier, Lord, eng. Legations-
sekr., 97, 115, 121, 139
146. Lady, 99 f, 116.
- Nazimoff, russ. Admiral, 148.
- Neyt, belg. Gesandt, 47.
- Nielsen, dansk Søoff., 197.
- Nirei, jap. Marineminister
160.
- Nicolaus, russ. Storfyrst-Tron-
følger, 146 f.
- Noble, Andrew, Direktør, 172,
191. — Saxton. 172.
- O'Connor, eng. Gesandt,
164.
- Okinsan, jap. Thehusvært-
inde, 96 f.
- Okura, jap. Agent, 115, 126.
- Okuwa, jap. Greve, 76.
- Omada san, Japaneserinde,
109.
- Owari, Fyrsten af, 106 f.
- Oyama, Markis, jap. Feltmar-
skalk, 191, 195.
- Palmer, eng. Ingeniørgeneral.
115.
- Pedersen, Telegrafist, 79.
- Petersen, Skibskapt., 82.
- Pethick, ch. Embedsmand,
87.
- Pin, jap. Redaktør, 46.
- Plunkett, Francis, eng. Ge-
sandt, 97.
- Pouloff, Lieutn., russ. Lega-
tionssekr., 165.
- Poulsen, Telegrafingeniør, 66
- Probst, eng. Lady, 161, 163.
- Rascon, mexikansk Gesandt,
156 f.

- Rennie, Richard, eng. Overdommer, 129.
- v. Richthofen, Rejsende, 94.
- Salmon, Novel, eng. Admiral, 68. — hans Frue, 86.
- Sanjo, jap. Prins, 97.
- Sasso, jap. Skibsiingeniør, 139.
- v. Schermbeck, holl. Kaptajn, 94.
- Schëwitsch, russ. Gesandt, 105, 121, 147, 185, 195.
- Schulin, Adelgunde, f. Mûnter, 148, 161.
- Shi-tai-kau, ch. Tjener, 88.
- Sheng, ch. Telegrafdirektør, 65, 93.
- Senkiewicz, fr. Gesandt, 172, 195.
- Simpson, Tolddirektør, 78. — Frue, 78.
- Spence, eng. Agent, 11, 33, 37, 40, 80.
- Stone, Generalsekretær i jap. Ministerium, 74, 76.
- Suenson, Telegrafdirektør, 34. — Familien, 80.
- Sung, ch. General, 41.
- Sørensen, Styrmænd, 2.
- Tanabe San, jap. Thehusværtinde, 96.
- Ting, ch. Admiral, 61 ff, 143, 151.
- Tosa, jap. Maler, 107.
- Trench, eng. Legationssekr., 97.
- Tseng, ch. Vicekonger, Markis, 5, 20 f, 24.
- Tseng kwo fang, ch. General, 7, 18, 29.
- Walsham, Lady, 18, 90. — eng. Minister, 18.
- Watts, Chr., Skibsdirektør, 191.
- Wang, ch. Søoff., 57.
- White, eng. Søoff., 95, 98.
- Wilhelm I, tysk Kejser, 68.
- Vogel, t. Oberst, 131.
- Wrey, eng. Søoff., 121.
- Yuan shi kai, Præsident i China, 171.
- Yamagata, jap. Greve, Indenrigsminister, 72, 160.
- Yamaguchi, jap. Hotelværtinde, 115.
- Zogheb, Greve, Bankier, 202.
-

